

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
& ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Ο ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ

Πτυχιακή εργασία

Πηγουνάκη Ελπίδα

Αθήνα, 2020

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
& ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Ρόιδω Μητούλα (επιβλέπουσα)
Καθηγήτρια, Οικιακή Οικονομία και Οικολογία
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ελένη Θεοδωροπούλου
Καθηγήτρια, Οικιακή Οικονομία και Οικολογία
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ελένη Σαρδιανού
Καθηγήτρια, Οικιακή Οικονομία και Οικολογία
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η Πηγουνάκη Ελπίδα

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι η κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάζει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι αφιερωμένη στην μνήμη του πατέρα μου, Νικολάου Πηγουνάκη, που έχασα στις 22 Αυγούστου του 2019 και που τόσο πολύ αγαπούσε αυτόν τον τόπο.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ από καρδιάς την επιβλέπουσα καθηγήτρια κυρία Ρόιδω Μητούλα για την υποστήριξή, την κατανόηση και την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπο μου καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής αυτής εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγο μου Γεώργιο Παπάζογλου καθώς και της συμφοιτήτριες μου Τσαρουχά Σταυρούλα και Παπαχρήστου Χριστίνα για την στήριξη που μου προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την αδελφή μου Πηγουνάκη Αργυρώ, για τις παρατηρήσεις της σχετικά με την παρούσα εργασία.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	11
ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	14
1. Έννοια και βασικοί όροι.....	14
1.1 Πολιτισμός.....	14
1.2 Λαϊκός πολιτισμός.....	14
1.3 Πολιτιστική κληρονομιά.....	14
1.4 Αγροτική κληρονομιά.....	15
2. Συμβάσεις για την προστασία, διαφύλαξη και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	16
2.1. Διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις.....	16
2.2 Διαφύλαξη του Παραδοσιακού και Λαϊκού Πολιτισμού στο πλαίσιο της UNESCO.....	17
2.3 Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας (2003).....	18
3. Μοντέλα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	20
3.1. «Υλικοκεντρικό» μοντέλο (material-based approach).....	21
3.2 «Αξιοκεντρικό» μοντέλο (values-based approach).....	22
3.3 Μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (living heritage approach).....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	25
2.1 Ορισμός- κύριοι σταθμοί.....	25
2.2 Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030 (agenda 2030).....	29
2.2.1 Εθελοντική Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης της Ελλάδας (VNR Greece 2018).....	30
2.2.2 Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη της Ελλάδας.....	32
2.3 Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης.....	34
2.3.1 Σε διεθνές επίπεδο.....	34
2.3.2 στην Ευρωπαϊκή ένωση.....	35

2.3.3 στην Ελλάδα.....	35
2.3.4 Κοινοί Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης.....	35
2.3.5 Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό.....	42
2.4 Ο “πλούτος των εθνών”	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3- ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	48
ενδογενής ανάπτυξη.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	50
4.1 Άυλη πολιτισμική κληρονομιά.....	50
4.2 Αγροτική κληρονομιά.....	53
4.3 Λαϊκή τέχνη.....	54
4.4 Λαϊκά Δρώμενα.....	55
4.5. Παραδοσιακή Διατροφή.....	55
4.5.1 Τοπικά Προϊόντα Διατροφής.....	55
4.5.2 Παραδοσιακή – Τοπική κουζίνα.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	61
5.1 Κοινωνικές επιχειρήσεις.....	61
5.2 Οικοτεχνία.....	63
5.3 Χειροτεχνία.....	63
5.4 νέα μοντέλα συνεργατικότητας στον πρωτογενή τομέα.....	64
5.5 Βιώσιμος τουρισμός.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΧΩΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	67
6.1 Χωρικός σχεδιασμός.....	67
6.1.1 Χωρικός σχεδιασμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	67
6.1.2 Χωρικός σχεδιασμός στην Ελλάδα.....	69
6.2 Ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις.....	71
6.3 Place marketing- place branding.....	73
6.3.1 ορισμός place marketing- place branding.....	73

6.3.2 regional marketing και branding.....	73
6.3.3 Στρατηγικές Μάρκετινγκ.....	74
ΜΕΡΟΣ Β: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ - Ο ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Καταγραφή και Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης.....	78
1. Γενικά χαρακτηριστικά.....	78
2. Κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον περιοχής.....	80
3. Χρήσεις γης.....	92
4. Φυσική κληρονομιά.....	96
5. Πολιτιστική κληρονομιά.....	109
1. Γενικοί στόχοι.....	118
2. Εξειδίκευση των στόχων.....	121
3. Ομάδες στόχοι.....	121
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3- Προτάσεις υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.....	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4- Ικανοποίηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω του λαϊκού πολιτισμού.....	129
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5- Swot ανάλυση, σχεδιασμός και προγραμματισμός δράσεων, έργων και πιθανές πηγές χρηματοδότησης.....	131
1. Swot ανάλυση.....	131
2. Σχεδιασμός και προγραμματισμός δράσεων και έργων.....	132
3. Δυνητικές πηγές χρηματοδότησης.....	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6- Μέτρηση αποτελεσμάτων ικανοποίησης των δεικτών- στόχων της βιώσιμης.....	138
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	142
Βιβλιογραφία.....	145

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σημασίας του λαϊκού μας πολιτισμού και η αναγνώριση της ανάγκης αξιοποίησης των επιμέρους στοιχείων του, στην προσπάθεια μιας βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και συγκεκριμένα του Δήμου Αμαρίου.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει αναδειχθεί ως ένα από τα πρωτεύοντα διεθνή θέματα τόσο σε θεωρητικό/επιστημονικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Οι διεθνείς οργανισμοί αλλά και τα κράτη, ανησυχώντας για τις επιπτώσεις της ανάπτυξης τόσο στο περιβάλλον όσο και στην ποιότητα της ζωής των ανθρώπων, αναζητούν τρόπους ώστε η ανάπτυξη του κάθε κράτους να είναι όσο το δυνατό πιο βιώσιμη.

Στην αναζήτηση τρόπων και μεθόδων ώστε να οδηγηθεί σε μία πιο βιώσιμη τροχιά η ανάπτυξη της χώρα μας, το πολιτιστικό απόθεμα που διαθέτουμε, μέρος του οποίου είναι και ο Λαϊκός μας πολιτισμός, μπορεί να μπορεί να αποβεί σε ένα πολύτιμο εργαλείο.

Η προγραμματισμένη, βάσει σχεδιασμού και ουσιαστική αξιοποίησή του Λαϊκού μας πολιτισμού με κανόνες σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής και επιχειρηματικότητας μπορούν αποτρέψουν την καταστροφή του σημαντικού αυτού πολιτιστικού κεφαλαίου της χώρας μας και να συμβάλουν στην επωφελή αξιοποίησή του.

Όσον αφορά το Δήμο Αμαρίου στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μια πρόταση βιώσιμης ανάπτυξης, με άξονα τον λαϊκό του πολιτισμό, με την οποία υποστηρίζουμε ότι με τις συντονισμένες ενέργειες και δράσεις μεταξύ κράτους, τοπικής αυτοδιοίκησης και πολιτών είναι δυνατό να επιτύχουμε αφενός μεν την προβολή του Δήμου αλλά και την βιώσιμη ανάπτυξη του.

Λέξεις – Κλειδιά: Λαϊκός πολιτισμός, βιώσιμη ανάπτυξη, τοπική ανάπτυξη, place marketing-branding, Δήμος Αμαρίου.

Summary

The purpose of this paper is to highlight the importance of our folk culture and the recognition of the need to utilize its individual elements, in the effort of a sustainable local development and specifically of the Municipality of Amari.

In recent decades, Sustainable Development has emerged as one of the leading international issues, both theoretically and scientifically, and politically. International organizations and states, concerned about the impact of development on both the environment and people's quality of life, are looking for ways to make the development of each state as sustainable as possible.

In the search for ways and methods to lead to a more sustainable trajectory, the development of our country, the cultural stock we have, of which our folk culture is a part, can be a valuable tool.

The planned, based on planning and substantial utilization of our folk culture with rules of modern cultural policy and entrepreneurship can prevent the destruction of this important cultural capital of our country and contribute to its beneficial utilization.

Regarding the Municipality of Amari in the present diploma thesis, a proposal for sustainable development is presented, focusing on its popular culture, with which we argue that with the coordinated actions and actions between the state, local government and citizens it is possible to achieve on the one hand the Municipality but and its sustainable development.

Keywords: folk culture, sustainable development, local development, place marketing-branding, Municipality of Amari.

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση στοιχείων από το διεθνές και εθνικό περιβάλλον που αφορούν τόσο το λαϊκό πολιτισμό όσο και τη βιώσιμη ανάπτυξη και η ανάλυση των στοιχείων του λαϊκού μας πολιτισμού που θα μπορούσαν να εισφέρουν στην βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου.

Στην μελέτη περίπτωσης, που αφορά το δήμο Αμαρίου, γίνεται η παρουσίαση της υφιστάμενης κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης του Δήμου, των στοιχείων του λαϊκού του πολιτισμού καθώς και του ευρύτερου φυσικού του περιβάλλοντος, και αναλύεται ο τρόπος που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ο λαϊκός του πολιτισμός σε μια προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης του.

Σκοπός της είναι η ανάδειξη της σημασίας του λαϊκού μας πολιτισμού και η αναγνώριση της ανάγκης αξιοποίησης των επιμέρους στοιχείων του, στην προσπάθεια μιας βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης και συγκεκριμένα του Δήμου Αμαρίου.

Προκειμένου να αναλυθεί το θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας, έγινε βιβλιογραφική ανασκόπηση και αναζήτηση διεθνών συμβάσεων. Η μεθοδολογία της έρευνας για τη μελέτη περίπτωσης βασίστηκε σε επεξεργασία δευτερογενών στατιστικών στοιχείων, στην τρέχουσα νομοθεσία, σε βιβλιογραφικές αναφορές και σε επιτόπια παρατήρηση.

Στο πρώτο μέρος (Θεωρητικό) αποσαφηνίζονται και παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες της παρούσας εργασίας. Παρουσιάζονται οι έννοιες του πολιτισμού, του λαϊκού πολιτισμού και της πολιτιστικής και αγροτικής κληρονομιάς ενός λαού. Επίσης, αναλύονται η έννοιες της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και της περιφερειακής ανάπτυξης με ιδιαίτερη αναφορά στην “ενδογενή ανάπτυξη”.

Παρουσιάζονται και αναλύονται οι διεθνείς συμβάσεις που αφορούν τη προστασία του λαϊκού πολιτισμού μια χώρας και γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην «Σύμβαση για την Προστασία της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας» της UNESCO το 2003.

Αναλύονται οι στόχοι της Ατζέντας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030 (agenda 2030) του ΟΗΕ, και παρουσιάζονται στοιχεία από την Εθελοντική Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης της Ελλάδας (VNR Greece 2018) που αφορά του στόχους της Ελληνική Κυβέρνησης ως προς την υλοποίηση της agenda 2030. Επικεντρωνόμαστε στους στόχους που αφορούν την προβολή και αξιοποίηση του Λαϊκού μας πολιτισμού.

Αναφέρονται οι δείκτες που έχουν θεσπιστεί για την μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο και καθώς επίσης και ενός από τους δείκτες που παρέχει πληροφορίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη μιας χώρας, του λεγόμενου “πλούτου των εθνών”.

Αναλύονται κάποια στοιχεία και εκφάνσεις του λαϊκού μας πολιτισμού που θεωρούμε ότι μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμα εργαλεία στην προσπάθεια της βιώσιμης περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας μας. Τα στοιχεία/εκφάνσεις αυτά είναι:

- Η άυλη πολιτιστική μας κληρονομία. Στη ενότητα αυτή, παρουσιάζονται τα μοντέλα διαχείρισης της πολιτιστικής μας κληρονομία καθώς και η ανάγκη αξιοποίησης και διάδοσης της τόσο σε διεθνές επίπεδο μέσω της «Σύμβασης για την Προστασία της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας» της UNESCO όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Παρουσιάζονται επίσης και οι δράσεις της χώρας μας μέχρι σήμερα προς αυτή την κατεύθυνση και οι εγγραφές στοιχείων της άυλης πολιτιστικής μας κληρονομιάς στους αντίστοιχους κατάλογους

- Η αγροτική κληρονομιά, που περιλαμβάνει ένα ευρύ πλέγμα πολιτισμικών εμπειριών, όπως είναι οι αγορές, τα παζάρια, οι πλατείες, τα αλώνια, οι βρύσες και οι πηγές, τα τοπικά συστήματα διαχείρισης των φυσικών πόρων (δασών, νερού, βλάστησης κλπ.), τα βοσκοτόπια, τα μονοπάτια, οι ξερολιθιές, η λαϊκής οικοδομική τέχνη, τα αγροτικά κτίσματα κάθε είδους, κ.α.
- Η λαϊκή τέχνη και τα λαϊκά δρώμενα που αποτελούν εκφάνσεις της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας του λαού μας με τεράστια παρακαταθήκη στον πολιτισμό μας
- Η παραδοσιακή διατροφή και την παραδοσιακή κουζίνα. Στην ενότητα αυτή γίνεται ιδιαίτερη αναφορά, στα γεωγραφικής ένδειξης προϊόντα, τα οποία αποτελούν το πλέον κατάλληλο εργαλείο που εξυπηρετεί την βιώσιμη τοπική αγροτική ανάπτυξη, καθώς και την ανάγκη ανάδειξης της τοπικής κουζίνας και γαστρονομίας.

Παρουσιάζονται οι διάφορες μορφές επιχειρηματικότητας, οι οποίες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν με άξονα τον λαϊκού πολιτισμό και θα μπορούσαν να συνυφαίνουν σε μία βιώσιμη και ενδογενή ανάπτυξη.

Τέλος, αναλύεται η χωρική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης καθώς και οι έννοιες “place marketing” και “place branding” Τόσο ο χωρικός σχεδιασμός ενός τόπου όσο και η προώθηση του μέσα από σύγχρονες τεχνικές marketing είναι απαραίτητα στοιχεία στην προσπάθεια της βιώσιμης ανάπτυξης του.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας, που αφορά τη μελέτη περίπτωσης, ερευνήθηκε εάν στο Δήμο Αμαρίου νομού Ρεθύμνης μπορεί επιτευχθεί μια βιώσιμη ανάπτυξη με άξονα τον λαϊκό του πολιτισμό.

Η πρόταση της βιώσιμης ανάπτυξης για τον παραπάνω Δήμο γίνεται ακολουθώντας τους κανόνες του place marketing.

Αρχικά, παρουσιάζεται το υφιστάμενο οικονομικό, κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον του Δήμου Αμαρίου και στη συνέχεια αναλύονται τα επί μέρους στοιχεία του λαϊκού του πολιτισμού τα οποία θα μπορούσαν να εισφέρουν στη βιώσιμη ανάπτυξη του.

Θέτομε και αναλύουμε τους στόχους για την βιώσιμη ανάπτυξή του και στη συνέχεια προτείνεται μια δέσμη δράσεων και έργων για την επίτευξη τους.

Αναζητούνται επίσης και οι πιθανές πηγές χρηματοδότησης των παραπάνω δράσεων και έργων καθώς και τα στατιστικά στοιχεία που θα πρέπει να συλλεχθούν έτσι ώστε να είναι εφικτός ο έλεγχος και την ανατροφοδότηση του όλου εγχειρήματος

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ο λαϊκός μας πολιτισμός, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μοχλό για τη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη και ότι ο Δήμος Αμαρίου μέσω του λαϊκού του πολιτισμού και της παράδοσης μπορεί, εάν χρησιμοποιηθούν σωστά, να επιτύχει μια βιώσιμη και ενδογενή ανάπτυξη προς όφελος των κατοίκων του.

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Έννοια και βασικοί όροι

1.1 Πολιτισμός

Ο Πολιτισμός, σύμφωνα με τον ορισμό της UNESCO, όπως υιοθετήθηκε παγκοσμίως στην 43η Διεθνή Συνδιάσκεψη της UNESCO για την Παιδεία και τον Πολιτισμό το 1992 στη Γενεύη, «είναι ολόκληρο το πλέγμα των πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών, που διακρίνουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα και αποτελούν τα στοιχεία της πολιτισμικής ταυτότητάς της. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τρόποι επιβίωσης, παραδόσεις, αντιλήψεις, τέχνες και γράμματα...».

Ο ευρύτερος αυτός ορισμός, περιλαμβάνει τόσο τον επίσημο (επώνυμο, εγγράμματο, ανώτερο) όσο και τον λαϊκό (ανώνυμο) πολιτισμό. (Πολυμέρου-Καμηλάκη, 2016)

1.2 Λαϊκός πολιτισμός

Σύμφωνα με την Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016), «η έννοια του λαϊκού πολιτισμού ορίζεται ως το σύνολο των δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων ενός λαού. Περιλαμβάνει το σύνολο των εκδηλώσεων ενός λαού, που αφορούν την καθημερινή του ζωή, τις ασχολίες του, τον τρόπο ψυχαγωγίας του, την καλλιτεχνική δημιουργία του, τις επεμβάσεις στον χώρο και τη φιλοσοφία του στη διάρκεια του χρόνου».

Υποστηρίζει ότι «ο λαϊκός πολιτισμός έχει σαν βάση την παράδοση αλλά, πέρα από αυτό, διαρκώς εξελίσσεται. Με το πέρασμα των χρόνων, υιοθετεί και αφομοιώνει στοιχεία από άλλους πολιτισμούς και την τεχνολογία και αποβάλλει άλλα που παύουν να αντιπροσωπεύουν και να ικανοποιούν τις εκάστοτε ανάγκες του.»

Τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν εισαχθεί και οι έννοιες πολιτιστική κληρονομιά (υλική και άυλη) και αγροτική κληρονομιά (υλική και άυλη) οι οποίες χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν από διαφορετική σκοπιά η κάθε μία, το σύνολο των εκδηλώσεων ενός λαού στη διάρκεια των χρόνων.

1.3 Πολιτιστική κληρονομιά

Σύμφωνα με την Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016), «η έννοια της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ενός λαού περιλαμβάνει, τις ζωντανές εκφράσεις της ιστορικής διαδρομής του, οι οποίες έχουν συνέχεια στο παρόν και προφανώς και στο μέλλον και συγκροτείται από:

- την υλική πολιτιστική κληρονομιά που είναι η φυσική ή απτή πολιτιστική κληρονομιά και περιλαμβάνει αντικείμενα πολιτιστικής αξίας, μνημεία, ιστορικά μέρη, έργα τέχνης, λογοτεχνικά έργα κ.λ.π. και
- την άυλη πολιτιστική κληρονομιά που είναι οι άυλες εκφάνσεις του πολιτισμού, οι οποίες είναι διαρκώς εξελισσόμενες και μεταδίδονται προφορικά από γενιά σε γενιά. Περιλαμβάνει πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές, καθώς και εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και πολιτιστικούς χώρους “

1.4 Αγροτική κληρονομιά

Μέχρι πρόσφατα, ο ορισμός της αγροτικής κληρονομιάς ήταν αρκετά περιοριστικός. Περιλάμβανε μόνο τα κτήρια που σχετίζονται με την αγροτική δραστηριότητα όπως οι μύλοι οι στάβλοι κ.λ.π.

Σήμερα, η έννοια της αγροτικής κληρονομιάς, όπως ορίζεται στον Ευρωπαϊκό Οδηγό Παρατήρησης της Αγροτικής Κληρονομιάς της CEMAT (2003), “περιλαμβάνει το σύνολο των υλικών και άυλων στοιχείων που μαρτυρούν τις ιδιαίτερες σχέσεις οι οποίες έχουν αναπτυχθεί στο πέρασμα του χρόνου ανάμεσα σε μια ανθρώπινη κοινότητα και το χώρο”.

Σύμφωνα με το παραπάνω οδηγό, η αγροτική κληρονομιά συγκροτείται

A. από την υλική αγροτική κληρονομιά που απαρτίζεται από:

- τα τοπία, όπως έχουν διαμορφωθεί από την επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον εδώ και αιώνες
- τα ακίνητα, (κτήρια αγροτικής χρήσης κτήρια που σχετίζονται με τη βιοτεχνία, τη βιομηχανία και τον τουρισμό, ή δημόσια κτήρια),
- την κινητή περιουσία, η οποία περιλαμβάνει αντικείμενα οικιακής χρήσης (έπιπλα παραδοσιακής τέχνης), αντικείμενα για θρησκευτικούς (εξοπλισμό για εκκλησίες και ξωκλήσια) και εορταστικούς (άρματα καρναβαλιού, συνεταιριστικά ή κοινοτικά εμβλήματα) σκοπούς και
- τα προϊόντα που προκύπτουν από την προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες και παράγονται με τις παραδοσιακές μεθόδους καλλιέργειας, εκτροφής, μεταποίησης και επεξεργασίας. Πρόκειται για φυτικές ποικιλίες (φυτά, φρούτα, λαχανικά κτλ.) και τοπικά είδη ζώων αλλά και για πιο εξειδικευμένα προϊόντα (κρασί, τυρί, προϊόντα κρέατος κτλ) και

B από την άυλη αγροτική κληρονομιά που απαρτίζεται από:

- τις τεχνικές και η τεχνογνωσία που οδήγησαν στη δημιουργία των τοπίων, στην κατασκευή των σπιτιών και των επίπλων και στην παραγωγή των τοπικών προϊόντων,

- τις τοπικές διαλέκτους, τη μουσική και την προφορική λογοτεχνία που έχουν προκύψει από την προφορική παράδοση (ιστορίες και θρύλοι που περιγράφουν άτομα ή τοποθεσίες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην τοπική ιστορία, όπως επίσης τοπωνύμια, τα οποία αντανakλούν συγκεκριμένες χρήσεις ή περιγραφές).
- Τους τρόπους οργάνωσης της κοινωνικής ζωής και συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, όπως έθιμα και εορτασμοί (εποχιακοί, αγροτικοί κτλ)

2. Συμβάσεις για την προστασία, διαφύλαξη και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

2.1. Διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις

Όσον αφορά το Διεθνές Περιβάλλον, για τη μελέτη, προστασία, διαφύλαξη και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και κατ' επέκταση του Λαϊκού Πολιτισμού (που είναι και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας) λαμβάνεται υπόψη ένα ευρύ νομικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από τις σχετικές διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις όπως:

- Η Σύμβαση για την Παγκόσμια Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά της UNESCO (1972), η οποία κυρώθηκε και από τη χώρα μας το 1981 και έχει ως στόχο την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς που διαθέτει «εξαιρετική παγκόσμια σημασία». Η Σύμβαση συνοδεύεται από τη «Σύσταση για την προστασία, σε εθνικό επίπεδο της Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομιάς» (Recommendation Concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage).
- Η Σύσταση για την προστασία του Παραδοσιακού και Λαϊκού Πολιτισμού, (Παρίσι 1989) (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore). Η συγκεκριμένη σύσταση αφορά συγκεκριμένα τον παραδοσιακό και λαϊκό πολιτισμό και τον συνδέει με την βιώσιμη ανάπτυξη.
- Η Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO 2003), η οποία κυρώθηκε από τη χώρα μας το 2006 και αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο που αφορά την καταγραφή, διαφύλαξη, προβολή και ανάδειξη των άυλων πολιτιστικών αγαθών.
- Η Σύμβαση-Πλαίσιο για την Κοινωνική Αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Συμβούλιο της Ευρώπης, Φάρο 2005), η οποία θέτει τα ζητήματα της συνθετικής και ολιστικής προσέγγισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και αποδίδοντας παράλληλα ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχική προσέγγιση στον πολιτισμό.
- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου, ή Σύμβαση της Φλωρεντίας (Συμβούλιο της Ευρώπης 2004), η πρώτη Διεθνής Σύμβαση για το Τοπίο, η οποία αποτελεί έκφραση

της εθελούσιας συμφωνίας των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης να μεριμνήσουν για την αειφορική διαχείριση και προστασία της ταυτότητας και της διαφορετικότητας του τοπίου στο σύνολο του Ευρωπαϊκού χώρου.

- Η Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό (Ευρωπαϊκή Ένωση 2007), η οποία αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα του πολιτισμού για την ανάπτυξη της ευημερίας, της αλληλεγγύης και της ασφάλειας.
- Η Συμφωνία του Εκτελεστικού Γραφείου του Παγκόσμιου Οργανισμού Ηνωμένων Πόλεων και Τοπικών Κυβερνήσεων (Μεξικό 2010), η οποία ανακήρυξε τον πολιτισμό ως τέταρτο πυλώνα της ανάπτυξης.
- Οι Στόχοι του ΟΗΕ 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΟΗΕ 2015), με βάση τους οποίους ο πολιτισμός αποτελεί βασικό μοχλό και στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Πολιτιστική Κληρονομιά στον 21ο αιώνα (Συμβούλιο της Ευρώπης 2017), η οποία προωθεί την ευρύτερη και χωρίς αποκλεισμούς συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στην παραγωγή πολιτικών που τις αφορούν.
- Η νεότερη Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τον Πολιτισμό (Ευρωπαϊκή Ένωση 2018), η οποία προωθεί την κοινωνική και οικονομική πλευρά του πολιτισμού και της κληρονομιάς καθώς και τη συμμετοχική προσέγγιση. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2018)

2.2 Διαφύλαξη του Παραδοσιακού και Λαϊκού Πολιτισμού στο πλαίσιο της UNESCO

Οι πρώτες προσπάθειες προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ξεκινούν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με την αναγνώριση της αναγκαιότητας διατήρησης των ιστορικών μνημείων και την ανάπτυξη διακρατικών συμφωνιών που διασφαλίζουν την προστασία τους.

Στο πλαίσιο αυτό ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, εφεξής UNESCO) διαμόρφωσε και συνεχίζει να διαμορφώνει ως τις μέρες μας το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης)

Αναλυτικότερα:

- Το 1954 υπογράφεται η πρώτη σχετική Σύμβαση της UNESCO. Πρόκειται για τη Σύμβαση για την «Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών» η οποία αναφέρεται στα ακίνητα (όπως τα μνημεία) και τα κινητά πολιτιστικά αγαθά (όπως τα έργα τέχνης).
- Ακολουθεί το 1972 η Σύμβαση για την προστασία της «Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς» της UNESCO στην οποία τίθεται για πρώτη φορά το ζήτημα

της διασύνδεσης μεταξύ του φυσικού και του πολιτισμικού περιβάλλοντος και αναγνωρίζεται αφενός η αλληλεπίδραση των ανθρώπινων κοινοτήτων με τη φύση και αφετέρου η θεμελιώδης ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας που αναπτύσσεται μεταξύ τους.

- Σε συνέχεια το 1989, η UNESCO θέτοντας ως στόχο την προστασία του λαϊκού πολιτισμού προωθεί τη Σύσταση για την «Διαφύλαξη του Παραδοσιακού και Λαϊκού Πολιτισμού» (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore).

Παρότι η Σύσταση αυτή, δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα κατόρθωσε να θέσει για πρώτη φορά σε παγκόσμια κλίμακα το ζήτημα της διαχείρισης και της διαφύλαξης του «Παραδοσιακού και Λαϊκού Πολιτισμού» ως ένα στοιχείο του πολιτισμού των χωρών που θα πρέπει να προστατεύεται σε παγκόσμια κλίμακα,

Η πρόθεση της UNESCO για την διαφύλαξη και προβολή των άυλων στοιχείων του πολιτισμού κάθε λαού, ενισχύεται με το σχεδιασμό και την υλοποίηση δύο Προγραμμάτων που ευαισθητοποιούν την κοινή γνώμη γύρω από θέματα λαϊκού πολιτισμού.

- Πρόκειται για το Πρόγραμμα «Ζώντων Ανθρωπίνων Θησαυρών» (“Living Human Treasures Program”) που θέτει σε εφαρμογή ο Οργανισμός το 1993
- Το Πρόγραμμα των «Αριστουργημάτων της Προφορικής και Άυλης Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας» (“Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity”) το 1997.

Κεφαλαιοποιώντας την ανταπόκριση αυτών η UNESCO εισάγει τη «Σύμβαση για την Προστασία της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας» (“Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage”) το 2003. (Μάργαρη, 2016)

2.3 Σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας (2003)

Σύμφωνα με τη Σύμβαση Προστασίας της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO (2003), ως «άυλη πολιτιστική κληρονομιά, νοούνται οι πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές καθώς και τα εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και οι πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτές τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και, περιπτώσεως δοθείσης, τα άτομα αναγνωρίζουν ότι αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους».

Στην παραπάνω σύμβαση αναφέρεται πως η άυλη κληρονομιά «μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, αναδημιουργείται συνεχώς από τις κοινότητες και τις ομάδες σε συνάρτηση με το περιβάλλον τους, την αλληλεπίδραση τους με τη φύση και την ιστορία τους, και τους παρέχει μία αίσθηση ταυτότητας και συνέχειας, συμβάλλοντας έτσι στην προώθηση του σεβασμού της πολιτιστικής πολυμορφίας και της ανθρώπινης δημιουργικότητας» ενώ υπογραμμίζεται πως για τους σκοπούς της Σύμβασης «λαμβάνεται υπόψη μόνο η άυλη πολιτιστική κληρονομιά που ανταποκρίνεται στα ήδη υφιστάμενα διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ως και στην απαίτηση για αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ κοινοτήτων, ομάδων και ατόμων, και για βιώσιμη ανάπτυξη».

Αναφέρεται επίσης πως η άυλη πολιτιστική κληρονομιά εκδηλώνεται στους παρακάτω τομείς:

- (α) Στις προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας ως φορέα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς
- (β) Στις τέχνες του θεάματος
- (γ) Στις κοινωνικές πρακτικές, στις τελετουργίες και στις εορταστικές εκδηλώσεις.
- (δ) Στις γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- (ε) Στην τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία»

και σημειώνεται πως για τις ανάγκες εφαρμογής της Σύμβασης με τον όρο «διαφύλαξη» νοούνται: «τα μέτρα που αποβλέπουν στη διασφάλιση της βιωσιμότητας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων του προσδιορισμού, της τεκμηρίωσης, της έρευνας, της συντήρησης, της προστασίας, της προώθησης, της αξιοποίησης, της μεταβίβασης, κυρίως μέσω της τυπικής και της μη τυπικής εκπαίδευσης, καθώς και της αναζωογόνησης των διαφόρων πλευρών της κληρονομιάς αυτής»

Τα κράτη-μέλη του Οργανισμού που έχουν κυρώσει τη Σύμβαση καλούνται αρχικά να εντοπίσουν και να ταξινομήσουν σύμφωνα με τις σε μία από τις παραπάνω κατηγορίες τα στοιχεία της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς τους και στη συνέχεια να δημιουργήσουν τα «Εθνικά Ευρετήρια» (“National Inventories”) τους στα οποία θα αποτυπώνονται όλα παραπάνω στοιχεία.

Επίσης σε παγκόσμια κλίμακα προβλέπεται με την επιμέλεια της UNESCO η δημιουργία τριών οικουμενικών καταλόγων/ευρετηρίων ενώ παράλληλα σχεδιάζονται οι διαδικασίες αλλά και διαμορφώνονται τα κριτήρια ένταξης σε αυτούς.

Έτσι γίνεται πράξη η δημιουργία των παρακάτω καταλόγων:

- α. του «Αντιπροσωπευτικού Καταλόγου της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας» (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity),
- β. του «Καταλόγου Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας που Απαιτεί Επείγουσα Προστασία» (List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding) και
- γ. του «Αρχείου Καλών Πρακτικών Διαφύλαξης της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς» (Register of Good Safeguarding Practices) της ανθρωπότητας.

Μετά από την υποβολή αντίστοιχων αιτημάτων των χωρών μελών, οι προβλεπόμενες από τη Σύμβαση «Διακρατικές Επιτροπές» και «Υποεπιτροπές» (“Intergovernmental Committees”) εντάσσουν στοιχεία στους αντίστοιχους καταλόγους.

Η ανταπόκριση των κρατών στην παραπάνω σύμβαση είναι ευρεία. Μέχρι σήμερα η παραπάνω σύμβαση, την έχουν κυρωθεί από τουλάχιστον 175 κράτη, και έχουν εγγράψει στοιχεία στους αντίστοιχους καταλόγους τα περισσότερα κράτη του κόσμου, γεγονός που αντανakλά το ενδιαφέρον του κοινού και των κρατών για ανάδειξη, διαφύλαξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. (Μάργαρη, 2016)

3. Μοντέλα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η πολιτιστική κληρονομιά, ως αναπόσπαστο κομμάτι του Λαϊκού μας Πολιτισμού, έχει ιδιαίτερη αξία για τις σημερινές κοινωνίες διότι προάγει την αίσθηση της συνέχειας, συνδέοντάς μας με το παρελθόν και το μέλλον, ενώ ταυτόχρονα συνεισφέρει στην αυτογνωσία, αλλά και την κοινωνική συνοχή, βοηθώντας τα άτομα να νιώθουν σημαντικά στην κοινωνία που ζουν. Σε εκφάνσεις της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αναγνωρίζει κανείς την ταυτότητά του, τη δυνατότητά του να διαφυλάσσει τις αξίες και συνεισφέρει στη δημιουργία και στην απόλαυση των πολιτιστικών αγαθών.

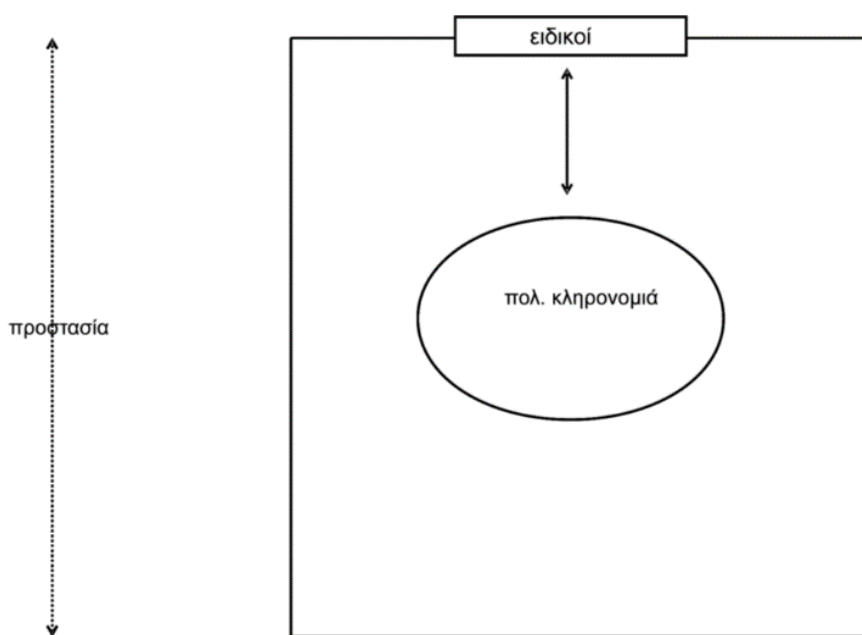
Τα τελευταία χρόνια αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η ανάγκη ένταξης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στα σύγχρονα σχέδια ανάπτυξης και στρατηγικού σχεδιασμού μιας χώρας, διότι μας παρέχει ιδέες, γνώσεις και έμπνευση για τη διαχείριση των πόρων με βάση την τοπική ευημερία, αλλά και την ευημερία του συνόλου. Επιπλέον, μας μαθαίνει πώς η ανάπτυξη μπορεί να συνδυαστεί με τη διατήρηση και βελτίωση της βιοποικιλότητας, την αύξηση της κοινωνικής ευημερίας και συνοχής αλλά και τη δυνατότητα αξιοποίησης των πόρων από τις μελλοντικές γενιές στοχεύοντας σε μια βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου. (CEMAT 2003)

Τα μοντέλα διαχείρισης αποτελούν ολοκληρωμένα συστήματα θεωρητικής και πρακτικής προσέγγισης (με στρατηγική, μεθοδολογία και εργαλεία) της έννοιας και της εφαρμογής της διαχείρισης. Τα σημαντικότερα μοντέλα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς που ισχύουν σε παγκόσμιο επίπεδο όπως περιγράφονται από τον Πούλιο (2015) είναι: το «υλικοκεντρικό», το «αξιοκεντρικό» και το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» και παρουσιάζονται παρακάτω

3.1. «Υλικοκεντρικό» μοντέλο (material-based approach)

Το υλικοκεντρικό μοντέλο όπως περιγράφεται από τον Πούλιο (2015) “εμφανίστηκε στον δυτικό κόσμο με τη γένεση της αρχαιολογίας ως επιστημονικού κλάδου κατά τον 19ο αιώνα. Ως προς τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς το μοντέλο αυτό, δίνει έμφαση στο μόνο στα υλικά (material/fabric) στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία μπορεί να είναι ένα μνημείο, ένας αρχαιολογικός χώρος κ.τ.λ, το οποίο θεωρείται σημαντικό κυρίως από ιστορικής, αρχαιολογικής, επιστημονικής και αισθητικής πλευράς συνήθως παραβλέποντας τα άυλα. Η αποκλειστική ευθύνη και εξουσία για τη διαχείριση τους, ανήκει στους ειδικούς χωρίς να υπάρχει συμμετοχή της κοινωνίας.

Το γεγονός ότι το μοντέλο αυτό σχετίζεται με την αποκλειστική εξουσία των ειδικών ως προς την διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και δεν περιλαμβάνει καθόλου τη συμμετοχή της κοινωνίας, θεωρείται σήμερα παρωχημένο. Για τον λόγο αυτό, συχνά αποκαλείται και «συμβατικό μοντέλο» (conventional approach) ενώ οι ειδικοί διαχείρισης ουσιαστικά, αποφεύγουν να το χρησιμοποιούν”.

Εικόνα 1: Υλικοκεντρικό μοντέλο διαχείρισης (σηματική αναπαράσταση)

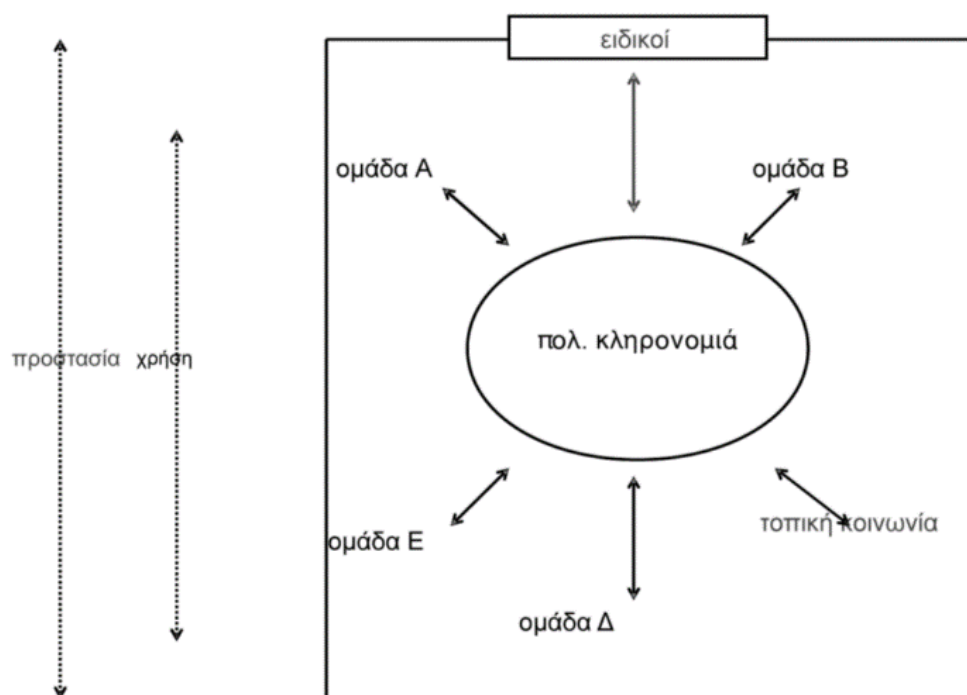
(Πηγή: Πούλιος, 2015).

3.2 «Αξιοκεντρικό» μοντέλο (values-based approach)

Το αξιοκεντρικό μοντέλο σύμφωνα με τον Πούλιο (2015) αναπτύχθηκε στον δυτικό κόσμο τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως από τη δεκαετία του '80. Σήμερα το αξιοκεντρικό μοντέλο έχει υιοθετηθεί και προωθείται από σημαίνοντες φορείς προστασίας και διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς

Το αξιοκεντρικό μοντέλο δίνει έμφαση τόσο στα υλικά όσο και στα άυλα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς και στοχεύει, πέρα από τη διατήρηση των υλικών στοιχείων, στη διαφύλαξη των άυλων στοιχείων και των αξιών που σχετίζονται με αυτά.

Δίνει έμφαση στις αξίες (values) τις οποίες προσδίδουν στην πολιτισμική κληρονομιά διαφορετικές ομάδες ανθρώπων / ομάδες ενδιαφέροντος (π.χ. ειδικοί επιστήμονες, μοναχοί, ιθαγενείς, τοπική κοινωνία κ.α.). Λαμβάνει υπ' όψιν ότι οι ομάδες ενδιαφέροντος (π.χ. ειδικοί επιστήμονες, μοναχοί, ιθαγενείς, τοπική κοινωνία κ.α.) εξελίσσονται και μεταβάλλονται στο πέρασμα του χρόνου, ενώ καινούργιες ομάδες ενδιαφέροντος, προστίθενται συνεχώς. Επίσης, στις αξίες δεν λαμβάνονται υπόψη μόνο αυτές που συνδέονται με τη διατήρηση του υλικού (π.χ. επιστημονική, ιστορική, αισθητική, σπανιότητα και παλαιότητα), αλλά και αυτές που σχετίζονται με τη διαφύλαξη των άυλων / μη υλικών στοιχείων της πολιτισμικής κληρονομιάς (π.χ. θρησκευτική, πνευματική και χρηστική αξία), όπως εξελίσσονται και μεταβάλλονται στο πέρασμα του χρόνου, ενώ καινούργιες αξίες προστίθενται συνεχώς.

Εικόνα 2: Αξιοκεντρικό μοντέλο διαχείρισης (σηματική αναπαράσταση)

Πηγή: Πούλιος, 2015

Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε αυτό το μοντέλο, λαμβάνει υπόψη της όλες τις αξίες και όλες τις ομάδες ενδιαφέροντος με τρόπο ισότιμο και επιτελείται με τη διαρκή και ενεργό συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνίας, υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών”

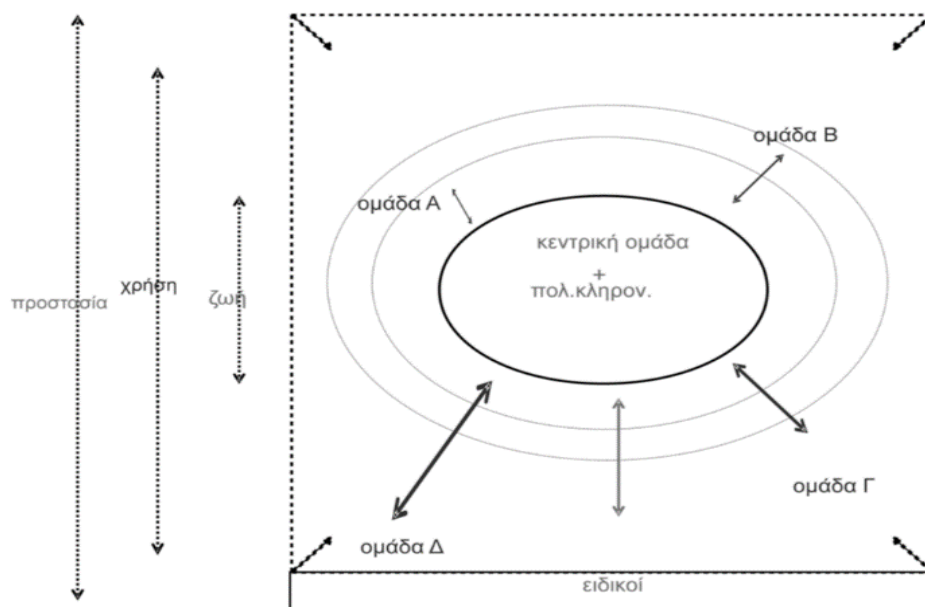
3.3 Μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (living heritage approach)

Το μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» σύμφωνα με τον Πούλιο (2015) “σε διεθνές επίπεδο καθιερώθηκε τη δεκαετία 1990-2000 και αφορά ειδικά περιπτώσεις μνημείων και χώρων που παραμένουν λειτουργικά και συνεχίζουν να χρησιμοποιούνται από την τοπική κοινωνία (αλλιώς «κεντρική κοινότητα»), παράγοντας υλικά και άυλα στοιχεία πολιτισμού.

Σε αντιδιαστολή με τα δύο προηγούμενα μοντέλα, το μοντέλο αυτό δεν έχει καθολική εφαρμογή, αλλά απευθύνεται κυρίως στις περιπτώσεις «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» «Ζώσα πολιτισμική κληρονομιά» θεωρείται η πολιτισμική κληρονομιά που εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να δημιουργείται και να εξελίσσεται περαιτέρω στη βάση της συνέχειας της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά.

Στο μοντέλο αυτό την ευθύνη –και εξουσία– για τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την έχει πρωτίστως η «κεντρική κοινότητα» (π.χ. ιθαγενείς, μοναχοί κ.λ.π.), η οποία διαφοροποιείται σαφώς από τις υπόλοιπες κοινότητες (τοπική κοινωνία, πιστοί, τουρίστες κ.λ.π.) και τους ειδικούς διαχείρισης που αποτελούν την «ευρύτερη κοινωνία»

Οι ειδικοί διαχείρισης και η ευρύτερη κοινωνία καλούνται να παίξουν έναν συμπληρωματικό και βοηθητικό ρόλο στη διαχείριση, χωρίς όμως σε καμία περίπτωση να καταργείται η σημασία τους. Στο μοντέλο αυτό δύνεται προτεραιότητα στις παραδοσιακές αρχές και πρακτικές διαχείρισης των “τοπικών-κεντρικών κοινωνιών”, ενώ οι σύγχρονες επιστημονικές αρχές και πρακτικές διαχείρισης παίζουν έναν συμπληρωματικό ρόλο.”

Εικόνα 3: Μοντέλο «ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς» (σχηματική αναπαράσταση)

Πηγή: Πούλιος, 2015.

Στην Ελλάδα, για να επιτύχουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη, είναι ανάγκη να μεταβούμε – ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του εκάστοτε χώρου– από το υλικοκεντρικό μοντέλο στο αξιοκεντρικό μοντέλο και στο «μοντέλο ζώσας πολιτισμικής κληρονομιάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.1 Ορισμός- κύριοι σταθμοί

Με τους όρους «αειφορία» ή «βιώσιμη ανάπτυξη» αποδίδονται στα ελληνικά οι αγγλικοί sustainability ή sustainable development. Τα τελευταία τριάντα και πλέον χρόνια, η Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει αναδειχθεί ως ένα από τα πρωτεύοντα διεθνή θέματα τόσο σε θεωρητικό/επιστημονικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο.

Όσον αφορά το θεωρητικό/επιστημονικό επίπεδο, η Βιώσιμη Ανάπτυξη αποτελεί αντικείμενο έρευνας τόσο των κοινωνικών όσο και των φυσικών επιστημών. Σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικούς ανθρώπους και κλάδους επιστημών. Οι Οικονομολόγοι, εστιάζουν στην επάρκεια και στη βέλτιστη χρήση των οικονομικών πόρων, οι Κοινωνιολόγοι, στις ανθρώπινες ανάγκες και στις έννοιες δικαιοσύνης, κοινωνική συνοχή, πολιτισμική ταυτότητα κ.λ.π. και οι Οικολόγοι, στη διατήρηση της ποιότητας των φυσικών πόρων, της ποιότητας των φυσικών οικοσυστημάτων στην αντιμετώπιση της ρύπανσης κ.τ.λ.

Στο πολιτικό επίπεδο, η έννοια της βιώσιμη ανάπτυξης έχει γίνει πλέον αποδεκτή τόσο από τις αναπτυγμένες όσο και από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι αναπτυγμένες χώρες έχουν όμως διαφορετικά κριτήρια και προτεραιότητες από τις αναπτυσσόμενες όσον αφορά τις έννοιες ανάπτυξη και βιώσιμη ανάπτυξη. Οι αναπτυγμένες χώρες ανησυχούν περισσότερο για την βιωσιμότητα του περιβάλλοντος, ενώ οι αναπτυσσόμενες για την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση της κοινωνικής ευημερίας. Η κοινή όμως επιδίωξη και των δύο, είναι η διατήρηση και βελτίωση της ευημερίας τόσο των ανθρώπων όσο και των οικοσυστημάτων. (Wright και Boorse, 2012)

Σε διεθνές θεσμικό επίπεδο, και πιο συγκεκριμένα στο επίπεδο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), οι κύριοι σταθμοί στην εξέλιξη της έννοιας της Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι:

- η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον (Στοκχόλμη, 1972). (UN, 1972)
- η απόφαση 38/161/1983 της Γ.Σ. για τη δημιουργία της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED) ή επιτροπή Bruntland (U.N., 1983)
- η έκθεση A/42/427 της επιτροπής Bruntland με τίτλο “το κοινό μας μέλλον” στις 04/08/1987 (U.N., 1987)
- η Σύνοδος Κορυφής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Ρίο 1992)

Κατάληξή της ήταν η δημιουργία πολυμερών συμφωνιών σε κρίσιμα θέματα καθώς επίσης και η δημιουργία μιας γενικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών θεμάτων γνωστή ως Ατζέντα 21. (U.N., 1992)

- η Ειδική Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Ρίο +5) (Νέα Υόρκη, 1997) όπου τα κράτη έκαναν επισκόπηση της προόδου που πραγματοποιήθηκε επί των σχετικών θεμάτων που αποφασίστηκαν στην Σύνοδο Κορυφής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο το 1992. (U.N., 1997)
- η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ρίο +10), (Γιοχάνεσμπουργκ 2002) όπου επανεκτιμήθηκε πρόοδος που πραγματοποιήθηκε σε σχέση με τα οριζόμενα στην Σύνοδο Κορυφής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο το 1992. (U.N., 2002)
- η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Ρίο +20), (Ρίο 2012). (U.N., 2012)

Στην παραπάνω σύνοδο, ορίστηκαν προτεραιότητες και ενσωματώθηκαν στο κείμενο, που υιοθετήθηκε κατά τη Διάσκεψη, με τίτλο «Το μέλλον που επιθυμούμε» το οποίο προέβλεπε επίσης ένα ολοκληρωμένο Πλαίσιο Δράσης, τη διαμόρφωση Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, σε εναρμόνιση με την μετά το 2015 αναπτυξιακή ατζέντα καθώς και Μέσα Εφαρμογής Στόχων και Συμφωνιών, ικανά για την επίτευξη των δεσμεύσεων σχετικά με την βιώσιμη ανάπτυξη (U.N., 2012).

- η Ειδική Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Ν. Υόρκη, 2015) Όπου εκδόθηκε το Ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη γνωστό ως Ατζέντα 2030 (Ψήφισμα 70/1). (U.N., 2015)
- ο Πολιτικό Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου (HLPF) για τη βιώσιμη ανάπτυξη, το οποίο συνεκλήθη μεταξύ 24-25 Σεπτεμβρίου 2019 υπό την αιγίδα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, ενέκρινε μια πολιτική διακήρυξη, ξεκινώντας μια «φιλόδοξη και επιταχυνόμενη» νέα δεκαετία δράσης για την υλοποίηση κρίσιμων αναπτυξιακών στόχων. (ΥΠ. ΕΞ., 2019)

Οι δεσμεύσεις της παραπάνω διακήρυξης είναι: (α) ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, (β) κινητοποίηση επαρκούς και καλά κατευθυνόμενης χρηματοδότησης, (γ) ενίσχυση της εθνικής υλοποίησης, (δ) ενίσχυση των θεσμών για πιο ολοκληρωμένες λύσεις, (ε) ενίσχυση τοπικών δράσεων για επιτάχυνση της υλοποίησης, (στ) μείωση του κινδύνου καταστροφών και ενίσχυση της ανθεκτικότητας, (ζ) αντιμετώπιση προκλήσεων μέσω της διεθνούς συνεργασίας και ενίσχυσης της παγκόσμιας εταιρικής σχέσης, (η) αξιοποίηση της επιστήμης, της

τεχνολογίας και της καινοτομίας με μεγαλύτερη εστίαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό για βιώσιμη ανάπτυξη (θ) επένδυση σε δεδομένα και στατιστικές για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, (ι) ενίσχυση του Πολιτικού Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου. (U.N., 2019)

Όσον αφορά τον ορισμό της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης, ο όρος “βιώσιμη ανάπτυξη” εισάγεται για πρώτη φορά το 1987. Διατυπώθηκε στην έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UN Commission on Environment and Development) από την πρωθυπουργό της Νορβηγίας, Gro Harlem Brundtland, Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, “η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των σύγχρονων γενεών, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των επόμενων να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.”

Σε αυτόν τον πρώτο ορισμό επιχειρείται η σύνδεση της ανάπτυξης με την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, καθώς και με την αποτελεσματική και περιβαλλοντικά υπεύθυνη χρήση των διαθέσιμων φυσικών, οικονομικών και ανθρώπινων πόρων. (U.N., 1987)

Η Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο, το 1992, προχώρησε σε πληρέστερη επεξεργασία του όρου. Σύμφωνα με την Agenda 21 στην οποία κατέληξε η Σύνοδος, “βιώσιμη είναι η ανάπτυξη που παρέχει μακροπρόθεσμα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη, φροντίζοντας τις ανάγκες της παρούσας γενιάς, αλλά και των μελλοντικών.”

Σε αυτόν τον ορισμό, γίνεται εξειδίκευση στον ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης ως προς τα οφέλη της μέσω του διαχωρισμού τους σε οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά, αλλά και της επισήμανσης ότι τα οφέλη αυτά θα πρέπει να είναι μακροπρόθεσμα. (U.N., 1987)

Αναλυτικότερα,:

α) η περιβαλλοντική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης, περιλαμβάνει την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την πρόληψη και μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.

β) η οικονομική αναφέρεται στην οικονομική ευημερία, στο υψηλό επίπεδο ζωής, στην πλήρη απασχόληση και στην ποιότητα εργασίας.

γ) η κοινωνική βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή. Στοχεύει στην προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, που σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτισμική ποικιλομορφία, διασφαλίζει την ισότητα των ανθρώπων και καταπολεμά κάθε μορφή διάκρισης.

Εικόνα 4: διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης

πηγή: Πούλιος, 2015

Με δεδομένο ότι οι άνθρωποι και το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται και δραστηριοποιούνται δεν λειτουργούν χωριστά αλλά ως ένα ενιαίο σύνολο, για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης είναι απαραίτητο οι τρεις πυλώνες να αναπτύσσονται εξίσου και να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της κατά το μέγιστο δυνατό. (Πούλιος, 2015)

Η βιώσιμη ανάπτυξη (τουλάχιστον έως σήμερα) θεωρείται ένα ιδανικό. Λόγο των πολλών διαστάσεων που έχει η έννοια της, καμιά κοινωνία μέχρι σήμερα δεν έχει κατορθώσει την πλήρη επίτευξη της. Είναι ένας στόχος που πρέπει όλες οι κοινωνίες να επιδιώκουν ακόμα κι αν δεν έχει επιτευχθεί πλήρως σε κανένα μέρος του κόσμου ακόμα και αν κάποιο μέρος του επιστημονικού και πολιτικού κόσμου θεωρεί ανέφικτη την υλοποίηση των στόχων της. (Wright και Boorse, 2012)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, προκύπτει ότι η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης παραμένει ακόμη υπό προσδιορισμό. Η γενικότητα και ασάφεια του ορισμού της δεν μειώνει την αξία την οποία της προσδίδει η κοινωνία. Η πρόκληση τόσο σε πρακτικό επίπεδο πολιτικής όσο και σε θεωρητικό/επιστημονικό επίπεδο είναι η αποσαφήνιση και η ρεαλιστική συμφιλίωση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων της έτσι ώστε η βιώσιμη ανάπτυξη να γίνει ένα πολύτιμο εργαλείο που θα μπορέσει να συμβάλλει έτσι ώστε να βγει η ανθρωπότητα από τα οικολογικά κοινωνικά και οικονομικά αδιέξοδα που διέρχεται.

2.2 Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030 (agenda 2030)

Η Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030 (agenda 2030), και οι σχετικοί στόχοι με αυτήν, (ΣΒΑ), υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της 70ης Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών στις 25 Σεπτεμβρίου 2015. Η παραπάνω Ατζέντα, προωθεί την ενσωμάτωση και των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης (κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική) σε όλες τις τομεακές πολιτικές, ενώ παράλληλα προάγει τη διασύνδεση και τη συνοχή των σχετικών με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) πολιτικών και νομοθετικών πλαισίων. Περιλαμβάνει 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) και 169 υποστόχους (βλ. Παράρτημα). Οι ΣΒΑ είναι παγκόσμιου χαρακτήρα και γενικής εφαρμογής με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης έως το 2030. Δημιουργούν δεσμεύσεις υλοποίησης για όλες τις χώρες, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές εθνικές πραγματικότητες, επίπεδα ανάπτυξης, εθνικές πολιτικές και προτεραιότητες. (U.N., 2015)

Εικόνα 5: Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

πηγή: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Στο πλαίσιο εφαρμογής της Agenda 2030, η κάθε χώρα αρχικά προβλέπεται να καταθέσει στον ΟΗΕ τις Εθνικές τις προτεραιότητες και για τους ΣΒΑ σε μία έκθεση που ονομάζεται Εθελοντική Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης (Voluntary National Review) (VNR) και στη συνέχεια να κατατεθεί Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής για τους ΣΒΑ που θέλει να υλοποιήσει ως χώρα.

2.2.1 Εθελοντική Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης της Ελλάδας (VNR Greece 2018)

Η Εθελοντική Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης της Ελλάδας (VNR Greece 2018), όπως κατατέθηκε και παρουσιάστηκε από την εθνική αντιπροσωπεία στο Πολιτικό Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του ΟΗΕ, τον Ιούλιο του 2018 στη Νέα Υόρκη αποτυπώνει:

- α) το θεσμικό μηχανισμό που λειτουργεί στη χώρα, ο οποίος διασφαλίζει αφενός την υψηλή πολιτική δέσμευση για την επιτυχή εφαρμογή του εγχειρήματος και αφετέρου τη διεξαγωγή του κοινωνικού διαλόγου,
- β) τις κυβερνητικές πολιτικές που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο των 8 εθνικών προτεραιοτήτων για τους ΣΒΑ, και της διασύνδεσης τους με συγκεκριμένους ΣΒΑ, καθώς και με τη νέα Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική,
- γ) το ρόλο των ενδιαφερόμενων μερών (τοπική αυτοδιοίκηση, ακαδημαϊκή/ερευνητική κοινότητα, ιδιωτικός τομέας, κοινωνία πολιτών),
- δ) τα βασικά μέσα εφαρμογής και παραδείγματα ολοκληρωμένης διασύνδεσης πολιτικών, και
- ε) την παρουσίαση των επόμενων βημάτων που πρέπει να γίνουν, όπως το Εθνικό Σχέδιο Εφαρμογής για τους ΣΒΑ. (Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, 2019)

Σύμφωνα με την παραπάνω έκθεση, οι Εθνικοί μας ΣΒΑ είναι οι παρακάτω:

1. Προώθηση μιας ανταγωνιστικής, καινοτόμου και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης (ΣΒΑ 8, 9)- (Ενημερία)
2. Προαγωγή της πλήρους απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους (ΣΒΑ 8)- (Ενημερία)
3. Αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες υγείας (ΣΒΑ1, 2, 3)-(Άνθρωποι)
4. Μείωση κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων και εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους (ΣΒΑ 5,10)-(Ενημερία)
5. Προώθηση μίας υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευσης (ΣΒΑ4)-(Άνθρωποι)
6. Ενίσχυση της προστασίας και ορθολογικής διαχείρισης του φυσικού κεφαλαίου ως βάση για κοινωνική ευημερία και μετάβαση σε μία οικονομία χαμηλού άνθρακα (ΣΒΑ 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15)-(Πλανήτης)
7. Οικοδόμηση αποδοτικών, αξιόπιστων και διάφανων θεσμών (ΣΒΑ16, 17)- (Ειρήνη)

8. Ενίσχυση και προώθηση ανοιχτών, συμμετοχικών και δημοκρατικών διαδικασιών (ΣΒΑ16, 17)-(Συνεργασία)

Ως προς τα μέσα υλοποίησης των παραπάνω στόχων γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στον γεωργικό, τουριστικό και πολιτιστικό τομέα που τους χαρακτηρίζει “τομείς πολιτικής αιχμής που έχουν ύψιστη σημασία για τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ελλάδας”.

Αναλυτικότερα, στη VNR Greece 2018 γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην:

1) Η Ανάπτυξη γεωργικού και αγροτικού τομέα:

Στη (VNR) της Ελλάδος δύνεται προτεραιότητα στην προώθηση ενός ισχυρού, βιώσιμου και ανταγωνιστικού αγροδιατροφικού τομέα, από την παραγωγή και την προμήθεια έως την κατανάλωση.

Πρωταρχικός στόχος είναι η δημιουργία μιας βιώσιμης αλυσίδας παραγωγής ασφαλών και υψηλής ποιότητας τροφίμων, με προστιθέμενη αξία για τους παραγωγούς και ικανοποιητικές τιμές για τους καταναλωτές, συμβάλλοντας στην οικονομία, την απασχόληση και την ένταξη στην ύπαιθρο, την κοινωνική συνοχή, την ανάπτυξη την ελληνική υπαίθρου, το περιβάλλον και την υπεύθυνη συνειδητοποίηση της κατανάλωσης τροφίμων.

Επικεντρώνεται, μεταξύ άλλων, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των εκμεταλλεύσεων, στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές, παράλληλα με την υποστήριξη επενδύσεων για τη βελτίωση της οικονομικής αποδοτικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και την ενίσχυση της υποδομής ανάκτησης γης. τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση των γεωργικών συνεταιρισμών.

Επιδιώκεται, η μείωση των περιφερειακών και κοινωνικών ανισοτήτων μέσω της ενίσχυσης του κοινωνικού ιστού της υπαίθρου, μέσω της παροχής υποστήριξης σε περιοχές με φυσικούς ή άλλους ειδικούς περιορισμούς.

Επίσης, επιδιώκεται η βιώσιμη παραγωγή ασφαλών και υψηλής ποιότητας τροφίμων, η προώθηση βιώσιμων διατροφικών προτύπων και η βιώσιμη διαχείριση των οικοσυστημάτων, των γεωργικών και δασικών εκτάσεων και των φυσικών πόρων μέσω της ανάπτυξης υπεύθυνης συνειδητοποίησης της κατανάλωσης τροφίμων με την ευαισθητοποίηση των καταναλωτών και εδραίωση της φήμης των τοπικών γεωργικών προϊόντων και της προώθησης της διατήρησης, της βιώσιμης χρήσης και της ανάπτυξης των γενετικών πόρων και της βιοποικιλότητας στη γεωργία, δεδομένου ότι η Ελλάδα θεωρείται μία από τις πλουσιότερες χώρες της Ευρώπης στη φυσική βλάστηση και τα άγρια είδη.

2) Πολιτιστικός και Τουριστικός τομέας: Η πολιτιστική κληρονομιά και δημιουργικότητα ως κίνητρο για την αειφόρο ανάπτυξη

Η (VNR) της Ελλάδος θεωρεί την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της χώρας ως ένα από τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Αποδίδει μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη και υλοποίηση πολιτικών που προστατεύουν και προάγουν την πολιτιστική κληρονομιά.

Ειδικότερα, στον ευρύτερο τομέα του πολιτισμού και των τεχνών, οι πολιτικές προτεραιότητες της Ελληνικής κυβέρνησης έχουν στόχο την οικοδόμηση στενότερων δεσμών μεταξύ του πολιτισμού και της κοινωνίας (συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής συμμετοχής), την υποστήριξη της δημιουργικότητας, ιδιαίτερα των νέων καλλιτεχνών και των επαγγελματιών του πολιτισμού προώθηση της διεθνοποίησης της ελληνικής πολιτιστικής παραγωγής.

Δίνεται προτεραιότητα στην υιοθέτηση μέτρων και δράσεων με στόχο την εφαρμογή της Σύμβασης της UNESCO για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (2003) σε εθνικό επίπεδο με στόχο να αναδειχθεί η αξία και τη σημασία των στοιχείων της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο για τις τοπικές κοινότητες όσο και για ολόκληρη τη χώρα. Για το σκοπό αυτό, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση καλών παραδειγμάτων δράσεων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που συνδέουν τη βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων με παραδοσιακές και φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η μεσογειακή διατροφή, η μαρμαροτεχνία, κ.α. (VNR GREECE, 2018)

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο λαϊκός πολιτισμός μπορεί να συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων της agenda 2030 για την Ελλάδα, διότι συνδυάζει την ανάπτυξη με τη διατήρηση και βελτίωση των οικοσυστημάτων και των φυσικών πόρων ενός τόπου, προάγει τη ανταγωνιστική, καινοτόμο και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, αλλά και δίνει τη δυνατότητα αξιοποίησης των πόρων από τις μελλοντικές γενιές.

2.2.2 Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη της Ελλάδας

Η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030 καταρτίστηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση και παρουσιάστηκε στο Eurogroup της 27ης Απριλίου 2018, λαμβάνοντας ομόφωνα τη θετική αποδοχή των μελών του.

Μεταξύ άλλων, οι τομείς της γεωργίας, της βιομηχανίας τροφίμων, του τουρισμού και του πολιτισμού αποτελούν βασικούς τομείς που επιδιώκει να αναπτύξει η χώρα μας θεωρώντας ότι αποτελούν δραστηριότητες με ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Η Ελληνική Κυβέρνηση θεωρεί ότι τα ελληνικά προϊόντα παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλομορφία και υψηλή ποιότητα και στοχεύει στην αξιοποίηση των ανεκμετάλλευστων συγκριτικών πλεονεκτημάτων και δυνατοτήτων του ελληνικού αγρό-διατροφικού τομέα , ενώ ο τουρισμός στηρίζεται στη φυσική ομορφιά, το περιβάλλον και τον πολιτισμικό πλούτο των ελληνικών περιοχών.

Στην Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη της Ελλάδας προβλέπεται η σταδιακή ανάπτυξη ενός μοντέλου παραγωγής προϊόντων ποιότητας και ταυτότητας, των οποίων οι τιμές θα είναι υψηλότερες και οι όροι του ανταγωνισμού ευνοϊκότεροι για την εγχώρια αγροτική παραγωγή.

Επίσης επιθυμεί την σύνδεση της παραγωγής των παραπάνω προϊόντων με τη βιομηχανία, τον τουρισμό και τους λοιπούς κλάδους που σχετίζονται με το αγροδιατροφικό σύστημα για μία ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου.

Το όραμά της Κυβέρνησης για τον τουριστικό τομέα, είναι η Ελλάδα να μετατραπεί σε κορυφαίο τουριστικό προορισμό, ο οποίος θα προσφέρει πέραν από την φυσική ομορφιά και αυθεντικές θεματικές εμπειρίες και θα λαμβάνει δράση καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Ένας προορισμός που θα εξελιχθεί σε ιδανικό μέρος για ταξίδια, προσφέροντας μοναδικές και ολοκληρωμένες ταξιδιωτικές εμπειρίες σε όλη τη χώρα και όχι μόνο, στους παραδοσιακούς προορισμούς των ελληνικών νησιών. (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2019)

2.3 Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης

Στη Σύνοδο Κορυφής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο το 1992, και στο άρθρο 40 της Ατζέντα 21, επισημάνθηκε η ανάγκη της ανάπτυξης κατάλληλων δεικτών μέτρησης της βιωσιμότητας.

Επειδή η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ακόμα υπό προσδιορισμό, η θέσπιση παγκοσμίως κοινά αποδεκτών δεικτών για την μέτρησης της δεν έχει επιτευχθεί. Ο κάθε οργανισμός, το κάθε κράτος ή ένωση κρατών έχει θεσπίσει του δικούς του δείκτες για την μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης.

Για παράδειγμα οι δείκτες που έχουν θεσπιστεί από τον ΟΗΕ δεν συμπίπτουν με αυτούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.λ.π.. Μερικοί από τους δείκτες μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης αναλύονται παρακάτω:

2.3.1 Σε διεθνές επίπεδο

Σε διεθνές επίπεδο έχει θεσπιστεί από τον ΟΗΕ ένα πλαίσιο δεικτών για τους στόχους αειφόρου ανάπτυξης. Οι δείκτες αυτοί αναπροσαρμόζονται συνεχώς.

Οι αρχικοί δείκτες συμφωνήθηκαν κατά την 48η σύνοδο της Στατιστικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2017.

Το παγκόσμιο πλαίσιο δεικτών εγκρίθηκε αργότερα από τη Γενική Συνέλευση στις 6 Ιουλίου 2017 και περιλαμβάνεται στο ψήφισμα που ενέκρινε η Γενική Συνέλευση για τις εργασίες της Στατιστικής Επιτροπής σχετικά με την Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη του 2030(A/RES/71/313) (U.N., 2017)

Το παραπάνω ψήφισμα την 51η Στατιστική Επιτροπή του ΟΗΕ τον Μάρτιο του 2020 υπέστη αλλαγές με τη μορφή αντικαταστάσεων, αναθεωρήσεων, προσθηκών και διαγραφών .

Σήμερα, το παγκόσμιο πλαίσιο δεικτών του ΟΗΕ που αφορούν την βιώσιμη ανάπτυξη, περιλαμβάνει 231 μοναδικούς δείκτες. Ο συνολικός αριθμός δεικτών που αναφέρονται στο παγκόσμιο πλαίσιο δεικτών των δεικτών SDG είναι 247. Ωστόσο, δώδεκα δείκτες επαναλαμβάνονται σε δύο ή τρεις διαφορετικούς στόχους. (βλ. Παράρτημα) (U.N., 2020)

2.3.2 στην Ευρωπαϊκή ένωση

Η ευρωπαϊκή Ένωση από το 2017 έχει θεσπίσει ένα σύνολο δεικτών για την παρακολούθηση και των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι δείκτες αυτοί παρακολουθούνται από την Eurostat κάθε χρόνο.

Σήμερα το σύνολο των παραπάνω δεικτών ανέρχεται στους 100 (βλ. Παράρτημα) (Eurostat, 2020)

2.3.3 στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, το Γραφείο Συντονισμού, Θεσμικών, Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης έχει προχωρήσει, κατόπιν εκτεταμένης διαβούλευσης με τα αρμόδια Υπουργεία και την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), στην υιοθέτηση μιας δέσμης εθνικών δεικτών, με τους οποίους θα παρακολουθείται η πρόοδος εφαρμογής των ΣΒΑ κατά τα επόμενα έτη.

Οι εν λόγω δείκτες, οι οποίοι θα επικαιροποιούνται και θα προσαρμόζονται, κάθε φορά, ανάλογα με τις εξελίξεις σε επιμέρους πολιτικές προτεραιότητες και τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, έχουν επιλεγεί τόσο από το σύνολο των 231 υιοθετηθέντων από τον ΟΗΕ σχετικών δεικτών, όσο και από το αντίστοιχο πλαίσιο των 100 δεικτών της Eurostat. (βλ. Παράρτημα) (Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, 2019)

2.3.4 Κοινοί Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης

Όπως αναφέραμε παραπάνω η θέσπιση παγκοσμίως κοινά αποδεκτών δεικτών για την μέτρηση της Βιώσιμης ανάπτυξης δεν έχει ακόμα επιτευχθεί. Ο κάθε οργανισμός, το κάθε κράτος ή ένωση κρατών έχει θεσπίσει του δικούς του δείκτες για την μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης ανάλογα με το τι σημαίνει για αυτόν μια βιώσιμη ανάπτυξη και τους στόχους που έχει θέσει για της επίτευξη της.

A. Κοινοί Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης Ο.Η.Ε. - Ε.Ε.

Από τους 247 δείκτες που έχει θεσπίσει ο Ο.Η.Ε. και τους 100 που έχει θεσπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση οι 55 δείκτες της Ε.Ε. είναι κοινοί με αυτούς, δηλαδή μετράνε περίπου τα ίδια πράγματα.

Οι κοινοί δείκτες μεταξύ Ε.Ε. και Ο.Η.Ε. φαίνονται στον παρακάτω πίνακα. (μερικοί από αυτούς επαναλαμβάνονται σε δύο ή τρεις διαφορετικούς στόχους)

Κοινοί δείκτες Ευρωπαϊκής Ένωσης - ΟΗΕ			
	Indicator name	EU Code	UN code
Goal 1. End poverty in all its forms everywhere			
1	People at risk of poverty or social exclusion	01_10	1.2.2 (i)
2	People at risk of income poverty after social transfers	01_20	1.2.1 (i); 1.2.2 (p); 10.2.1 (s)
3	Severely materially deprived people	01_30	1.2.2 (p)
4	People living in households with very low work intensity	01_40	1.2.2 (p)
5	Population living in a dwelling with a leaking roof, damp walls, floors or foundation or rot in window frames or floor	01_60	11.1.1 (s)
6	Population having neither a bath, nor a shower, nor indoor flushing toilet in their household	06_10	6.2.1 (s)
7	Material and social deprivation rate (MSD)	alternative	1.2.2 (p)
Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture			
8	Obesity rate	02_10	2.2.2 (p)
9	Area under organic farming	02_40	2.4.1 (s)
10	Nitrate in groundwater	06_40	6.3.2 (p)
Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages			
11	Smoking prevalence	03_30	3.a.1 (s)
12	Death rate due to tuberculosis, HIV and hepatitis	03_41	3.3.1 (s); 3.3.2 (s); 3.3.4 (s)
13	Obesity rate	02_10	2.2.2 (p)
14	People killed in accidents at work	08_60	8.8.1 (p)
15	People killed in road accidents	11_40	3.6.1 (i)
16	Exposure to air pollution by particulate matter	11_50	11.6.2 (i)
Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all			
17	Participation in early childhood education	04_30	4.2.2 (s)
18	Underachievement in reading, maths and science	04_40	4.6.1 (i)
19	Adult participation in learning	04_60	4.3.1 (s)
20	Individuals with basic or above basic overall digital skills	alternative	4.4.1 (s)
Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls			
21	Physical and sexual violence to women experienced within 12 months prior to the interview	05_10	5.2.1 (s); 5.2.2 (s)
22	Gender pay gap in unadjusted form	05_20	8.5.1 (s)
23	Seats held by women in national parliaments and governments	05_50	5.5.1 (s)
24	Positions held by women in senior management	05_60	5.5.2 (i)
25	Population having neither a bath, nor a shower, nor indoor flushing toilet in their household	06_10	6.2.1 (s)
26	Population connected to at least secondary wastewater treatment	06_20	6.3.1 (s)
27	Biochemical oxygen demand in rivers	06_30	6.3.2 (s)
28	Nitrate in groundwater	06_40	6.3.2 (p)
29	Phosphate in rivers	06_50	6.3.2 (p)
30	Water exploitation index, plus (WEI+)	06_60	6.4.2 (s)

Goal 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all			
31	Energy productivity	07_30	7.3.1 (s)
32	Share of renewable energy in gross final energy consumption	07_40	7.2.1 (i)
Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all			
33	Real GDP per capita	08_10	8.1.1 (i)
34	Young people neither in employment nor in education and training	08_20	8.6.1 (i)
35	People killed in accidents at work	08_60	8.8.1 (p)
36	Resource productivity and domestic material consumption (DMC)	12_20	8.4.2 / 12.2.2 (p)
Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation			
37	Gross domestic expenditure on R&D	09_10	9.5.1 (i)
38	Human resources in science and technology	new	9.5.2 (s)
39	R&D personnel	09_30	9.5.2 (s)
40	Share of busses and trains in total passenger transport	09_50	9.1.2 (s)
41	Share of rail and inland waterways in total freight transport	09_60	9.1.2 (s)
Goal 10. Reduce inequality within and among countries			
42	Purchasing power adjusted GDP per capita	10_10	8.1.1 (s)
43	Income share of the bottom 40 % of the population	10_50	10.1.1 (p)
44	People at risk of poverty or social exclusion	01_10	1.2.2 (i)
45	People at risk of income poverty after social transfers	01_20	1.2.1 (i); 1.2.2 (p); 10.2.1 (s)
46	Young people neither in employment nor in education and training	08_20	8.6.1 (i)
Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable			
47	Settlement area per capita	11_31	11.3.1 (s)
48	People killed in road accidents	11_40	3.6.1 (i)
49	Exposure to air pollution by particulate matter	11_50	11.6.2 (i)
50	Recycling rate of municipal waste	11_60	11.6.1 (p)
51	Population living in a dwelling with a leaking roof, damp walls, floors or foundation or rot in window frames or floor	01_60	11.1.1 (s)
52	Population connected to at least secondary wastewater treatment	06_20	6.3.1 (s)
53	Share of busses and trains in total passenger transport	09_50	9.1.2 (s)
54	Population reporting occurrence of crime, violence or vandalism in their area	16_20	16.1.4 (s)
Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns			
55	Resource productivity and domestic material consumption (DMC)	12_20	8.4.2 / 12.2.2 (p)
56	Generation of waste excluding major mineral wastes	12_50	12.4.2 (p)
57	Energy productivity	07_30	7.3.1 (s)

Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts			
58	Climate-related economic losses	13_40	15.2 (s)
59	Contribution to the international 100bn USD commitment on climate related expending	13_50	13.a.1 (i)
60	Share of renewable energy in gross final energy consumption	07_40	7.2.1 (i)
61	Mean ocean acidity	14_50	14.3.1 (s)
Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development			
62	Surface of marine sites designated under NATURA 2000	14_10	14.5.1 (s)
63	Estimated trends in fish stock biomass	14_21	14.4.1 (s)
64	Assessed fish stocks exceeding fishing mortality at maximum sustainable yield (Fmsy)	14_30	14.4.1 (s)
65	Mean ocean acidity	14_50	14.3.1 (s)
Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss			
66	Share of forest area	15_10	15.1.1 (i)
67	Surface of terrestrial sites designated under NATURA 2000	15_20	15.1.2; 15.4.1 (s)
68	Soil sealing index	15_41	15.3.1 (p)
69	Biochemical oxygen demand in rivers	06_30	6.3.2 (s)
70	Phosphate in rivers	06_50	6.3.2 (p)
Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels			
72	Death rate due to homicide	16_10	16.1.1 (s)
72	Population reporting occurrence of crime, violence or vandalism in their area	16_20	16.1.4 (s)
73	Corruption Perceptions Index	16_50	16.5.2 (s)
Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development			
74	Official development assistance as share of gross national income	17_10	17.2.1 (s)

Πίνακας 1: Κοινοί δείκτες παρακολούθησης ΣΒΑ ΕΕ, ΟΗΕ

πηγή: Eurostat, (2020)

B. Κοινοί Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης Ο.Η.Ε. - Ε.Ε. και ΕΛΛΑΔΑΣ

Η κωδικοποίηση της Ελλάδας που αφορά τους δείκτες της βιώσιμης ανάπτυξης της είναι όμοιοι με την κωδικοποίηση των 231 υιοθετηθέντων από τον ΟΗΕ σχετικών δεικτών, των 100 δεικτών της Eurostat. Οι κοινοί δείκτες μεταξύ Ελλάδας, Ε.Ε. και Ο.Η.Ε. είναι 26 και φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

ΕΛΛΑΔΑ- ΚΟΙΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΗΕ - ΕΕ			
<i>Code</i>	<i>Indicator name</i>	<i>Code</i>	<i>Indicator name</i>
Goal 1. End poverty in all its forms everywhere			
01_10	People at risk of poverty or social exclusion	c020202	1.2.2 Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions
01_20	People at risk of income poverty after social transfers	c010201	1.2.1 Proportion of population living below the national poverty line, by sex and age 1.2.2 , Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions persons with disabilities
01_30	Severely materially deprived people	c010202	1.2.2 Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions
01_40	People living in households with very low work intensity	c020202	1.2.2 Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions
Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture			
02_40	Area under organic farming	c020401	2.4.1 Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture
Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages			
03_30	Smoking prevalence	c020a01	3.a.1 Age-standardized prevalence of current tobacco use among persons aged 15 years and older
03_41	Death rate due to tuberculosis, HIV and hepatitis	c030303	3.3.1 Number of new HIV infections per 1,000 uninfected population, by sex, age and key populations
Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all			
04_60	Adult participation in learning	c040301	4.3.1 Participation rate of youth and adults in formal and non-formal education and training in the previous 12 months, by sex

ΕΛΛΑΔΑ- ΚΟΙΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΗΕ – ΕΕ		
<i>Code</i>	<i>Indicator name</i>	<i>Code Indicator name</i>
Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls		
Goal 6. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all		
9	Biochemical oxygen demand in rivers	c060302 6.3.2 Proportion of bodies of water with good ambient water quality
06_60	Water exploitation index, plus (WEI+)	c060402 6.4.2 Level of water stress: freshwater withdrawal as a proportion of available freshwater resources
10		
Goal 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all		
11	Energy productivity	c070301 7.3.1 Energy intensity measured in terms of primary energy and GDP
07_40	Share of renewable energy in gross final energy consumption	c070201 7.2.1 Renewable energy share in the total final energy consumption
12		
Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all		
13	Real GDP per capita	c080101 8.1.1 Annual growth rate of real GDP per capita
08_20	Young people neither in employment nor in education and training	c080601 8.6.1 Proportion of youth (aged 15–24 years) not in education, employment or training
08_60	People killed in accidents at work	c080801 8.8.1 Fatal and non-fatal occupational injuries per 100,000 workers, by sex and migrant status
15		
Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation		
16	Gross domestic expenditure on R&D	c090501 9.5.1 Research and development expenditure as a proportion of GDP
09_30	R&D personnel	c090502 9.5.2 Researchers (in full-time equivalent) per million inhabitants
Goal 10. Reduce inequality within and among countries		
18	Purchasing power adjusted GDP per capita	c080101 8.1.1 Annual growth rate of real GDP per capita
10_50	Income share of the bottom 40 % of the population	c100101 10.1.1 Growth rates of household expenditure or income per capita among the bottom 40 per cent of the population and the total population
19		

ΕΛΛΑΔΑ- ΚΟΙΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΗΕ – ΕΕ		
<i>Code</i>	<i>Indicator name</i>	<i>Code Indicator name</i>
Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable		
20	11_40 People killed in road accidents	c030601 3.6.1 Death rate due to road traffic injuries
21	11_60 Recycling rate of municipal waste	c110601 11.6.1 Proportion of municipal solid waste collected and managed in controlled facilities out of total municipal waste generated, by cities
Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns		
22	12_50 Generation of waste excluding major mineral wastes	c120402 12.4.2 (a) Hazardous waste generated per capita; and (b) proportion of hazardous waste treated, by type of treatment
Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts		
Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development		
23	14_10 Surface of marine sites designated under NATURA 2000	c140501 14.5.1 Coverage of protected areas in relation to marine areas
Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss		
24	15_10 Share of forest area	c150101 15.1.1 Forest area as a proportion of total land area
25	15_20 Surface of terrestrial sites designated under NATURA 2000	c150102 15.1.2 Proportion of important sites for terrestrial and freshwater biodiversity that are covered by protected areas, by ecosystem type
Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels		
26	16_10 Death rate due to homicide	c160101 16.1.1 Number of victims of intentional homicide per 100,000 population, by sex and age
Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development		

Πίνακας 2: Κοινοί δείκτες παρακολούθησης ΣΒΑ Ελλάδας, ΕΕ, ΟΗΕ

πηγή:Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, (2019)/ ίδια επεξεργασία

2.3.5 Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό

Όσον αφορά τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό πολιτισμό, λαμβάνουμε υπ' όψιν στην παρούσα εργασία τους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης ανάλογα με τους στόχους και υποστόχους της Ατζέντας για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030 (agenda 2030) του ΟΗΕ, που αφορούν τον πολιτισμό γενικότερα, τον βιώσιμο τουρισμό και την παραγωγή παραδοσιακών αγροδιατροφικών προϊόντων.

Σε αυτούς μπορούν να προστεθούν και άλλοι δείκτες, ανάλογα με το πως η κάθε χώρα, Δήμος κ.λ.π. θα αξιοποιήσει τον λαϊκό της πολιτισμό. (για παράδειγμα δείκτες για την προστασία του περιβάλλοντος, για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, κ.α.)

Στον πίνακα που ακολουθεί, φαίνονται οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό και οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης που έχουν θεσπιστεί σε επίπεδο Ο.Η.Ε (δείκτης **UNSD**), Ευρωπαϊκής Ένωσης (δείκτης **EU SDG**) και Ελλάδας.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, οι δείκτες αυτοί δεν συμπίπτουν και ειδικότερα για τον λαϊκό πολιτισμό η ευρωπαϊκή ένωση δεν έχει θεσπίσει κάποιους δείκτες.

Στην Ελλάδα έχουμε υιοθετήσει την μέτρηση ορισμένων εκ των δεικτών του ΟΗΕ για την μέτρηση των στόχων που έχουμε θέσει για την βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας μας που αφορούν και τον λαϊκό πολιτισμό μας.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ/πολιτισμός					
Στόχος 2: Δίνουμε τέλος στην πείνα, πετυχαίνουμε την επισιτιστική ασφάλεια, βελτιώνουμε τη διατροφή και προάγουμε τη βιώσιμη αγροτική παραγωγή					
Υποστόχος	UNSD κωδικός (2020)	Δείκτης UNSD (2020)	EU SDG κωδικός (2019)	Δείκτης EU SDG (2019)	Μετρούμενος δείκτης στην Ελλάδα
2.5 Έως το 2020, διατήρηση της γενετικής ποικιλίας των σπόρων, των καλλιεργούμενων φυτών, των εκτρεφόμενων και των οικόσιτων ζώων και των συγγενικών τους άγριων ειδών, μέσω της σωστής διαχείρισης, της χρήσης διαφοροποιημένων σπόρων και της συνδρομής τραπεζών σπόρων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και προαγωγή της πρόσβασης στη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης, με βάση τα διεθνώς συμφωνηθέντα.	C020501	2.5.1 Αριθμός φυτικών και ζωικών γενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία που εξασφαλίζονται σε μεσοπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες εγκαταστάσεις συντήρησης	Δεν υπάρχει	Δεν υπάρχει	Όχι
Στόχος 8: Προάγουμε τη διαρκή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη και την πλήρη και παραγωγική απασχόληση και αξιοπρεπή εργασία για όλους					
Υποστόχος	UNSD κωδικός	Παγκόσμιος δείκτης	EU SDG κωδικός (2019)	Δείκτης EU SDG (2019)	Μετρούμενος δείκτης στην Ελλάδα
8.9 Έως το 2030, σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα	C080901	8.9.1 Ο τουρισμός ως ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ και του ρυθμού ανάπτυξης	Δεν υπάρχει	Δεν υπάρχει	Ναι (όπως ΟΗΕ)

Στόχος 11: Δημιουργούμε πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς χωρίς αποκλεισμούς, ασφαλείς, ανθεκτικούς και βιώσιμους					
Υποστόχος	UNSD κωδικός	Παγκόσμιος δείκτης	EU SDG κωδικός (2019)	Δείκτης EU SDG (2019)	Μετρούμενος δείκτης στην Ελλάδα
11.4 Ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.	C110401	11.4.1 Συνολικές δαπάνες (δημόσιες και ιδιωτικές) κατά κεφαλή δαπανών για τη διατήρηση, την προστασία και τη συντήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς,	Δεν υπάρχει	Δεν υπάρχει	Ναι (όπως ΟΗΕ)
Στόχος 12: Διασφαλίζουμε πρότυπα βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγή					
Υποστόχος	UNSD κωδικός	Παγκόσμιος δείκτης	EU SDG κωδικός (2019)	Δείκτης EU SDG (2019)	
12.β Ανάπτυξη και χρησιμοποίηση εργαλείων παρακολούθησης του αντίκτυπου της βιώσιμης ανάπτυξης στον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την τοπική κουλτούρα και προϊόντα.	C120b01	12.β.1 Αριθμός στρατηγικών ή πολιτικών βιώσιμου τουρισμού και εφαρμοσμένα σχέδια δράσης με συμφωνημένα εργαλεία παρακολούθησης και αξιολόγησης	Δεν υπάρχει	Δεν υπάρχει	Ναι (όπως ΟΗΕ)

Πίνακας 3: δείκτες παρακολούθησης ΣΒΑ/πολιτισμός

πηγή: UN, (2020), Eurostat, (2020), (Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, 2019)/ ίδια επεξεργασία

2.4 Ο “πλούτος των εθνών”

Ένας άλλος δείκτης που παρέχει πληροφορίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη μιας χώρας, είναι και ο λεγόμενος “πλούτος των εθνών”. Ορίστηκε για πρώτη φορά το 2006, από τον όμιλο Παγκόσμιας τράπεζας (WorldBankGroup) στην έκθεση της με τίτλο “Where is the Wealth of Nations? Measuring Capital for the 21st Century”.

Η ανησυχία ότι το ΑΕΠ δεν είναι ικανός δείκτης για τη μέτρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων μια χώρας, (όπως τα δάση, το νερό και τα ορυκτά, που είναι καθοριστικής σημασίας για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξης μια χώρας), οδήγησε στην αναζήτησή ενός νέου δείκτη μέτρησης. (U.N., 1992)

Το νέο δείκτη για τη μέτρηση της βιωσιμότητας μιας χώρας και τον ονόμασαν «πλούτο» για να το διακρίνει από το «εισόδημα» που καταγράφεται ως ΑΕΠ στις περισσότερες χώρες. Ο δείκτης αυτός προσμετρούσε στο λεγόμενο “πλούτο ενός έθνους” το παραγόμενο κεφάλαιο, τους φυσικούς πόρους και το ανθρώπινο κεφάλαιο που διαθέτει. (W.B.G., 2006)

Η Παγκόσμια Τράπεζα κυκλοφόρησε το 2018, μια έκθεση με τίτλο «Η αλλαγή του πλούτου των εθνών 2018» (The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future) όπου παρουσιάζει και αναλύει τον “πλούτο”, 141 χωρών μεταξύ 1995 και 2014 καθώς και τις μεταβολές του, στο παραπάνω χρονικό διάστημα. Η έκθεση αυτή, καλύπτει ένα ευρύτερο σύνολο περιουσιακών στοιχείων που αποτελούν τον πλούτο των χωρών που περιλαμβάνονται στην παραπάνω έκθεση.

Στην παραπάνω έκθεση, για τον καθορισμό του λεγόμενου “πλούτου των εθνών”, αθροίζονται οι αξίες (μετρούμενες σε δολάρια Ηνωμένων Πολιτειών) από τέσσερις κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων κάθε κράτους:

1. Το Παραγόμενο Κεφάλαιο που προσμετρά τα κεφαλαιουχικά αγαθά, τα αστικά οικόπεδα τα μηχανήματα, τα κτίρια, τον εξοπλισμό και την οικιστική και μη κατοικημένη αστική γη μετρούμενη σε τιμές αγοράς.

2. Το Φυσικό Κεφάλαιο που περιλαμβάνει:

- α) το ανανεώσιμο που είναι τα δάση, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις και τα βοσκοτόπια και καθώς και τις προστατευόμενες περιοχές. Το κεφάλαιο αυτό μετριέται ως το προεξοφλημένο άθροισμα της αξίας των ενοικίων που παράγονται κατά τη διάρκεια ζωής του περιουσιακού στοιχείου. Για την εκτίμηση της καλλιεργήσιμης γης, τα μισθώματα της γης υπολογίζονται ως η αξία των καλλιεργειών που παράγονται σε τοπικές τιμές μείον το οικονομικό κόστος

παραγωγής.

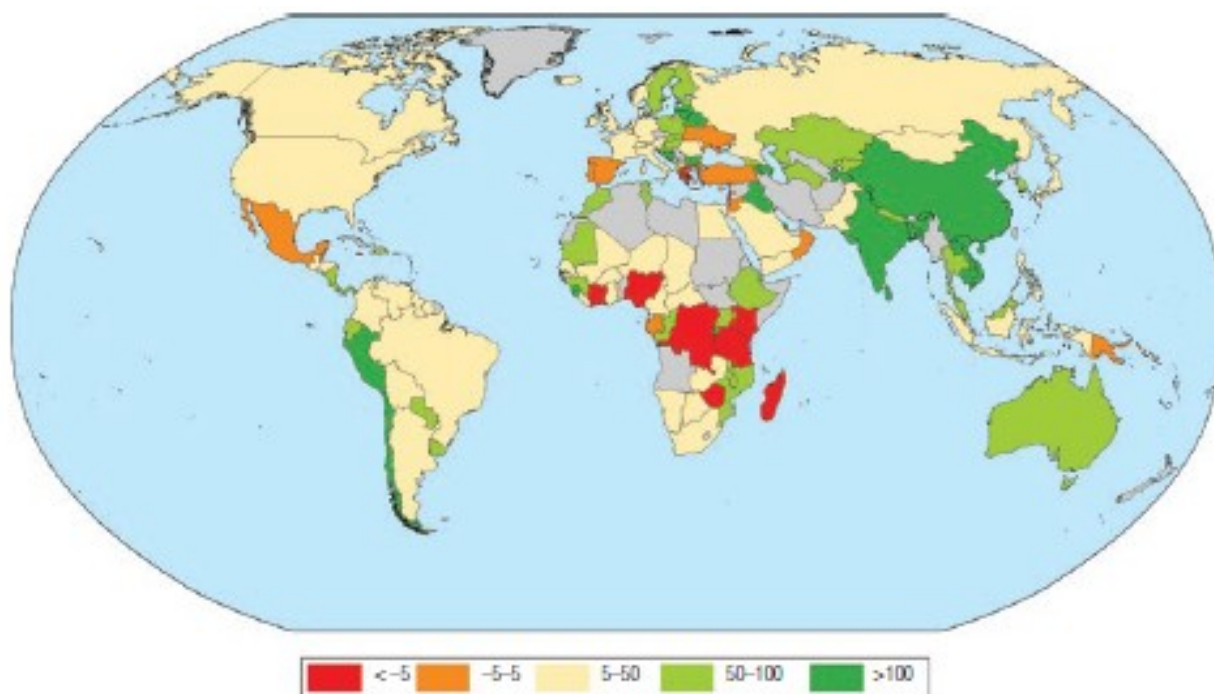
β) το μη ανανεώσιμο που είναι η ενέργεια από ορυκτούς πόρους και τα μεταλλεύματα.

3. Το Ανθρώπινο Κεφάλαιο που περιλαμβάνει την αξία των δεξιοτήτων και της εμπειρίας των εργαζομένων, κατανομημένη κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Το ανθρώπινο κεφάλαιο μετράται ως η προεξοφλημένη αξία των κερδών κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου.

4. Τα Καθαρά Ξένα Περιουσιακά Στοιχεία (Net foreign assets) που προσμετράται το άθροισμα των εξωτερικών περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων μιας χώρας, (π.χ. άμεσες ξένες επενδύσεις, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, δημόσιο χρέος, ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κ.λ.π.)

Η νέος αυτός τρόπος για τη μέτρηση του πλούτου ενός κράτους, παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη μακροπρόθεσμη πορεία της οικονομίας του. Είναι ένας χρήσιμος δείκτης, για την παρακολούθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης των χωρών. Η αλλαγή του πλούτου ενός κράτους, είναι ένας δείκτης που βοηθά ώστε να εκτιμηθεί το δυναμικό που έχει μια χώρα να αναπτυχθεί στο μέλλον. Στόχος είναι να βοηθήσει τις κυβερνήσεις των κρατών να αναπτύξουν στρατηγικές και να σχεδιάσουν μια πιο βιώσιμη πορεία οικονομικής ανάπτυξης της χώρας τους.

Σύμφωνα με την παραπάνω έκθεση, όσον αφορά την Ελλάδα, παρατηρείτε μείωση του συνολικού πλούτου της χώρας κατά 13,70%. Το γεγονός αυτό σημαίνει πως η χώρα μας δεν οδεύει προς μια βιώσιμη ανάπτυξη και ότι είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα για την αναστροφή αυτής της πορείας. Στην χώρα μας παρουσιάζεται μείωση της αξίας του φυσικού της κεφαλαίου, του ανθρώπινου και φυσικά μεγάλη μείωση των καθαρών ξένων κεφάλαιον που αποτελούν την διεθνή επενδυτική θέση της χώρας. (W.B.G., 2018)

Εικόνα 6: Χάρτης εκατοστιαίας μεταβολής του πλούτου

Πηγή: W.B.G., 2018

περιουσιακά στοιχεία κράτους	εκατοστιαία μεταβολή (από 1995 έως 2014)
Συνολικός πλούτος	-13,7%
Παραγόμενο κεφάλαιο	16,5%
Φυσικό Κεφάλαιο	-18,9%
Ανανεώσιμο	
δάση παραγωγής ξυλείας	-39,8%
δάση μη παραγωγής ξυλείας	13,1%
Προστατευόμενες περιοχές	89,5%
Καλλιεργήσιμες εκτάσεις	-48,5%
Βασκατόπια	-22,4%
Μη ανανεώσιμο	
Περιουσιακά στοιχεία υπεδάφους	448,5%
Ενέργεια ορυκτών καυσίμων	-4,5%
φυσικό αέριο	-84,6%
Άνθρακας (όλες οι ποιότητες)	513,1%
ορυκτά μέταλλα	668,5%
ανθρώπινο κεφάλαιο	-21,8%
Καθαρά ξένα κεφάλαια	-1038,8%
Πληθυσμός	3,1%

Πίνακας 4 :-πίνακας εκατοστιαίας μεταβολής του πλούτου

Πηγή: W.B.G., 2018/ ίδια επεξεργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3- ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σύμφωνα με την Ανδρεοπούλου, (2019) “Περιφερειακή ανάπτυξη είναι η κατάρτιση ενός οικονομικού προγράμματος ή σχεδίου μέσα στα πλαίσια μιας πολιτικής που αποσκοπεί στην οικονομική ανάπτυξη διαφόρων περιοχών μιας χώρας μέσα από ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό σχεδιασμό (προγραμματισμό)”.

Μερικές από τις θεωρίες που αναλύουν τους τρόπους επίτευξης της Περιφερειακής-Τοπικής Ανάπτυξης είναι η θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας, το νεοκλασικό υπόδειγμα, η θεωρία της εξαγωγικής βάσης, η θεωρία των πόλων ανάπτυξης, η θεωρία των τομέων, η θεωρία της κλαδικής διάρθρωσης, και το υπόδειγμα της ενδογενούς ανάπτυξης. (Κόνσολας, 1997)

ενδογενής ανάπτυξη

Από τα παραπάνω υποδείγματα και όσον αφορά την Περιφερειακή και την Τοπική Ανάπτυξη μέσω του Λαϊκού πολιτισμού, θα επικεντρωθούμε στην παρούσα εργασία, στην ανάλυση του υποδείγματος τη ενδογενούς ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τους Παπαδασκαλόπουλο και Νικολόπουλο (2016) η ενδογενής ανάπτυξη είναι “η οικονομική ανάπτυξη προκύπτει από την δραστηριοποίηση οικονομικών παραγόντων, όπως (Νοικοκυριά, Επιχειρήσεις, και Κράτος) που επενδύουν σωρεύοντας κεφάλαιο (Ανθρώπινο Κεφάλαιο, Έρευνα και Ανάπτυξη, Φυσικό Κεφάλαιο και Δημόσιο Κεφάλαιο-Υποδομές). Αυτές οι επενδύσεις χρηματοδοτούνται από τα εισοδήματα που προκύπτουν από την οικονομική μεγέθυνση, και με τη σειρά τους δημιουργούν μεγέθυνση, διότι επιτρέπουν την αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνουν θετικές εξωτερικές οικονομίες. Έτσι η μεγέθυνση είναι αυτοσυντηρούμενη και σωρευτική και εξαρτάται από το απόθεμα κεφαλαίου, τις υποδομές, τις σωρευμένες γνώσεις, τις καινοτομίες, κ.λ.π

Το μοντέλο της Ενδογενούς Ανάπτυξης ενσωματώνει τις πολιτικές, τις κοινωνικές και τις πολιτιστικές διαστάσεις της ανάπτυξης, στην οικονομική ανάπτυξη. Τέτοιες διαστάσεις αφορούν πολιτιστικές τάσεις, την αξιοποίηση της παράδοσης και της ταυτότητας, της κοινότητας, τις συμμετοχικές διαδικασίες, τις υπάρχουσες αλληλεπιδράσεις και κοινωνικές σχέσεις”

Οι Παπαδασκαλόπουλος και Νικολόπουλος, (2016) υποστηρίζουν ότι “η προβολή και η αξιοποίηση του λαϊκού μας πολιτισμού μέσω του πρότυπου της ενδογενούς ανάπτυξης, που κατευθύνει την αναπτυξιακή διαδικασία "εκ των κάτω", με την ενεργοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κοινωνικών και οικονομικών φορέων, καθώς και άτυπων ομάδων, στο πλαίσιο μιας έντονης εταιρικής σχέσης σε τοπικό επίπεδο, μπορεί να έχει άριστα αναπτυξιακά αποτελέσματα, συνδυάζοντας τους τοπικούς πόρους, την τοπική επιχειρηματικότητα και τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού στις αναπτυξιακές διαδικασίες.”

Εικόνα 7: Μοντέλο ενδογενούς ανάπτυξης
πηγή: Παπαδασκαλόπουλος και Νικολόπουλος, 2016

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

4.1 Άυλη πολιτισμική κληρονομιά

Η Ελλάδα κύρωσε την σύμβαση της UNESCO για την Προστασία της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας το 2006 η οποία γίνεται Νόμος του Κράτους (ΦΕΚ 3021/275 Νόμος 3521/22.12.2006).

Η Μάργαρη (2016) τονίζει πως η παραπάνω σύμβαση ”επενεργεί καταλυτικά στην προσέγγιση των στοιχείων της άυλης εθνικής κληρονομιάς και αναμορφώνει ουσιαστικά το πλαίσιο επιτελικού σχεδιασμού δράσεων για την προστασία του λαϊκού πολιτισμού συμπεριλαμβανομένων των άυλων και υλικών αγαθών.”

Στην Ελλάδα τον το καθ ύλην αρμόδιο όργανο του κράτους για την Εφαρμογή της παραπάνω Σύμβασης, είναι το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και οι αρμόδιες διευθύνσεις του, υποβοηθούμενες από την Εθνική Επιστημονική Επιτροπή για την Εφαρμογή της Σύμβασης.

Έχουν επιτύχει μέχρι σήμερα:

α. τη δημιουργία του Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας

Στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας γίνεται η αποτύπωση στοιχείων της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας με τη μορφή ευρετηρίου. Μέσω του Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας επιδιώκεται να δοθεί ο λόγος στους ίδιους τους φορείς της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (κοινότητες, ομάδες, ακόμα και μεμονωμένα άτομα) προκειμένου να μοιραστούν τη δική τους πολιτισμική εμπειρία με το εγχώριο και διεθνές κοινό, να μιλήσουν για τη συλλογική τους ταυτότητα, να διατυπώσουν προτάσεις για τη μελέτη και κυρίως για τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής τους κληρονομιάς.

Παράλληλα με το παραπάνω ευρετήριο, επιστημονικοί και άλλοι φορείς έχουν συγκροτήσει ή μπορούν να συγκροτήσουν ευρετήρια άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, με τοπικό, υπερτοπικό ή και θεματικό χαρακτήρα.

Στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα οι παρακάτω εγγραφές:

Η Μεσογειακή Διατροφή |2013

Η Καλλιέργεια της Μαστίχας |2013

Η Ξυλοναυπηγική τέχνη|2013

Η Τηνιακή Μαρμαροτεχνία |2013

Τα Μωμοέρια. Ένα έθιμο του δωδεκαημέρου |2013
Τα Ιερά Δάση των χωριών του Ζαγορίου και της Κόνιτσας |2015
Η τέχνη της Ξερολιθιάς |2015
Η Ψαλτική Τέχνη |2015
Ο Τσακωνικός Χορός |2015
Το Ρεμπέτικο 2016
Το Θέατρο Σκιών -Καραγκιόζης |2016
Το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι|2016
Το Παραδοσιακό Πανηγύρι του Συρράκου |2016
Η Μετακινούμενη Κτηνοτροφία |2017
Η Σαπωνοποιία Πατούνη |2017

Η Παραδοσιακή Τέχνη της Πέτρας στα Λαγκάδια Αρκαδίας |2017
Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης |2018
Το Πανηγύρι του Αγίου Συμεών (Άη Συμιού) στο Μεσολόγγι |2018
Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου |2018
Η αμπελοοινική κληρονομιά της Σαντορίνης (Θήρας-Θηρασίας) |2018
Η καλλιέργεια της μαύρης (κορινθιακής) σταφίδας |2018
Τα άγρια βρώσιμα χόρτα της Κρήτης- Εθνοβοτανικές Πρακτικές |2018
Ο Βλάχικος Γάμος στη Θήβα |2018
Ο Τρανός Χορός στη Βλάστη Κοζάνης|2018
Το τσακωνικό μνημόσυνο στη Βασκίνα| 2018
Στειακός Πηδηχτός Χορός |2018
Τεμπελέκια (παραδοσιακά κάλαντα της Νέας Βύσσας) | 2019
Σφυριχτή Γλώσσα του Χωριού Αντιά στην Κάρυστο Ευβοίας | 2019
Απολλωνιάτικες Καμουζέλες | 2019
Καρναβάλι Σοχού | 2019
Η αγροδιατροφική παράδοση του χαρουπιού στην Κρήτη | 2019
Η υφαντική τέχνη για τη δημιουργία κιλιμιών στον όρθιο αργαλειό στο Γεράκι Λακωνίας | 2019
Καλαθοπλεκτική στη Βωλάξ Τήνου | 2019

Το έθιμο του Αϊ-Γιώρη (Αγίου Γεωργίου) στη Νεστάνη Αρκαδίας | 2019

Η λιθοξοϊκή τέχνη των Μεταξάδων Έβρου | 2019

Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου | 2019 (Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, 2020)

β. την εγγραφή επτά στοιχείων στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της UNESCO

Τα στοιχεία που η Ελληνική Κυβέρνηση έχει εγγράψει στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της UNESCO είναι:

- Η Μεσογειακή Διατροφή (2013) σε συνεργασία με την Κύπρο, την Κροατία, την Ισπανία, την Ιταλία, το Μαρόκο και την Πορτογαλία,
- Η καλλιέργεια της Μαστίχας στη Χίο (2014)
- Η Τηνιακή Μαρμαροτεχνία (2015)
- Τα ποντιακά Μωμοέρια (2016) που είναι ένα ευετηριακό και ψυχαγωγικό έθιμο του Δωδεκαημέρου από τα Χριστούγεννα έως τα Θεοφάνια με χορευτική, θεατρική και μουσική ομάδα σε παράλληλη δράση. Συνδέεται άμεσα με τον ερχομό του νέου έτους και την καλή χρονιά. Προέρχεται από την ορεινή Τραπεζούντα και επιτελείται σε οκτώ χωριά της Κοζάνης και της Πτολεμαΐδας(Μακεδονία).
- Το Ρεμπέτικο (2017)
- Η τέχνη της Ξερολιθιάς (2018) σε συνεργασία με την Κροατία, την Κύπρο, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ισπανία και την Ελβετία
- Η Ψαλτική Τέχνη (Βυζαντινής μουσικής (2019) σε συνεργασία με την Κύπρο, (unesco, 2019)

Συμφωνά με την Μάργαρη, (2016) “η έννοια της βιώσιμη ανάπτυξης είναι αναπόσπαστο κομμάτι της διαφύλαξης και διαχείρισης της άυλης κληρονομιάς. Η προστασία των πολιτιστικών παραδόσεων συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη με τρόπο που σέβεται και υπηρετεί τις ανάγκες της τοπικής κοινότητας.”

Η αναγνώριση, η προστασία και η ανάδειξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο κοινωνικής, εκπαιδευτικής, πνευματικής και οικονομικής τοπικής ανάπτυξης. Οι εκφράσεις του λαϊκού πολιτισμού μπορούν να μετατραπούν σε παραγωγικό αγαθό προς όφελος της κοινωνίας

Η εγγραφή στοιχείων Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς ενός τόπου, στους αντίστοιχους καταλόγους για την Προστασία της (είτε στους Εθνικούς είτε στις UNESCO), μπορεί να

βοηθήσει, όταν συνδυαστούν και με τις κατάλληλες δράσεις, στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω ανάδειξη των τοπικών καλλιεργειών, της λαϊκής τέχνης, στη δημιουργία μονάδων αγροτικών και λοιπών συνεταιρισμών και στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Δίνεται, επίσης, μια μοναδική ευκαιρία για τη δημιουργία μιας ταυτότητας (brand name), η οποία συνδυάζει την ιστορία, τον πολιτισμό, την παράδοση, τη φύση, τον άνθρωπο και τα τοπικά προϊόντα.

4.2 Αγροτική κληρονομιά

Η έννοια της Αγροτικής κληρονομιάς, στις μέρες μας είναι ευρεία. Δεν περιορίζεται μόνο στον πρωτογενή τομέα, την παραγωγή δηλαδή αγροτικών προϊόντων αλλά αποτελεί ένα ευρύ πλέγμα πολιτισμικών παρακαταθηκών ενός λαού, όπως δημιουργήθηκαν και μετασχηματίστηκαν στην πορεία του χρόνου.

Περιλαμβάνει:

- το αγροτικό τοπίο, όπως αυτό διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον,
- την ανάπτυξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων (αγροτική παραγωγή, κτηνοτροφία κλπ.) και των παραδοσιακών τεχνών και τεχνικών (παραδοσιακή οικοδομία, ξερολιθιά κλπ.),
- την ιστορική διαμόρφωση των ποικίλων εμπειριών κατοίκησης (διαμόρφωση οικισμένου χώρου, ανάδειξη ιερών χώρων κλπ.),
- τις αγροδιατροφικές παραδόσεις (καλλιεργητικές πρακτικές, κτηνοτροφία, τυροκομία, αλιεία κλπ.) που συνεχίζουν να ασκούνται στον αγροτικό χώρο και οι οποίες σχεδόν πάντα είναι συνδεδεμένες με μακραίωνες ταυτότητες και πολιτισμικές δομές,
- τις παραδοσιακές τέχνες, τεχνικές, τεχνογνωσίες και επαγγέλματα που συνδέθηκαν ιστορικά κατ' εξοχήν (όχι όμως αποκλειστικά) με τον αγροτικό χώρο (ξύλοναυπηγική, παραδοσιακή αρχιτεκτονική κ.ά.),
- τα εθιμικά δρώμενα, τις γιορτές και τα πανηγύρια, που επίσης είναι βαθιά συνδεδεμένα με τις τοπικές ταυτότητες και την αίσθηση του ανήκειν στον τόπο .

Τις τελευταίες δεκαετίες γνωρίζουν μεγάλη απήχηση δράσεις και δρώμενα σχετικές με τον πολιτιστικό τουρισμό και καθώς και τον αγροτουρισμό, όπως γιορτές-φεστιβάλ για την ανάδειξη τοπικών προϊόντων και παραδοσιακής γαστρονομίας, πολιτιστικές διαδρομές κ.α.

Στο ελληνικό αγροτικό τοπίο η Ελιά, το σιτάρι και το αμπέλι, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του και είναι συνυφασμένα με την παραγωγική ταυτότητα αυτού του τόπου.

Οι αγορές, τα παζάρια, οι πλατείες, τα αλώνια, οι βρύσες και οι πηγές, τα πανηγύρια, τα βοσκοτόπια, τα μονοπάτια, οι ξερολιθιές, τα αριστουργήματα της λαϊκής οικοδομικής τέχνης, τα αγροτικά κτίσματα κάθε είδους, αλλά και οι γιορτές μαζί με τις τοπικές διατροφικές συνήθειες και παραδόσεις συγκροτούν ένα δίκτυο υλικών και άυλων πολιτιστικών εκφάνσεων και παραγωγικών ταυτοτήτων βαθιά ριζωμένων στον χώρο και τον χρόνο.

Για την ανάδειξη της πολύπλευρης διάστασης της αγροτικής κληρονομιάς και της βιώσιμης ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών του αγροτικού χώρου μέσω αυτής είναι αναγκαίες, οι συμπράξεις και η δικτύωση μεταξύ τοπικών κοινωνιών (π.χ. τοπική αυτοδιοίκηση, λαογραφικά και άλλα τοπικά μουσεία, πολιτιστικοί σύλλογοι, αγροτικοί συνεταιρισμοί), διοίκησης (συναρμόδια υπουργεία, όπως Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής) και της επιστημονικής κοινότητας. (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2019)

4.3 Λαϊκή τέχνη

Η λαϊκή τέχνη εκφράζεται μέσα από την ζωγραφική, την ξυλογλυπτική, την λιθογλυπτική, την κεντητική, την υφαντική, την αργυροχρυσοχοΐα, την μεταλλοτεχνία, την κεραμική και άλλες τέχνες.

Τα έργα της Λαϊκής τέχνης, σύμφωνα με την Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016) “είναι άρρηκτα δεμένα με τις καθημερινές πρακτικές ανάγκες αλλά και τις αντιλήψεις του απλού λαού για τη ζωή και τον κόσμο. Χαρακτηρίζονται από επανάληψη των διακοσμητικών σχεδίων σε συγκεκριμένα πρότυπα (μοτίβα), τα οποία πλέον ανταποκρίνονται σε κωδικοποιημένα τοπικά προϊόντα χειροτεχνίας, ομαδική έκφραση, συνήθως ανωνυμία.

Η παραδοσιακή χειροτεχνία, γνωστή και ως λαϊκή τέχνη, με ιστορία χιλιετιών και εξαιρετικά δείγματα τεχνικής και τέχνης, είναι ένα κομμάτι αυτής της πολιτισμικής παρακαταθήκης, το οποίο σήμερα έχει πλήρως αποδιοργανωθεί. Μεγάλο μέρος των έργων της λαϊκής χειροτεχνίας βρίσκεται σήμερα σε μουσεία και ιδιωτικές συλλογές ή διασώζεται σε κατοικίες, ως διακοσμητικά πλέον στοιχεία, αποκομμένα από την αρχική αποστολή και το περιβάλλον τους”.

4.4 Λαϊκά Δρώμενα

Τα λαϊκά δρώμενα, είναι άρρηκτα συνδεδεμένα το λαϊκό πολιτισμό. Στα λαϊκά δρώμενα περιλαμβάνονται δρώμενα που λαμβάνουν χώρα σε σημαντικές στιγμές των κύκλων του χρόνου (οι θρησκευτικοί εορτασμοί, τα πανηγύρια) και της κοινωνικής ζωής ενός λαού (γάμοι, βαπτίσεις κ.α.)

Σύμφωνα με την Μάργαρη, (2016) ‘η προβολή και αξιοποίηση αυτής της ζώσας πολιτισμικής τους κληρονομιάς μέσω της διοργάνωσης τουριστικών δράσεων μπορεί να φέρουν αισθητά οικονομικά οφέλη σε ένα τόπο. Με δεδομένο ότι ο πολιτιστικός τουρισμός αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο μέρος του παγκόσμιου και του ευρωπαϊκού τουρισμού, η συνεισφορά π.χ. ενός τοπικού δρωμένου, ενός θρησκευτικού πανηγυριού, στην οικονομία και στην προβολή του παραδοσιακού πολιτισμού μιας περιοχής μπορεί να είναι σημαντική.

Παράλληλα, τα λαϊκά δρώμενα θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντική κατηγορία για το σχεδιασμό και την υλοποίηση πολλαπλών αναπτυξιακών δράσεων. Στο πλαίσιο των παραπάνω δράσεων των τοπικών κοινοτήτων περιλαμβάνονται η δημιουργία νέων πολιτισμικών δικτύων η διοργάνωση φεστιβάλ καθώς και οι διάφορες πολιτιστικές διαδρομές”

4.5. Παραδοσιακή Διατροφή

Ένας τομέας του λαϊκού μας πολιτισμού που μπορεί να υποστηρίξει την τοπική ανάπτυξη είναι εκείνος της παραδοσιακής διατροφής. Τα τοπικά προϊόντα παραδοσιακής διατροφής καθώς και η παραδοσιακή κουζίνα, μπορούν να συμβάλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου

4.5.1 Τοπικά Προϊόντα Διατροφής

Σύμφωνα με την Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016) “τα προϊόντα «ονομασίας γεωγραφικής προέλευσης», αποτελούν το αποτέλεσμα του κλίματος, του εδάφους και της βιοποικιλότητας σε συνδυασμό με τις παραδοσιακές γνώσεις, τις τεχνικές παραγωγής καθώς και τις δεξιότητες των παραγωγών.

Το γεγονός αυτό καθιστά τα προϊόντα αυτά πιο ελκυστικά από τα γενικής χρήσεως και τυποποιημένα προϊόντα. Του προσδίδει προτιθέμενη αξία, ανταμείβει τους παραγωγούς και δίνει την ευκαιρία στις αγροτοποιομενικές περιοχές να διεκδικήσουν την ανάπτυξη σε ένα όλο και πιο ανταγωνιστικό και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, μέσα από την ταυτότητά

τους, δηλαδή τη διαφορετικότητά τους απέναντι στις αγροτικές βιομηχανίες και τα παγκοσμιοποιημένα δίκτυα διανομής

Η παραγωγή προϊόντων με σήμα ποιότητας τη γεωγραφική ένδειξη, ενσωματώνει, πέρα από την οικονομική διάσταση, τις πολιτισμικές αξίες που καθιστούν την τροφή ένα πολιτισμικό αγαθό με άμεση αξία χρήσης, αξία παραδοσιακής κληρονομιάς και συλλογικής μνήμης. “

Στο πλαίσιο αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπιστεί με τον Κανονισμό 2081/1992, τρεις κατηγορίες προϊόντων: τα προϊόντα Προστατευμένης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) [Protected Designation of Origin (PDO)] και Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) [Protected Geographical Indication (PGI) products] καθώς και τα Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα (ΕΠΙΠ)[traditional speciality guaranteed (TSG)]

- Ως «Προστατευμένη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ)» νοείται η ονομασία που τακτοποιεί ένα προϊόν:

α) το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, χώρα
β) του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται κυρίως ή αποκλειστικά στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που συμπεριλαμβάνει τους εγγενείς φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες και
γ) του οποίου όλα τα στάδια της παραγωγής εκτελούνται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

- Ως «γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ)» νοείται η ονομασία που τακτοποιεί ένα προϊόν:

α) το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα·
β) του οποίου ένα συγκεκριμένο ποιοτικό χαρακτηριστικό, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη γεωγραφική του προέλευση και
γ) του οποίου ένα τουλάχιστον από τα στάδια της παραγωγής εκτελείται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

- Ως «Εγγυημένο Παραδοσιακό Ιδιότυπο Προϊόν (ΕΠΙΠ)» θεωρείται ένα προϊόν ή τρόφιμο το οποίο:

α) παρασκευάζεται με τρόπο παραγωγής, μεταποίησης ή σύνθεσης που αντιστοιχεί στην παραδοσιακή πρακτική για το εν λόγω προϊόν ή τρόφιμο,
β) παράγεται από πρώτες ύλες ή συστατικά που είναι τα χρησιμοποιούμενα παραδοσιακά.

Για να μπορεί να καταχωρισθεί μια ονομασία ως ονομασία εγγυημένου παραδοσιακού ιδιότυπου προϊόντος, πρέπει:

- α) να χρησιμοποιείται κατά παράδοση για την περιγραφή του ιδιότυπου προϊόντος ή
- β) να προσδιορίζει τον παραδοσιακό χαρακτήρα ή τον ιδιότυπο χαρακτήρα του προϊόντος.

Εικόνα 8: Σήμανση προϊόντων γεωγραφικής προέλευσης
πηγή: ΕΙΚΟΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Εικόνα 9: Διαφορές προϊόντων γεωγραφικής προέλευσης
πηγή: GIFT (Great Italian Food Trade)

Σήμερα στον ευρωπαϊκό χώρο έχουν καταχωρηθεί περί τα 639 προϊόντα ως ΠΟΠ, 749 ως ΠΓΕ και 61 ως ΕΠΙΠ στους σχετικούς κατάλογους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα έχει καταχωρίσει στον παραπάνω κατάλογο περί τα 76 προϊόντα ως ΠΟΠ, 31 ως ΠΓΕ και κανένα ακόμα ως ΕΠΙΠ (European Commission, 2019)

Η Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016) υποστηρίζει ότι “η παραγωγή ποιοτικών τοπικών προϊόντων είναι μία αναπτυξιακή ευκαιρία δεν προέρχεται από την εντατική και εκτατική καλλιέργεια, αλλά κυρίως από την ενεργοποίηση και αξιοποίηση των ιδιότυπων εδαφικών φυσικών πόρων, σε συνδυασμό με το ανθρώπινο και πολιτισμικό κεφάλαιο. Η παραγωγή τοπικών προϊόντων με της παραδοσιακές μεθόδους παραγωγής οι οποίες σέβονται το φυσικό περιβάλλον μπορούν να συμβάλλει σε με βιώσιμη αγροτική και τοπική ανάπτυξη.”

4.5.2 Παραδοσιακή – Τοπική κουζίνα

Η “διατροφική κληρονομιά” ενός λαού, είναι ένας τομέας της του πολιτιστικής κληρονομιάς που δεν του είχε δοθεί η δέουσα σημασία μέχρι πρόσφατα. Ωστόσο, η μαγειρική κουλτούρα ενός λαού, είναι μία από της κυριότερες εκφάνσεις του πολιτισμού και της παράδοσης του. Στην διατροφική παράδοση μιας κοινωνίας, ενσωματώνονται οι πολλές και διαφορετικές ταυτότητες της και είναι ένας καθρέφτης της καθημερινής της ζωής, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, των συνήθειων, των παραδόσεων και των εθίμων της. (Sormaza, κ.α.2016)

Σήμερα, η τοπική γαστρονομία, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως στοιχείο που μπορεί να συμβάλλει στη βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη. Τα τοπικά προϊόντα, πέραν του γεγονότος ότι αντιπροσωπεύουν μια μορφή πολιτιστικού κεφαλαίου είναι και δυνητικά χρήσιμοι πόροι για την αγροτική ανάπτυξη, διότι αποδίδουν κοινωνικά και οικονομικά οφέλη στις τοπικές αγροτικές περιοχές.

Ο προορισμός και η γενική κουλτούρα της τροφής, μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την επωνυμία και το μάρκετινγκ ενός τόπου, επειδή η καλλιέργεια, η επεξεργασία και η παρασκευή τροφών περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά στοιχεία επωνυμίας, όπως προϊόντων (τρόφιμα και ποτά), πρακτικές (φαγητό και γεύματα), την τέχνη και τα έθιμα της προετοιμασίας και της διατροφής (γαστρονομία), τα αισθητήρια στοιχεία (γεύση, οσμή, επαφή, οπτική), την προέλευση της (βιολογικά τρόφιμα, τοπικά παραγόμενα τρόφιμα κλπ.), την προετοιμασία της (τρόποι μαγείρεμα), το σερβίρισμα (γρήγορο φαγητό, αργό φαγητό, τρώσιμο στο δρόμο κ.λ.π.) και τα μέρη στα οποία σερβίρονται τα τρόφιμα και καταναλώνονται (εστιατόρια, μπαρ, αγορές, καταστήματα τροφίμων, δρόμοι κ.λ.π.).

Επί πλέον, προστατεύσει και να ενισχύσει την ταυτότητα και την αίσθηση της ύπαρξης μιας περιοχής στην οποία χρησιμοποιούνται περιφερειακές / διακριτικές κουζίνες τόσο για την ενίσχυση της ταυτότητας των περιοχών ή χωρών (π.χ. Ελληνική, Γαλλική, Ιταλική, Ισπανική κ.α. κουζίνα) αλλά και για την προστασία της μαγειρικής κληρονομιάς.

Όσον αφορά τον τουρισμό, η κατανάλωση τοπικών προϊόντων και η τοπική γαστρονομία, μπορεί να συμβάλει ώστε να αναπτυχθεί μια "αίσθηση του τόπου" από τους επισκέπτες, καθιστώντας τον προορισμό τους πιο διακριτικό και ελκυστικό. Τα τοπικά τρόφιμα και τα ποτά, συμβάλουν ώστε να αξιοποιηθούν οι τοπικοί πόροι και παραγωγή, προς όφελος τόσο της τοπικής οικονομίας όσο και των επισκεπτών. (Rinaldi, 2017)

Η ελληνική μαγειρική ιστορία εκτείνεται πάνω από 4.000 χρόνια και βασίζεται στην ποιότητα και τα φρέσκα προϊόντα που παράγονται στη χώρα και χαρακτηρίζουν σε μεγάλο βαθμό τα συστατικά της μεσογειακής διατροφής. Το ελληνικό φαγητό, πέρα από τη γεύση έχει μια ξεχωριστή φιλοσοφία. Η συγκέντρωση γύρω από το τραπέζι σε κάθε τραπεζαρία είναι μια κοινωνική συνάθροιση.

Η ελληνική κουζίνα έχει τέσσερα μυστικά: φρέσκα υλικά καλής ποιότητας, σωστή χρήση αρωματικών ουσιών (αρωματικών φυτών) και μπαχαρικών, το περίφημο ελληνικό ελαιόλαδο και την απλότητα. Οι κλιματικές συνθήκες της χώρας μας ευνοούν τη φυσική ανάπτυξη της καλλιέργειας τοπικών προϊόντων, διατηρώντας το άρωμα, τη γεύση και τα θρεπτικά συστατικά τους. Τα πιο γνωστά στοιχεία της Ελληνικής γαστρονομίας είναι: η μεσογειακή διατροφή, το Ελληνικό πρωινό, η Ελληνική σαλάτα, αλλά και πολλά τοπικά παραδοσιακά προϊόντα. (Βελισσαρίου και Βασιλάκη, 2014)

Στο πλαίσιο της ανάδειξης της διατροφικής κληρονομιάς της Ελλάδας, η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ έχει προχωρήσει στη δημιουργία της σειράς *Διατροφική Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας*, στο πλαίσιο της οποίας έχει ήδη κυκλοφορήσει σε ψηφιακή μορφή ο πρώτος τόμος αφιερωμένος στην Ελληνική πίτα. Η σειρά πρόκειται να συνεχιστεί με τη δεύτερη έκδοση, η οποία θα είναι αφιερωμένη στην αμπελοοινική παράδοση και τα αμπελοτόπια της Ελλάδας. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Τα οφέλη για τοπική βιώσιμη ανάπτυξη, από την προώθηση της παραδοσιακής διατροφικής κληρονομιάς και γαστρονομίας καθώς και των τοπικών προϊόντων, είναι:

- Η συμβολή τους στη διατήρηση των τοπικών πόρων (βιοποικιλότητα και φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι) και του φυσικού περιβάλλοντος
- Τα τοπικά τρόφιμα, μπορούν να ενισχύσουν τη βιωσιμότητα της παραδοσιακής γεωργίας,.

- Τα τοπικά δίκτυα τροφίμων μπορούν να συμβάλουν στην προστασία των υφιστάμενων θέσεων εργασίας και στη δημιουργία απασχόλησης, τόνωση των αγροτικών οικονομιών μέσω των τοπικών γεωργικών κοινοτήτων και των μικρής κλίμακας επιχειρήσεων που αποτελούν τελικά ένα εργαλείο για την ανάπτυξη της υπαίθρου
- Η προσθήκη αξίας, μέσω της πιστοποίησης τους (ΠΟΠ, ΠΓΕ και ΕΠΙΠ), στα τοπικά προϊόντα διατροφής μπορεί να βελτιώσει την αμοιβή των παραγωγών.
- Η παραδοσιακή διατροφή μπορεί να αποτελέσει ένα στοιχείο της επωνυμίας και της διαφήμισης ενός τόπου, επειδή τα τοπικά τρόφιμα αντιπροσωπεύουν σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας του
- Η προώθηση της τοπικής διατροφικής κληρονομιάς ως μοχλού ανάπτυξης για τον τουρισμό μπορεί να δημιουργήσει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στις τοπικές οικονομίες, συμβάλλοντας στην αυθεντικότητα του προορισμού και τελικά στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. (Rinaldi, 2017)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο λαϊκός πολιτισμός, μπορεί να συμβάλλει, όταν αξιοποιηθεί με σύγχρονες και εναλλακτικές μορφές επιχειρηματικότητας, σε μια ισόρροπη, ενδογενή και ταυτόχρονα βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών.

Η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που αφορούν τον λαϊκό πολιτισμό του κάθε τόπου, αποκλειστικά από την τοπική κοινωνία μπορεί να οδηγήσει σε μορφές ανάπτυξης που αφορούν στο σύνολο της τοπικής κοινωνίας με ισορροπία ανάμεσα στο περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία που αποτελούν και τους τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης . (Ποτηρόπουλος, 2016)

Σύμφωνα με τον Ποτηρόπουλο (2016), “οι μικρές και συνεταιριστικές επιχειρήσεις με αντικείμενο εργασιών τις παραδοσιακές τέχνες και τα επαγγέλματα καθώς και την παραγωγή τοπικών αγροτικών προϊόντων και υπηρεσιών μπορούν να συμβάλλουν τόσο στην ενδογενή οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, όσο και στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος ταυτόχρονα με ένα κοινωνικό προσανατολισμό.

Οι σύγχρονες και εναλλακτικές αυτές μορφές επιχειρηματικότητας, μπορούν να περιλαμβάνουν τις κοινωνικές επιχειρήσεις, την χειροτεχνία, την οικοτεχνία, τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τον αγροτουρισμό, τις επιχειρήσεις εστίασης κ.λ.π.”

5.1 Κοινωνικές επιχειρήσεις

Η έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας είναι μια σχετικά νέα έννοια. Θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα με τον ν. 4019/2011 (ΦΕΚ Α/216/2011) και συμπληρώνεται με τον νόμο 4430/2016 (ΦΕΚ Α/205/2016) για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και Ανάπτυξη των φορέων της.

Ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» ορίζεται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον”.

Οι «Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας» είναι:

- α. Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις
- β. οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.)
- γ. οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων

δ. οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, εφόσον έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα.

Σε αυτές τις επιχειρήσεις απασχολούνται σε ένα μεγάλο ποσοστό (30 ή 50% ανάλογα με το είδος της επιχείρησης), άτομα που ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες κατά ένα μεγάλο ποσοστό, στα οποία διανέμεται και ένα ποσοστό (35%) των κερδών τους

Ως «ευάλωτες» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς.

Σε αυτές ανήκουν:

α) τα άτομα με αναπηρία οποιασδήποτε μορφής (σωματική, ψυχική, νοητική, αισθητηριακή),
β) τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης από ουσίες ή τα απεξαρτημένα άτομα,
γ) οι ανήλικοι με παραβατική συμπεριφορά, οι φυλακισμένοι/ες και αποφυλακισμένοι/ες.
Ως «ειδικές» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια.

Σε αυτές ανήκουν:

α) τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας,
β) τα θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας αν ανθρώπων,
γ) οι άστεγοι,
δ) τα άτομα που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας,
ε) οι οικονομικοί μετανάστες,
στ) οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο, για όσο εκκρεμεί η εξέταση του αιτήματος χορήγησης ασύλου,
ζ) οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών,
η) τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες,
θ) οι μακροχρόνια άνεργοι έως είκοσι πέντε ετών και άνω των πενήντα ετών.

Η κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να συμβάλουν σε μία κοινωνικά προσανατολισμένη βιώσιμη ανάπτυξη καθώς ικανοποιήσουν πρωτίστως τον στόχο 8 της agenda 2030 για μια “διαρκή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη και την πλήρη και παραγωγική απασχόληση και αξιοπρεπή εργασία για όλους” και πιο συγκεκριμένα τον υποστόχος 8.5 που αφορά “την επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων

των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας”

5.2 Οικοτεχνία

Οικοτεχνία είναι η μεταποίηση μικρής κλίμακας γεωργικών προϊόντων αποκλειστικά ίδιας παραγωγής από τον παραγωγό και την οικογένειά του, στο χώρο της αγροτικής κατοικίας ή της αγροτικής εκμετάλλευσης.

Σύμφωνα με την Πολυμέρου-Καμηλάκη (2016), “τα παραγόμενα μεταποιημένα προϊόντα μπορούν να διατεθούν στους καταναλωτές άμεσα από τον οικοτέχνη ή έμεσα μέσω των επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου και μαζικής εστίασης της τοπικής αγοράς, των περιοδικών τοπικών διοργανώσεων (εμποροπανηγύρεις, δημοτικές εκδηλώσεις κ.ά.), των τοπικών λαϊκών αγορών κ.λ.π.

Ο αγρότης-παραγωγός και επεξεργαστής-συντηρητής ο ίδιος της παραγωγής του, με τις μεθόδους που παραδοσιακά γνωρίζει, διαθέτει στην κατανάλωση το πλεόνασμα της παραγωγής του, προκειμένου να αυξήσει το οικογενειακό του εισόδημα, χωρίς την παρέμβαση του μεσάζοντος εμπόρου.

Παράλληλα ο καταναλωτής εγχώριος ή ξένος θα προμηθευτεί το προϊόν με τις ιδιαιτερότητές του και θα το ξαναζητήσει ή θα το απορρίψει, ανάλογα με τις δικές του γευστικές συνήθειες και μνήμες. Στον κατάλογο των προϊόντων οικοτεχνίας περιλαμβάνονται όλα εκείνα τα παρασκευάσματα που χαρακτηρίζουν την παραδοσιακή οικιακή οικονομία στον τομέα της παραγωγής, κατανάλωσης και συντήρησης-αποθήκευσης τροφίμων για όλο το έτος, καθώς για πώληση, συνήθως στους συντοπίτες αστούς, καλοκαιρινούς επισκέπτες ή και τουρίστες ή ανταλλαγή με είδη που δεν παράγονταν στον τόπο.”

5.3 Χειροτεχνία

Με τον όρο χειροτεχνία αναφερόμαστε στην παραγωγή προϊόντων από ανθρώπινο χέρι με τη χρήση εργαλείων.

Η Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016) υποστηρίζει ότι “υπάρχει αξιόλογο δυναμικό και εργαστήρια στην Ελλάδα, τόσο στην Κεραμική, στην Αργυροχρυσοχοΐα, στην Ξυλογλυπτική, στην Αγιογραφία κλπ. Με την εφαρμογή σωστής πολιτικής από την πολιτεία και τον κατάλληλο συντονισμό ενεργειών, θα μπορούσαν να αναγνωριστούν διεθνώς και να συμβάλουν στην εξαγωγική προσπάθεια της χώρας.

Η Χειροτεχνία και οι Χειροτεχνικές Επιχειρήσεις με την ένταξή τους στο πλαίσιο μιας συστηματικής πολιτικής για την προώθηση, προβολή και διατήρηση της πολιτιστικής μας

κληρονομιάς και των συμβόλων της, μπορούν, αφού καταγραφούν όλα τα εργαστήρια, πιστοποιηθούν και υποστηριχθούν θα αποδώσουν καρπούς.”

5.4 νέα μοντέλα συνεργατικότητας στον πρωτογενή τομέα

Στην Ελλάδα το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι πολύ μικρό. Ο μέσος κλήρος είναι μόλις 68 στρέμματα, σχεδόν το 1/3 από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (161 στρέμματα), ενώ περισσότερες από τις μισές εκμεταλλεύσεις έχουν μέγεθος μικρότερο από 20 στρέμματα. (Σκυλακάκη κ.α., 2019)

Επίσης παρουσιάζουν και άλλα φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα όπως οι ορεινές εκμεταλλεύσεις και εκμεταλλεύσεις σε μειονεκτικές περιοχές που αντιπροσωπεύουν το 61% της συνολικής έκτασης της χώρας και το 64% των αγροτικών περιοχών. (VNR GREECE, 2018)

Για τους παραπάνω λόγους, το μεγαλύτερο μέρος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων χαρακτηρίζονται από περιορισμένο δυναμικό χρήσης γης και υψηλό κόστος παραγωγής. Το μέγεθος στον αγροδιατροφικό τομέα είναι τόσο μικρό, ώστε να καθιστά μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τη μεγάλη πλειοψηφία των ελληνικών μονάδων μη ανταγωνιστικές σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές και, γενικότερα, τα διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα του αγροδιατροφικού τομέα.

Κι αυτό δεν αφορά μόνο τους αγρότες, αλλά και τον κρίσιμο τομέα της μεταποίησης. Σύμφωνα με τους Σκυλακάκη κ.α.,(2019) το 95% των περίπου 17 χιλιάδων επιχειρήσεων στον τομέα των τροφίμων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα έχουν λιγότερους από 10 υπαλλήλους. Το 2015 στη χώρα μας μόνο 27 επιχειρήσεις που μεταποιούν προϊόντα του πρωτογενούς τομέα είχαν πωλήσεις άνω των 100 εκατομμυρίων ευρώ. Ούτε μία -συμπεριλαμβανομένων και των θυγατρικών πολυεθνικών στην Ελλάδα- δεν είχε πωλήσεις άνω των €500 εκατ.

Για την επίτευξη οικονομιών κλίμακος, είναι απαραίτητη η μαζική αύξηση του βαθμού συνεργασίας στο πλαίσιο του αγροδιατροφικού τομέα, σε όλα τα επίπεδα και με όλους τους τρόπους. Ορίζονται, μεταξύ των αγροτών (παραδοσιακοί συνεταιρισμοί, νέου τύπου, αγροτικές επιχειρήσεις κλπ.) ή/και μεταξύ των μεταποιητικών επιχειρήσεων (δίκτυα και clusters), κάθετα μεταξύ των αγροτών και των μεταποιητικών επιχειρήσεων (συμβολαιακή γεωργία, υβριδικά σχήματα συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών και ιδιωτικών επιχειρήσεων), ή μεταξύ ολόκληρης της αλυσίδας αξίας και των ερευνητικών κέντρων (Σκυλακάκη κ.α., 2019)

5.5 Βιώσιμος τουρισμός

Στους στόχους της agenda 2030 και συγκεκριμένα στον υποστόχο 8.9 περιλαμβάνεται και ο σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα.

Ως βιώσιμος τουρισμός σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό τουρισμού (UNWTO) ορίζεται ως ο "Τουρισμός που λαμβάνει πλήρως υπόψη του, τις τρέχουσες και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του, ανταποκρινόμενος στις ανάγκες των επισκεπτών, της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και των κοινοτήτων υποδοχής"

Μέρος της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί και ο εναλλακτικός τουρισμός. Ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει το σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών, οι οποίες διακρίνονται ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες, τις προτιμήσεις και τα κίνητρα των τουριστών, απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό, τηρούν τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και συμβάλλουν στην άμβλυνση της εποχικότητας της τουριστικής ζήτησης. (Υπουργείο Τουρισμού, 2019)

Στον νόμο 4582/2018 ο εναλλακτικός τουρισμός ταυτίζεται με τον θεματικό τουρισμό. Ως θεματικός τουρισμός νοούνται οι ειδικές μορφές τουρισμού αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, που προσελκύουν επισκέπτες-τουρίστες, με ειδικά ενδιαφέροντα οι οποίοι θέλουν να βιώσουν αυθεντικές εμπειρίες και, με σεβασμό στο περιβάλλον, ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση των επισκεπτών-τουριστών με το φυσικό περιβάλλον, τον ανθρώπινο παράγοντα, τις περιφέρειες και τους δήμους, προωθούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες και αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε τόπου.

Μερικές από τις μορφές του θεματικού τουρισμού είναι ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο πολιτιστικός και ο γαστρονομικός τουρισμός.

Η Πολυμέρου-Καμηλάκη, (2016) υποστηρίζει ότι τα παραπάνω είδη τουρισμού μπορούν προσφέρουν στον επισκέπτη την ευκαιρία να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, την πολιτιστική κληρονομιά κάθε περιοχής, με σεβασμό στο περιβάλλον και την παράδοση.

Παράλληλα τονίζει ότι η ανάπτυξη αυτών των μορφών τουρισμού μπορεί να συμβάλλει στην:

- συμπλήρωση και βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος
- βελτίωση της ποιότητας ζωής και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού
- συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στον τόπο διαμονής του

- βελτίωση και διάθεση των τοπικών αγροτικών και βιοτεχνικών προϊόντων
- προστασία του περιβάλλοντος
- διατήρηση, προβολή κι αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών
- ενίσχυση της επιχειρηματικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΧΩΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

6.1 Χωρικός σχεδιασμός

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί το πλαίσιο για την αναζήτηση της ισορροπίας μεταξύ του οικονομικού, του κοινωνικού και του περιβαλλοντικού πεδίου. Η βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου αυτή δεν είναι αυτόνομη διαδικασία. Αποτελεί τμήμα της μιας συνολικότερης εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης, όπου επηρεάζει, αλλά και επηρεάζεται αμφίδρομα.

Στη συνεχή αυτή διαδικασία, ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει ο «χωρικός σχεδιασμός». Ο χωρικός σχεδιασμός στοχεύει και συμβάλλει στην ανάπτυξη με τρόπο που είναι ταυτόχρονα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμος.

6.1.1 Χωρικός σχεδιασμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει δική της χωροταξική πολιτική. Δεν έχει θεσμικά την αρμοδιότητα για την άσκηση μιας ευρωπαϊκής χωροταξικής πολιτικής η οποία ήταν και εξακολουθεί να παραμένει καθαρά εθνική υπόθεση.

Ωστόσο, η Ε.Ε. έχει αναλάβει διάφορες πρωτοβουλίες σχετικά με χωροταξικά ζητήματα και έχει λάβει αποφάσεις των Άτυπων Συμβουλίων των Υπουργών Χωροταξίας σε θέματα χωροταξίας.

Κάποιες από αυτές τις αποφάσεις είναι:

α. Η Έγκριση του Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου ΣΑΚΧ (European Spatial Development Perspective ESDP) το 1999 που ήταν αποτέλεσμα μιας μακράς διαδικασίας διαβούλευσης (από τις αρχές της δεκαετίας του 1990) μεταξύ των κρατών μελών, σε επίπεδο Υπουργών Χωροταξίας, με την υποστήριξη της Επιτροπής Χωρικής Ανάπτυξης που συγκροτήθηκε από του συμμετέχοντες

Το ΣΑΚΧ δεν είναι δεσμευτικό για τα κράτη μέλη. Θεωρείται ως ένα κείμενο αναφοράς για τις δράσεις (που έχουν χωρικές επιπτώσεις) των φορέων λήψης αποφάσεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο

Η στρατηγική χωρικής ανάπτυξης του ΣΑΚΧ συναρτάται με τρεις ευρύτερους θεμελιώδεις στόχους της Ε.Ε.

1. οικονομική και κοινωνική συνοχή
2. προστασία των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς
3. πιο ισόρροπη ανταγωνιστικότητα του ευρωπαϊκού εδάφους

και εκφράζεται από το τρίγωνο των στόχων που προωθούν την ισόρροπη και βιώσιμη χωρική ανάπτυξη

*Εικόνα 10: τρίγωνο των στόχων που προωθούν την ισόρροπη και βιώσιμη χωρική ανάπτυξη
πηγή: Ανδρικοπούλου και Καυκαλάς, (2015)*

Το ΣΑΚΧ θέτει τρεις κεντρικούς άξονες χωρικής ανάπτυξης

1. πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και νέα σχέση πόλης-υπαίθρου
 2. ισότητα πρόσβασης στις υποδομές και στη γνώση
 3. συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (Ανδρικοπούλου και Καυκαλάς, 2015)
- β. Η υιοθέτηση της «ΕδαφικήςΑτζέντας 2020» (Territorial Agenda of the European Union 2020) το 2011

Η Εδαφική Ατζέντα 2020 συνδέεται με τη στρατηγική για την Ευρώπη 2020 (ευφυής, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη) και θέλει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που θέτουν οι παγκόσμιες διαρθρωτικές αλλαγές της οικονομικής κρίσης, οι αυξημένες αλληλεξαρτήσεις των ευρωπαϊκών περιφερειών, οι δημογραφικές και κοινωνικές αλλαγές, οι διάφορες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και του περιβάλλοντος, οι ανησυχίες για την ενέργεια και η απώλεια βιοποικιλότητας και η ευαισθησία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και των τοπίων.

Η Εδαφική Ατζέντα θέτει 6 εδαφικές προτεραιότητες για να αντιμετωπίσει αυτές τις προκλήσεις:

1. Προώθηση της πολυκεντρικής και ισόρροπης χωρικής ανάπτυξης
2. Ενθάρρυνση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στις πόλεις, τις αγροτικές περιοχές και τις ειδικές κατηγορίες περιοχών
3. Χωρική ολοκλήρωση στις διασυνοριακές και διεθνικές λειτουργικές περιοχές
4. Εξασφάλιση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας των περιφερειών στηριγμένης σε ισχυρές τοπικές οικονομίες
5. Βελτίωση της χωρικής διασύνδεσης για άτομα, κοινότητες και επιχειρήσεις
6. Διαχείριση και διασύνδεση των οικολογικών και πολιτιστικών αξιών των περιφερειών (Ανδρικοπούλου και Καυκαλάς, 2015)

6.1.2 Χωρικός σχεδιασμός στην Ελλάδα

Όσον αφορά την Ελλάδα, οι τελευταίες νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τον χωρικό σχεδιασμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ελλάδας έγιναν με τον νόμο 4447/2016 (ΦΕΚ 241Α/23-12-2016)

Με τον παραπάνω νόμο επιχειρείται η δημιουργία ενός σύγχρονου σχεδιασμού για την ολοκληρωμένη, ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη του ελληνικού χώρου, μιας ανάπτυξης που να αντέχει στο διεθνή ανταγωνισμό.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του παραπάνω νόμου, οι βασικές αρχές του είναι:

1. Η ανάδειξη του Χωροταξικού Σχεδιασμού ως πλαισίου ενίσχυσης και ανάδειξης της ποικιλότητας και πολυμορφίας του εθνικού χώρου, ισόρροπης διάχυσης της ανάπτυξης και προώθησης της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού χώρου στο διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον
2. Η συλλογική δράση και η κοινή ευθύνη για τη διαμόρφωση και την αποτελεσματική εφαρμογή του Χωροταξικού Σχεδιασμού.

3. Η διεύρυνση, ο εμπλουτισμός και την ανανέωση των εργαλείων και μηχανισμών άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού
4. Η διασφάλιση ενός δυναμικού και ευέλικτου χωροταξικού σχεδιασμού, που να μπορεί να εγγυηθεί την έγκαιρη και αξιόπιστη παρακολούθηση των χωρικών εξελίξεων σε ευρωπαϊκό, δια-περιφερειακό και ενδο-περιφερειακό επίπεδο και τη δυνατότητα προσαρμογής του στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες και δεδομένα
5. Η κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου και της αρχής της εμπιστοσύνης στη χωροθέτηση ιδιωτικών και δημόσιων έργων και δραστηριοτήτων.
6. Η υποστήριξη, μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού, της διοικητικής και οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας. Συσχετίζεται δηλαδή ο χωρικός σχεδιασμός (physical planning) με τον αναπτυξιακό.

Σύμφωνα με τις νέες αντιλήψεις σχετικά με τον χωρικό σχεδιασμό, η επιτυχής σύλληψη και εφαρμογή μιας πολιτικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη του ελληνικού χώρου μέσω του χωρικού σχεδιασμού, δεν μπορεί να περιορίζεται στο πλαίσιο του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Απαιτεί μια ευρύτερη και ενεργή ανάμιξη όλων των Υπουργείων με συναφείς αρμοδιότητες, των περιφερειακών αρχών και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και των εκπροσώπων της επιστήμης, της κοινωνίας και της οικονομία

Για το λόγο αυτό, ο χωρικός σχεδιασμός προβλέπεται να ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και διακρίνεται, ανάλογα με το χαρακτήρα του, σε στρατηγικό ή ρυθμιστικό:

Στην κατηγορία του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται:

- τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (Εθνικό επίπεδο) και
- τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (Περιφερειακό επίπεδο)

Στην κατηγορία του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται τα πολεοδομικά σχέδια τα οποία εκπονούνται σε τοπική κλίμακα και τα οποία διακρίνονται σε δύο επίπεδα σχεδιασμού.

Στο πρώτο επίπεδο του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται:

- τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια τα οποία ρυθμίζουν τη βιώσιμη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση της εδαφικής περιφέρειας ενός Ο.Τ.Α.,
- τα Ειδικά Χωρικά Σχέδια τα οποία αποτελούν υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων.

Στο δεύτερο επίπεδο του ρυθμιστικού χωρικού σχεδιασμού περιλαμβάνονται τα Πολεοδομικά Σχέδια Εφαρμογής τα οποία αποτελούν την εξειδίκευση και εφαρμογή των σχεδίων του πρώτου επιπέδου. (Ε.Τ. 2016)

6.2 Ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) αποτελούν εργαλείο ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών συγκεκριμένων χωρικών ενοτήτων.

Οι περιοχές αυτές είτε παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν με συνολικό τρόπο, είτε διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και να μεγιστοποιηθούν με βάση ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχέδιο.

Στους στόχους της χωρικής στρατηγικής κάθε περιοχής περιλαμβάνονται η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και απασχόλησης, η με κοινωνικούς όρους βελτίωση της καθημερινής ζωής των πολιτών και η διατήρηση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος με βάση την αειφόρο προσέγγιση της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις διακρίνονται σε:

- Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (ΒΑΑ), σε πόλεις με περισσότερους των 10.000 κατοίκων.
- Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων ΤΑΠΤοΚ (Community Led Local Development, CLLD), για περιοχές της υπαίθρου με αναπτυξιακή υστέρηση, αλλά και με αναξιοποίητα συγκριτικά πλεονεκτήματα, με πληθυσμό από 10.000 μέχρι 150.000 κατοίκους.
- Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ), είτε στο πλαίσιο της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΒΑΑ), είτε για άλλες περιοχές εκτός ΒΑΑ, με συγκεκριμένη θεματική αναπτυξιακή κατεύθυνση, σε σαφώς προσδιορισμένο χωρικό επίπεδο.

Ο σχεδιασμός αυτών των παρεμβάσεων έχει ένα κοινό χαρακτηριστικό και για τις τρεις κατηγορίες Χωρικής Ανάπτυξης, το οποίο αναφέρεται στον προσδιορισμό της στρατηγικής από την κοινωνικοοικονομική βάση κάθε περιοχής (πολίτες και φορείς), στο πλαίσιο της συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής των Περιφερειών. Διαφοροποιείται, όμως, το σύστημα διακυβέρνησης και διαχείρισης αυτών των παρεμβάσεων, μεταξύ των τριών κατηγοριών. (ΕΣΠΑ, 2019)

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) χρηματοδοτούνται από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και διοχετεύονται μέσω των 5 Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και

Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ), τα οποία διαχειρίζονται από κοινού η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι χώρες της ΕΕ.

Στόχος αυτών των Ταμείων είναι η συμβολή στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη διασφάλιση βιώσιμων και υγιών συνθηκών τόσο στην ευρωπαϊκή οικονομία όσο και στο περιβάλλον.

Τα ΕΔΕΤ εστιάζουν κυρίως σε 5 τομείς:

- έρευνα και καινοτομία
- ψηφιακές τεχνολογίες
- στήριξη της οικονομίας χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών
- βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων
- μικρές επιχειρήσεις

Τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία είναι:

το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το οποίο προωθεί την ισόρροπη ανάπτυξη των διαφόρων περιφερειών της ΕΕ.

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το οποίο στηρίζει έργα σχετικά με την απασχόληση σε ολόκληρη την Ευρώπη και επενδύει στο ανθρώπινο δυναμικό της Ευρώπης - τους εργαζομένους, τους νέους και όλους όσους αναζητούν εργασία.

Το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), το οποίο χρηματοδοτεί έργα στους τομείς των μεταφορών και του περιβάλλοντος σε χώρες στις οποίες το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα (ΑΕΕ) ανά κάτοικο είναι χαμηλότερο από το 90% του μέσου όρου της ΕΕ. Το διάστημα 2014-20, οι χώρες αυτές ήταν η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Εσθονία, η Κροατία, η Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Τσεχική Δημοκρατία.

Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), το οποίο εστιάζει στην επίλυση των ιδιαίτερων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές της ΕΕ.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), το οποίο βοηθά τους αλιείς να υιοθετήσουν πρακτικές βιώσιμης αλιείας και τις παράκτιες κοινότητες να διαφοροποιήσουν τις οικονομίες τους ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής κατά μήκος των ευρωπαϊκών ακτών. (Ε.Κ, 2019)

Οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τα Ταμεία ΕΚΤ, ΕΤΠΑ και Ταμείο Συνοχής και όπου κρίνεται απαραίτητο, από συγκεκριμένα μέτρα των Ταμείων ΕΓΤΑΑ και ΕΤΘΑ, που μπορούν να συμπληρώσουν τις ΟΧΕ. (ΕΣΠΑ, 2015)

6.3 Place marketing- place branding

6.3.1 ορισμός place marketing- place branding

Το Place Marketing (Μάρκετινγκ του τόπου) ορίζεται ως ο σχεδιασμός ενός τόπου (μιας χώρας, μιας πόλης, μια περιφέρειας κ.τ.λ.), προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες των αγορών- στόχων του. Σκοπός του Place Marketing είναι να ενδυναμώσει την ικανότητα των χωρών/περιοχών/πόλεων να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς, να εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες και να διατηρούν τη ζωτικότητα τους

Το Place branding αφορά την ιδέα της ανακάλυψης ή της δημιουργίας μίας μοναδικότητας για έναν τόπο, η οποία διαφοροποιεί ένα μέρος από ένα άλλο προσδίδοντάς του ανταγωνιστική brand value. Το Place branding είναι η απόδοση συγκεκριμένης χωρικής ταυτότητας σε μία περιοχή ή πόλη, ώστε να διαμορφωθεί μία κεντρική ιδέα για τα χαρακτηριστικά και την προσωπικότητα της κάθε περιοχής. (ΜΗΤΡΟΥΛΑ και ΓΚΑΝΤΟΥΝΑ,2018)

6.3.2 regional marketing και branding

Οι στρατηγικές branding και marketing πέρα από τις πόλεις και τους τουριστικούς προορισμούς, μπορούν να εφαρμοστούν και σε περιοχές της υπαίθρου. Πολλές περιφέρειες έχουν ως πρωταρχικό στόχο την ανάπτυξη του τουρισμού και τη σύνδεσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και αγροτικού τομέα, προσφέροντας στον τουρίστα την αυθεντικότητα της περιοχής.

Σύμφωνα με τους Rauhut Kompaniet & Rauhut, (2016) το μάρκετινγκ ενός τόπου διαφέρει από το μάρκετινγκ ενός προϊόντος. Ο τόπος δεν είναι προϊόν. Το προϊόν, “εικόνα του τόπου” είναι άυλο. Δεν υπάρχουν σαφείς αγορές στόχοι, καθώς οι παραγωγοί είναι και καταναλωτές και αντιστρόφως. Δεν υπάρχει ένας «υπεύθυνος» για το τελικό αποτέλεσμα, μπορεί να είναι πάρα πολλοί οι εμπλεκόμενοι.

Οι στρατηγικές μάρκετινγκ (marketing strategies), που ακολουθούνται για την προώθηση μιας πόλης, διαφέρουν από αυτές των μη αστικών περιοχών. Το πλαίσιο και οι δυνατότητες των πόλεων και των αγροτικών περιοχών να προσελκύσουν επενδύσεις, επιχειρήσεις, τουρίστες και οι νέους κάτοικους είναι διαφορετικές. Η αντιγραφή μίας επιτυχημένης στρατηγικής μάρκετινγκ που αφορά πόλεις και μητροπολιτικές περιοχές πιθανότατα θα οδηγήσει σε αποτυχία όταν εφαρμοστεί σε μία αγροτική περιοχή.

Οι Rauhut Kompaniet & Rauhut, (2016) επισημαίνουν πως αν το μάρκετινγκ ενός τόπου γίνει σωστά, είναι προφανές ότι πολλές αγροτικές και περιφερειακές περιοχές μπορούν να επωφεληθούν από αυτό και μπορεί συμβάλλει στην τόνωση της περιφερειακής ανάπτυξης

6.3.3 Στρατηγικές Μάρκετινγκ

Οι στρατηγική μάρκετινγκ που αφορά τη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου με άξονα τον λαϊκό του πολιτισμό, έχει κοινά σημεία αλλά και διαφέρει από την προώθηση ενός προϊόντος ή μιας πόλης.

Στο σχεδιασμό της πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν, ότι ο τόπος δεν είναι ένα υλικό προϊόν, έχει μία άυλη διάσταση. Στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή του σχεδίου μάρκετινγκ λαμβάνουν μέρος διάφοροι φορείς (Δημόσιο. Ιδιωτικός τομέας, κάτοικοι κ.τ.λ.) και ομάδες πολιτών (κάτοικοι, επιχειρηματίες διάφορων κλάδων, τουρίστες κ.λ.π.) με αντικρουόμενα πολλές φορές συμφέροντα οι οποίοι όμως πρέπει να συνεργαστούν ώστε να παραχθεί το μέγιστο αποτέλεσμα

Λαμβάνοντας υπόψιν τα πέντε στάδια της στρατηγικής μάρκετινγκ ενός τόπου όπως αναλύθηκαν από τους Govers, Klooster and Van Keken (2015) μία στρατηγική μάρκετινγκ για τη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου με άξονα τον λαϊκό του πολιτισμό περιλαμβάνει:

1. Την διατύπωση στόχων.

Το πρώτο στάδιο της στρατηγικής μάρκετινγκ, ξεκινά με την ανάπτυξη ενός κοινού οράματος, το οποίο στη συνέχεια μεταφράζεται σε μια αποστολή και συγκεκριμένους στόχους.

Ξεκινά με ένα ρεαλιστικό, αλλά εμπνευσμένο, όραμα για το μέλλον, το οποίο συν-δημιουργείται από όλους τους εμπλεκόμενους και ωφελούμενους φορείς. Τα καλύτερα οράματα επικεντρώνονται στην ανάπτυξη ενός σεναρίου που αυξάνει την ανταγωνιστικότητα ενός τόπου με βιώσιμο τρόπο, αλλά και οικοδομεί ένα ενιαίο και ενοποιητικό εμπορικό σήμα, το οποίο στη συνέχεια προσαρμόζεται και τοποθετείται ώστε να ταιριάζει με τις ανάγκες των περισσότερων αν όχι όλων των εμπλεκόμενων όπως το κράτος, οι κάτοικοι, οι τουρίστες, οι επιχειρηματίες κ.λ.π. Με τον τρόπο αυτό η προσπάθεια επωνυμίας αξιοποιεί τις πιθανές συνέργειες.

Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της περιοχής τα οποία προσπαθούμε να αναδείξουμε και να αξιοποιήσουμε στην προσπάθεια της μίας βιώσιμης ανάπτυξης της, βασίζονται στα συγκριτικά της πλεονεκτήματα που μπορεί να είναι τόσο στο φυσικό περιβάλλον και τα τοπικά προϊόντα όσο και η πολιτιστική της κληρονομιά (υλική και άυλη)

2. Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης

Στο στάδιο αυτό είναι σημαντικό να μελετήσουμε και να αναλύσουμε όσο το δυνατό πιο ρεαλιστικά την ταυτότητα του τόπου, την εικόνα του τόπου όπως την αντιλαμβάνονται οι διάφοροι εμπλεκόμενοι φορείς και την προβαλλόμενη εικόνα του τόπου.

Εστιάζουμε στη “φήμη του τόπου” αντλώντας πληροφορίες από όλους του εμπλεκόμενους φορείς αλλά και από τους υποψήφιους “πελάτες” της περιοχής με κάθε πιθανό τρόπο (επιτόπια έρευνα, από το διαδίκτυο, από ιστορικά έγγραφα, από διάφορες επιστημονικές μελέτες κ.λ.π)

Μια ρεαλιστική και όσο το δυνατό πιο σφαιρική ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης μπορεί να μας οδηγήσει σε ένα πιο σωστό σχεδιασμό των επόμενων βημάτων του μάρκετινγκ

3. Διαμόρφωση στρατηγικής

Στο στάδιο αυτό πρέπει να αναλυθούν οι ομάδες στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής. Πρέπει να γίνουν στρατηγικές επιλογές για το πώς μπορούν να ταυτιστούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής με τις προσωπικές αξίες και ανάγκες, συγκεκριμένων ομάδων στόχων (π.χ. τουρίστες, επενδυτές, έμποροι, κάτοικοι, Δήμος κλπ). Αυτό σημαίνει ότι κάποιος πρέπει να αποφασίσει ποιον να στοχεύσει και ποιον όχι.

Δεν είναι δυνατόν ένας τόπος, μια γεωγραφική περιοχή να ικανοποιεί όλες της ομάδες. Με εστίαση στο Λαϊκό πολιτισμό οι ομάδες στόχοι μπορεί να είναι οι εναλλακτικοί τουρίστες, οι ερευνητές, οι καταναλωτές και παραγωγοί βιολογικών και παραδοσιακών προϊόντων κ.λ.π.

Αφού καθοριστεί η ομάδα οι ομάδες στόχος, επιλέγουμε τα κατάλληλα εργαλεία μάρκετινγκ για την κάθε ομάδα καθώς και τα κατάλληλα εργαλεία που θα ικανοποιούν όσο το δυνατό περισσότερες ομάδες- στόχους. Καλό είναι να στοχεύουμε σε όσο το δυνατό περισσότερες ομάδες στόχους, λαμβάνοντας όμως υπόψιν μας την φέρουσα ικανότητα της περιοχής και την συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων. Ιδανικό θα ήταν να έχουμε το μέγιστο αποτέλεσμα για κάθε ωφελούμενο χωρίς όμως να μειώνεται η ευημερία ή η ικανοποίηση κάποιου άλλου.

Για να πετύχει το στρατηγικό σχέδιο μάρκετινγκ είναι απαραίτητη η συνεργασία πάρα πολλών φορέων. Διαφορετικά δεν μπορούμε να έχουμε πολλές ελπίδες ότι θα είναι ρεαλιστικό, βιώσιμο και θα ικανοποιεί τις απαιτήσεις της βιώσιμης ανάπτυξης του τόπου.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε επειδή η προώθηση ενός τόπου είναι μία διαδικασία πέραν από τις κλασικές εργασίες προώθησης ενός προϊόντος. Η εφαρμογή του place marketing απαιτεί πολύ χρόνο και τεράστια κεφάλαια.

Το place branding και marketing συνεπάγεται μεγάλες επενδύσεις δηλαδή πραγματική ανάπτυξη τόπου (κατασκευή τόπου). Για να υλοποιηθούν τα σχέδια προώθησης πρέπει να υπάρχουν και οι κατάλληλες υποδομές (δίκτυα πρόσβασης, χωρικός σχεδιασμός, νομοθετικό πλαίσιο, χρηματοδοτήσεις κ.λ.π.) οι οποίες χρειάζεται πολλά χρόνια αρκετές φορές για να υλοποιηθούν και πολλές φορές είναι και το τροχοपाίδι στη ανάπτυξη της περιοχής.

Πρέπει λοιπόν τα παραπάνω να ληφθούν πολύ σοβαρά κατά το σχεδιασμό και τη διαμόρφωση της στρατηγικής μάρκετινγκ έτσι ώστε να σχεδιάσουμε μια στρατηγική η οποία θα είναι και συγκεκριμένη, εφικτή, μετρήσιμη, αποδοτική και υλοποιήσιμη εντός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου.

Όσον αφορά το Λαϊκό πολιτισμό πρέπει, πέραν των μεγάλων έργων υποδομής και των τυχόν μεταρρυθμίσεων, να γίνει και η αναγνώριση των επιμέρους στοιχείων του κάθε τόπου και η ανάδειξη τους (πχ αναστύλωση και ανάδειξη των μνημείων ή των παραδοσιακών κτισμάτων και οικισμών, παραγωγή ποιοτικών παραδοσιακών προϊόντων διατροφής και οικοτεχνίας, πολιτιστικές διαδρομές κ.λ.π.)

4. Εφαρμογή του νέου σχεδίου δράσης

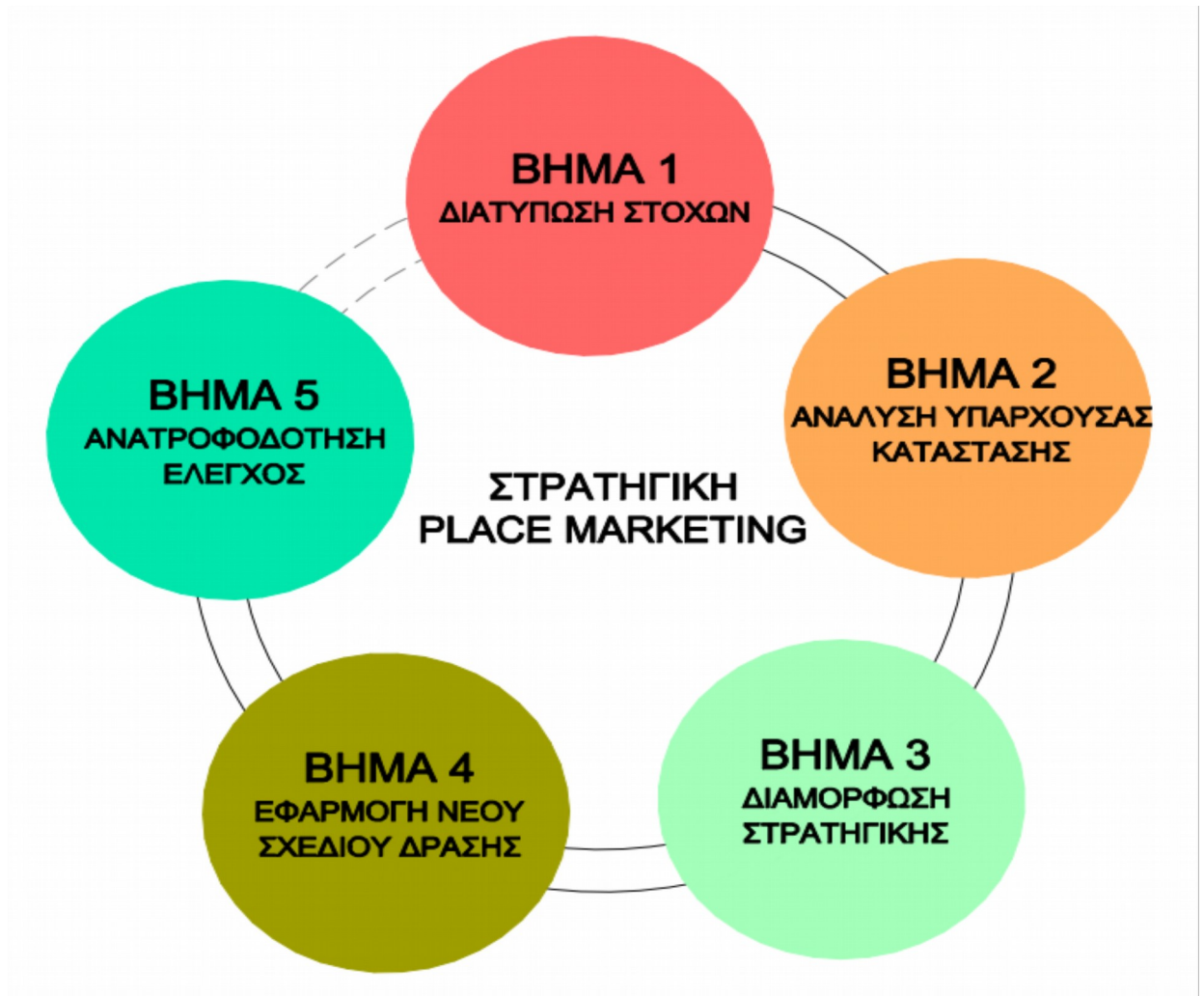
Στο στάδιο αυτό καταστρώνεται ένα επιχειρησιακό σχέδιο δράσεων και πρακτικών ανάλογα με τους στόχους που έχουν διαμορφωθεί από το προηγούμενο στάδιο. Εδώ επιχειρείται μια καλή ανάλυση των συνθηκών ανταγωνισμού, καταστρώνεται μια “αφήγηση για τον τόπο” (που πρέπει να είναι αυθεντική) και καθορίζονται τα μέσα επικοινωνίας της παραπάνω “αφήγησης” και οι σχετικές δράσεις.

Στο επιχειρησιακό σχέδιο απαντώνται τα ερωτήματα του ποιος, τί, πότε και με τί κόστος θα γίνει η κάθε δράση καθώς και το ποια αποτελέσματα περιμένουμε να έχει. Ακολουθούνται γενικά οι κοινές στρατηγικές μάρκετινγκ ανάλογα με το “προϊόν” που θέλουμε να προβάλλουμε (είδη διατροφής, πολιτιστικό προϊόν, εναλλακτικός τουρισμός κ.λ.π.) και επιδιώκουμε η κάθε προωθητική ενέργεια να έχει συγκεκριμένα και μετρήσιμα αποτελέσματα.

Η ιδιαιτερότητα όμως του placemarketing είναι ότι στις παραπάνω ενέργειες πρέπει να αναλάβουν συγκεκριμένους ρόλους όλοι οι εκπρόσωποι συμφερόντων του τόπου και όλα τα κανάλια εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας να είναι αποτελεσματικά.

5. Ανατροφοδότηση έλεγχος

Η φάση αυτή περιλαμβάνει την αξιολόγηση όλων των παραπάνω σταδίων και το κατά πόσο πέτυχαν το σκοπό τους. Σε περίπτωση μη ικανοποίησης των στόχων, αναζητούνται διορθωτικές κινήσεις σε κάθε ένα από τα περιηγούμενα στάδια ή αλλαγή του αρχικού σκοπού και επανακαθορισμός των στόχων του placemarketing

Εικόνα 11: στρατηγική PLACEMARKETING

πηγή: ίδια επεξεργασία σύμφωνα με Govers, Klooster and Van Keken (2015)

ΜΕΡΟΣ Β: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ - Ο ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μία πρώτη προσέγγιση της δυνατότητας επίτευξης μια βιώσιμης ανάπτυξης στο Δήμο Αμαρίου Νομού Ρεθύμνης, με άξονα τον λαϊκό του πολιτισμό.

Επιλέχθηκε ο παραπάνω Δήμος διότι είναι ένας Δήμος που υστερεί σε ανάπτυξη και είναι πολύ πλούσιος σε πολιτιστικά και φυσικά αποθέματα. Επίσης είναι ένας Δήμος που κυριαρχεί έντονα το τοπικό στοιχείο και οι τοπικές παραδόσεις.

Στην ανάλυση των προτάσεων της παρούσας εργασίας, λάβαμε υπ' όψιν της τοπικές ασχολίες των κατοίκων και τις παραδόσεις τους καθώς και την “φέρουσα ικανότητα” του τόπου, ως προς τις αναπτυξιακές δραστηριότητες.

Σκοπός μας είναι, να επιτευχθεί μια βιώσιμη και ενδογενής ανάπτυξη στο Δήμο και παράλληλα να μην αλλοιωθεί η εικόνα του τόπου, να μην αλλάξουν δραστικά συνήθειες και οι ασχολίες των κατοίκων καθώς και να διατηρηθεί αναλλοίωτο τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό περιβάλλον του Δήμου, τα οποία προσπαθούμε να αξιοποιήσουμε ως μοχλούς ανάπτυξης του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - Καταγραφή και Ανάλυση της Υφιστάμενης Κατάστασης

1. Γενικά χαρακτηριστικά

Ο Δήμος Αμαρίου αποτελεί Δήμο της Περιφέρειας Κρήτης που συστάθηκε την 1η Ιανουαρίου 2011, σύμφωνα με τον Νόμο 3852/2010 περί «Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» και προέκυψε από την συνένωση των προϋπαρχόντων Δήμων Συβρίτου και Κουρητών και είναι χαρακτηρισμένος από ίδιο νόμο ως “ορεινός και μειονεκτικός Δήμος”

Χάρτης 1: οριοθέτηση περιοχής

πηγή: el.wikipedia.org, 2019

Χάρτης 2:: οριοθέτηση περιοχής

πηγή: www.kritipoliskaihoria.gr

Έχει συνολική έκταση 278,85 τ.χλμ., βρίσκεται στα νοτιοανατολικά της Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνου, στα όρια με την Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου. Συνορεύει στα βόρεια με τους Δήμους Ρεθύμνης και Μυλοποτάμου, ενώ στα νότια με τους Δήμους Φαιστού και Αγίου Βασιλείου. Διοικητικά υπάγεται στην Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου.

Αποτελείται από τις Δημοτικές Ενότητες Κουρητών και Συβρίτου, έχει έδρα την Αγία Φωτεινή και ιστορική έδρα τον Φουρφουρά. και αποτελείται από του οικισμούς που αναγράφονται στον παρακάτω πίνακα (Δήμος Αμαρίου, 2019)

Χάρτης 3: οικισμοί Δήμου

Πηγή: amariotes.gr

Δημοτική Ενότητα Συβρίτου	Δημοτική Ενότητα Κουρητών
αποτελείται από τις εξής Κοινότητες: • Αμαρίου • Άνω Μέρους • Αποστόλων • Βισταγής • Βρυσών • Βολεώνων • Γερακαρίου • Ελενών • Θρόνους • Καλογέρου • Μέρωνα • Μοναστηρακίου • Παντάνασσας • Πατσού	αποτελείται από τις εξής Κοινότητες: • Αγίας Παρασκευής • Αγίου Ιωάννη • Αποδούλου • Βιζαρίου • Κουρουτών • Λαμπιωτών • Λοχριάς • Νίθαυρης • Πετροχωρίου • Πλατανίων • Πλατάνου • Φουρφουρά

Πίνακας 5: Οικισμοί Δήμου Αμαρίου

πηγή: Δήμος Αμαρίου, 2019

2. Κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον περιοχής

Ο Δήμος Αμαρίου, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει συνολικό πληθυσμό (DeFacto), 5. 843 άτομα. Η Δημοτική Ενότητα Συβρίτου έχει πληθυσμό 2.829 και Δημοτική Ενότητα Κουρητών έχει πληθυσμό 3.014 άτομα.

Ο De Facto πληθυσμός του Δήμου (σύμφωνα με στοιχεία των απογραφών της ΕΛ. ΣΤΑΤ. 1991, 2001 και 2011), παρουσίασε αύξηση κατά 6,68% κατά τα έτη 1991 έως 2001 και από το έτος 2001 έως τα 2011 μείωση κατά 5,99%.

Η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού φαίνεται στο σχετικό πίνακα όπου το μεγαλύτερο μέγεθος πληθυσμού εμφανίζεται στην κατηγορία των άνω των 70 ετών γεγονός που φανερώνει μια σημαντική γήρανση του πληθυσμού του Δήμου

% Μεταβολή Πληθυσμού				
	Απο 2001 -2011		Απο 1991-2001	
	Μόνιμος	De Facto	Μόνιμος	De Facto
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	-1,08	-0,21	6,95	6,86
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (Έδρα: Ηράκλειον,το)	4,83	13,61	10,72	11,31
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΡΕΘΥΜΝΟΥ (Έδρα: Ρέθυμνον,το)	8,42	18,46	14,59	16,89
ΔΗΜΟΣ ΑΜΑΡΙΟΥ (Έδρα: Αγία Φωτεινή,η, Ιστορική έδρα: Φουρφουράς,ο)	5,01	-5,99	7,77	6,68

Πίνακας 6: ποσοστιαία μεταβολή του πληθυσμού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011.

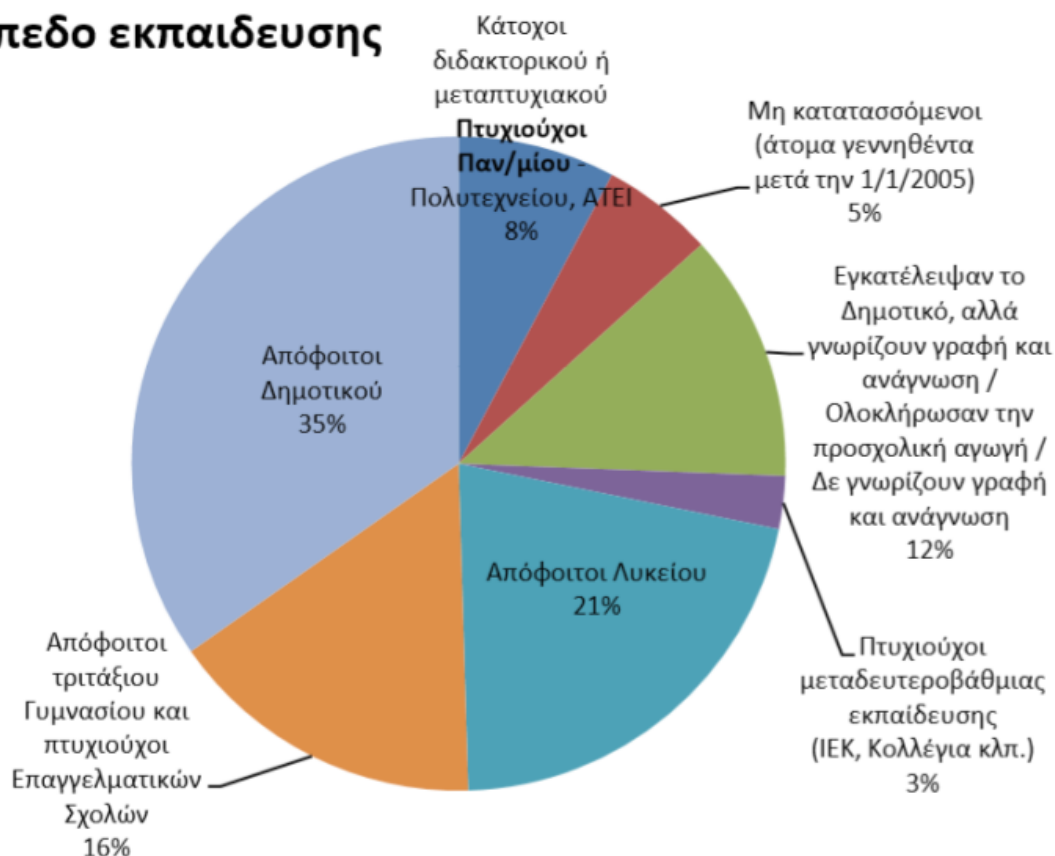

γράφημα1: Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011.

Σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής της ΕΛ. ΣΤΑΤ. το 2011, ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων, σε ποσοστό 63% είναι απόφοιτοι έως τριτάξιου γυμνασίου

Επίπεδο εκπαίδευσης

γράφημα2: Επίπεδο εκπαίδευσης

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011.

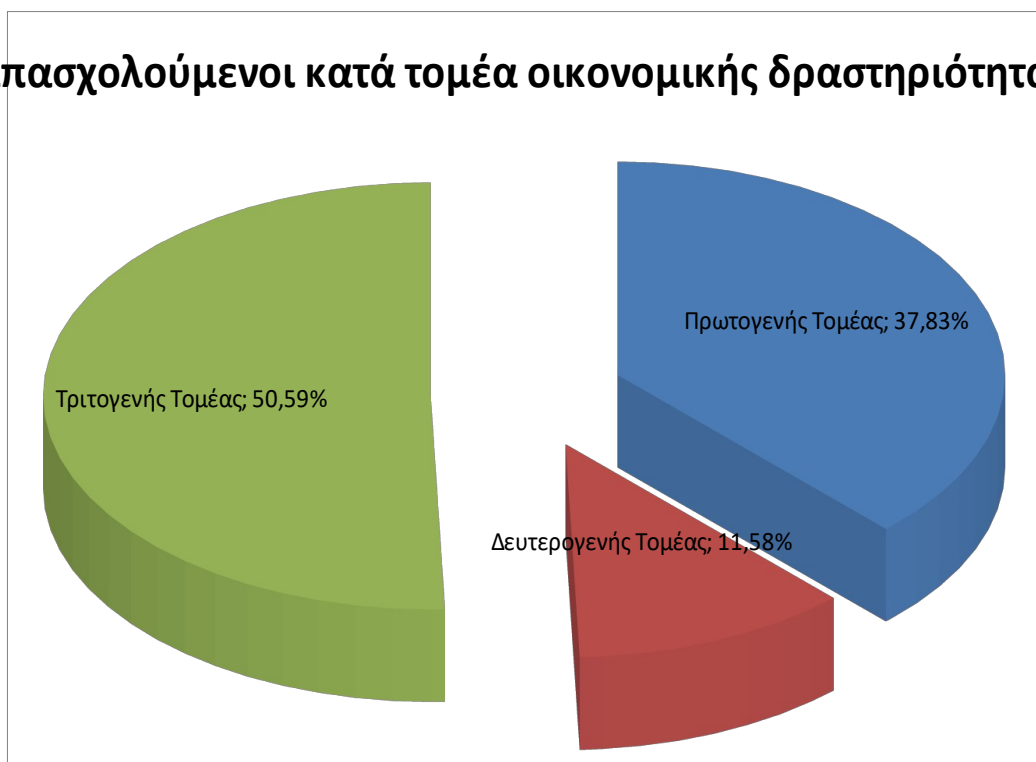
Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ (2011), όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων του Δήμου, το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων, δραστηριοποιείται στο πρωτόγεννη και τον τριτογενή τομέα παραγωγής. Ο δευτερογενής τομέας παραγωγής απασχολεί μικρό ποσοστό των κατοίκων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων ασκούν γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες.

Σύμφωνα με στοιχεία από την «Στρατηγική για την ΟΧΕ περιοχών Φυσικού Κάλλους UNESCO» που προέκυψαν έπειτα από επεξεργασία στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ (2011) στο Δήμο Αμαρίου τα εισοδήματα των κατοίκων παρουσιάζουν υστέρηση ως προς τα εισοδήματα των κατοίκων της Περιφέρειας Κρήτης και έχουν μειωθεί σημαντικά κατά τα έτη 2001-2011

Όσον αφορά την πρωτογενή γεωργική παραγωγή, στο Δήμο κυριαρχεί η καλλιέργεια της ελιάς, της χαρουπιάς, της καρυδιάς και της κερασιάς στις δενδρώδεις καλλιέργειες και η καλλιέργεια αγκινάρας, πατάτας, ντομάτας και αρωματικών και κτηνοτροφικών φυτών όσον αφορά την καλλιέργεια αροτραίων καλλιεργειών. Υπάρχουν επίσης σημαντικές καλλιέργειες αμπελιού.

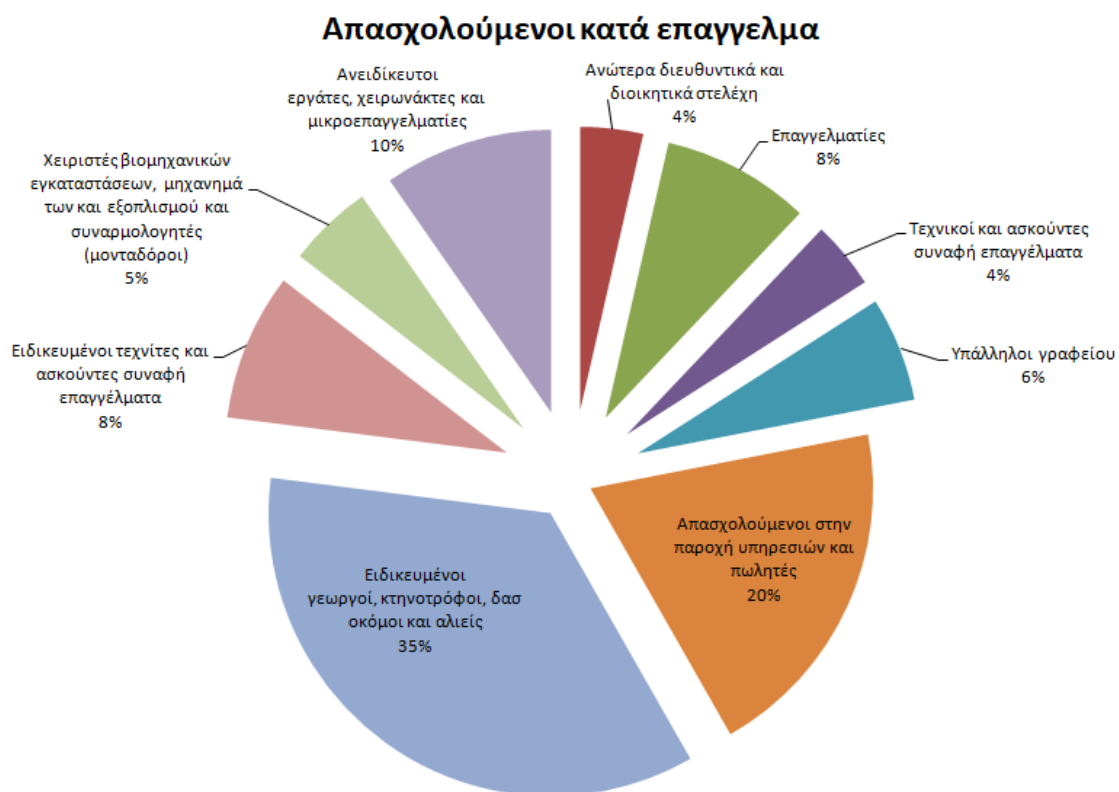
Στην πρωτογενή κτηνοτροφική παραγωγή κυριαρχεί η εκτροφή προβάτων και αιγών για την παραγωγή κυρίως γάλακτος και κρέατος. Υπάρχει επίσης και αξιόλογη παραγωγή μελιού. Γίνεται επίσης και παραγωγή διάφορων τοπικών τυροκομικών προϊόντων στον κλάδο του δευτερογενή τομέα.

απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

Γράφημα 3: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011.

γράφημα 4: απασχολούμενοι κατά επάγγελμα
 Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2011.

Εισοδήματα/ Λημοτική Ενότητα	ί ως προς το ΑΕΠ/κάτοικο της περιφέρειας 2001	ί ως προς το ΑΕΠ/κάτοικο της περιφέρειας 2011
ΕΥΒΡΥΤΟΥ	15,01	4,98
ΚΟΥΡΥΤΣΩΝ	15,39	4,87

Πίνακας 7: εισοδήματα κατοίκων ως προς το % ΑΕΠ της Περιφέρειας Κρήτης

πηγή: ΑΚΟΜΜ-ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΑΑΕ ΟΤΑ, 2018

Δενδρώδεις καλλιέργειες έτος 2017 (άνω των 10 στρεμ.)		
ΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΠΑΣΗ (στρεμ)	ΑΡΑΓΩΓΗ (τάλα)
λαιόδενδρα για ελιές ελαιοποιήσεως	10.454	.551.000
καρουπιές ήμερες	25	45.884
κρυδιές	197	15.680
φρασιές	14	8.550
ηλιές	0	11.250
λαιόδενδρα για ελιές βρώσιμες	2	1.850
άλλα είδη (χουρμαδιές, καναδικές λεύκες, πεώνες, καλαθοπλεκτικής, παρισσώνες, γκότζμπερρυ, μύρτιλο, ποφιάδες κλπ.	17	
κιδιές	6	5.250
αχλαδιές	5	7.650
κροτοκαλιές	1	14.940
κυκιές για νωπά σύκα	9	3.171
λεμονιές	7	1.220
ακτινίδια	1	2.800
αμασκηνιές για νωπά δαμάσκηνα	1	.362

Πίνακας 8: Δενδρώδεις καλλιέργειες

πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

Ποτιστικές Αροτραίες καλλιέργειες έτος 2017 (άνω των 40 στρεμ.)			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΕΚΤΑΣΗ	ΠΟΤΙΣΤΙΚΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ
Αγκινάρες	205	95	90.385
Πατάτες καλοκαιρινές	159	155	183.370
Τομάτες επιτραπέζιες για νωπή χρήση, υπαίθρου	124	124	112.320
Φασολάκια χλωρά	106	95	34.200
Αρωματικά φυτά που καλλιεργούνται (μέντα, δίκταμο, ρίγανη)	100	68	
Κρεμμύδια ξερά	94	91	34.860
Πατάτες άνοιξης	85	75	119.110
Κολοκυθάκια	69	69	28.170
Κουκιά	68	3	15.310
Λάχανα	61	61	28.760
Πατάτες φθινοπώρου και χειμώνα	60	58	74.070
Κουνουπίδια	47	47	20.020
Κουκιά χλωρά	42	25	13.680

Πίνακας 9: Ποτιστικές Αροτραίες καλλιέργειες έτος 2017 (άνω των 40 στρεμ.)

πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

ΜΗ Ποτιστικές Αροτραίες καλλιέργειες έτος 2017 (άνω των 60 στρεμ.)			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΕΚΤΑΣΗ	ΠΟΤΙΣΤΙΚΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ
Βρώμη για σανό	1.077		366.990
Βίκος (γρασίδια)	944		
Βρώμη (γρασίδια)	887		
Κριθάρι για σανό	569		193.210
Βίκος για σανό	363		132.090
Κριθάρι (γρασίδια)	354		
Βίκος	132		42.480
Κριθάρι	61		12.210

Πίνακας 10: Μη Ποτιστικές Αροτραίες καλλιέργειες έτος 2017 (άνω των 60 στρεμ.)

πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

Καλλιέργειες Αμπέλια_2017_Δ						
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΦΥΤΕΙΕΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΟΤΙΣΤΗΚΑΝ	ΞΕΡΕΣ ΣΤΑΦΙΔΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΓΙΑ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΓΙΑ ΓΛΕΥΚΑΝΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
Αμπελοι οиноπαραγωγής-Κοινά	6	2.049	271		46.670	1.027.720
Αμπελοι κυρίως για επιτραπέζια σταφύλια		3	2		2.000	
Σταφίδα σουλτανίνα	1	64	34	610	21.930	8.950

Πίνακας 11: Αμπέλια

πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

Παραγωγή κρέατος_2017_Δ		
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΦΑΓΕΝΤΩΝ ΖΩΩΝ	ΒΑΡΟΣ ΣΦΑΓΕΝΤΩΝ ΖΩΩΝ
Αρνιά κάτω του έτους	531	5.310
Ζυγούρια και πρόβατα	185	3.280
Κατσίκια κάτω του έτους	265	2.522
Βιτούλια και αίγες	1.110	17.096
Μοσχάρια κάτω του έτους	1	240
Χοιρίδια μέχρι 20 κιλά καθαρό βάρος	62	1.141
Χοίροι πάνω από 20 κιλά καθαρό βάρος	30	1.950
Κουνέλια	49.018	102.900
Πουλερικά (εκτός από στρουθοκαμήλους)	59.701	146.575

Πίνακας 12: Παραγωγή κρέατος
πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

Παραγωγή γάλακτος_2017_Δ			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΖΩΩΝ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΣΑΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΖΩΩΝ ΠΟΥ ΑΡΜΕΧΤΗΚΑΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΑΛΑΚΤΟΣ (κιλά)
Αγελάδες Γαλακτοπαραγωγής δύο (2) ετών και άνω	2	2	6.000
Χοίροι αναπαραγωγής	271		
α) Πρόβατα οικόσιτα	279	252	20.635
β) Πρόβατα κοπαδιάρικα	77.353	63.335	4.110.850
α) Αίγες Οικόσιτες	578	544	60.294
β) Αίγες Κοπαδιάρικες	18.470	14.684	1.255.115

Πίνακας 13: Παραγωγή γάλακτος
πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

Κτηνοτροφικά προϊόντα παραγωγή 2017	
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ-ΑΡΙΘΜΟΣ
	ΠΟΣΟΤΗΤΑ (κιλά)
Τυρί μαλακό (φέτα, τελεμές, τουλουμοτύρι)	33.070
Τυρί σκληρό	40.932
Μυζήθρα (γκίζα, βουστίνα, κλοτσοτύρι)	43.305
Βούτυρο νωπό	34
Κρέμα	243
Μαλλιά προβάτων	29.411
Μέλι	57.660
Κερί	3.292
	ΑΡΙΘΜΟΣ (τεμ)
Δέρματα νωπά μικρών ζώων (αιγοπροβάτων, χοίρων)	115
Δέρματα νωπά μεγάλων ζώων (βοοειδών, βουβάλων)	1
Αυγά (2)	6.576.884

Πίνακας 14: κτηνοτροφικά προϊόντα
πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΕΛ. ΣΤΑΤ., 2019

Όσον την επιχειρηματική δραστηριότητα, στο Δήμο Αμαρίου δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις που φαίνονται στους παρακάτω πίνακες.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι πλησίον του οικισμού Γερακαρίου δραστηριοποιείται και μια μονάδα φροντίδας ηλικιωμένων (Αγκάλη) μεγάλης κλίμακας και υψηλών προδιαγραφών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	18
α. Τρόφιμα, ποτά και καπνός	8
β. Καύσιμα κίνησης	2
γ. Κλωστοϋφαντουργικά, ενδύματα, δερμάτινα	4
δ. Λουλούδια, φυτά, σπόροι, λιπάσματα	1
ε. Άλλο λιανικό εμπόριο (υπαίθριοι πάγκοι ή αγορές)	3

Πίνακας 15: Αριθμός επιχειρήσεων
πηγή: Μανιούδης, Αράχωβας, 2019

ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
Αρτοποιεία	5
Χονδρικό εμπόριο	6
Λιανικό εμπόριο	18
Καταλύματα	12
Δραστηριότητες εστιατορίων και εστίαση/καφετέριες και καφεενεία	12
Λοιπές επιχειρήσεις	14
ΣΥΝΟΛΟ	67

Πίνακας 16: Επιχειρήσεις Λιανικού εμπορίου
πηγή: Μανιούδης, Αράχωβας, 2019

Τουριστική Δραστηριότητα

Ο Δήμος Αμαρίου υστερεί ως προς την τουριστική ανάπτυξη. Στο Δήμο Αμαρίου λειτουργούν περίπου δώδεκα (12) αγροτουριστικά καταλύματα και παραδοσιακοί ξενώνες

Σύμφωνα με την σχετική μελέτη τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης του Υπουργείου Τουρισμού (Α φάση), ο Δήμος Αμαρίου ως προς τη τουριστική του ανάπτυξη χαρακτηρίζεται ως μια περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και με αναλλοίωτο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον αλλά με:

- Ανύπαρκτες τουριστικές υποδομές.
- Χαμηλό επίπεδο τεχνικών υποδομών / Απόσταση από πύλες εισόδου και αστικά κέντρα.
- Περιορισμένες δυνατότητες στήριξης του τουριστικού από το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.
- Ισχνή φήμη /Σχεδόν άγνωστος τουριστικός προορισμός.

Παρόλα αυτά διαθέτει ευνοϊκό περιβάλλον για την τουριστική ανάπτυξη και είναι μια περιοχή διέλευσης προς άλλους τουριστικούς προορισμούς (Κάμπος Μεσσαράς, Ψηλορείτης).

Σύμφωνα με την σχετική μελέτη τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης του Υπουργείου Τουρισμού (Β φάση) ο Δήμος Αμαρίου είναι τουριστικός θύλακας με χαμηλή τουριστική ανάπτυξη αλλά και το μεγαλύτερο ίσως φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα στην Κρήτη.

Βασικό χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η λανθάνουσα δυναμική η οποία υπαγορεύει ήπιες παρεμβάσεις με δεδομένη και μάλλον μονοσήμαντη την κατεύθυνση ανάπτυξης θεματικού τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, φυσιολατρικός τουρισμός). Τα μέτρα πολιτικής που προτείνονται για τη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής αφορούν :

- Τη στήριξη του εσωτερικού τουρισμού.
- Την προώθηση του τουρισμού της ενδοχώρας.
- Την ενθάρρυνση του οικοτουρισμού σε περιοχές NATURA.
- Την θεσμοθέτηση προδιαγραφών αγροτουριστικών καταλυμάτων.
- Την προώθηση της Κρητικής Κουζίνας και γαστρονομίας.
- Την ενθάρρυνση εγκατάστασης ειδικών τουριστικών υποδομών.
- Την ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου.
- Τη διαφύλαξη της τοπικής ταυτότητας.

Τα έργα που απαιτούνται, σύμφωνα με τις παραπάνω μελέτες, για την ανάπτυξη του τουρισμού αφορούν κυρίως την ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς (βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια), θεσμικά μέτρα για τη ρύθμιση των χρήσεων γης και διαχειριστικά σχέδια για τη διατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας. Επίσης η βελτίωση της πρόσβασης από και προς το Ρέθυμνο καθώς και η ολοκλήρωση της μαρίνας της Αγίας Γαλήνης θα συμβάλλουν σημαντικά στη βελτίωση των έργων υποδομής που απαιτεί η περιοχή.

Συμπερασματικά, συμφωνά με το παραπάνω σχέδιο ο δήμος Αμαρίου, μπορεί να αναπτύξει σε άριστο επίπεδο ήπιο τουρισμό, όπως φυσιολατρικό και ορεινό τουρισμό καθώς επίσης και αγροτουρισμό και οικοτουρισμό (Υπουργείο Τουρισμού, 2013)

3. Χρήσεις γης

Βασική και αρχική προϋπόθεση για την ανάπτυξης οποιονδήποτε παραγωγικών και λοιπών δραστηριοτήτων, είναι η πρόβλεψη τους και οριοθέτηση τους στα σχέδια χρήσεων γης της εκάστοτε περιοχής.

Για την Περιφέρεια Κρήτης οι χρήσεις γης καθορίζονται στο Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Περιφέρειας Κρήτης όπως δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 260Α/08-11-2017 περί “Έγκριση αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης και έγκριση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού.”

Για το Δήμο Αμαρίου, προβλέπονται οι παρακάτω κατηγορίες χρήσεων γης όπως φαίνονται και στα παρακάτω αποσπάσματα των χαρτών που συνοδεύουν το παραπάνω ΦΕΚ.

α) η περιοχή ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριοτήτων σε ορεινούς και ημιορεινούς όγκους

Στην περιοχή αυτή προωθείται η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και των σχετικών με την ανάπτυξη του τομέα πολυδραστηριοτήτων (πολιτιστικός, συνεδριακός, εσωτερικός, ορεινός, διατροφικός, χειμερινός, κοινωνικός, αγροτικός και αθλητικός, κλπ).

Ειδικά, ως προς την τουριστική δραστηριότητα, προωθείται η ανάπτυξη διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος υψηλών προδιαγραφών καθώς και ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού (αγροτουρισμού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.λπ.)

Ειδικότερα, επιδιώκεται: η προσαρμογή της τυπολογίας των υφισταμένων καταλυμάτων σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών και των ειδικών εναλλακτικών μορφών που τις υποστηρίζουν, η αναβάθμιση και μετατροπή υφισταμένων ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε σύνθετες και ολοκληρωμένες τουριστικές υποδομές ήπιας

ανάπτυξης (οργανωμένοι υποδοχείς ήπιας ανάπτυξης, σύνθετα καταλύματα ήπιας ανάπτυξης), και ο περιορισμός της κατασκευής νέων καταλυμάτων μονοθεματικού τουρισμού σε κατηγορίες 3, 4 και 5 αστερών. Σε ό,τι αφορά στους όρους της σημειακής χωροθέτησης τουριστικών καταλυμάτων σε εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές, ορίζονται ελάχιστη απαιτούμενη επιφάνεια γηπέδου τα δεκαπέντε (15) στρέμματα και μέγιστη πυκνότητα 8, 9 και 10 κλινών/ στρέμμα για ξενοδοχεία 5, 4 και 3 αστερών, αντιστοίχως

Παράλληλα, δίνεται έμφαση στην προστασία και ανάδειξη των στοιχείων της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς του Δήμου και προωθείται ολοκληρωμένη προγραμματική παρέμβαση στο συνολικό χωρικό πλέγμα, με ενοποιητικό στοιχείο το ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι E4 στο οποίο θα αναφερθούμε αναλυτικά παρακάτω

β) Ευρείες ζώνες ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα

Στις περιοχές αυτές δίνεται έμφαση στην ενίσχυση της παραγωγής προϊόντων υψηλής ποιότητας, και στην προστασία της γεωργικής γης. Για το λόγο αυτό λαμβάνεται ειδική μέριμνα, με μέτρα και προτάσεις χωρικού χαρακτήρα, για την προστασία της γεωργικής γης και την αποφυγή συγκρούσεων μεταξύ των χρήσεων και δίνεται κατεύθυνση στα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού για τον ακριβέστερο γεωγραφικό ή άλλο προσδιορισμό της.

Στις ζώνες αυτές θεσμοθετείται ο διαχωρισμός των χρήσεων της γης σε:

1) «γεωργικής γης πρώτης προτεραιότητας» οι οποίες περιλαμβάνουν εκτάσεις με αρδευτικά δίκτυα και με θερμοκήπια, τις αρδευόμενες με άλλα μέσα εκτάσεις αλλά και τις μη αρδευόμενες, τους αμπελώνες, τους ελαιώνες, τις εκτάσεις με σύνθετα συστήματα καλλιέργειας, τις εκτάσεις με οπωροφόρα δέντρα, καθώς και τις φυτείες με σαρκώδεις καρπούς.

Επιπρόσθετος, στις εκτάσεις αυτές, επιδιώκεται η σταδιακή στροφή της παραγωγής προς γεωργο-περιβαλλοντικά / βιολογικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και της ποικιλίας των μικροκλιμάτων κάθε περιοχής, με πρόσθετο επιχείρημα, εκτός από την προστασία του περιβάλλοντος, ότι αυξάνεται η προστιθέμενη αξία των προϊόντων.

2) «κτηνοτροφικής γης πρώτης προτεραιότητας» στις οποίες περιλαμβάνονται, οι ζώνες ελεγχόμενης βόσκησης και εναλλασσόμενης βόσκησης, και η χωρική συγκέντρωση της σταβλισμένης Κτηνοτροφίας μέσω του εργαλείου των Κτηνοτροφικών Πάρκων με σκοπό την αντιμετώπιση της υπερβόσκησης από την κτηνοτροφική δραστηριότητα της αιγοπροβατοτροφίας.

γ) Περιοχές δικτύου πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς

Στις περιοχές αυτές, προσδιορίζονται οι περιοχές με «φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου» οι οποίες ενοποιούν τις περιλαμβανόμενες στο δίκτυο «Φύση 2000» και τις ζώνες και μεμονωμένα στοιχεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος

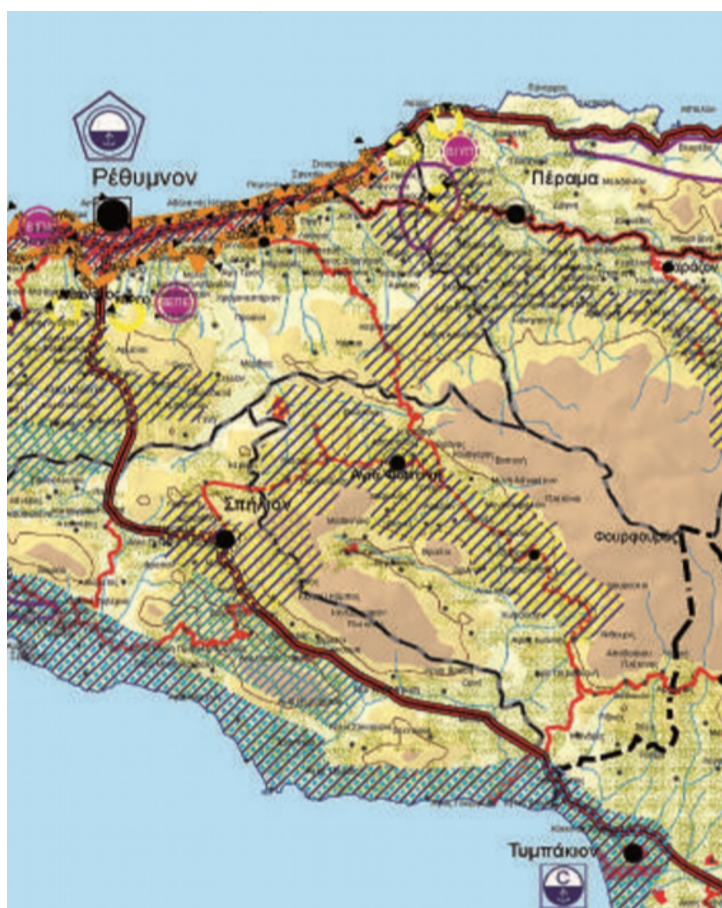
δ) επισημαίνονται

i) τα τοπόσημα τουριστικού, φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος Διεθνούς σημασίας, που είναι το εκκλησάκι του Τιμίου Σταύρου στην η κορυφή του Ψηλορείτη

ii) τα χαρακτηρισμένα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι που διαθέτει ο Δήμος Αμαρίου (βλ. Παράρτημα)

iii) οι παραδοσιακοί οικισμοί του Δήμου οι οποίοι συμφωνά με το ΦΕΚ 728Δ/11-09-1995 είναι οι οικισμοί Αμάρι, Αποδούλου, Καλόγερος, Μοναστηράκι, Φουρφουράς

Εκκρεμεί η εξειδίκευση και ο επιπλέον διαχωρισμός των χρήσεων γης σε τοπικό επίπεδο με την εκπόνηση του τοπικού χωρικού σχεδίου σε επίπεδο Δήμου

Χάρτης 4: Απόσπασμα χάρτη Π.2α /Χωροταξική οργάνωση

Πηγή: Φ.Ε.Κ 260Α.Α.Π./8-11-2017

Χάρτης 5: Απόσπασμα χάρτη Π.2δ /Περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και τοπίο

Πηγή: Φ.Ε.Κ 260Α.Α.Π./8-11-2017

ΥΠΟΜΝΗΜΑ	
	Περιοχή ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και <u>πολυδραστηριότητων σε ορεινούς και ημιορεινούς όγκους</u>
	Ευρείες ζώνες ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα
	Υψόμετρο άνω των 800 μ
	Γεωργική γη πρώτης προτεραιότητας
	Φυσική κληρονομιά

	Δάσος κωνοφόρων πλατύφυλλων και μεικτά
	Περιοχές δικτύου πολιτιστικής και φυσικής <u>κληρονομιάς</u>
	Περιπατητικό μονοπάτι Ε4
	Όρια Δήμων
	Δευτερεύον δίκτυο <u>ενδοπεριφερειακής</u> σημασίας
	Τοπόσημα τουριστικού, φυσικού πολιτιστικού ενδιαφέροντος Διεθνούς σημασίας
	Μνημεία και αρχαιολογικοί χώροι
	Παραδοσιακοί οικισμοί

4. Φυσική κληρονομιά

1. Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών (NATURA 2000)

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000 αποτελεί το βασικό νομικό και θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία της βιοποικιλότητας. Βασίζεται σε δύο Ευρωπαϊκές Οδηγίες:

1. Την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας» (ή «Οδηγία Οικοτόπων» [Habitats Directive]), Κύριος στόχος της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ είναι η προστασία της βιολογικής ποικιλότητας μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων στο ευρωπαϊκό έδαφος και
2. Την Οδηγία 2009/147/ΕΚ «Για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» (ή «Οδηγία Πτηνών» [Birds Directive], που αντικατέστησε την αρχική Οδηγία 79/409/ΕΟΚ).

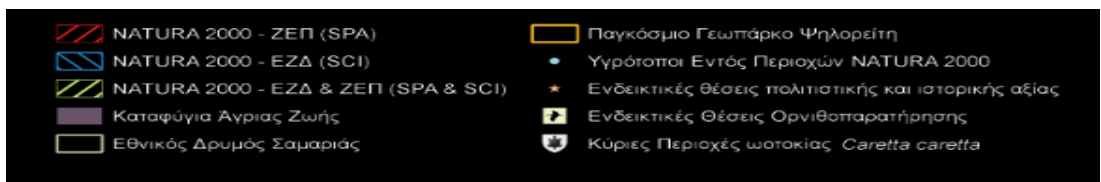
Σε εφαρμογή των παραπάνω οδηγιών στην Ελλάδα έχει θεσμοθετηθεί:

1. Τον κατάλογο των Ελληνικών Ζωνών Ειδικής Προστασίας όπως δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 1495/Β/06.09.2010 ως παράρτημα στη νέα ενσωμάτωση της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ (η οποία κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/147/ΕΚ).
2. Τους Ελληνικούς Τόπους Κοινοτικής Σημασίας που χαρακτηρίστηκαν ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης με το Ν3937/2011 (ΦΕΚ60/Α/31-3-2011).

Η ένταξη των νέων περιοχών και η επικαιροποίηση του εθνικού καταλόγου θεσμοθετήθηκε με την ΚΥΑ 50743 (ΦΕΚ Β' 4432/2017) «Αναθεώρηση εθνικού καταλόγου περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Natura 2000» (Υπουργείο Περιβάλλοντος και ενέργειας , 2019)

Στο δίκτυο “NATURA 2000” του Δήμου Αμαρίου διακρίνονται:

- α. Οι Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (Special Areas of Conservation - SACs/ ΕΖΔ) με την ονομασία “NATURA 2000” και
- β. οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας για την ορνιθοπανίδα (Special Protection Areas - SPAs / ΖΕΠ) που έχουν καθοριστεί από την “Οδηγία Πτηνών”.

97

Εντός των περιοχών NATURA 2000 βάση των Ν.1650/1986 και Ν. 4042/012

Πηγή: Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης (2018)

Επιτρέπεται	Απαγορεύεται
• Οι αγροτικές δραστηριότητες. • Οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες. • Η μελισσοκομία. • Η βόσκηση. • Ο οικότουρισμός • Οι αθλητικές δραστηριότητες. • Οι δραστηριότητες αναψυχής. • Η οδοποιία μετά από Ειδική Οικολογική Αξιολόγηση (μελέτη επιπτώσεων εντός NATURA 2000) και την έκδοση Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. • Η θήρα των ειδών που αναφέρονται στην Υ.Α. 127568/2533/07-08-2015 (ΦΕΚ Β'1670) (π.χ. από 20/08/2015 – 29/02/2016 επιτρεπόταν η θήρα λαγών, κουνάβιων, τσίχλας, μπεκάτσας κ.ά.). • Η δόμηση μετά από αυτοψία και άδεια των αρμοδίων αρχών. • Η δημιουργία ορειβατικών καταφυγίων. • Τουριστικές και άλλες ήπιας μορφής οικονομικές δραστηριότητες μετά από Ειδική Οικολογική Αξιολόγηση. • Η συλλογή μαλοτήρας, ματζουράνας, φασκόμηλου και ρίγανης για την κάλυψη ατομικών αναγκών (ως 500 γρ., την εποχή ανθοφορίας-ωρίμανσης, με χρήση ψαλίδας ή μαχαιριού και χωρίς να αποκόπτονται όλοι οι βλαστοί κάθε φυτού, ώστε να είναι ασφαλής η αναπαραγωγή αυτών). • Η συλλογή βοτάνων για εμπορία μόνο μετά από άδεια της αρμόδιας Δασικής Υπηρεσίας.	• Κάθε δραστηριότητα εντός των περιοχών απόλυτης προστασίας (όπως καθορίζονται στα Διαχειριστικά Σχέδια και/ή στις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες). • Η θήρα χωρίς νόμιμη θηρευτική άδεια. • Η θήρα ειδών της άγριας ζωής (Κανονισμός Ε.Ε. 338/1997, Σύμβαση CITES, Ν. 4042/2012). • Η θήρα μη θηρεύσιμων ειδών. • Η θήρα εντός οικιστικών περιοχών και σε ακτίνα 250 μέτρων από αυτές όπως επίσης και εντός καλλιεργούμενων και περιφραγμένων εκτάσεων. • Η θήρα εντός υγροτόπων και σε απόσταση 300 μέτρων από τις ακτές. • Η θήρα σε πυρόπληκτες εκτάσεις. • Η θήρα σε αρχαιολογικούς χώρους. • Η θήρα σε χώρους όπου υπάρχουν υποδομές της ΔΕΗ. • Η θήρα σε περίπτωση χιονόπτωσης. • Η θήρα γύρω από φράγματα. • Η θήρα όταν τοπικές διατάξεις το ορίζουν. • Η τοποθέτηση δηλητηριασμένων δολωμάτων. • Η εκρίζωση ή η ολοκληρωτική αποκοπή των βλαστών παντός είδους αρωματικού, φαρμακευτικού, μελισσοκομικού, ανθοκομικού και διακοσμητικού φυτού, δενδρυλλίου, θάμνου, φρύγανου ή πόας. • Η συλλογή χωρίς άδεια, με σκοπό την εμπορία μαλοτήρας, ματζουράνας, δίκταμου, φασκόμηλου και ρίγανης

2. Φυσικό πάρκο Ψηλορείτης

Ολόκληρη η έκταση του Δήμου Αμαρίου είναι μέρος του φυσικού πάρκου Ψηλορείτης. Το Φυσικό Πάρκο Ψηλορείτη ιδρύθηκε το 2001 από την εταιρία Α.Κ.Ο.Μ.Μ. - Ψηλορείτης Αναπτυξιακή Α.Ε. Ο.Τ.Α., με την επιστημονική υποστήριξη του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Λόγω της πλούσιας γεωποικιλότητας, του πανέμορφου τοπίου και της αναμφισβήτητης ιστορίας και παράδοσής του, το Φυσικό Πάρκο Ψηλορείτη εντάχθηκε, από την ίδρυσή του κιόλας, στο Δίκτυο των Ευρωπαϊκών Γεωπάρκων και λίγο αργότερα στο “Δίκτυο των Παγκόσμιων Γεωπάρκων της UNESCO”, επιτυγχάνοντας έτσι την παγκόσμια αναγνώριση του τόπου αυτού.

Σήμερα το Φυσικό Πάρκο Ψηλορείτη συμμετέχει ενεργά στις παγκόσμιες προσπάθειες για την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος, της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και της βιώσιμης, τοπικής ανάπτυξης μέσω του γεωτουρισμού και άλλων μορφών εναλλακτικών τουρισμού.

Στις 17 Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι, η Γενική Διάσκεψη της UNESCO, αποδέχθηκε ομόφωνα τη δημιουργία του νέου προγράμματος του οργανισμού για τις Γεωεπιστήμες και τα Γεωπάρκα, (International Geoscience and Geoparks Program) σύμφωνα με το οποίο καθιερώνεται η αναγνώριση περιοχών με τον τίτλο «Παγκόσμια Γεωπάρκα UNESCO». (φυσικό πάρκο Ψηλορείτη, 2019)

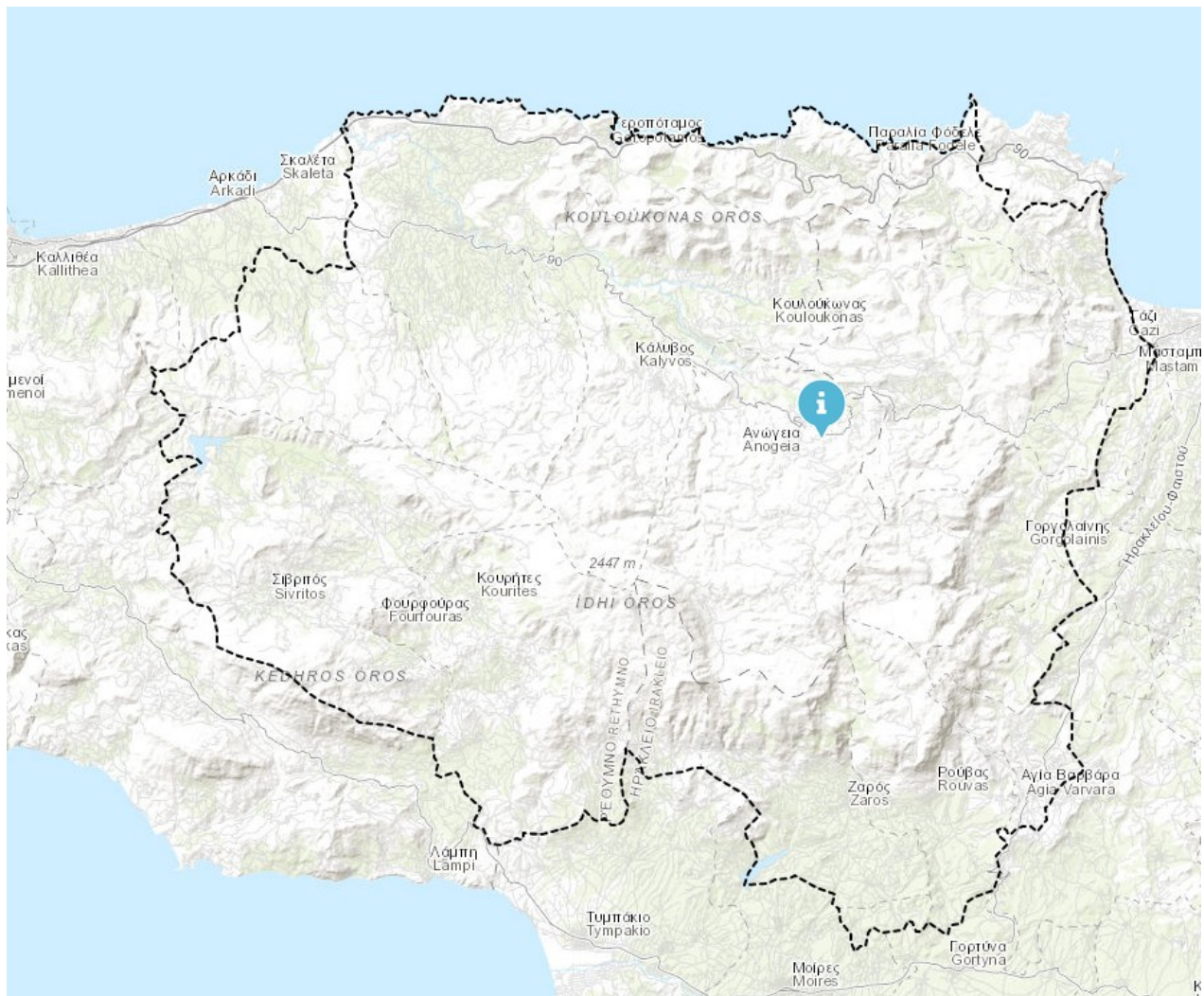
Η Α.Κ.Ο.Μ.Μ. - ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. ΟΤΑ, αποτελεί την Ομάδα Τοπικής Δράσης εφαρμογής της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER, στην περιοχή του ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ από το 1992.

Ιδρύθηκε το 1988 και σήμερα στη μετοχική σύνθεση περιλαμβάνονται 40 μέτοχοι μεταξύ των οποίων ΟΤΑ α' και β' βαθμού, συνεταιρισμοί και ενώσεις, πολιτιστικοί και αθλητικοί φορείς, γυναικείοι συνεταιρισμοί, χρηματοπιστωτικά και τεχνολογικά ιδρύματα. Ο δήμος Αμαρίου είναι ο τρίτος μεγαλύτερο μέτοχος, με ποσοστό 11,85%

Οι βασικές στρατηγικές επιδιώξεις της εταιρείας είναι:

1. Η τεχνική στήριξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των φορέων της
2. Η ανάδειξη του Φυσικού Πάρκου Ψηλορείτη και η μετεξέλιξη της Επιτροπής διαχείρισης του, σε αναγνωρισμένο από το κράτος φορέα
3. Η στήριξη τοπικών δικτύων επιχειρήσεων
4. Η καθιέρωση του τοπικού σύμφωνου ποιότητας Ψηλορείτης - Κρήτη

5. Η ανάδειξη του Ψηλορείτη ως ένα διακριτού, ποιοτικού και εναλλακτικού τουριστικού προορισμού.
6. Η ενημέρωση – ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού σε όλους τους τομείς της αναπτυξιακής διαδικασίας
7. Η ανάδειξη της «χωρικής ανάπτυξης» ως εργαλείου της κρατικής και περιφερειακής πολιτική (Α.Κ.Ο.Μ.Μ. - ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. ΟΤΑ, 2019)

Χάρτης 7: φυσικό πάρκο Ψηλορείτης
πηγή: φυσικό πάρκο Ψηλορείτη, 2019

3. υδάτινα στοιχεία

Στο Δήμο Αμαρίου υπάρχει και μία πολύ αξιόλογη λίμνη που προέκυψε από τη δημιουργία ενός τεχνητού φράγματος “η λίμνη των ποταμών” για τις αυξημένες ανάγκες νερού για την άρδευση της ευρύτερης περιοχής της πόλης του Ρεθύμνου. στη θέση βόρεια του οικισμού Βολεώνων και του φαραγγιού της Πατσού

Με την ολοκλήρωση του Φράγματος Ποταμών, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για ακόμα πιο μεγάλη προσέλκυση και παρουσία ορνιθοπανίδας στην περιοχή του Δήμου Αμαρίου.

Από το Δήμο Αμαρίου διέρχεται και ο ‘πλατύς ποταμός” ο οποίος διανύσει μια μεγάλη απόσταση, μέσα από τις κοιλάδες του Αμαρίου και του Ασωμαθιανού κάμπου, τελικά εκβάλλει στο Λιθικό Πέλαγος, και συγκεκριμένα στην Αγία Γαλήνη.

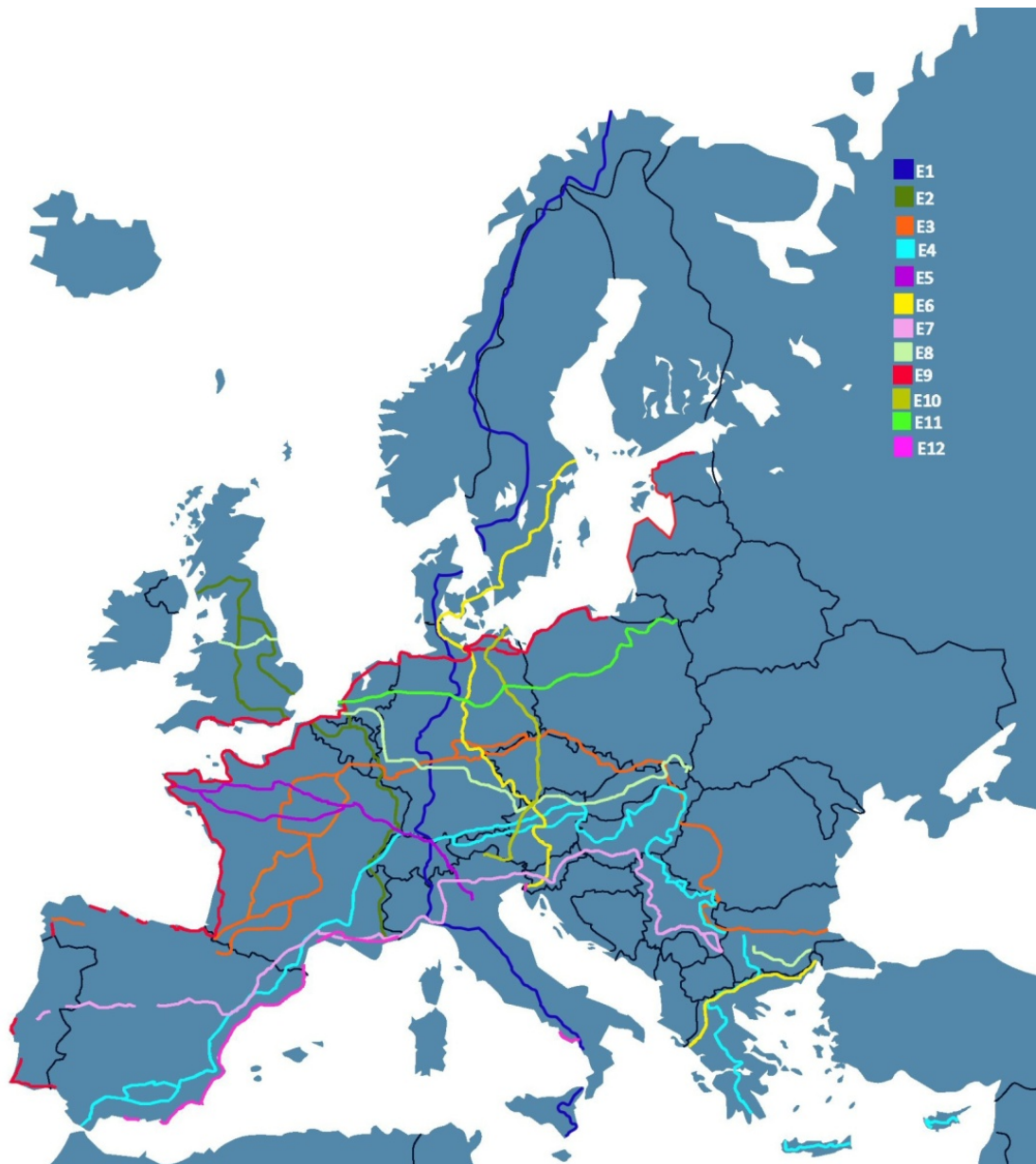
Ο Πλατύς Ποταμός αποτέλεσε τον πλούτο (σχεδόν καθ’ όλη τη διάρκεια του έτους ρέει νερό) όπου παλαιότερα βοήθησε τους οικισμούς της περιοχής να ακμάσουν, ενώ σήμερα τα νερά του τροφοδοτούν τη λιμνοδεξαμενή στον οικισμό Βυζάρι όπου χρησιμεύει για τις αρδευτικές ανάγκες της περιοχής. (Περιφέρεια Κρήτης , 2015)

4. Περιπατητικά Μονοπάτια

α) Περιπατητικό μονοπάτι E4

Τα Ευρωπαϊκά μονοπάτια είναι ένα δίκτυο μονοπατιών μεγάλων αποστάσεων που διασχίζουν την Ευρώπη, τα οποία περνώντας μέσα από πολλές διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες διέρχονται μέσα από ποικίλα οικοσυστήματα και περιοχές ιδιαίτερου πολιτισμικού ενδιαφέροντος. Σε γενικές γραμμές οι διαδρομές κάνουν χρήση των εθνικών και τοπικών μονοπατιών που ήδη υπάρχουν.

Αποτελούνται από 12 συνολικά διαδρομές, που φέρουν το όνομα E1 σε E12 και συνδέουν τις χώρες από το Βόρειο Ακρωτήριο με την Κρήτη και από τον Ατλαντικό Ωκεανό μέχρι τα Καρπάθια και τη Μαύρη Θάλασσα. (European Ramblers Association, 2019)

Χάρτης 8: Ευρωπαϊκά περιπατητικά μονοπάτια (E-raths)
πηγή: European Ramblers Association, 2019

Στο Ελληνικό έδαφος περνούν τα μονοπάτια E4 και το E6, που διασχίζουν τη χώρα από βορρά προς το νότο και από δύση προς ανατολή αντίστοιχα, συνολικού μήκους περίπου 3.000 χιλιομέτρων.(European Ramblers Association, 2019)

Χάρτης 9: Περιπατητικό μονοπάτι E4
πηγή: European Ramblers Association, 2019

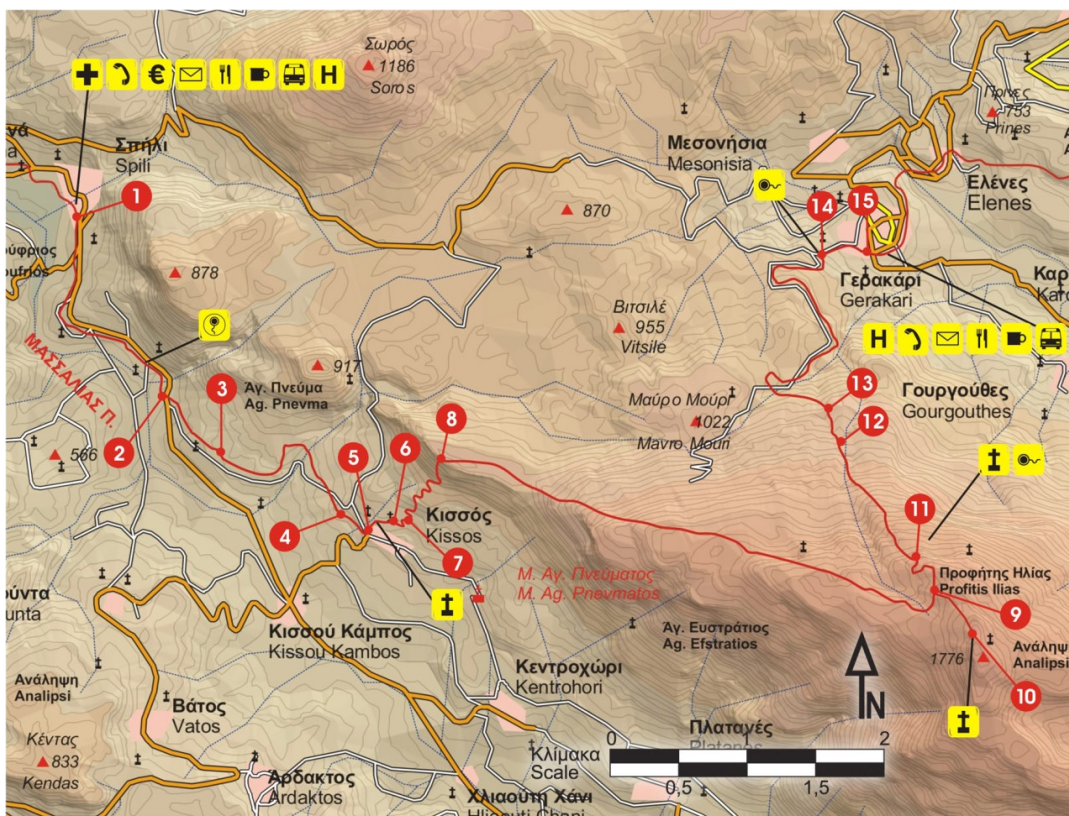
Την Κρήτη την διασχίζει το μονοπάτι E4

Χάρτης 10: E4: Διαδρομή περιπατητικού μονοπατιού E4 της Κρήτης

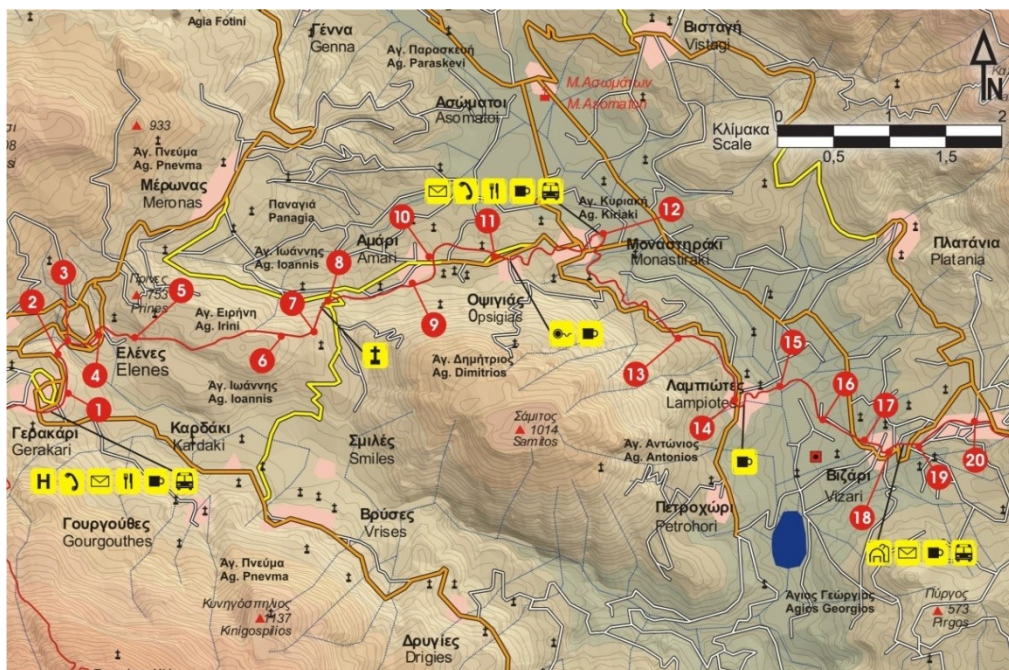
πηγή: http://mydaimoncom.blogspot.com/2019/06/4_13.html

Από το Δήμο Αμαρίου περνούν τα τμήματα από E4.35-40 του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4

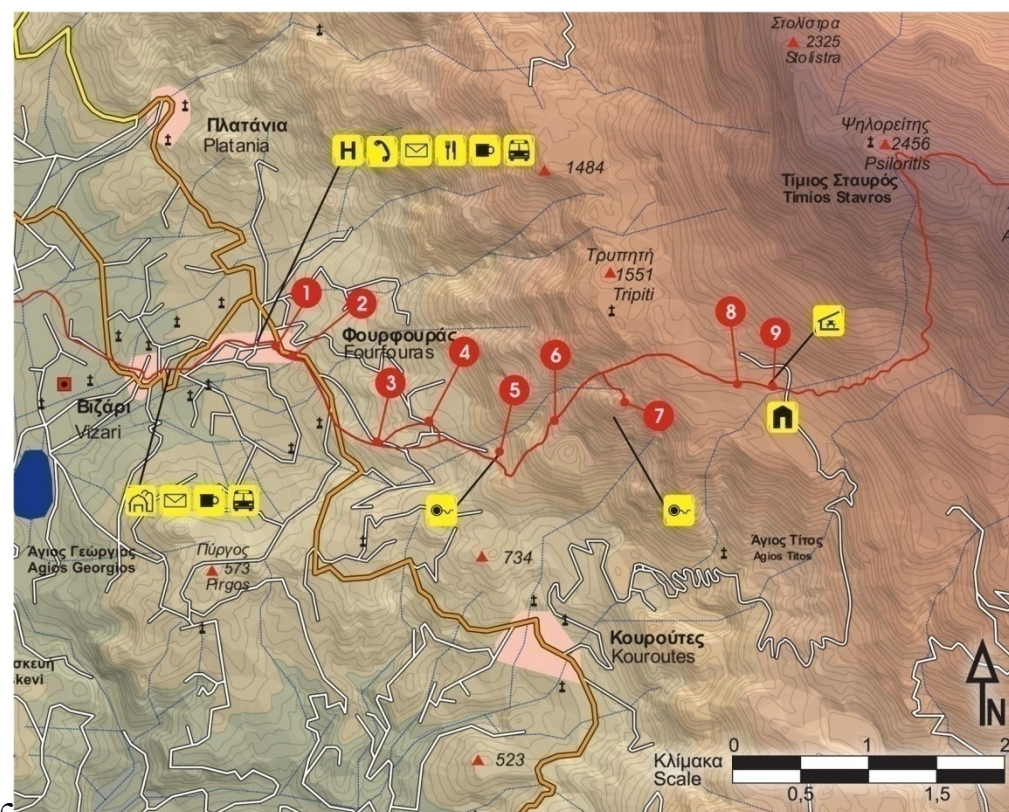

Χάρτης 11: Περιπατητικό μονοπάτι E4.35-36 Σπήλι – Κισσός – Κέδρος – Γερακάρι

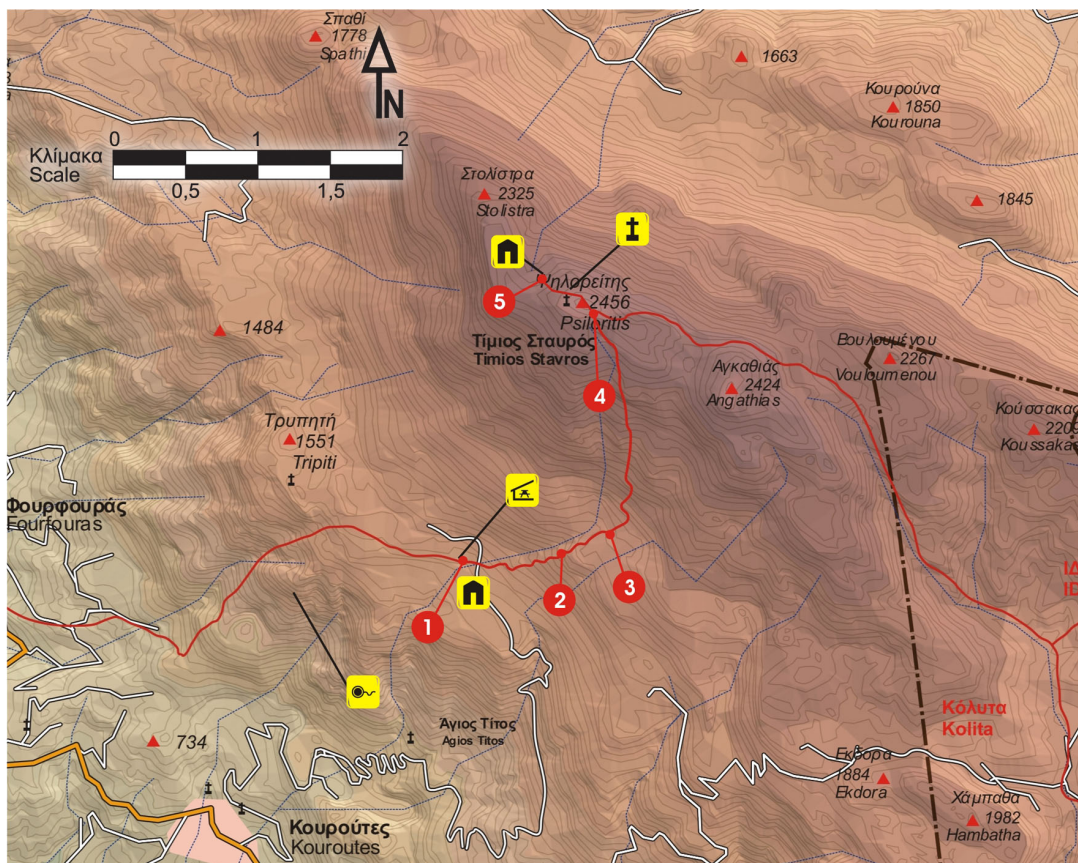
πηγή: <https://www.amariguide.gr>

Χάρτης 12: Περιπατητικό μονοπάτι Ε4.37-38 Γερακάρι-Αμάρι-Φουρφουράς
πηγή: <https://www.amariguide.gr>

Χάρτης 13: Περιπατητικό μονοπάτι Ε4.39 Φουρφουράς-Τουμπωτός Πρίνος
Πηγή: <https://www.amariguide.gr>

Χάρτης 14: Περιπατητικό μονοπάτι Ε4.40 Τουμπωτός Πρίνος – Τίμιος Σταυρός

Πηγή: <https://www.amariguide.gr>

Το Ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι Ε4 στο δήμο Αμαρίου, περνά μέσα από τα παρακάτω χωριά και σημαντικά σημεία ενδιαφέροντος

το χωριό Γερακάρι (σημείο 15 στο χάρτη) και (σημείο 1 στο χάρτη),

το χωριό Ελένες(σημείο 4 στο χάρτη)

το χωριό Αμάρι. (σημείο 10 στο χάρτη)

το χωριό Οψιγιάς (σημείο 11 στο χάρτη)

το χωριό Μοναστηράκι (σημείο 12 στο χάρτη)

το χωριό Λαμπιώτες (σημείο 14 στο χάρτη).

το χωριό Βυζάρι (σημείο 18 στο χάρτη)

το χωριό Φουρφουράς (σημείο 20 στο χάρτη),

το καταφύγιο του Ε.Ο.Σ. Ρεθύμνης (σημείο 9 στο χάρτη), (σημείο 1 στο χάρτη)

την κορυφή του Τιμίου Σταυρού(σημείο 5 στο χάρτη) (Περιφέρεια Κρήτης, 2015)

β) Τοπικές διαδρομές

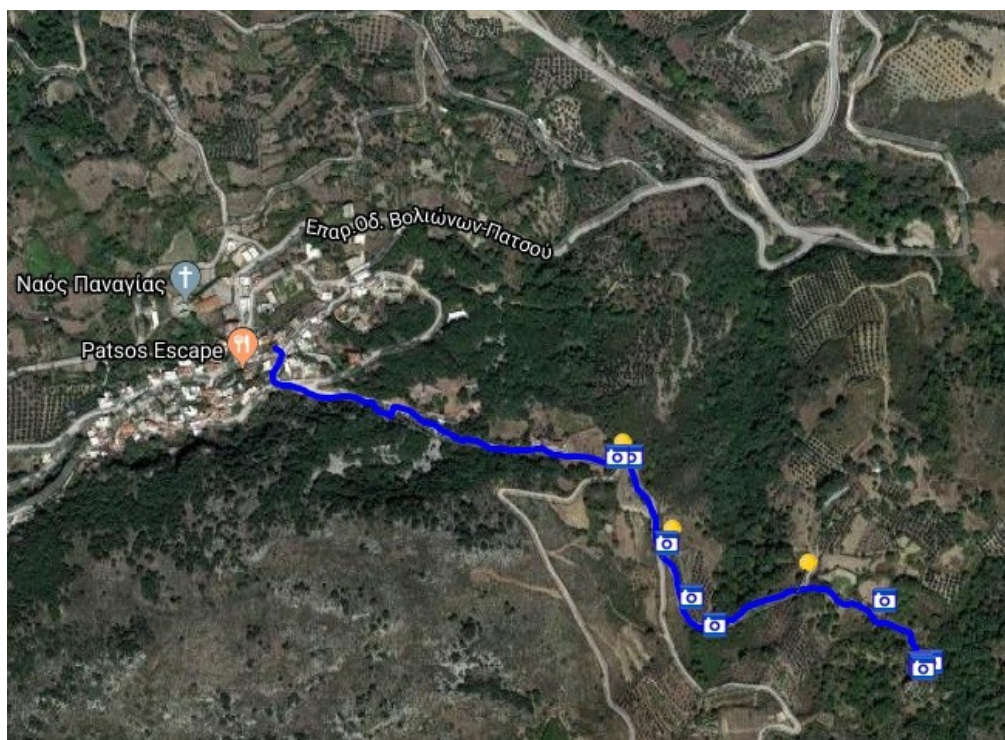
Πέραν από το Ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι E4 στο δήμο Αμαρίου, υπάρχουν και πολλές τοπικές περιπατητικές διαδρομές και υπάρχει η δυνατότητα να αναπτυχθούν και άλλες με άξονα το λαϊκό πολιτισμό. Στις διαδρομές αυτές υπάρχουν πέραν του φυσικού περιβάλλοντος και πολλά αξιόλογα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού του Δήμου όπως μητάτα, εκκλησίες, νερόμυλοι κ.λ.π.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις παρακάτω:

1. Το Φαράγγι και η περιμετρική διαδρομή της Πατσού
2. Η Διαδρομή περιμετρικά του φράγματος των ποταμών
3. Η Διαδρομή Πατσος – Χαρακας
4. Το Φαράγγι των Πλατανιών

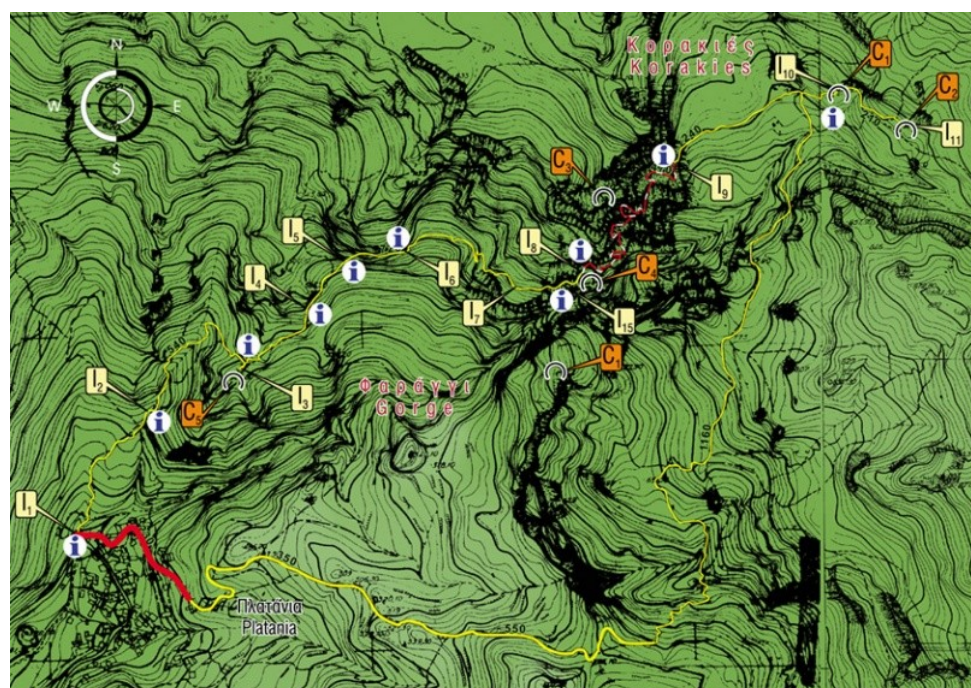

Χάρτης 15: Φαράγγι και η περιμετρική διαδρομή της Πατσού
πηγή: <https://patsosescape.com>

Χάρτης 16: Η Διαδρομή Πατσος – Χαρακας
πηγή: <https://patsosescape.com>

Το μονοπάτι τότε και ο δασικός δρόμος σήμερα, που οδηγεί στο καταφύγιο ΧΑΡΑΚΑΣ όπου κρατήθηκε αιχμάλωτος ο απαχθείς Γερμανός στρατηγός Κρεϊρε, στις 7 & 8 Μαΐου του 1944

Χάρτης 17: Το Φαράγγι των Πλατανιών
πηγή: Φυσικό Πάρκο Ψηλορείτη - Παγκόσμιο Γεωπάρκο UNESCO

Η αξιοποίηση των παραπάνω περιπατητικών διαδρομών μέσω του φυσιολατρικού και περιπατητικού τουρισμού μπορεί να αποφέρει πολλαπλά οφέλη στον τόπο. Η αξιοποίηση για παράδειγμα:

- των μητάτων μέσω των στάσεων σε αυτά των περιπατητών όπου μπορεί να γίνεται για παράδειγμα η παρασκευή επί τόπου (τηρώντας όμως όλους τους κανόνες που αφορούν την ασφάλεια των τροφίμων) ενός είδους τοπικού σπιτικού κυρίως τυριού που ονομάζεται “χλωρό τυροζούλι” και βρίσκεται δύσκολα στο εμπόριο ή η “κουρά” προβάτων την Άνοιξη ή η δραστηριότητα του αρμέγματος των προβάτων και
- των τοπικών εκκλησιών και ξωκλησιών με την τέλεση λειτουργιών σε αυτές, μπορούν να προσφέρουν μια μοναδική εμπειρία στους επισκέπτες από το λαϊκό πολιτισμό του τόπου

5. Πολιτιστική κληρονομιά

Στο Δήμο Αμαρίου εξαιτίας και της πολύ μικρής τουριστικής και γενικότερης ανάπτυξης, διατηρούνται αναλλοίωτα πολλά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της Κρήτης. Το γεγονός αυτό, μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής ως προς την βιώσιμη ανάπτυξη της. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να είναι είτε υλικά (μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί κ.λ.π.) είτε άυλα.

Ως προς τα άυλα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορούν να προβληθούν τόσο τα στοιχεία που είναι εγγεγραμμένα ή γίνεται προσπάθεια να εγγραφούν στους κατάλογους της UNESCO (εκμεταλλευόμενοι και το παγκόσμιο κύρος και προβολή και το brand name “UNESCO”), όσο και τα στοιχεία που είναι εγγεγραμμένα ή που γίνεται προσπάθεια να εγγραφούν στους εθνικούς καταλόγους.

Υπάρχει όμως και πλήθος στοιχείων της άυλης και της υλικής κληρονομιάς τα οποία χωρίς να είναι γραμμένα σε κάποιους καταλόγους μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.

1. Άυλη πολιτιστική κληρονομιά στο πλαίσιο της Unesco

A. Η Μεσογειακή διατροφή

Η Μεσογειακή διατροφή περιλαμβάνει τις κοινές γνώσεις και πρακτικές που συνδέονται με τη συλλογή, την προετοιμασία και την κατανάλωση της τροφής στα παραδοσιακά/τοπικά διατροφικά συστήματα των ελαιοπαραγωγών κυρίως περιοχών της Μεσογείου.

Η Μεσογειακή Διατροφή εγγράφηκε:

- στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας το 2013,

- στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO το 2013 κατόπιν υποβολής κοινού φακέλου υποψηφιότητας με την Κύπρο, την Κροατία, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιταλία, το Μαρόκο και την Πορτογαλία. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Η κρητική παραδοσιακή διατροφή είναι μια κατεξοχήν μεσογειακή διατροφή και μάλιστα οι Κρητικοί και οι διατροφή τους αποτέλεσαν και το έναυσμα για την έναρξη της μελέτης της μεσογειακής διατροφής μετά τα αποτελέσματα της “μελέτης των επτά χωρών “ που ξεκίνησε λίγο πριν το 1960 από τον Αμερικανό Ανσέλ Κις

Β. Η τέχνη της ξερολιθιάς

Με τον όρο «τέχνη της ξερολιθιάς» εννοούμε την κατασκευή κτισμάτων με λίθους χωρίς κανένα συνδετικό υλικό (εν ξηρώ). Οι ξερολιθικές κατασκευές, είναι άλλοτε έντονα ορατές, όπως εκτεταμένα εντυπωσιακά σύνολα ταρατσωτών καλλιεργείων, και άλλοτε διακριτικές και ταπεινές, όπως τα κτίσματα γεωργοκτηνοτροφικής χρήσης. Ωστόσο, είναι πάντα καλαίσθητες και φιλικές προς το περιβάλλον.

Η Τέχνη της Ξερολιθιάς εγγράφηκε:

- στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2015.
- στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας (UNESCO,2003) το 2018 κατόπιν υποβολής κοινού φακέλου υποψηφιότητας με την Γαλλία, Ελβετία, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρο και Σλοβενία (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Στο Δήμο Αμαρίου υπάρχουν πολλές ξερολιθικές κατασκευές που αποτελούνται από

1. Τις αναβαθμίδες στην καλλιεργήσιμη γη που ονομάζονται τάβλες, δεσές, δαμάκια, άσπες, αρμάκια και αρμιά
2. Τα πέτρινα γεφύρια όπως η «Γέφυρα του Σίμα» ή «Γέφυρα των Ποταμών» που έχει χαρακτηριστεί μνημείο βάση του ΦΕΚ 340/Β/11-2-2004
3. Τα “μητάτα”, οι “κούμοι” και οι “βίγλες” που είναι ξερολιθικές κατασκευές εξυπηρέτησης των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων και υπάρχουν διάσπαρτα σε όλες τις ορεινές εκτάσεις του Δήμου όπου δραστηριοποιούνταν οι κτηνοτρόφοι, “στο αόρι” όπως το ονομάζει ο ντόπιος πληθυσμός, όπως:

- το μητάτο στη θέση «Γυριστό» επί του όρους Κέδρος, στη ορεινή έκταση (αόρι) του οικισμού Γερακάρι που έχει χαρακτηριστεί μνημείο βάση του ΦΕΚ 65/ΑΑΠ/17-2-2009,

- το μητάτο που βρίσκεται στη θέση “πετρομούρι” στο “αόρι” επί του όρους Ψηλορείτης του οικισμού Καλογέρου και
- τα μητάτα που βρίσκονται διάσπαρτα στο “αόρι” επί του όρους Ψηλορείτης του οικισμού Κουρούτες

Γ. Η Μετακινούμενη Κτηνοτροφία

Ο όρος «μετακινούμενη κτηνοτροφία» δηλώνει την ετήσια μετακίνηση των κοπαδιών αιγοπροβάτων μεταξύ θερινών και χειμερινών βοσκοτόπων, ανεξάρτητα από το μέσο και την απόσταση που διανύουν. Η πρακτική της μετακίνησης βρίσκεται στον πυρήνα της πολιτισμικής και κοινωνικής συγκρότησης των ορεινών κτηνοτροφικών κοινοτήτων, ενώ έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση του τοπίου των περιοχών που αναπτύχθηκε ιστορικά. Οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι είναι φορείς γνώσεων και πρακτικών, που σχετίζονται αφενός με τη βέλτιστη αξιοποίηση των διαθέσιμων φυσικών πόρων (λιβάδια, υδάτινες πηγές κ.ά.) και των κλιματικών δεδομένων, και αφετέρου με την παραγωγή ποιοτικών αγροδιατροφικών προϊόντων.

Εγγράφηκε

- στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2017.
- στον Αντιπροσωπευτικό Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της UNESCO το 2019 κατόπιν υποβολής κοινού φακέλου υποψηφιότητας με την Ιταλία και την Αυστρία.

Οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι δραστηριοποιούνται κυρίως στην Ηπειρωτική Ελλάδα, αλλά και σε μεγάλα και μεσαίου μεγέθους νησιά, κυρίως στην Κρήτη και στην Εύβοια. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Στο Δήμο Αμαρίου η κτηνοτροφική δραστηριότητα είναι πολύ έντονη και μεγάλο μέρος των κτηνοτρόφων (πιο πολύ κατά το παρελθόν) μετακινούσαν τα κοπάδια τους.

Παράλληλα η μετακινούμενη κτηνοτροφία, περιλαμβάνει και διαφορές εκδηλώσεις των γεωργών κατά τη διάρκεια του έτους όπως είναι η “κουρά” το κούρεμα δηλαδή των προβάτων

Στην ορεινή περιοχή του Αμαρίου μετά τα τέλη Μαΐου λαμβάνει χώρα μια συλλογική παραδοσιακή δραστηριότητα που από παραγωγική μετατρέπεται σε μια εκδήλωση διασκέδασης. Πρόκειται για τις Κουρές των προβάτων που παίρνουν τη μορφή παραδοσιακού πανηγυριού και που πραγματοποιούνται στα οικογενειακά μητάτα. (Περιφέρεια Κρήτης, 2015)

2. Εθνικός κατάλογος Άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

A. Τα άγρια βρώσιμα χόρτα της Κρήτης- Εθνοβοτανικές Πρακτικές

Το στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς με τίτλο “Τα άγρια βρώσιμα χόρτα της Κρήτης -Εθνοβοτανικές Πρακτικές” περιλαμβάνει πρακτικές αναγνώρισης, διαλογής, συλλογής, επεξεργασίας, συντήρησης, παρασκευής και κατανάλωσης της άγριας βρώσιμης κρητικής χλωρίδας («χόρτα»), οι οποίες αποτελούν βασικό στοιχείο του διατροφικού πολιτισμού της Κρήτης, καθώς και τα κοινωνικά και εθιμικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με τις πρακτικές αυτές.

Εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2018.

Η Κρήτη διαθέτει πλουσιότατη χλωρίδα με περίπου 1.800 γνωστά είδη και υπο-είδη από τα οποία περισσότερα από 190 είναι ενδημικά. Αυτή η φυτοποικιλότητα οφείλεται στη γεωγραφική θέση, καθώς η απομόνωση έχει ως αποτέλεσμα την ειδογένεση, αλλά και στην ύπαρξη διαφορετικών οικοσυστημάτων που με τη σειρά τους οδηγούν στη δημιουργία ποικίλων βιότοπων με διαφορετικά μικροκλίματα (παραθαλάσσια ζώνη, πεδινή, ημιορεινή και ορεινή ζώνη, φαράγγια, υγρά τοπία).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που σχετίζεται με την κρητική χλωρίδα είναι ότι πολλά αυτοφυή φυτά, ενδημικά ή μη, είναι εδώδιμα. Η κατανάλωση σε καθημερινή βάση αυτοφυών φυτών ως κύριων πιάτων, συνοδευτικών κύριων πιάτων ή ως σαλατών αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της κρητικής διατροφής. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Στο Δήμο Αμαρίου υπάρχουν, συλλέγονται και καταναλώνονται τα περισσότερα από τα αυτοφυή φυτά, ενδημικά ή μη, που υπάρχουν στην Κρήτη.

B. Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης

Με τον όρο υφαντική εννοούμε την παραγωγή υφασμάτων και ενδυμάτων (εξασφάλιση πρώτων υλών, αρχική επεξεργασία, ύφανση), σε άμεση συνάρτηση με κοινωνικές και άλλες παραμέτρους. Όταν αναφερόμαστε στην Υφαντική των Αστερουσίων εννοούμε αφενός τη συσσωρευμένη στο πέρασμα του χρόνου γνώση για την υφαντική, φορείς της οποίας είναι οι γηραιότερες υφάντρες και οι νεότερες που μαθητεύουν κοντά τους.

Εκτός από τα χαρακτηριστικά της ίδιας της τέχνης, στο παρόν Δελτίο Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς περιγράφεται η δράση των εργαστηρίων υφαντικής τέχνης *Αγνύθα* στον Πύργο και το εργαστήριο υφαντικής τέχνης *Εργαλειός* στο Μεσοχωριό που αποσκοπεί στη διαφύλαξη της τέχνης.

Το στοιχείο απαντάται στην Περιφέρεια Κρήτης, Νομός Ηρακλείου, Δήμος Αρχανών-Αστερουσίων, Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων (Αχεντριάς, Εθιά, Μουρνιά, Πρινιάς, Παράνυμφοι, Αμύγδαλος, Μεσοχωριό, Ροτάσι, Πύργος, Δωράκι, Χάρακας, Πραιτώρια, Πλακιώτισσα, Λιγόρτυνος, Τεφέλι, Χαράκι).

Εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2018. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Η Υφαντική τέχνη πέραν από τη Δημοτική Ενότητα Αστερουσίων ασκούσαν στο παρελθόν σε μεγάλη έκταση σε όλη την Κρήτη.

Η υφαντική τέχνη έχει μακραίωνη παράδοση στην περιοχή του Αμαρίου. Σε κάθε σπίτι σε παλιότερες εποχές υπήρχε ο παραδοσιακός αργαλειός για την ύφανση ξομπλιαστών και πλουμιστών υφαντών. Σήμερα η υφαντική τέχνη έχει περιοριστεί σημαντικά, αλλά ευτυχώς υπάρχουν ακόμα γυναίκες, μεγαλύτερης συνήθως ηλικίας, που εξακολουθούν να δημιουργούν μοναδικά Κρητικά υφαντά ακολουθώντας την παράδοση αιώνων. (Περιφέρεια Κρήτης, 2015)

Γ. Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου

Το στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς με τίτλο “Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου ” εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2019. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2019)

Η αγροδιατροφική παράδοση της ελιάς, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Κρήτη. Διαχρονικά το Αμάρι είναι ένας από τους σημαντικότερους ελαιοπαραγωγούς τόπους της Κρήτης, τόσο σε ότι αφορά στην έκταση των καλλιεργειών όσο και στην ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων.

Ολόκληρη η κοιλάδα του Αμαρίου και οι πλαγιές των βουνών καλύπτεται από ελαιόδεντρα, που συγκροτούν ένα από τους πλέον παραδοσιακούς ελαιώνες της Κρήτης και παράγεται ένα εξαιρετικής ποιότητας ελαιόλαδο.

Αξίζει να επισημάνουμε τον ελαιώνα της «Αμπαδιάς» από τον οποίο παράγεται και η φημισμένη «Θρούμπα Αμπαδιάς», ένα εκλεκτό είδος βρώσιμης ελιάς με αναγνώριση προστατευόμενης προέλευσης –ΠΟΠ, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση με αριθμό 444281 (δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 955/Β/31-12-1993)

Σύμφωνα με το παραπάνω ΦΕΚ, η συγκεκριμένη ένδειξη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τις επιτραπέζιες ελιές της ποικιλίας θρούμπα, που καλλιεργείται στα διοικητικά όρια των κοινοτήτων της Επαρχίας Αμαρίου: Βισταγής, Πλατανίων, Φουρφουράς, Νίθαυρης,

Κουρούτων, Αποδούλου, Πλατάνου, Λοχριάς, Αγίας Παρασκευής, Αγίου Ιωάννου, Βυζαρίου, Λαμπιωτών, Αμαρίου, Μοναστηρακίου, Πετροχωρίου και Άνω Μέρους. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει όλο το σημερινό Δήμο Κουρήτων, μαζί με μερικές περιοχές του Δήμου Συβρίτου. (Περιφέρεια Κρήτης, 2015)

Η μοναδικότητα του προϊόντος οφείλεται στον μύκητα PHOMA OLEAE που τρώει την ελαιοπικρίνη και αφήνει γλύκα στην ελιά. Δεν πρόκειται δηλαδή για κάποια ειδική κατηγορία ελιάς, αλλά για την κοινή “χοντρολιά” που στην περιοχή αυτή του Αμαρίου, λόγω του μικροκλίματος της περιοχής και συγκεκριμένα του Ψηλορείτη που εμποδίζει τη συννεφιά του Βοριά και λιάζει, τη μειωμένη υγρασία, ο μύκητας βρίσκει ευνοϊκές συνθήκες και “κάνει τη δουλειά του”.

Δ. Η αγροδιατροφική παράδοση του χαρουπιού στην Κρήτη

Το χαρούπι είναι υπερτροφή με μεγάλη διάρκεια ζωής και αξιόλογα προϊόντα, όπως το χαρουπόμελο, το χαρουπάλευρο και η χαρουμπία. Γνωστό ως «η σοκολάτα των φτωχών», έσωσε τον πληθυσμό της Κρήτης από τον λιμό στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Έχει μεγάλη διάρκεια ζωής και συνιστά εναλλακτική επιλογή καλλιέργειας στην παγκόσμια κλιματική αλλαγή.

Εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2019. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2020)

3. Λοιπά στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς

Α. Κτηνοτροφία και κτηνοτροφικά προϊόντα

Οι ρίζες της αιγοπροβατοτροφίας της περιοχής του Αμαρίου όπως και ολόκληρου του Ψηλορείτη, χάνονται μέσα στους μύθους της αρχαιότητας. Στηρίζεται σε μικρά ζώα (αίγες, πρόβατα) ελεύθερης βοσκής και κυρίως φυσικής εκτροφής με άγρια χόρτα, βότανα και αρωματικούς θάμνους (φασκομηλιά, θυμάρι κλπ).

Αποτέλεσμα αυτής της μορφής κτηνοτροφίας είναι η παραγωγή ποιοτικών ντόπιων κρεάτων και ποιητικών γαλακτοκομικών προϊόντων, όπως το ντόπιο τυρί, γραβιέρα, κεφαλογραβιέρα, κεφαλοτύρι, γλυκιά και ξινή μυζήθρας κ.α. (Περιφέρεια Κρήτης, 2015)

B. Τοπική γαστρονομία

Ένα στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής και γενικότερα όλης της Κρήτης που έχει παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και που είναι παγκοσμίως αναγνωρισμένο, είναι και η Κρητική κουζίνα.

Η κρητική παραδοσιακή κουζίνα θεωρείται σήμερα μια από τις πλέον γνωστές και διαδεδομένες του κόσμου. Η υψηλή ποιότητα των τοπικών προϊόντων προϊόντα (αρωματικά φυτά, μέλι, τυροκομικά, ελαιόλαδο κ.α.) σε συνδυασμό με την ανθρώπινη εμπειρία έχουν δημιουργήσει γεύσεις μοναδικές. (Υπουργείο Τουρισμού, 2013)

Ο Δήμος Αμαρίου διαθέτει μια πολύ αξιόλογη γαστρονομική κληρονομία με τοπικές συνταγές φτιαγμένες από υλικά που παράγονται στην περιοχή. Η τοπική γαστρονομία ως εμπορικό προϊόν, με μοναδικό σημείο πώλησης (Unique Selling Point (USP)) τις επιχειρήσεις της περιοχής, μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό της πλεονέκτημα και ισχυρό μοχλό της ανάπτυξης της.

Γ. Λαϊκά δρώμενα

Στο Δήμο Αμαρίου λαμβάνουν χώρα σε όλες τις εποχές του χρόνου και ιδιαίτερα του θερινούς μήνες διάφορα λαϊκά δρώμενα με τη μορφή πανηγυριών από τους πολιτιστικούς συλλόγους του κάθε οικισμού, με γιορτές της εποχής του χρόνου με δρώμενα σχετικά με την γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή, με τον κύκλο της ζωής, τα οποία συνοδεύονται με παραδοσιακή μουσική και χορό.

Ως προς τα πολιτιστικά δρώμενα:

Στο Δήμο Αμαρίου πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια και ένα φεστιβάλ που επικεντρώνεται στο λαϊκό πολιτισμό το “AMARI green festival” το οποί απέσπασε βραβείο για το έτος 2019 στην κατηγορία «Πρωτοβουλίες & δράσεις στον τομέα του πολιτισμού & της αιεφόρου ανάπτυξης» στο πλαίσιο του θεσμού BRAVO 2019

Επίσης τα τελευταία δύο χρόνια πραγματοποιείται η εκδήλωση «Πάνας Δρώμενα», έξω από το σπήλαιο λατρείας του θεού Πάνα που βρίσκεται στην ορεινή ζώνης του οικισμού Φουρφουρά όπου στην αρχαιότητα λατρεύονταν ο θεός Πάνας. Σήμερα το σπήλαιο χρησιμοποιείται από τους βοσκούς, ενώ ο χώρος λατρείας μεταφέρθηκε στο παρακείμενο εκκλησάκι του Αγίου Μύρωνα.

Πρόκειται για ένα τριήμερο γεμάτο πεζοπορία, ορειβασία, εξερεύνηση σπηλαίων, ομιλίες, αναβίωση μύθων και θρύλων, θέατρο, συναυλίες και κατασκήνωση κάτω από τους υπεραιωνόβιους πρίνους. Την εκδήλωση διοργανώνει ο Δήμος Αμαρίου με την υποστήριξη

της Περιφέρειας Κρήτης, της Περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου και του Πολιτιστικού Συλλόγου Πλατανίων. (Δήμος Αμαρίου, 2019)

Τα δρώμενα αυτά αποτελούν σημαντικό μέρος του λαϊκού πολιτισμού και της συνέχισης του στην ευρύτερη περιοχή του Αμαρίου.

Δ. Αρχαιολογικοί χώροι και βυζαντινές εκκλησιές

Στο Δήμο Αμαρίου υπαρχουσών και αξιόλογοι μινωικοί οικισμοί όπως

- Έξω από το Μοναστηράκι Αμαρίου, έχει ανασκαφεί σημαντικός παλαιοανακτορικός μινωικός οικισμός
- Στο χωριό Αποδούλου υπάρχει μινωική εγκατάσταση, της παλαιοανακτορικής περιόδου (19ος αι. π.Χ. – 1600 π.Χ.)
- η αρχαία πόλη Σύβριτος στο χωριό Θρόνος, στο λόφο Κεφάλα

Υπάρχει όμως και πλήθος βυζαντινών εκκλησιών όπως ο Βυζαντινός ναός της Αγίας Άννας η Μονή της Καλοείδαινας στο χωριό Άνω Μέρος (13ος ή 14ος αιώνας), η Βυζαντινή Μονή Ασωμάτων (330-824 μ.Χ) καθώς και οι ναοί της Αγίας Παρασκευής, της Κεράς Παναγιάς και της Αγίας Μαρίας στο χωριό Καλογέρου (Περιφέρεια Κρήτης, 2015)

Ε. Μουσεία- Πολιτιστικά κέντρα

Στο δήμο Αμαρίου λειτουργούν :

- στο χωριό Βισταγή Λαογραφικό Μουσείο
- Στο χωριό Φουρφουράς λειτουργεί το Πολιτιστικό και Κοινωνικό Κέντρο Αμαρίου «Ο Άγιος Νεκτάριος» είναι Ν.Π.Ι.Δ της Ιεράς Μητρόπολης Λάμπης, Συβρίτου και Σφακίων. Η τοπική Ι. Μητρόπολη έχει αναθέσει σε αυτό την υλοποίηση εκπαιδευτικών, αθλητικών, κοινωνικών και πολιτιστικών προγραμμάτων στη περιοχή του Δήμου Αμαρίου όπως τμήμα ψηφιογραφίας, πρακτικής ψαλτικής.. παραδοσιακών χορών και μουσικών οργάνων

Από το έτος 2012 έχει την Ειδική Πιστοποίηση Ν.Π.Ι.Δ ως φορέας παροχής υπηρεσιών Κοινωνικής Φροντίδας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (Πολιτιστικό και Κοινωνικό Κέντρο Αμαρίου «Ο Άγιος Νεκτάριος», 2019)

- στο χωριό Μέρωνας λειτουργεί Μουσικό Διδασκαλείο.

Ανακεφαλαίωση

Ανακεφαλαιώνοντας, στο Δήμο Αμαρίου:

- ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων, σε ποσοστό 63% είναι απόφοιτοι έως και τριτάξιου γυμνασίου
- όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων του Δήμου, το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων, δραστηριοποιείται στο πρωτογενή (38%) και τον τριτογενή (51%) τομέα παραγωγής. Ο δευτερογενής τομέας παραγωγής απασχολεί μικρό ποσοστό των κατοίκων (11%).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων ασκούν γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες (35%).
- Παρουσιάζεται υστέρηση ως προς τα εισοδήματα των κατοίκων της Περιφέρειας Κρήτης και έχουν μειωθεί σημαντικά κατά τα έτη 2001-2011
- Όσον αφορά την πρωτογενή γεωργική παραγωγή, στο Δήμο κυριαρχεί η καλλιέργεια της ελιάς, της χαρουπιάς, της καρυδιάς και της κερασιάς στις δενδρώδεις καλλιέργειες και η καλλιέργεια πατάτας, ντομάτας αγκινάρας και αρωματικών και κτηνοτροφικών φυτών όσον αφορά την καλλιέργεια αροτραίων καλλιεργειών. Υπάρχουν επίσης σημαντικές καλλιέργειες αμπελιού.
- Στην πρωτογενή κτηνοτροφική παραγωγή κυριαρχεί η εκτροφή προβάτων και αιγών για την παραγωγή κυρίως γάλακτος και κρέατος. Υπάρχει επίσης και αξιόλογη παραγωγή μελιού.
- Όσον αφορά τη δευτερογενή παραγωγή, επικρατεί η παραγωγή διάφορων τοπικών τυροκομικών προϊόντων
- στο τομέα του τουρισμού, ο Δήμος Αμαρίου είναι τουριστικός θύλακας με χαμηλή τουριστική ανάπτυξη. Είναι όμως κατάλληλο μέρος για την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, φυσιολατρικός τουρισμός).
- Έχουν καθοριστεί οι χρήσεις γης στο Δήμο σε Περιφερειακό επίπεδο και εκκρεμεί η εξειδίκευση τους σε επίπεδο Δήμου.
- Έχουν οριοθετηθεί και χαρακτηριστεί οι περιοχές natura του Δήμου καθώς και τα Ευρωπαϊκά περιπατητικά μονοπάτια E4.
- διατηρούνται αναλλοίωτα πολλά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της Κρήτης όπως οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα κτίσματα και οι κατασκευές από ξερολιθιά, η παραδοσιακή κρητική και μεσογειακή διατροφή, τα λαϊκά δρώμενα, τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2- Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης

1. Γενικοί στόχοι

Ο στόχος που θέτουμε για το Δήμο Αμαρίου στην παρούσα εργασία, είναι η βιώσιμη και ενδογενή ανάπτυξη του και η προώθηση του ως ένα ισχυρό και ανταγωνιστικό “προϊόν”(brand name), με μοχλό ανάπτυξης τον του λαϊκό πολιτισμό.

Αναλυτικότερα, προτείνουμε μια ανάπτυξη με άξονα τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης (περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική)

α) την περιβαλλοντική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης, που περιλαμβάνει την προστασία του περιβάλλοντος, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την πρόληψη και μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.

β) την οικονομική που αναφέρεται στην οικονομική ευημερία, στο υψηλό επίπεδο ζωής, στην πλήρη απασχόληση και στην ποιότητα εργασίας.

γ) την κοινωνική που βασίζεται στην κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή και στοχεύει στην προώθηση μιας δημοκρατικής, υγιούς, ασφαλούς και δίκαιης κοινωνίας, που βασίζεται στην κοινωνική ένταξη και τη συνοχή, που σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την πολιτισμική ποικιλομορφία, διασφαλίζει την ισότητα των ανθρώπων και καταπολεμά κάθε μορφή διάκριση.

Στόχος είναι η ικανοποίηση κάποιων από τους στόχους που έχουν τεθεί στην agenda 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη και ειδικότερα στους:

Στόχος 2: Δίνουμε τέλος στην πείνα, πετυχαίνουμε την επισιτιστική ασφάλεια, βελτιώνουμε τη διατροφή και προάγουμε τη βιώσιμη αγροτική παραγωγή

2.3 Έως το 2030, διπλασιασμός της αγροτικής παραγωγικότητας και των εισοδημάτων των μικρο-παραγωγών τροφίμων, ιδίως των γυναικών, των αυτοχθόνων λαών, των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων, των βοσκών και των ψαράδων, μέσω της ασφαλούς και ισότιμης πρόσβασης στη γη, άλλων παραγωγικών πόρων και εισροών, της γνώσης, των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, καθώς και αγορών και ευκαιριών για προστιθέμενη αξία και μη αγροτική απασχόληση.

2.4 Έως το 2030, διασφάλιση της χρήσης βιώσιμων συστημάτων παραγωγής τροφίμων και της εφαρμογής ανθεκτικών γεωργικών πρακτικών που αυξάνουν την παραγωγικότητα και την παραγωγή, που συμβάλλουν στη διατήρηση των οικοσυστημάτων, που ενισχύουν την ικανότητα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, στα ακραία καιρικά φαινόμενα, στην

ξηρασία, στις πλημμύρες και άλλες καταστροφές, και που βελτιώνουν σταδιακά την ποιότητα της γης και του εδάφους.

2.5 Έως το 2020, διατήρηση της γενετικής ποικιλίας των σπόρων, των καλλιεργούμενων φυτών, των εκτρεφόμενων και των οικόσιτων ζώων και των συγγενικών τους άγριων ειδών, μέσω της σωστής διαχείρισης, της χρήσης διαφοροποιημένων σπόρων και της συνδρομής τραπεζών σπόρων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και προαγωγή της πρόσβασης στη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης, με βάση τα διεθνώς συμφωνηθέντα.

Στόχος 8: Προάγουμε τη διαρκή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη και την πλήρη και παραγωγική απασχόληση και αξιοπρεπή εργασία για όλους

8.5 Έως το 2030, επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.

8.9 Έως το 2030, σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα

Στόχος 11: Δημιουργούμε πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς χωρίς αποκλεισμούς, ασφαλείς, ανθεκτικούς και βιώσιμους

11.4 Ενίσχυση των προσπάθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

Στόχος 12: Διασφαλίζουμε πρότυπα βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής

12.β Ανάπτυξη και χρησιμοποίηση εργαλείων παρακολούθησης του αντίκτυπου της βιώσιμης ανάπτυξης στον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την τοπική κουλτούρα και προϊόντα.

Στόχος 15: Προστατεύουμε, αποκαθιστούμε και προωθούμε τη βιώσιμη χρήση των χερσαίων οικοσυστημάτων, διαχειριζόμαστε βιώσιμα τα δάση, καταπολεμούμε την απερίμωση, και σταματάμε και αναστρέφουμε την υποβάθμιση του εδάφους και την απώλεια της βιοποικιλότητας

15.4 Έως το 2030, διασφάλιση της διατήρησης των ορεινών οικοσυστημάτων συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητάς τους, έτσι ώστε ενισχυθεί η ικανότητά τους να παράσχουν οφέλη απαραίτητα για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

15.α Κινητοποίηση και σημαντική αύξηση των οικονομικών πόρων από όλες τις πηγές για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.

Επίσης επιδιώκεται η ικανοποίηση κάποιων από τους στόχους που περιλαμβάνονται στην Εθελοντική Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης της Ελλάδας (VNRGreece 2018), και που είναι :

α) η προώθηση ενός ισχυρού, βιώσιμου και ανταγωνιστικού αγροδιατροφικού τομέα, από την παραγωγή και την προμήθεια έως την κατανάλωση και

β) η ανάπτυξη και υλοποίηση πολιτικών που προστατεύουν και προάγουν την πολιτιστική κληρονομιά.

Προτείνουμε η υλοποίηση των στόχων και η προαγωγή της βιώσιμη ανάπτυξης της περιοχής μέσω της προβολής και της αξιοποίησης του λαϊκού της πολιτισμού να γίνει σε συνδυασμό με το πρότυπο της ενδογενούς ανάπτυξης.

Το μοντέλο της ενδογενούς ανάπτυξης, κατευθύνει την αναπτυξιακή διαδικασία "εκ των κάτω", με την ενεργοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κοινωνικών και οικονομικών φορέων, καθώς και άτυπων ομάδων, στο πλαίσιο μιας έντονης εταιρικής σχέσης σε τοπικό επίπεδο και μπορεί να έχει άριστα αναπτυξιακά αποτελέσματα, συνδυάζοντας τους τοπικούς πόρους, την τοπική επιχειρηματικότητα και τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού στις αναπτυξιακές διαδικασίες με μία ανάπτυξη που συνεχώς ανατροφοδοτείται και μεγεθύνεται σε όφελος της τοπικής κοινωνίας.

Παράλληλα, επιδιώκουμε την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τόπου αλλά και την οικοδόμηση ενός ενιαίου και ενοποιητικού εμπορικού σήματος για αυτόν (brandname), το οποίο θα προσδίδει αξία στη φήμη του και κατ' επέκταση σε όλα τα προϊόντα και στις υπηρεσίες που θα παράγει.

Τέλος σημειώνουμε ότι το «Αξιοκεντρικό» μοντέλο διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι για την περίπτωση του Δήμου Αμαρίου το καταλληλότερο μοντέλο διαχείρισης της διότι δίνει έμφαση τόσο στα υλικά όσο και στα άυλα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς και στοχεύει, πέρα από τη διατήρηση των υλικών στοιχείων, στη διαφύλαξη των άυλων στοιχείων και των αξιών που σχετίζονται με αυτά.

Δίνει έμφαση στις αξίες (values) τις οποίες προσδίδουν στην πολιτισμική κληρονομιά διαφορετικές ομάδες ανθρώπων / ομάδες ενδιαφέροντος (π.χ. ειδικοί επιστήμονες, τοπική κοινωνία, παραγωγοί, επιχειρήσεις, τουρίστες κ.α.). με τρόπο ισότιμο και επιτελείται με τη διαρκή και ενεργό συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνίας, υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών.

2. Εξειδίκευση των στόχων

Σύμφωνα με τα παραπάνω η πρόταση για την βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής επικεντρώνεται και εξειδικεύεται στους παρακάτω στόχους

- 1. στην παραγωγή και μεταποίηση γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων**
- 2. στην παραγωγή προϊόντων λαϊκής τέχνης και χειροτεχνίας**
- 3. στην αξιοποίηση, ανάδειξη και προστασία όσο του φυσικού όσο και του οικιστικού περιβάλλοντος,**
- 4. στην αξιοποίηση και ανάδειξη των μνημείων και των λοιπών στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού του τόπου.**
- 5. στην ανάπτυξη κάποιων μορφών εναλλακτικού τουρισμού (οικοτουρισμού, αγροτουρισμού, περιπατητικού - ορειβατικού και γαστρονομικού τουρισμού)**

3. Ομάδες στόχοι

Οι ομάδες ενδιαφέροντος ή ομάδες στόχοι που θα συντελέσουν στην επίτευξη των παραπάνω στόχων και που θα ωφεληθούν από τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής είναι οι παρακάτω, χωρίς να αποκλείουμε τη συμμετοχή και άλλων ομάδων που έχουν παραληφθεί ή που θα προκύψουν στο μέλλον μπορεί να είναι οι παρακάτω:

1. Κεντρική Διοίκηση- Περιφερειακή Διοίκηση -Δημοτική Αρχή (ως προς τα έργα υποδομής και την προβολή του τόπου)
2. κάτοικοι περιοχής
3. Γεωργοί
4. Κτηνοτρόφοι
5. Επιχειρηματίες
6. Τουρίστες
7. Επιστήμονες – ερευνητές

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3- Προτάσεις υλοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης

Στόχος 1- παραγωγή και μεταποίηση γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων

Ο στόχος αυτός περιλαμβάνει την παραγωγή και την μεταποίηση τόσο γεωργικών όσο και κτηνοτροφικών προϊόντων. Πριν την υλοποίηση του παραπάνω στόχου προτείνεται να γίνει η οριοθέτηση και ο χαρακτηρισμός και η εξειδίκευση των χρήσεων γης που είναι χαρακτηρισμένες από το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Περιφέρειας Κρήτης ως “γεωργική γη πρώτης προτεραιότητας” και “Ευρείες ζώνες ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα” και σε τοπικό επίπεδο.

Είναι απαραίτητο να οριοθετηθούν οι περιοχές που η χρήση γης θα είναι αποκλειστικά για την ανάπτυξη γεωργίας και οι περιοχές που θα είναι δυνατή η ανάπτυξη και της κτηνοτροφίας στο Τοπικό Χωρικό Σχέδιό το οποίο δεν έχει εκπονηθεί μέχρι σήμερα και που θεωρούμε ότι είναι αναγκαίο για την αποφυγή συγκρούσεων.

Θεωρούμε επίσης αναγκαία την θεσμοθέτηση κτηνοτροφικών πάρκων, την οριοθέτηση και διάθεση των βοσκήσιμων γαιών και την θεσμοθέτηση και την επιβολή κανόνων όσον αφορά την ορεινή κτηνοτροφία.

Τα παραπάνω βήματα είναι απολύτως αναγκαία για την επιτυχή ικανοποίηση του παραπάνω στόχου, διότι οι συγκρούσεις για τις χρήσεις γης μεταξύ των κτηνοτρόφων και των καλλιεργητών στην περιοχή είναι μεγάλες και μπορούν να αποτελέσουν εμπόδιο ως προς την επίτευξη του.

Επίσης είναι ορατός και ο κίνδυνος να επιβαρυνθεί και το φυσικό περιβάλλον εξαιτίας της ανεξέλεγκτης κτηνοτροφικής δραστηριότητας. Ένα μεγάλο μέρος της περιοχής είναι χαρακτηρισμένο ως Natura και το γεγονός αυτό αποτελεί και ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής και πρέπει να προστατευτεί τόσο για περιβαλλοντικούς όσο και για οικονομικούς λόγους.

Ο διάλογος και η διαβούλευση μεταξύ των κρατικών και δημοτικών αρχών καθώς και των γεωργών και των κτηνοτρόφων είναι απαραίτητος να προηγηθεί και να βρεθεί ένας κοινός τόπος στον οποίο θα λαμβάνονται υπ’ όψιν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς και όλες οι ομάδες ενδιαφέροντος προκειμένου να αποφευχθούν οι περαιτέρω συγκρούσεις και να επιλυθούν οι όποιες διαφορές και συγκρούσεις μεταξύ τους.

Όσον αφορά την παραγωγή γεωργικών προϊόντων, επικεντρωνόμαστε στην παραγωγή ελαιολάδου, βρώσιμων ελιών, χαρουπιού, κερασιών, λιναριού, οπωροκηπευτικών προϊόντων

από ντόπιες ποικιλίες και αρωματικών φυτών και κατά προτίμηση βιολογικών καλλιεργειών και την μεταποίηση και εμπορία αυτών. Όσον αφορά την παραγωγή των κτηνοτροφικών προϊόντων επικεντρωνόμαστε στην εκτροφή αιγοπροβάτων από ντόπιες φυλές (π.χ. σφακιανό αιγιπρόβατο) και την εμπορία τόσο του κρέατος όσο και κτηνοτροφικών προϊόντων όπως γάλα, τυρί, βούτυρο και μαλλί και στην παραγωγή και εμπορία μελιού

A. Παραγωγή και μεταποίηση γεωργικών προϊόντων

Επειδή οι ιδιοκτησίες των καλλιεργητών είναι μικρής κλίμακας και το σύνολο σχεδόν αυτών είναι μικρές οικογενειακές καλλιέργειες μικρής κλίμακας, προτείνουμε την μεταποίηση και τη συσκευασία των παραγόμενων προϊόντων μέσω συνεταιρισμών, με άξονα τα “νέα μοντέλα συνεργατικότητας” που ισχύουν στον τομέα των συνεταιρισμών.

Η μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων μπορεί να γίνει είτε οριζόντια, μεταξύ των αγροτών (συνεταιρισμοί νέου τύπου, αγροτικές επιχειρήσεις κλπ.) είτε κάθετα μεταξύ των αγροτών και των μεταποιητικών επιχειρήσεων (συμβολαιακή γεωργία, υβριδικά σχήματα συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών και ιδιωτικών επιχειρήσεων).

Η παραγωγή και η συσκευασία του ελαιολάδου καθώς και των βρώσιμων ελιών «Θρούμπα Αμπαδιάς», το οποίο είναι προϊόν με αναγνωρισμένη προστατευόμενη ονομασία προέλευσης –ΠΟΠ, καθώς και των κερασιών που παράγονται στη ευρύτερη περιοχή του οικισμού “Γερακάρι”, μέσω συνεταιρισμών θα μπορούσε να προσδώσει προστιθέμενη αξία στα παραγόμενα αυτά προϊόντα, αυξάνοντας και το εισόδημα των παραγωγών.

Άλλα προϊόντα που θα μπορούσαν να παραχθούν είναι προϊόντα από την καλλιέργεια χαρουπιού πχ. χαρουπόμελου, χαρουπάλευρου, νωπά οπωροκηπευτικά προϊόντα όπως ντομάτες, όσπρια κ.λ.π. προϊόντα από μη καλλιεργήσιμα βρώσιμα φυτά όπως άγριες αγκινάρες, βολβοί, ρίγανη θυμάρι, άγρια βρώσιμα χόρτα κ.λ.π.

Η τυποποίηση και η μεταποίηση των παραγόμενων αυτών προϊόντων θα μπορούσε να γίνει λόγω της μικρής ποσότητας παραγωγής μέσω των συνεταιρισμών γυναικών, της δραστηριότητας της οικοτεχνίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Για παράδειγμα η παραγωγή πιττών από άγρια βρώσιμα χόρτα της περιοχής και η διάθεση τους ως νωπά ή κατεψυγμένα προϊόντα, η τυποποίηση της άγριας αγκινάρας τουρσί, η συλλογή και τυποποίηση άγριας ρίγανης και λοιπών βοτάνων είναι μερικά από τα προϊόντα που μπορεί να παράξει η περιοχή του Αμαρίου και που διαθέτουν μια ξεχωριστή, ιδιαίτερη γεύση και ποιότητα ως προϊόντα και που σίγουρα με την κατάλληλη προώθηση θα παρουσιάζουν και μεγάλο εμπορικό ενδιαφέρον.

Εικόνα 12: προϊόντα με το σήμα «ΚΡΗΤΗ»

πηγή: Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κρήτης, 2019

Προστιθέμενη αξία στα παραγόμενα προϊόντα θα μπορούσε να δώσει και η πιστοποίηση τους με το σήμα «ΚΡΗΤΗ». Το σήμα αυτό χορηγείται από την Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κρήτης, στην προσπάθεια ανάδειξης και προώθησης, των τοπικών προϊόντων και της Κρητικής διατροφής. (Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κρήτης, 2019)

Προστιθέμενη αξία θα μπορούσε να προσδώσει στα παραγόμενα προϊόντα και ο χαρακτηρισμός του ως Π.Ο.Π. και χαρακτηρισμός τους ως προϊόντα Μεσογειακής διατροφής

Σε όλα σχεδόν τα παραγόμενα προϊόντα του Δήμου Αμαρίου θα μπορούσε να επιχειρηθεί η προσπάθεια απόκτησης των παραπάνω σημάτων.

B. Παραγωγή και μεταποίηση κτηνοτροφικών προϊόντων

Στο Δήμο Αμαρίου η κτηνοτροφική δραστηριότητα των κατοίκων είναι σημαντική. Η κτηνοτροφική παραγωγή σε συνδυασμό με την παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων με τις σημάσεις που αναφέραμε στα γεωργικά προϊόντα, θα μπορούσε να δώσει προστιθέμενη αξία στα παραγόμενα τοπικά κτηνοτροφικά προϊόντα και να βελτιώσει το εισόδημα των κτηνοτρόφων. Μια ακόμη σήμανση που θα μπορούσε να δοθεί στα κτηνοτροφικά προϊόντα είναι και ως “προϊόντα ορεινής παραγωγής”

Οι συνεταιρισμοί των κτηνοτρόφων με άξονα τα “νέα μοντέλα συνεργατικότητας” στους οποίους θα μπορεί να γίνεται είτε εμφιάλωση αιγοπρόβειου γάλακτος, είτε παραγωγή τυροκομικών προϊόντων θα μπορούσαν να συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής και την αύξηση των εσόδων των κτηνοτρόφων και γενικότερα τη οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής

Στον κτηνοτροφικό τομέα ιδιαίτερη ώθηση θα δώσει η επαναλειτουργία του πρώην Σταθμού Γεωργικής Έρευνας Ασωμάτων και του περιβάλλοντος χώρου και τη λειτουργία του ως «Πρότυπο Μεσογειακό Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης της αιγοπροβατοτροφίας σε ξηροθερμικές περιοχές» καθώς και για την επαναλειτουργία της Πρακτικής Γεωργικής Σχολής Ασωμάτων

Για το λόγο αυτό έχει υπογραφεί η 28/2019 από απόφαση περί έγκριση σύναψης προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ, της Περιφέρειας Κρήτης και του Δήμου Αμαρίου.

Στόχος της παρούσας Προγραμματικής Σύμβασης είναι η διατήρηση, αναβάθμιση και διάθεση γενετικού υλικού ντόπιων φυλών αιγών και προβάτων της Περιφέρειας Κρήτης, η ερευνητική υποστήριξη του παραγωγικού συστήματος της αιγο-προβατοτροφίας και γενικά της πρωτογενούς παραγωγής και της μεταποίησης των προϊόντων της, η διαρκή διάχυση τεχνογνωσίας και εκπαίδευσης των κτηνοτρόφων για τη στήριξη της νησιώτικης κτηνοτροφίας - κτηνοτροφίας των ξηροθερμικών περιοχών.

Τέλος η παραγωγή και η τυποποίηση μελιού και λοιπών προϊόντων από την μέλισσα (γύρη, κερί, πρόπολη) θα μπορούσε να είναι ένας σημαντικός παράγοντας αύξησης των εσόδων των κατοίκων της περιοχής διότι στη περιοχή φύονται πολλά μελισσοκομικά φυτά και ιδιαίτερα το θυμάρι τα οποία προσδίδουν ιδιαίτερη γεύση άρωμα και αξία στο παραγόμενο μέλι.

Στόχος 2- παραγωγή προϊόντων λαϊκής τέχνης και χειροτεχνίας

Όσον αφορά την παραγωγή προϊόντων λαϊκής τέχνης και χειροτεχνίας προτείνουμε την εστίαση στην παραγωγή προϊόντων κεραμικής και υφαντικής τέχνης καθώς και την κατασκευή παραδοσιακών μουσικών οργάνων.

Προτείνουμε την δημιουργία ενός πολιτιστικού κέντρου/οργανισμού εντός των ορίων του Δήμου στο οποίο θα παραδίδονται μεταξύ άλλων μαθήματα κεραμικής και υφαντικής τέχνης καθώς και μαθήματα κατασκευής παραδοσιακών μουσικών οργάνων.

Στον χώρο αυτό προτείνεται και η διοργάνωση και φιλοξενία διαφόρων εκδηλώσεων που αφορούν τον τοπικό λαϊκό πολιτισμό.

Η εκμάθηση της τέχνης της κεραμικής της υφαντικής και της κατασκευής παραδοσιακών οργάνων καθώς και άλλων προϊόντων της λαϊκής τέχνης, θα συμβάλλει στην διαφύλαξη της ανάδειξη τους καθώς και στην επιμόρφωση εξειδικευμένου προσωπικού το οποίο θα μπορέσει να υλοποιήσει την παραγωγή προϊόντων λαϊκής τέχνης.

Προτείνεται η παραγωγή αυτών των προϊόντων να γίνει με τη μορφή της χειροτεχνίας και μέσω κοινωνικών επιχειρήσεων οι οποίες θα συμβάλλουν, πέραν από τα οικονομικά και πολιτιστικά οφέλη, και στη στήριξη του κοινωνικά ευάλωτου πληθυσμού

Στόχος 3- αξιοποίηση, ανάδειξη και προστασία όσο του φυσικού όσο και του οικιστικού περιβάλλοντος

Στον παρόντα στόχο προτείνουμε την ανάδειξη και προστασία των περιοχών Natura του δήμου μέσω της προστασίας της από την υπερβόσκηση καθώς και την ανάδειξη και αξιοποίηση των περιπατητικών μονοπατιών E4 που διέρχονται από το Δήμο Αμαρίου.

Επίσης προτείνουμε μέτρα για την βελτίωση των εδαφών και την προστασία τους από τη διάβρωση καθώς και την αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων και κατανάλωσης νερού. Για την υλοποίηση του στόχου αυτού ένα από τα μέτρα μπορεί να είναι και οι βιολογικές καλλιέργειες.

Προτείνουμε στο πλαίσιο της προστασίας του οικιστικού περιβάλλοντος την κατασκευή έργων ανάπλασης και αισθητικής αναβάθμισης όπως η αναβάθμιση και η δημιουργία πλατειών, η ανακατασκευή πλακόστρωτων πεζοδρόμων και η αναστήλωση παραδοσιακών κτιρίων κατά σειρά προτεραιότητας:

α) των χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών Αμάρι, Αποδούλου, Καλόγερος, Μοναστηράκι και Φουρφουράς,

β) των οικισμών όπου διέρχεται ή είναι κοντά στο περιπατητικό μονοπάτι Ε4 (Γερακάρι, Ελένες, Οψιγιάς, Λαμπιώτες, Βυζάρι, Κουρούτες) και σε άλλες περιπατητικές διαδρομές (Πατσός, Πλατάνια, Παντάνασα, Βισταγή, Βολεώνες)

β) των οικισμών που βρίσκονται πλησίον σε σημαντικά μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους π.χ. οι οικισμοί Απόστολοι, Θρόνος, και στη συνέχεια η εκπόνηση έργων ανάπλασης στο σύνολο των οικισμών.

Στόχος 4 - αξιοποίηση και ανάδειξη των μνημείων και των λοιπών στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού του τόπου.

Στο Δήμο Αμαρίου υπάρχουν πολλές κατασκευές από ξερολιθιά. Στις κατασκευές αυτές κυριαρχούν τα μητάτα και τα πέτρινα γεφύρια. Υπάρχουν επίσης και πολλά άλλα αξιόλογα μνημεία όπως κρήνες, απομεινάρια από κάστρα, παραδοσιακά σπίτια και λοιπές κατασκευές. Η καταγραφή, η αναστύλωση, η ανάδειξη και η αξιοποίηση αυτών των κατασκευών μπορούν να συνεισφέρουν τόσο στη οικονομική ανάπτυξη όσο και στη διαφύλαξη και προστασία του λαϊκού μας πολιτισμού π.χ. διοργάνωση παραδοσιακών εκδηλώσεων σε χώρους γύρω από τα μητάτα όπως για παράδειγμα κούρες προβάτων, πανηγύρια κ.λ.π.

Προτείνεται:

- η αναπαλαίωση κρηνών στα Τοπικά Διαμερίσματα, Μέρωνα (εντός οικισμού) Οψιγιά (εντός οικισμού), Αμαρίου (εντός οικισμού), Μοναστηρακίου, (στη θέση «Καβουσάκι»), Θρόνου (στη θέση «Πέτρας νερό»), Καλογέρου (στη θέση «πέρα βρύση» και «Κάτω βρύση») και μια παλαιά βρύση στη Δημοτική Ενότητα Κουρητών στο Τοπικό Διαμέρισμα Αγίου Ιωάννη (εντός οικισμού).
- η αναπαλαίωση και η ανάδειξη του των απομειναριού ενός κάστρου στη θέση “Κάστελας” του οικισμού Καλογέρου
- την αναστήλωση και αξιοποίηση των διάφορων διάσπαρτων μητάτων που υπάρχουν στο Δήμο όπως τα μητάτα στην Δημοτική Ενότητα Κουρητών.

Επίσης στο Δήμο Αμαρίου υπάρχει αξιόλογο πλήθος βυζαντινών εκκλησιών οι οποίες σώζονται σε πολλούς από τους οικισμούς και τα περίχωρα. Σημαντικά μνημεία τα οποία διατηρούνται και μαρτυρούν την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής

αποτελούν ο Βυζαντινός ναός της Αγίας Άννας ο οποίος είναι ο παλαιότερος χρονολογημένος ναός της Κρήτης, η Μονή της Καλοείδαινας στο χωριό Άνω Μέρος (13ος ή 14ος αιώνας) το οποίο υπήρξε και καταφύγιο των επαναστατών στην επανάσταση του 1821, η Βυζαντινή Μονή Ασωμάτων (330-824 μ.Χ) όπου σήμερα στεγάζεται η Γεωργική Σχολή των Ασωμάτων καθώς και οι ναοί της Αγίας Παρασκευής, της Κεράς Παναγιάς και της Αγίας Μαρίνας (πλησίον του οικισμού Καλογέρου) η ανάδειξη και αναστήλωση των οποίων μπορεί να συμβάλει θετικά στην διαμόρφωση της εικόνας του τόπου και στη διαφύλαξη των ιστορικών στοιχείων του πολιτισμού του. (Δήμος Αμαρίου, 2019)

Στόχος 5- ανάπτυξη κάποιων μορφών εναλλακτικού τουρισμού

Ο Δήμος Αμαρίου είναι μια περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και με αναλλοίωτο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον και προσφέρεται για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, του αγροτουρισμού, του ορειβατικού και του γαστρονομικού τουρισμού με τρόπο βιώσιμο και εντός των ορίων της φέρουσας ικανότητας της περιοχής. Για την ανάπτυξη όμως οποιασδήποτε μορφής τουρισμού απαιτούνται και οι κατάλληλες υποδομές και η τουριστική προώθηση του τόπου.

Ως προς την προώθηση της ανάπτυξης των παραπάνω μορφών τουρισμού προτείνεται στην παρούσα εργασία, η αναβάθμιση του υφιστάμενου οδικού δικτύου, η αξιοποίηση και η προβολή του περιπατητικού μονοπατιού E4, η αναβάθμιση των οικισμών, η προώθηση της τοπικής γαστρονομίας και κουλτούρας, η θεσμοθέτηση προδιαγραφών αγροτουριστικών καταλυμάτων, η ενθάρρυνση εγκατάστασης ειδικών τουριστικών υποδομών, η ανάπτυξη και εξειδίκευση στο τουρισμό του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Επίσης η εγκατάσταση και λειτουργία χώρων εστίασης πιστοποιημένων με το σήμα ποιότητας κρητικής κουζίνας ή μεσογειακής διατροφής καθώς και η δικτύωση και η προβολή (πχ δίκτυο Slow food travel) του Δήμου ως τόπος που θα μπορούσε να γευτεί κανείς ποιοτική παραδοσιακή κρητική κουζίνα με υλικά που παράγονται στο Δήμο θα μπορούσαν να συμβάλουν θετικά στην βιώσιμη τουριστική και οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4- Ικανοποίηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω του λαϊκού πολιτισμού.

Οι παραπάνω προτάσεις ικανοποιούν και τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης. Αναλυτικότερα:

Όσον αφορά την οικονομική διάσταση

οι στόχοι 1,2 και 5 αφορούν οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες θα αυξήσουν άμεσα και οι λοιποί στόχοι 3 και 4 έμμεσα, το εισόδημα των κατοίκων της περιοχής και θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας

Όσον αφορά την περιβαλλοντική διάσταση:

ο στόχος 1 που περιλαμβάνει καλλιέργειες από ντόπιες ποικιλίες φυτών και πολλαπλές καλλιέργειες καθώς και εκτροφή αιγοπροβάτων από ντόπιες φυλές που συμβάλλουν στη διατήρηση των οικοσυστημάτων, στη διατήρηση της γενετικής ποικιλίας των σπόρων, των καλλιεργούμενων φυτών, των εκτρεφόμενων και των οικόσιτων ζώων .

Ο στόχος 3 περιλαμβάνει την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, τη διατήρηση των ορεινών οικοσυστημάτων συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητας τους, τη μείωση της υποβάθμισης των φυσικών οικοτόπων και της εξαφάνισης απειλούμενων ειδών.

Όσον αφορά την κοινωνική διάσταση:

οι στόχοι 1 και 2 και ιδιαίτερα ο στόχος 2 που περιλαμβάνει και την δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων οι οποίες θα συμβάλουν στην δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.

Ο στόχος 5 περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, που προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα

Τέλος, σε όλους τους στόχους περιλαμβάνεται η προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

Η ανάπτυξη του Δήμου μέσω του λαϊκού του πολιτισμού όπως την περιγράψαμε παραπάνω πέραν του γεγονότος ότι καλύπτει τους στόχους την βιώσιμης ανάπτυξη, οδηγεί και σε μία ενδογενή ανάπτυξη του τόπου.

Οι κάτοικοι είναι ταυτόχρονα και επιχειρηματίες και παράγωγοι και καταναλωτές των παραγόμενων προϊόντων. Οι διάφορες ομάδες που συμμετέχουν στην ανάπτυξη αλληλοσυμπληρώνονται και εξαρτιούνται σε μεγάλο βαθμό η μία από την άλλη.

Για παράδειγμα οι κτηνοτρόφοι, μπορούν να πωλούν τα προϊόντα τους στα τοπικά εστιατόρια και στους κάτοικους ή το μαλλί των προβάτων στα εργαστήρια υφαντικής και οι αγρότες με τη σειρά τους να πωλούν τα προϊόντα τους στα τοπικά εστιατόρια ή το λινάρι στα τοπικά εργαστήρια υφαντικής. Έτσι η μία ομάδα είναι σύμμαχος και όχι ανταγωνιστής της άλλης γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην καλύτερη επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης.

Τέλος ένα μέρος των κερδών των επιχειρήσεων και των συνεταιρισμών μπορεί να επανεπενδυθεί στις υπάρχουσες τοπικές επιχειρήσεις, οι τοπικές επιχειρήσεις να επεκταθούν σε νέες αγορές για αύξηση των κερδών τους καθώς και νέες επιχειρήσεις με ξένα κεφάλαια να δραστηριοποιηθούν στον τόπο, οδηγώντας έτσι στην ενδογενή οικονομική μεγέθυνση του τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5- Swot ανάλυση, σχεδιασμός και προγραμματισμός δράσεων, έργων και πιθανές πηγές χρηματοδότησης

1. Swot ανάλυση

Δυνατότητες/Strengths

- ✓ Έντονη ενασχόληση κατοίκων με τη γεωργία και την κτηνοτροφία
- ✓ Αξιόλογο φυσικό περιβάλλον
- ✓ Ένα μεγάλο μέρος της περιοχής είναι χαρακτηρισμένο ως περιοχή Natura
- ✓ Διάσχυση από το Δήμο του μονοπατιού E4
- ✓ Αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον
- ✓ Πλούσια πανίδα και χλωρίδα
- ✓ Αξιόλογα τοπικά προϊόντα
- ✓ Έντονη ύπαρξη του τοπικού στοιχείου
- ✓ Υπερψηφισμένη πολιτιστική κληρονομιά του λαϊκού πολιτισμού προς αξιοποίηση
- ✓ Μη κορεσμένο τουριστικά μέρος
- ✓ Κατάλληλο μέρος για την ανάπτυξη Εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- ✓ Συνεργασία με το ΕΘΙΑΓΕ και την ΕΛΙΟ ΔΗΜΗΤΡΑ
- ✓ Εκπόνηση Περιφερειακού Χωροταξικού σχεδίου

Αδυναμίες/Weaknesses

- ✓ έντονες διαμάχες για τις χρήσεις γης
- ✓ πολυτεμαχισμός και μικρές ιδιοκτησίες αγροτικής γης
- ✓ χαμηλό εισόδημα κατοίκων
- ✓ γήρανση και μείωση του πληθυσμού
- ✓ μεγάλη εξάρτηση από τις επιδοτήσεις
- ✓ έλλειψη διαθεσιμότητας κεφαλαίων για την έναρξη επιχειρήσεων
- ✓ σχετικά μικρός αριθμός επιχειρήσεων
- ✓ η ύπαρξη κουλτούρας συνεργασίας καινοτομίας και αλληλέγγυας οικονομίας και υγιούς επιχειρηματικότητας
- ✓ αναξιοποίητα πολλά στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος
- ✓ η ύπαρξη μελετών και ερευνών σχετικών με την ανάπτυξη των μεταποιητικών επιχειρήσεων και του τουρισμού
- ✓ άγνωστος τουριστικός προορισμός
- ✓ μεγάλη απόσταση από τα αστικά κέντρα
- ✓ Περιορισμένες δυνατότητες στήριξης του τουρισμού από το κοινωνικό και οικονομικό Περιβάλλον.
- ✓ Όρεινός και μειονεκτικός Δήμος
- ✓ Μη εκπόνηση τοπικού χωρικού σχεδίου

Ευκαιρίες/Opportunities

- ✓ Δυνατότητα προώθησης των παραγόμενων προϊόντων μέσω της Αγροδιατροφικής Σύμπραξης της Περιφέρειας Κρήτης
- ✓ Συμμετοχή στην ΑΚΟΜ-Μ.Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α. ΦΗΛΟΡΕΪΤΗΣ για υλοποίηση των Γλοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ)
- ✓ Αύξηση της ζήτησης στον εναλλακτικό Τουρισμό
- ✓ Αύξηση της ζήτησης για παραδοσιακά και τοπικά προϊόντα και ειδών λαϊκής τέχνης
- ✓ Συνεχής αναγνώριση της αξίας της Μεσογειακής και Κρητικής διατροφής
- ✓ Αναγνώριση της αξίας του λαϊκού Πολιτισμού, της βιώσιμης γεωργίας και του ρουσικού περιβάλλοντος στη βιώσιμη ανάπτυξη
- ✓ εγγραφή στοιχείων της άωλης πολιτιστικής κληρονομιάς στους εθνικούς κατάλογους και στους καταλόγους της UNESCO

Απειλές/Threats

- ✓ το υφιστάμενο οικονομικό περιβάλλον
- ✓ Απαιτήση μεγάλων κεφαλαίων για την ανάπτυξη του Δήμου
- ✓ δυσκολίες στη χρηματοδότηση έργων και μελετών από τον κρατικό προϋπολογισμό
- ✓ δυσκολίες στη απορρόφηση κοινοτικών πόρων
- ✓ κίνδυνος μη επαρκούς διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων ή παραγωγής προϊόντων μη επαρκών προδιαγραφών
- ✓ κίνδυνος αλλοίωσης και υποβάθμισης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων πέραν από τη φέρουσα ικανότητα του τόπου
- ✓ έντονος ανταγωνισμός με άλλους Δήμους με παρόμοια χαρακτηριστικά και πιο μεγάλη ρήμη και ανάπτυξη

2. Σχεδιασμός και προγραμματισμός δράσεων και έργων

Οι δράσεις και τα έργα που είναι απαραίτητα να υλοποιηθούν στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης του Δήμου Αμαρίου, διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες.

α) τις προπαρασκευαστικές οι οποίες περιλαμβάνουν

- την παρουσίαση του σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης του Δήμου και τη διαβούλευση του με όλους του εμπλεκόμενους φορείς
- την σύσταση ενός ενιαίου φορέα διαχείρισης του έργου
- την μελέτη καλών πρακτικών άλλων Δήμων της Ελλάδας και του Εξωτερικού
- την εκπόνηση του τοπικού χωρικού σχεδίου και τον καθορισμό των χρήσεων γης
- την καταγραφή και αναστήλωση όλων των μνημείων του Δήμου
- την πιστοποίηση ως ΠΟΠ και άλλων προϊόντων που παράγονται στο Δήμο
- τα έργα ανάπλασης στου οικισμούς του Δήμου
- τη βελτίωση του οδικού δικτύου
- την εκπόνηση μελετών για την τουριστική ανάπτυξη του Δήμου
- την έρευνα αγοράς προκειμένου να εντοπιστούν οι πιθανοί καταναλωτές των ως προς παραγωγή προϊόντων
- το καθορισμό της νομικής μορφής των προς έναρξη επιχειρήσεων το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς καθώς και των προδιαγραφών που πρέπει να τηρηθούν από αυτές προκειμένου να παράγουν πιστοποιημένα και ποιοτικά προϊόντα.

β) τις δράσεις ενημέρωσης και επιμόρφωσης οι οποίες περιλαμβάνουν:

- την ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων φορέων για τα αποτελέσματα των μελετών τουριστικής ανάπτυξης καθώς και των ερευνών αγοράς
- την επιμόρφωση των εμπλεκόμενων ομάδων (αγροτών, κτηνοτρόφων, χειροτεχνών, κατόχους τουριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων εστίαση καθώς και τους εργαζόμενους σε αυτές κ.λ.π.), προκειμένου να είναι σε θέση στο μέλλον, ως ανθρωπινό κεφάλαιο, να υποστηρίξουν και να υλοποιήσουν το πρόγραμμα βιώσιμης ανάπτυξης
- την ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς

γ) τις παραγωγικές- οικονομικές δράσεις οι οποίες περιλαμβάνουν

- την παραγωγή αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων με προτιθέμενη αξία
- τις επιχειρήσεις ή συνεταιρισμούς μεταποίησης αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων όπως οι συνεταιρισμοί, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, οι ατομικές επιχειρήσεις, η οικοτεχνία κ.λ.π.
- τις επιχειρήσεις παραγωγής προϊόντων λαϊκής τέχνης και χειροτεχνίας
- την οικοτεχνία
- την έναρξη τουριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων εστίασης
- την αξιοποίηση του περιπατητικού μονοπατιού Ε4
- την δημιουργία ορειβατικών καταφυγίων
- τα διάφορα πολιτιστικά δρώμενα

δ) τις δράσεις επικοινωνίας και προώθησης που περιλαμβάνουν:

- την εφαρμογή του κατάλληλου μείγματος μάρκετινγκ της προώθησης των προαγόμενων προϊόντων
- την αναζήτηση δικτύων προώθησης των προαγόμενων προϊόντων (π.χ. τοπική αγορά και επιχειρήσεις, συνεργασίες με καταστήματα πώλησης παραδοσιακών βιολογικών προϊόντων πανελλαδικά, συνεργασία με τουριστικές επιχειρήσεις και χώρους εστίασης στην Περιφέρεια Κρήτης, εξαγωγές κ.λ.π.)
- την προβολή του τουριστικού προορισμού “Αμάρι” μέσα από τοπικά και διεθνή δίκτυα τουρισμού που δραστηριοποιούνται στο είδος των τουριστικών υπηρεσιών που υπάρχει δυνατότητα ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή του Αμαρίου (π.χ Slow food travel, Med Diet, trekking tourism, το δίκτυο οι δρόμοι της ελιάς, δίκτυα σχετικά με το οικοτουρισμό κ.λ.π.)

ε) τις ενέργειες παρακολούθησης της εφαρμογής του προγράμματος που περιλαμβάνουν:

- την εκπόνηση και την παρακολούθηση ενός χρονοδιαγράμματος υλοποίησης του έργου
- την μέτρηση των αποτελεσμάτων σε όλα τα στάδια του προγράμματος όσον αφορά τα παραγόμενα προϊόντα και τις υπηρεσίες
- τη διαχείριση των παράπωνων
- την επίλυση των διαφορών των εμπλεκόμενων φορέων
- την τήρηση στατιστικών στοιχείων

- την ανατροφοδότηση και τη διόρθωση λαθών που θα προκύψουν κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος
- την χάραξη νέας πολιτικής ή την τροποποίηση της υπάρχουσας ή τον επανακαθορισμό των στόχων σε περίπτωση αποτυχίας ή μη ικανοποιητικής εφαρμογής κάποιας ενέργειας

3. Δυνητικές πηγές χρηματοδότησης

Οι πηγές χρηματοδότησης του παραπάνω εγχειρήματος μπορεί να προέρχονται είτε από κοινοτικού πόρους είτε από κρατικούς, περιφερειακούς και δημοτικούς πόρους, είτε από ιδιωτικά κεφάλαια. Στο παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται κάποιες από τις δράσεις που αναφέραμε παραπάνω, και οι πιθανές πηγές χρηματοδότησης τους.

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΘΑΝΩΝ ΠΗΓΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΒΙΩΣΙΜΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

α/α	Ενέργεια- Δράση	Δυναμική Πηγή Χρηματοδότησης
1	εκπόνηση του τοπικού χωρικού σχεδίου και τον καθορισμό των χρήσεων γης	Πράσινο ταμείο (ΦΕΚ 1620/Β/10-5-2019)
2	καταγραφή και αναστήλωση όλων των μνημείων του Δήμου	Υπουργείο Πολιτισμού/ Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) χρηματοδοτούνται από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και διοχετεύονται μέσω των 5 Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ)
3	έργα ανάπλασης στου οικισμούς του Δήμου	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων/ Περιφέρεια Κρήτης / Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) χρηματοδοτούνται από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και διοχετεύονται μέσω των 5 Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ),
4	βελτίωση του οδικού δικτύου	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων/ Περιφέρεια Κρήτης
5	εκπόνηση μελετών για την τουριστική ανάπτυξη του Δήμου	Υπουργείο Τουρισμού /Περιφέρεια Κρήτης/ Πανεπιστήμιο Κρήτης Πανεπιστήμιο Κρήτης
6	έρευνα αγοράς προκειμένου να εντοπιστούν οι πιθανοί καταναλωτές των ως προς παραγωγή προϊόντων	Δήμος Αμαρίου/ Περιφέρεια Κρήτης/ Πανεπιστήμιο Κρήτης
7	επιμόρφωση ανθρώπινου κεφαλαίου	Δήμος Αμαρίου/ Περιφέρεια Κρήτης
8	ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς	Δήμος Αμαρίου/ Περιφέρεια Κρήτης

α/α	Ενέργεια- Δράση	Δυνητική Πηγή Χρηματοδότησης
9	Εναρξη και λειτουργία συνεταιρισμών μεταποίησης αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων	Crowdfunding/ Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) με χρηματοδότησης από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης/ ιδιωτικά κεφάλαια – τραπεζικός δανεισμός
10	Εναρξη και λειτουργία επιχειρήσεων παραγωγής προϊόντων λαϊκής τέχνης και χειροτεχνίας	Crowdfunding / Ολοκληρωμένες Χωρικές με χρηματοδότησης από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης / ιδιωτικά κεφάλαια – τραπεζικός δανεισμός /κοινοφελή ιδρύματα π.χ. ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος)
11	Εναρξη και λειτουργία επιχειρήσεων οικοτεχνίας	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ) με χρηματοδότησης από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης / ιδιωτικά κεφάλαια – τραπεζικός δανεισμός
12	Εναρξη και λειτουργία τουριστικών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων εστίασης	Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις με χρηματοδότησης από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης / ιδιωτικά κεφάλαια – τραπεζικός δανεισμός
13	αξιοποίηση του περπατητικού μονοπατιού Ε4	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων/ Περιφέρεια Κρήτης /Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις με χρηματοδότησης από το πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης
14	δημιουργία ορειβατικών καταφυγίων	Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης/ Περιφέρεια Κρήτης/ Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις

α/α	Ενέργεια- Δράση	Δυναμική Πηγή Χρηματοδότησης
15	πολιτιστικά δρώμενα	Δήμος Αμαρίου/ πολιτιστικοί σύλλογοι
16	εφαρμογή του κατάλληλου μείγματος μάρκετινγκ της προώθησης των προαγόμενων προϊόντων	Περιφέρεια Κρήτης/ Πανεπιστήμιο Κρήτης / ιδιωτικά κεφάλαια / κεφάλαια συνεταιρισμών
17	αναζήτηση δικτύων προώθησης των προαγόμενων προϊόντων	Περιφέρεια Κρήτης/ Πανεπιστήμιο Κρήτης / ιδιωτικά κεφάλαια / κεφάλαια συνεταιρισμών
18	προβολή του τουριστικού προορισμού “Αμάρι” μέσα από τοπικά και διεθνή δίκτυα τουρισμού	Υπουργείο Τουρισμού /Περιφέρεια Κρήτης/ Πανεπιστήμιο Κρήτης / ιδιωτικά κεφάλαια

Πίνακας 17: πιθανές πηγές χρηματοδότησης

πηγή: ίδια επεξεργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6- Μέτρηση αποτελεσμάτων ικανοποίησης των δεικτών-στόχων της βιώσιμης

Όσον αφορά τη μέτρηση των αποτελεσμάτων και της ικανοποίησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης του Δήμου Αμαρίου μέσω του λαϊκού του πολιτισμού, προτείνουμε την συλλογή και παρακολούθηση των στατιστικών στοιχείων που φαίνονται στους παρακάτω πίνακες.

Για την επιλογή των στατιστικών στοιχείων προτείνεται να συλλεχθούν λήφθηκαν υπόψιν οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης που έχουν θεσπιστεί:

- από τον ΟΗΕ στο σχετικό ψήφισμα (Α/ RES/71/313) του που εγκρίθηκε από τη 48η σύνοδό του, στις 6 Ιουλίου 2017 σχετικά με τις εργασίες της Στατιστικής Επιτροπής σχετικά με την ατζέντα για την αειφόρο ανάπτυξη του 2030
- από το Γραφείο Συντονισμού, Θεσμικών, Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης.

Τα στατιστικά στοιχεία που επιλέχθηκαν να συλλεχθούν για την παρακολούθηση του συγκεκριμένου προγράμματος που προτείνεται με την παρούσα εργασία, δεν μπορούμε με βεβαιότητα να πούμε ότι καλύπτουν της διεθνείς απαιτήσεις συλλογής στατιστικών στοιχείων, άλλα θεωρούμε ότι καλύπτουν τις απαιτήσεις της παρούσας εργασίας και είναι δυνατό να συλλεχθούν και να εξαχθούν από τη επεξεργασία τους ικανοποιητικά αποτελέσματα σχετικά με την ικανοποίηση των στόχων που έχουμε θέσει.

Επί πλέον θα μπορούσαμε να συγκεντρώσουμε στοιχεία από την γενική απογραφή που προβλέπεται να γίνει το 2021 από την ΕΛΣΤΑΤ που θα αφορά το σύνολο του πληθυσμού του Δήμου και η χρονική διάρκεια συλλογής στοιχείων θα αφορά την αρχική περίοδο εφαρμογής της παραπάνω πρότασης και να τα συγκρίνουμε με αυτά, της γενικής απογραφής που προβλέπεται να γίνει το 2031 όπου θα έχει ξεκινήσει η εφαρμογή της και να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα και κατά πόσο αυτή η πρόταση για τη βιώσιμη ανάπτυξη του Δήμου Αμαρίου με άξονα το λαϊκό του πολιτισμό επέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Στόχος 2: Δίνουμε τέλος στην πείνα, πετυχαίνουμε την επισιτιστική ασφάλεια, βελτιώνουμε τη διατροφή και προάγουμε τη βιώσιμη αγροτική παραγωγή

UNSD κωδικός	Υποστόχος	Παγκόσμιος δείκτης	στατιστικά στοιχεία
C020301	2.3 Έως το 2030, διπλασιασμός της αγροτικής παραγωγικότητας και των εισοδημάτων των μικροπαραγωγών τροφίμων, ιδίως των γυναικών, των αυτοχθόνων λαών, των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων, των βοσκών και των ψαράδων, μέσω της ασφαλούς και ισότιμης πρόσβασης στη γη, άλλων παραγωγικών πόρων και εισροών, της γνώσης, των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, καθώς και αγορών και ευκαιριών για προστιθέμενη αξία και μη αγροτική απασχόληση.	2.3.2 Μέσο εισόδημα των μικρο παραγωγών τροφίμων, ανά φύλο και ιθαγενή κατάσταση	εισοδήματα μικροπαραγωγών (γεωργών-κτηνοτρόφων-μεταποιητών)
C020401	2.4 Έως το 2030, διασφάλιση της χρήσης βιώσιμων συστημάτων παραγωγής τροφίμων και της εφαρμογής ανθεκτικών γεωργικών πρακτικών που αυξάνουν την παραγωγικότητα και την παραγωγή, που συμβάλλουν στη διατήρηση των οικοσυστημάτων, που ενισχύουν την ικανότητα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, στα ακραία καιρικά φαινόμενα, στην ξηρασία, στις πλημμύρες και άλλες καταστροφές, και που βελτιώνουν σταδιακά την ποιότητα της γης και του εδάφους.	2.4.1 Ποσοστό γεωργικής έκτασης υπό παραγωγική και βιώσιμη γεωργία	νέες καλλιέργειες βιολογικής και βιώσιμης γεωργίας
C020501	2.5 Έως το 2020, διατήρηση της γενετικής ποικιλίας των σπόρων, των καλλιεργούμενων φυτών, των εκτρεφόμενων και των οικόσιτων ζώων και των συγγενικών τους άγριων ειδών, μέσω της σωστής διαχείρισης, της χρήσης διαφοροποιημένων σπόρων και της συνδρομής τραπεζών σπόρων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και προαγωγή της πρόσβασης στη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης, με βάση τα διεθνώς συμφωνηθέντα.	2.5.1 Αριθμός φυτικών και ζωικών γενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία που εξασφαλίζονται σε μεσοπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες εγκαταστάσεις συντήρησης	αριθμός καλλιεργειών από ντόπιες ποικιλίες σπόρων / αριθμός εκτρεφόμενων ζώων από ντόπιες φυλές. Μέτρηση της παραγωγής

Στόχος 8: Προάγουμε τη διαρκή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη και την πλήρη και παραγωγική απασχόληση και αξιοπρεπή εργασία για όλους			
UNSD κωδικός	Υποστόχος	Παγκόσμιος δείκτης	στατιστικά στοιχεία
C080501	8.5 Έως το 2030, επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.	8.5.1 Μέσες ωριαίες αποδοχές γυναικών και ανδρών, ανά επάγγελμα, ηλικία και άτομα με ειδικές ανάγκες	Μέσες ωριαίες αποδοχές γυναικών και ανδρών, ανά επάγγελμα, ηλικία και άτομα με ειδικές ανάγκες
C080502		8.5.2 Ποσοστό ανεργίας, ανά φύλο, ηλικία και άτομα με ειδικές ανάγκες	Ποσοστό ανεργίας, ανά φύλο, ηλικία και άτομα με ειδικές ανάγκες
C080901	8.9 Έως το 2030, σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα	8.9.1 Ο τουρισμός ως ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ και του ρυθμού ανάπτυξης	Εισοδήματα από τουρισμό
Στόχος 11: Δημιουργούμε πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς χωρίς αποκλεισμούς, ασφαλείς, ανθεκτικούς και βιώσιμους			
UNSD κωδικός	Υποστόχος	Παγκόσμιος δείκτης	στατιστικά στοιχεία
C110401	11.4 Ενίσχυση των προσπάθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.	11.4.1 Συνολικές δαπάνες (δημόσιες και ιδιωτικές) κατά κεφαλή δαπανών για τη διατήρηση, την προστασία και τη συντήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς,	Υψος δαπανών έργων και μελετών στον τομέα του πολιτισμού
Στόχος 12: Διασφαλίζουμε πρότυπα βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγή			
NSD κωδικός	Υποστόχος	Παγκόσμιος δείκτης	στατιστικά στοιχεία
C120b01	12.β Ανάπτυξη και χρησιμοποίηση εργαλείων παρακολούθησης του αντίκτυπου της βιώσιμης ανάπτυξης στον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την τοπική κουλτούρα και προϊόντα.	12.β.1 Αριθμός στρατηγικών ή πολιτικών βιώσιμου τουρισμού και εφαρμοσμένα σχέδια δράσης με συμφωνημένα εργαλεία παρακολούθησης και αξιολόγησης	Υψος δαπανών έργων και μελετών στον τομέα του βιώσιμου τουρισμού

Στόχος 15: Προστατεύουμε, αποκαθιστούμε και προωθούμε τη βιώσιμη χρήση των χερσαίων οικοσυστημάτων, διαχειριζόμαστε βιώσιμα τα δάση, καταπολεμούμε την απερήμωση, και σταματάμε και αναστρέφουμε την υποβάθμιση του εδάφους και την απώλεια της βιοποικιλότητας			
UNSD κωδικός	Υποστόχος	Παγκόσμιος δείκτης	στατιστικά στοιχεία
C150401	15.4 Έως το 2030, διασφάλιση της διατήρησης των ορεινών οικοσυστημάτων συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητάς τους, έτσι ώστε	15.4.1 κάλυψη από προστατευόμενες περιοχές στις ορεινές περιοχές	Παρακολούθηση κάλυψης περιοχών Natura
C150402	ενισχυθεί η ικανότητά τους να παράσχουν οφέλη απαραίτητα για τη βιώσιμη ανάπτυξη.	15.4.2 Δείκτης κάλυψης πράσινου ορεινού όγκου	Παρακολούθηση κάλυψης περιοχών Natura
C200207	15.α Κινητοποίηση και σημαντική αύξηση των οικονομικών πόρων από όλες τις πηγές για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.	15.α.1 Επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια και δημόσιες δαπάνες για τη διατήρηση και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων	Υψος δαπανών έργων και μελετών στις περιοχές Natura

Πίνακας 18: δείκτες παρακολούθησης ΣΒΑ

πηγή: ίδια επεξεργασία

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει αναδειχθεί ως ένα από τα πρωτεύοντα διεθνή θέματα τόσο σε θεωρητικό/επιστημονικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο.

Τόσο οι διεθνείς οργανισμοί όσο και τα κράτη, ιδιαίτερα τα αναπτυγμένα, ανησυχούν για τις επιπτώσεις της ανάπτυξης τόσο στο περιβάλλον όσο και στην ποιότητα της ζωής των ανθρώπων και αναζητούν τρόπους ώστε η ανάπτυξη τους να είναι όσο το δυνατό πιο βιώσιμη.

Στη Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία της παγκόσμιας τράπεζας, το μοντέλο ανάπτυξης που ακολουθήσαμε τις τελευταίες δεκαετίες κατέστρεψε τους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους μας και μας οδηγεί σε μια ανάπτυξη που δεν είναι βιώσιμη.

Στην αναζήτηση τρόπων και μεθόδων ώστε να ανατρέψουμε αυτήν την πορεία και να οδηγηθεί σε μία πιο βιώσιμη τροχιά η ανάπτυξη της χώρα μας (και μάλιστα σε μια τόσο δύσκολη οικονομική και κοινωνική κρίση που διέρχεται τα τελευταία χρόνια η χώρα μας) τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό αλλά και τοπικό επίπεδο πέρα από την αναζήτηση των μεγάλων ξένων επενδύσεων (οι οποίες και αυτές είναι επιθυμητές) πρέπει να δώσουμε βάση και στο μοντέλο της ενδογενούς ανάπτυξης.

Στην προσπάθεια αυτή, το πολιτιστικό απόθεμα που διαθέτει η χώρα μας, μέρος του οποίου είναι και ο Λαϊκός μας πολιτισμός, μπορεί να μπορεί να αποβεί σε ένα πολύτιμο εργαλείο για την έξοδο από τη σημερινή οικονομική και κοινωνική κρίση που διέρχεται το κράτος μας. Η προγραμματισμένη, βάσει σχεδιασμού και ουσιαστική αξιοποίησή του Λαϊκού μας πολιτισμού από την τοπική και εθνική οικονομία, μπορεί να αποφέρει καρπούς

Το κράτος, η τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και οι τοπική κοινωνία μπορούν με κανόνες σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής και επιχειρηματικότητας, αξιοποιώντας τις διεθνείς Συμβάσεις και Πρωτόκολλα, αλλά και πολλά τοπικά στοιχεία του λαϊκού μας πολιτισμού, να διαμορφώσουν τα νέα πλαίσια προστασίας και αξιοποίησής του, προκειμένου να αποτρέψουν την καταστροφή του σημαντικού αυτού πολιτιστικού κεφαλαίου της χώρας μας και να συμβάλουν στην επωφελή αξιοποίησή του.

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκε η δυνατότητα βιώσιμης ανάπτυξης με άξονα τον λαϊκό πολιτισμό του Δήμου Αμαρίου, νομού Ρεθύμνης

Στο Δήμο αυτό εξαιτίας και της πολύ μικρής τουριστικής και γενικότερης οικονομικής ανάπτυξης του, διατηρούνται αναλλοίωτα πολλά στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της Κρήτης. Το γεγονός αυτό, μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής ως προς την βιώσιμη ανάπτυξη της.

Από την ανάλυση της υπάρχουσας οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης καθώς και των υλικών και άυλων στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού του Δήμου εκτιμάται, σε μια αρχική προσέγγιση, ότι ο λαϊκός πολιτισμός του μπορεί να συμβάλει θετικά στη προσπάθεια της βιώσιμης ανάπτυξης του. Ο Δήμος Αμαρίου διαθέτει ένα μεγάλο και ανεκμετάλλευτο πολιτισμικό και φυσικό απόθεμα προς αξιοποίηση.

Στη παρούσα εργασία παρουσιάζεται μια πρόταση βιώσιμης ανάπτυξης βασισμένη στους κανόνες του place marketing και place branding, ώστε να μπορέσουμε να επιτύχουμε κατόπιν εφαρμογής συγκεκριμένου σχεδίου ανάπτυξης αφενός μεν την προβολή του Δήμου αλλά και την βιώσιμη ανάπτυξη του με άξονα τον λαϊκό του πολιτισμό.

Σαν συμπέρασμα προκύπτει ότι συντονισμένες ενέργειες και δράσεις μεταξύ κράτους, τοπικής αυτοδιοίκησης και πολιτών έχουν τη δυναμική να επιφέρουν άριστα αποτελέσματα ως προς την βιώσιμη ανάπτυξη του Δήμου.

Για την επιτυχία του όλου εγχειρήματος όμως, απαιτούνται, εκτός από τα οικονομικά κεφάλαια, η εκπαίδευση και η συμβολή του ανθρωπίνου κεφαλαίου. Επίσης είναι αναγκαία η αποφυγή αποτυχημένων πρακτικών του παρελθόντος, η συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων και ατόμων, η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της προστασίας, της διαφύλαξης και της ανάδειξης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς καθώς και της προστασίας του περιβάλλοντος.

Δεν αρκούν οι μεμονωμένες παρεμβάσεις για να έχουμε τα μέγιστα αποτελέσματα. Απαιτείται η συνέργεια, ο συντονισμός και η εκτέλεση ταυτόχρονα πολλών έργων και δράσεων, ώστε να επιτύχουμε το στόχο μιας βιώσιμης και ενδογενούς ανάπτυξης.

Για παράδειγμα:

- Η επιδότηση για την δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων δεν εξασφαλίζει και τη βιώσιμη λειτουργία τους εάν δεν αναπτυχθεί παράλληλα και το κατάλληλο περιβάλλον για τους επισκέπτες- τουρίστες όπως είναι οι κατάλληλες υποδομές (αξιοποιημένα και προσβάσιμα περπατητικά μονοπάτια, αξιόλογοι χώροι εστίασης, ασφαλές οδικό δίκτυο κ.λ.π.), η δυνατότητα ενασχόλησης τους με διαφορές δραστηριότητες (αθλητικές, πολιτιστικές, φυσιολατρικές κ.λ.π.), η ανάδειξη και προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της περιοχής, η εκπαίδευση του πληθυσμού στο τουρισμό κ.λ.π.
- Η παραγωγή διαφόρων προϊόντων μέσω οποιασδήποτε μορφής επιχειρηματικότητας, δεν εξασφαλίζει και την βιώσιμη λειτουργία μιας επιχείρησης. Πρέπει να προηγηθούν, έρευνα αγοράς, έλεγχος της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων καθώς και το

κατάλληλο μείγμα μάρκετινγκ ώστε τα προϊόντα αυτά, να προτιμώνται από τους καταναλωτές και η επιχείρηση αυτή να είναι βιώσιμη.

Τέλος οφείλουμε να επισημάνουμε ότι παρούσα εργασία αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση του θέματος. Το αντικείμενο του λαϊκού μας πολιτισμού είναι μεγάλο και ανεξάντλητο. Για μια πιο ολοκληρωμένη έρευνα, απαιτούνται περισσότερες και πιο εξειδικευμένες μελέτες όπως μελέτες για την τουριστική ανάπτυξη του Δήμου, έρευνες αγοράς για τα ως προς παραγωγή προϊόντα, λαογραφικές έρευνες και καταγραφή των διαφορών υλικών και άυλων στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού του Δήμου όπως μητάτα, κρήνες, εκκλησίες, έθιμα κ.λ.π., επιτόπια έρευνα στο ντόπιο πληθυσμό για το κατά πόσο είναι ενημερωμένος και διαθέσιμος να εισφέρει στο όλο εγχείρημα καθώς και ανοιχτή διαβούλευση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς σχετικά με την παραπάνω πρόταση βιώσιμης ανάπτυξης.

Επίσης θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη συλλογή περισσότερων στατιστικών στοιχείων ως προς την κατανομή και το ύψος των εισοδημάτων καθώς και η ηλικιακή κατανομή των απασχολούμενων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και ανά επάγγελμα.

Τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών και διαβουλεύσεων, θα μπορούσαν να ενισχύσουν την παραπάνω πρόταση ή να την αναθεωρήσουν σε κάποια σημεία.

Βιβλιογραφία

- ΑΚΟΜΜ-ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΑΑΕ ΟΤΑ (2018). «Στρατηγική για την ΟΧΕ περιοχών Φυσικού Κάλλους UNESCO» Ανώγεια Κρήτης
- ΑΚΟΜΜ-ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΑΑΕ ΟΤΑ (2019). Ιστοσελίδα: <http://www.akomm.gr/> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Ανδρικοπούλου Ε., Καυκαλάς Γ. (2015). *Θεωρία Χωρικού Σχεδιασμού*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (2015). Διαθέσιμο στο: <https://opencourses.auth.gr/> [πρόσβαση: 20/09/2019]
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, (2015). Ανδρεοπούλου Ζ., *Περιφερειακή Ανάπτυξη. Ορισμοί και Στόχοι στην Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Διαθέσιμο στο: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS390> [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, (2018), *Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης*. Διαθέσιμο στο: http://www.ggk.gov.gr/?page_id=5506 [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, (2018). *Εθνική Έκθεση Αξιολόγησης για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ggk.gov.gr/wp-content/uploads/2018/06/VNR-Greece-2018-1.pdf> [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, (2019). *Εθνικοί Δείκτες Παρακολούθησης για την εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ggk.gov.gr/?p=6550> [πρόσβαση: 20/09/2019]
- Δήμος Αμαρίου (2019). *Ιστοσελίδα Δήμου Αμαρίου*: <https://www.amari.gr> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Εθνικό τυπογραφείο ΝΟΜΟΣ 3521/22.12.2006 (ΦΕΚ 3021/275)
- Εθνικό τυπογραφείο ΝΟΜΟΣ 4447/2016 (ΦΕΚ 241Α/23-12-2016)
- Εθνικό τυπογραφείο ΝΟΜΟΣ 4019/2011 (ΦΕΚ Α/216/2011)
- Εθνικό τυπογραφείο ΝΟΜΟΣ Υ. 4384/2016 (ΦΕΚ 78/Α/2016)
- Εθνικό τυπογραφείο ΝΟΜΟΣ 4430/2016 (ΦΕΚ Α/205/2016)
- Εθνικό τυπογραφείο. Φ.Ε.Κ 260Α.Α.Π./8-11-2017 περί “Έγκριση αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Κρήτης και έγκριση της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού”
- Εθνικό τυπογραφείο ΝΟΜΟΣ 4582/2018 (ΦΕΚ Α/208/2018)

- Εθνικό τυπογραφείο ΦΕΚ 1620/Β/10-5-2019 Ειδικό Πρόγραμμα Χορήγησης Επενδυτικών Δανείων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) Α' βαθμού για εκπόνηση Τοπικών Χωρικών Σχεδίων (ΤΧΣ)
- Ε4: Διαδρομή περιπατητικού μονοπατιού Ε4 της Κρήτης. Διαθέσιμο στο: http://mydaimoncom.blogspot.com/2019/06/4_13.html [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Εικονικό Μουσείο Μεσσηνιακής Διατροφής. *Σήμανση Π.Ο.Π.* Διαθέσιμο στο: <https://www.messiniandiet.gr/paradosiaka-trofima-messinias> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- ΕΛ.ΣΤΑΤ (2019). *Παροχή στατιστικών στοιχείων για το έτος 2017 που αφορούν το Δήμο Αμαρίου*
- ΕΛ.ΣΤΑΤ (2019). *Στατιστικές. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- ΕΣΠΑ (2015). *Εγκύκλιος 81168/ΕΥΣΣΑ 1796/30.7.2015 Σχεδιασμού, υλοποίησης και παρακολούθησης Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/Pages/elibraryFS.aspx?item=2469> [πρόσβαση: 20/09/2019]
- ΕΣΠΑ(2019). *Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις*. Διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/Pages/staticOXE.aspx> [πρόσβαση: 20/09/2019]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019). *Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία*. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_el [πρόσβαση: 20/09/2019]
- Ευρωπαϊκός Οδηγός Παρατήρησης της Αγροτικής Κληρονομιάς –CEMAT / 13η CEMAT, (2003). Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης Επιμέλεια μετάφρασης στα Ελληνικά, Α. Γουργιώτης Διαθέσιμο στο :<https://rm.coe.int/16806f7cc5> [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Κόνσολας Νικ. Ι., (1997) *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Αθήνα: Παπαζήσης. Σελ 179-185
- Μανιούδης Μ., Αράχωβας Χ. (2019) *Δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης του εμπορίου και γενικότερα της επιχειρηματικότητας στο Αμάρι*. Παρουσίαση 20-07-2019 υπό τη διοργάνωση της ΣΙΝ.ΕΜ.Υ.-ΕΣΕΕ στο “AmariGreenFestival 2019”. Σχ. Ασωμάτων/Κτήμα Πανακρον
- Μάργαρη Ζ., (2016), *Λαϊκά δρώμενα, τελεστικές τέχνες και αειφόρος ανάπτυξη*. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης/Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού

Υλικού. Πρόγραμμα: Λαϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη. Διαθέσιμο στο: <http://resources.ekdd.gr/gnosis/index.php/9-2017-12-04-10-29-37/108-laikos> [πρόσβαση: 31/04/2019]

- Μητρουλα Α. Χ. και Γκαντουνα Ε. (2018). *Ταυτότητα, εικόνα και μάρκετινγκ του τόπου: Στρατηγικό Προσχέδιο Μάρκετινγκ Δήμου Αγιάς Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας*. Διαθέσιμο στο: <https://www.citybranding.gr/2018/03/blog-post.html> πρόσβαση: 31/04/2019]
- Όρια δήμων Κρήτης. Χάρτης. Διαθέσιμο στο: www.kritipoliskaihorio.gr [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Οικισμοί Δήμου Αμαρίου. Χάρτης. Διαθέσιμο στο: amariores.gr [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Παπαδασκαλόπουλος Α. και Νικολόπουλος Π., (2018), *Ο Ρόλος του Κοινωνικού Κεφαλαίου στην Τοπική Ανάπτυξη*. Στο 16^ο Τακτικό Συνέδριο ERSA-GR, Στρατηγικές τοπικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης: Σύγχρονες προκλήσεις. Αθήνα, 22 -23 Ιουνίου 2018. Διαθέσιμο στο: <http://grsa.prd.uth.gr/index.php/el> [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Περιφέρεια Κρήτης (2015). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης και Νησιών Αιγαίου. 2007-2013. Έργο: Ηλεκτρονικός Πολιτιστικός Οδηγός Δήμου Αμαρίου*. ιστοσελίδα:<https://www.amariguide.gr/> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Περιφέρεια Κρήτης (2019). *Αγροδιατροφική Σύμπραξη της Περιφέρειας Κρήτης*. ιστοσελίδα:<http://agrocrete.com/> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Περιφέρεια Κρήτης (2019). *Καθορισμός του πλαισίου συμφωνίας και συνεργασίας για την αξιοποίηση - αναβάθμιση του πρώην Σταθμού Γεωργικής Έρευνας Ασωμάτων και του περιβάλλοντος χώρου και τη λειτουργία του ως «Πρότυπο Μεσογειακό Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης της αιγοπροβατοτροφίας σε ξηροθερμικές περιοχές» καθώς και για την επαναλειτουργία της Πρακτικής Γεωργικής Σχολής Ασωμάτων*. Πρακτικό Νο 3/11-06-2019. Αριθμός Απόφασης: 28/2019. ΑΔΑ: 6ΔΞ97ΛΚ-ΓΤΞ
- Πολιτιστικό και Κοινωνικό Κέντρο Αμαρίου «Ο Άγιος Νεκτάριος», (2019) ιστοσελίδα:<https://pkkamariou.wordpress.com/> πρόσβαση [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Πολυμέρου-Καμηλάκη Α.,(2016), *Εισαγωγή στο περιεχόμενο του λαϊκού πολιτισμού και σύνδεσή του με την σύγχρονη τοπική ανάπτυξη*. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης/Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού Υλικού. Πρόγραμμα: Λαϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη. Διαθέσιμο στο:

<http://resources.ekdd.gr/gnosis/index.php/9-2017-12-04-10-29-37/108-laikos> [πρόσβαση: 31/04/2019]

- Ποτηρόπουλος Π.,(2016), *Παραδοσιακές τεχνικές και βιώσιμη ανάπτυξη*. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης/Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού Υλικού. Πρόγραμμα: Λαϊκός Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη. Διαθέσιμο στο: <http://resources.ekdd.gr/gnosis/index.php/9-2017-12-04-10-29-37/108-laikos> [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Πούλιος Ι., (2015). *Διαχείριση Υλικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Από το βιβλίο: Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Διαθέσιμο στο:<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2396> [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Σαμαριτάκης Β. (2018). *Τεχνικός Ερμηνευτικός Οδηγός για τις οικοσυστημικές υπηρεσίες των Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000 στην Κρήτη*. Αποκεντρωμένη Διοίκηση Κρήτης, Ηράκλειο. Διαθέσιμο στο: https://www.apdkritis.gov.gr/sites/default/files/anakoinwseis/natura2000_texnikos_odi_gos_final_19-03-2018_web-compressed.pdf [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Σκυλακάκη Μ., Κανταρτζής Θ., Θεόδωρος Μπένος Θ., Σκυλακάκης Θ. (2019). *Ένα Νέο Μοντέλο Συνεργατικότητας Για Τον Πρωτογενή Τομέα στην Ελλάδα* εκδόσεις ΔΙΑΝΕΟΣΙΣ Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/05/A_new_agricultural_model_final.pdf [πρόσβαση: 27/10/2019]
- Υπουργείο εξωτερικών (2019). *Ηνωμένα Έθνη: Υιοθέτηση της Πολιτικής Διακήρυξης του Πολιτικού Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, 24-25 Σεπτεμβρίου 2019*. Διαθέσιμο στο: <https://hellenicaid.mfa.gr/diethnes-plaisio-kai-anaptyxiaki-politiki/oie/enomena-ethne-uiothetese-tes-politikes.html>[πρόσβαση: 20/09/2019]
- Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (2019). *Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030*. Διαθέσιμο στο:<https://www.nationalgrowthstrategy.gr/el/> [πρόσβαση: 08/06/2020]
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2019). *ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ NATURA 2000*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=432&language=el-GR> [πρόσβαση: 06/12/2019]

- Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (2018). *Ο αγροτικός χώρος ως Πολιτιστική Κληρονομία*. Διαθέσιμο στο: <http://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2018/10/O-ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ-ΧΩΡΟΣ-ΩΣ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ-ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ.pdf>. [πρόσβαση: 31/03/2020]
- Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (2020). Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής/Κληρονομιάς/Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς/Αυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας/Εγγεγραμμένα Στοιχεία. Διαθέσιμο στο: <http://ayla.culture.gr/category/elements-inscribed-in-the-national-inventory-of-ich/>. [πρόσβαση: 31/03/2020]
- Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, (2019). *Διατροφική Πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας ή Πίτα*. Ανακτήθηκε από :http://ayla.culture.gr/wp-content/uploads/2016/12/DNPAAPK_Pites.pdf [πρόσβαση: 31/04/2019]
- Υπουργείο Τουρισμού (2013). *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης*. Διαθέσιμο στο: [πρόσβαση: 06/12/2019]
- Υπουργείο Τουρισμού (2019). *Πρόγραμμα Εναλλακτικός Τουρισμός*. Διαθέσιμο στο: <http://www.mintour.gov.gr/Investments/Espa/Administrationservice/enalaktikostourismos> [πρόσβαση: 26/10/2019]
- Φυσικό Πάρκο Ψηλορείτη - Παγκόσμιο Γεωπάρκο UNESCO. Ιστότοπος: <https://www.psiloritisgeopark.gr/> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- European Commission (2019). *Agriculture and Rural Development/ Agriculture and food* Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/topics/agriculture_en [πρόσβαση: 06/05/2019]
- European Ramblers Association, (2019). *E-paths*. Διαθέσιμο στο:<http://www.era-ewv-ferp.com/walking-in-europe/e-paths/> [πρόσβαση: 06/12/2019]
- GIFT (Great Italian Food Trade). Ιστοσελίδα: <https://www.greatitalianfoodtrade.it/>
- Govers R, Klooster E, and Van Keken G.(2015). *5 Step Approach to Place Branding: Guide for Place Developers and Brand Managers..* Διαθέσιμο στο: <https://placebrandobserver.com/five-step-place-branding-approach/> [πρόσβαση: 20/09/2019]
- Rauhut Kompaniets O.& Rauhut D (2016). *Marketing of Rural Areas: Why Cannot City Marketing Strategies be 'Copy-Pasted'?*. Regional Studies Association's European Conference, 3-6 April 2016 in Graz, Austria

- Rinaldi C., (2017), *Review Food and Gastronomy for Sustainable Place Development: A Multidisciplinary Analysis of Different Theoretical Approaches*. Sustainability 2017, (9), 1748; doi:10.3390/su9101748
- Sormaza U., Akmeseb H., Gunesc E., Aras S.,(2016). *Gastronomy in Tourism*. 3rd GLOBAL CONFERENCE on BUSINESS, ECONOMICS, MANAGEMENT and TOURISM, 26-28 November 2015, Rome, Italy. Procedia Economics and Finance 39 (2016) 725 – 730
- Velissariou E. and Vasilaki E., (2014). *LOCAL GASTRONOMY AND TOURIST BEHAVIOR RESEARCH ON DOMESTIC TOURISM IN GREECE*. 4TH International Conference on Tourism & Hospitality Management, Athens, Greece, 19-21 June 2014
- UNESCO (1954). *The Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, Hague*. Διαθέσιμο στο: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12025&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html [πρόσβαση: 06/05/2019]
- UNESCO (1972). *Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Διαθέσιμο στο: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=12025&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html [πρόσβαση: 06/05/2019]
- UNESCO (1989). *Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore*. Διαθέσιμο στο: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=12025&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html [πρόσβαση: 06/05/2019]
- UNESCO (1993). *Establishment of a System of 'Living Cultural Properties' (Living Human Treasures)*. Διαθέσιμο στο: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12025&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html [πρόσβαση: 06/05/2019]
- UNESCO (1997). *Resolution 31 Vol.1 Records of the General Conference*. Διαθέσιμο στο: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12025&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html [πρόσβαση: 06/05/2019]
- UNESCO (2003). *Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. Διαθέσιμο στο: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12025&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html [πρόσβαση: 06/05/2019]

- UNESCO (2019), *Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices*. Διαθέσιμο στο [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00084&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00084&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs) :[πρόσβαση: 16/12/2019]
- United Nations (1972). *Report of the United Nations Conference on Human Environment*. Διαθέσιμο στο :<https://digitallibrary.un.org/record/523249> [πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations (1983). *Process of preparation of the Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond*. Διαθέσιμο στο <https://www.refworld.org/docid/3b00f22810.html> : [πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations.(1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (the Brundtland Report)*. Διαθέσιμο στο: <https://documents-dds-y.un.org/doc/UNDOC/GEN/N87/184/67/IMG/N8718467.pdf?OpenElement> [πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations (1992). *United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil/AGENDA 21*. Διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>[πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations (1997). *General Assembly 19th special session to review and appraise the implementation of Agenda 21. New York*. Διαθέσιμο στο:<https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/gass19> [πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations (2002). *Report of the World Summit on Sustainable Development Johannesburg, South Africa*. Διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wssd> [πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations (2012). *The Future we want. Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development, Rio de Janeiro, Brazil*. Διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/733FutureWeWant.pdf>. [πρόσβαση: 06/05/2019]
- United Nations (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> πρόσβαση: 06/05/2019]

- United Nations (2017). *Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017/ Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Διαθέσιμο στο: http://ggim.un.org/documents/A_RES_71_313.pdf [πρόσβαση: 20/09/2019]
- United Nations (2019). *Political declaration of the high-level political forum on sustainable development convened under the auspices of the General Assembly*. Διαθέσιμο στο: <https://digitallibrary.un.org/record/3829888> [πρόσβαση: 20/09/2019]
- United Nations (2019). *Global indicator framework adopted by the General Assembly (A/RES/71/313)*. Διαθέσιμο στο: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202020%20review_Eng.pdf [πρόσβαση: 20/09/2019]
- United Nations (2020). *SDG Indicators Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/> [πρόσβαση: 08/06/2020]
- UNWTO (2019). *Sustainable Development of Tourism*. Διαθέσιμο στο: <https://www.unwto.org/sustainable-development> [πρόσβαση: 26/10/2019]
- World Bank Group (2006). *Where is the Wealth of Nations? Measuring Capital for the 21st Century*. Διαθέσιμο στο: <http://documents.worldbank.org/curated/en/287171468323724180/Where-is-the-wealth-of-nations-measuring-capital-for-the-21st-century> [πρόσβαση: 06/05/2019]
- Eurostat (2020). *SDG indicators: goal by goal*. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators> [πρόσβαση: 09/06/2020]
- World Bank Group (2018). *The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future*. Διαθέσιμο στο: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29001> [πρόσβαση: 06/05/2019]
- Wright R, και Boorse D., (2012) *Περιβαλλοντική Επιστήμη Προς ένα βιώσιμο μέλλον*. 11η έκδοση Επιμέλεια Ελληνικής, Πετανίδου Θ., Ριζοπούλου Σ., Εκδόσεις Παρισιάνου. Σελ 18-21

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΗΡΥΓΜΕΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΔΗΜΟΥ ΑΜΑΡΙΟΥ

Αριθμός Υπουργικής Απόφασης	Αριθμός ΦΕΚ	Τίτλος ΦΕΚ
ΥΑ 15904/24-11-1962	ΦΕΚ 473/Β/17-12-1962	Περί κηρύξεως αρχαιολογικών χώρων.
ΥΑ 16307/9-9-1965	ΦΕΚ 605/Β/16-9-1965	Περί χαρακτηρισμού αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών μνημείων.
ΥΑ 21220/10-8-1967	ΦΕΚ 527/Β/24-8-1967	Περί χαρακτηρισμού αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών διατηρητέων μνημείων.
ΥΑ Α/Φ31/36852/2942/12-10-1973	ΦΕΚ 1242/Β/16-10-1973	Περί χαρακτηρισμού περιοχών Νομών Χανίων και Ρεθύμνης, ως αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων και τόπων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/49011/1841/10-10-1979	ΦΕΚ 209/Β/29-2-1980	Περί χαρακτηρισμού μονών Ρεθύμνης ως διατηρητέων μνημείων.
ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Α1/Φ25/68049/2324/5-11-1982	ΦΕΚ 290/Β/30-5-1983	Καθορισμός ορίων προστασίας αρχαιολογικού χώρου Αγ. Ιωάννου Αμαρίου Ν. Ρεθύμνης
ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1831/29451/3-8-1987	ΦΕΚ 466/Β/28-8-1987	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του συγκροτήματος Παύλου Βλαστού - Εμμανουήλ Καούνη στο Βυζάρι Αμαρίου Ν. Ρεθύμνης
ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/27145/534/15-6-1989	ΦΕΚ 533/Β/30-6-1989	Χαρακτηρισμός οικίας Κ. Νεονάκη στους Αποστόλους Αμαρίου Νομού Ρεθύμνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.
ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/27147/535/28-8-1989	ΦΕΚ 652/Β/31-8-1989	Χαρακτηρισμός του παλαιού ελαιοτριβείου στην Κοινότητα Αποστόλων Αμαρίου Νομού Ρεθύμνης, ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.
ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2477/61274/18-11-1993	ΦΕΚ 900/Β/13-12-1993	

<u>ΥΑ</u> <u>ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1847/32167/1</u> <u>9-6-1995</u>	<u>ΦΕΚ 632/Β/18-7-1995</u>	
<u>ΥΑ</u> <u>ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1258/23996/2</u> <u>-4-1997</u>	<u>ΦΕΚ 443/Β/30-5-1997</u>	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης της Κοινοτικής Κρήνης - Δεξαμενής στο Βυζάρι Αμαρίου Ν. Ρεθύμνης.
<u>ΥΑ</u> <u>ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4145/59316/1</u> <u>-12-1998</u>	<u>ΦΕΚ 1270/Β/21-12-1998</u>	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του συγκροτήματος ύδρευσης (Κρήνη-γέφυρες-δεξαμενή) στο Μοναστηράκι Αμαρίου Ν. Ρεθύμνης.
<u>ΥΑ</u> <u>ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4675/15345/1</u> <u>7-3-1999</u>	<u>ΦΕΚ 439/Β/26-4-1999</u>	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του παλαιού Δημοτικού Σχολείου της Κοινότητας Μοναστηρακίου Ν. Ρεθύμνης.
<u>ΥΑ</u> <u>ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4052/37049/9</u> <u>-7-2001</u>	<u>ΦΕΚ 963/Β/26-7-2001</u>	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτιρίου ιδιοκτησίας Κων/νου και Αριστ. Ψαρουδάκη στο χωριό Αποδούλου Δήμου Κουρητών Ν. Ρεθύμνης.
<u>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3107</u> <u>Π.Ε./2708/18-1-2002</u>	<u>ΦΕΚ 90/Β/31-1-2002</u>	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Φρουρίου (Κουλές) στην περιοχή του Φράγματος ποταμών Αμαρίου του Δήμου Συβρίτου του Ν. Ρεθύμνου με περιβάλλοντα χώρο προστασίας 150 μ.
<u>ΥΑ</u> <u>ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/739/33155/5-</u> <u>6-2002</u>	<u>ΦΕΚ 770/Β/20-6-2002</u>	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτιρίου ιδιοκτησίας Κ. Β. Κουμάντου - Γενεράλη, στον οικισμό Νεύς Αμάρι του Δήμου Συβρίτου του Ν. Ρεθύμνου.
<u>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/33/11948/9-</u> <u>2-2004</u>	<u>ΦΕΚ 340/Β/11-2-2004</u>	Χαρακτηρισμός ως μνημείων τριών (3) πέτρινων γεφυριών στο

[ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/9427/283/ ΦΕΚ 211/Β/17-2-2005
7-2-2005](#)

[ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/111864/29- ΦΕΚ 65/ΑΑΠ/17-2-2009
1-2009](#)

Νομό Ρεθύμνης Κρήτης και
συγκεκριμένα: α. της
«Γέφυρας του Σίμα» ή
«Γέφυρα των Ποταμών»
στην περιοχή Αμαρίου του
Δήμου Ρεθύμνης. β. της
«Γέφυρας του Καλλέργω»
στο Δήμο Γεροποτάμου. γ.
της «Γέφυρας του Γαράζο»
στο Δήμο Κουλουκώνα.

Χαρακτηρισμός ως
μνημείου του κτιρίου του
Δημοτικού Σχολείου στο
Δημοτικό Διαμέρισμα
Αμαρίου, Δήμου Συβρίτου,
Ν. Ρεθύμνης, μαζί με τον
περιβάλλοντα χώρο του στα
όρια της ιδιοκτησίας.

Χαρακτηρισμός ως
μνημείου του
Συγκροτήματος του
μητάτου που βρίσκεται στη
θέση «Γυριστό» επί του
όρους Κέδρος, νοτιοδυτικά
του οικισμού Γερακάρι στο
Δήμο Συβριτού (Ν.
Ρεθύμνου), φερόμενης
ιδιοκτησίας του Δήμου
Συβριτού.

Πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού, 2020 διαθέσιμο στο: <http://listedmonuments.culture.gr>

ΣΤΟΧΟΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΣΒΑ)

Στόχος 1: Δίνουμε τέλος σε όλες τις μορφές της φτώχειας, παντού

- 1.1 Έως το 2030, εξάλειψη της ακραίας φτώχειας για όλους τους ανθρώπους παντού, η οποία μετράται, επί του παρόντος, με βάση τους ανθρώπους που ζουν με λιγότερα από 1,25 δολάρια την ημέρα.
- 1.2 Έως το 2030, μείωση, τουλάχιστον κατά το ήμισυ, της αναλογίας ανδρών, γυναικών και παιδιών όλων των ηλικιών που ζουν κάτω από όλες τις διαστάσεις της φτώχειας, σύμφωνα με τους εκάστοτε εθνικούς ορισμούς.
- 1.3 Εφαρμογή κατάλληλων εθνικών συστημάτων και μέτρων κοινωνικής προστασίας για όλους, συμπεριλαμβανομένων των κατώτατων ορίων κοινωνικής προστασίας, και επίτευξη, έως το 2030, ουσιαστικής κάλυψης των φτωχών και των ευάλωτων.
- 1.4 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι άνδρες και οι γυναίκες, ιδίως οι φτωχοί και ευάλωτοι, έχουν ίσα δικαιώματα πρόσβασης σε οικονομικούς πόρους καθώς και πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, στην ιδιοκτησία και στον έλεγχο της γης, όπως και σε άλλες μορφές ιδιοκτησίας, στην κληρονομιά, στους φυσικούς πόρους, στις κατάλληλες νέες τεχνολογίες, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των μικροχρηματοδοτήσεων.
- 1.5 Έως το 2030, οικοδόμηση της ανθεκτικότητας των φτωχών και εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, μείωση της έκθεσης και της ευπάθειάς τους έναντι ακραίων φαινομένων που σχετίζονται με το κλίμα και άλλων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πιέσεων και καταστροφών.
- 1.α Διασφάλιση σημαντικής κινητοποίησης πόρων από διάφορες πηγές, μέσω της ενισχυμένης αναπτυξιακής συνεργασίας, έτσι ώστε να παραχθούν επαρκή και προβλέψιμα μέσα για τις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως τις λιγότερο ανεπτυγμένες, και να εφαρμοστούν προγράμματα και πολιτικές που θα δώσουν τέλος σε όλες τις μορφές της φτώχειας.
- 1.β Δημιουργία σταθερών πολιτικών πλαισίων σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, τα οποία βασίζονται σε αναπτυξιακές στρατηγικές υπέρ των φτωχών και ευαίσθητες σε θέματα ισότητας των φύλων, για τη στήριξη της επιτάχυνσης των επενδύσεων σε δράσεις εξάλειψης της φτώχειας.

Στόχος 2: Δίνουμε τέλος στην πείνα, πετυχαίνουμε την επισιτιστική ασφάλεια, βελτιώνουμε τη διατροφή και προάγουμε τη βιώσιμη αγροτική παραγωγή

- 2.1 Έως το 2030, τερματισμός της πείνας και διασφάλιση της πρόσβασης όλων των ανθρώπων, ιδίως των φτωχών και των ανθρώπων που βρίσκονται σε ευάλωτες καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, σε ασφαλή, θρεπτική και επαρκή τροφή καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.
- 2.2 Έως το 2030, τερματισμός όλων των μορφών κακής διατροφής, επιτυγχάνοντας, έως το 2025, τους διεθνώς συμφωνηθέντες στόχους για την καχεξία και την εξασθένηση των παιδιών ηλικίας κάτω των πέντε ετών, καθώς και αντιμετώπιση των διατροφικών αναγκών των έφηβων κοριτσιών, των εγκύων, των γυναικών που θηλάζουν και των ηλικιωμένων ανθρώπων.
- 2.3 Έως το 2030, διπλασιασμός της αγροτικής παραγωγικότητας και των εισοδημάτων των μικροπαραγωγών τροφίμων, ιδίως των γυναικών, των αυτόχθονων λαών, των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων, των βοσκών και των ψαράδων, μέσω της ασφαλούς και ισότιμης πρόσβασης στη γη, άλλων παραγωγικών πόρων και εισροών, της γνώσης, των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, καθώς και αγορών και ευκαιριών για προστιθέμενη αξία και μη αγροτική απασχόληση.
- 2.4 Έως το 2030, διασφάλιση της χρήσης βιώσιμων συστημάτων παραγωγής τροφίμων και της εφαρμογής ανθεκτικών γεωργικών πρακτικών που αυξάνουν την παραγωγικότητα και την παραγωγή, που συμβάλλουν στη διατήρηση των οικοσυστημάτων, που ενισχύουν την ικανότητα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, στα ακραία καιρικά φαινόμενα, στην ξηρασία, στις πλημμύρες και άλλες καταστροφές, και που βελτιώνουν σταδιακά την ποιότητα της γης και του εδάφους.
- 2.5 Έως το 2020, διατήρηση της γενετικής ποικιλίας των σπόρων, των καλλιεργούμενων φυτών, των εκτρεφόμενων και των οικόσιτων ζώων και των συγγενικών τους άγριων ειδών, μέσω της σωστής διαχείρισης, της χρήσης διαφοροποιημένων σπόρων και της συνδρομής τραπεζών σπόρων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και προαγωγή της πρόσβασης στη δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων και της συναφούς παραδοσιακής γνώσης, με βάση τα διεθνώς συμφωνηθέντα.
- 2.α Αύξηση των επενδύσεων, μέσω της ενισχυμένης διεθνούς συνεργασίας, στις υποδομές της υπαίθρου, στην αγροτική έρευνα και στις υπηρεσίες γεωργικών εφαρμογών, στην τεχνολογική ανάπτυξη και στις τράπεζες φυτικών και ζωικών γονιδίων, έτσι ώστε να ενισχυθεί η αγροτική παραγωγική ικανότητα στις αναπτυσσόμενες, και ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

- 2.β Διόρθωση και αποτροπή εμπορικών περιορισμών και στρεβλώσεων στις παγκόσμιες γεωργικές αγορές, μέσω της παράλληλης εξάλειψης όλων των μορφών εξαγωγικών γεωργικών επιδοτήσεων και όλων των εξαγωγικών μέτρων με ισοδύναμο αποτέλεσμα, σύμφωνα με την εντολή του Αναπτυξιακού Γύρου της Ντόχα.
- 2.γ Υιοθέτηση μέτρων που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία των αγορών των βασικών προϊόντων διατροφής και των παραγώγων τους και διευκολύνουν την έγκαιρη πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικές με τις αγορές, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που σχετίζονται με τα αποθέματα τροφίμων, προκειμένου να διευκολυνθεί ο περιορισμός της ακραίας αστάθειας των τιμών.

Στόχος 3: Διασφαλίζουμε μία ζωή με υγεία και προάγουμε την ευημερία για όλους, σε όλες τις ηλικίες

- 3.1 Έως το 2030, μείωση του ποσοστού της παγκόσμιας μητρικής θνησιμότητας σε λιγότερους από 70 θανάτους ανά 100.000 γεννήσεις.
- 3.2 Έως το 2030, τερματισμός των αποτρέψιμων θανάτων νεογνών και παιδιών ηλικίας κάτω των πέντε ετών, με στόχο όλες οι χώρες να μειώσουν τη νεογνική θνησιμότητα στους 12 θανάτους ανά 1,000 γεννήσεις και την παιδική, κάτω των πέντε ετών, θνησιμότητα στους 25 θανάτους ανά 1,000 γεννήσεις.
- 3.3 Έως το 2030, τερματισμός των επιδημιών του AIDS, της φυματίωσης, της ελονοσίας και άλλων παραμελημένων τροπικών ασθενειών, και καταπολέμηση της ηπατίτιδας, των ασθενειών που μεταδίδονται μέσω του νερού καθώς και άλλων μεταδοτικών ασθενειών.
- 3.4 Έως το 2030, μείωση κατά το ένα τρίτο της πρόωρης θνησιμότητας από μη-μεταδοτικές ασθένειες μέσω της πρόληψης και της θεραπείας, και προώθηση της ψυχικής υγείας και ευημερίας.
- 3.5 Ενίσχυση της πρόληψης και της θεραπείας της κατάχρησης ουσιών, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και της επιβλαβούς κατανάλωσης αλκοόλ.
- 3.6 Έως το 2020, μείωση του αριθμού των παγκόσμιων θανάτων και τραυματισμών από τροχαία ατυχήματα.
- 3.7 Έως το 2030, διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγειονομική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένου του οικογενειακού προγραμματισμού, της ενημέρωσης και εκπαίδευσης, και της

ενσωμάτωσης της αναπαραγωγικής υγείας σε εθνικές στρατηγικές και προγράμματα.

- 3.8 Επίτευξη καθολικής υγειονομικής κάλυψης, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των οικονομικών κινδύνων, πρόσβαση σε βασικές ποιοτικές υπηρεσίες υγείας, καθώς και πρόσβαση όλων σε ασφαλή, αποτελεσματικά, ποιοτικά και προσιτά βασικά φάρμακα και εμβόλια.
- 3.9 Έως το 2030, διασφάλιση της ουσιαστικής μείωσης του αριθμού των θανάτων και των ασθενειών που οφείλονται σε επικίνδυνες χημικές ουσίες καθώς και στη ρύπανση και τη μόλυνση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους.
- 3.α Ενίσχυση της εφαρμογής της Σύμβασης Πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας για τον Έλεγχο του Καπνού σε όλες τις χώρες, ως ενδείκνυται.
- 3.β Υποστήριξη της έρευνας και της ανάπτυξης εμβολίων και φαρμάκων για μεταδοτικές και μη ασθένειες, οι οποίες επηρεάζουν κυρίως τις αναπτυσσόμενες χώρες, και παροχή πρόσβασης σε προσιτά βασικά φάρμακα και εμβόλια, σύμφωνα με τη Δήλωση της Ντόχα σχετικά με τη Συμφωνία TRIPS και τη Δημόσια Υγεία, η οποία επιβεβαιώνει το δικαίωμα των αναπτυσσόμενων χωρών να κάνουν πλήρη χρήση των διατάξεων της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Διανοητικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (TRIPS) αναφορικά με τις ευελιξίες που παρέχονται για την προστασία της δημόσιας υγείας, και ιδίως για την πρόσβαση όλων σε φαρμακευτική αγωγή.
- 3.γ Ουσιαστική αύξηση της χρηματοδότησης για την υγεία και των προσλήψεων, ανάπτυξη, εκπαίδευση και διατήρηση του υγειονομικού δυναμικού των αναπτυσσόμενων χωρών, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και στα μικρά αναπτυσσόμενα νησιωτικά κράτη.
- 3.δ Ενίσχυση της ικανότητας όλων των χωρών, και ιδίως των αναπτυσσόμενων, για την έγκαιρη προειδοποίηση, τη μείωση και τη διαχείριση των εθνικών και παγκόσμιων κινδύνων για την υγεία.

Στόχος 4: Διασφαλίζουμε την χωρίς αποκλεισμούς, ισότιμη και ποιοτική εκπαίδευση και προάγουμε τις ευκαιρίες δια βίου μάθησης για όλους

4.1 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλα τα κορίτσια και αγόρια θα ολοκληρώνουν μία ελεύθερη, ισότιμη και ποιοτική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση που οδηγεί σε αντίστοιχα και τελεσφόρα μαθησιακά αποτελέσματα.

4.2 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλα τα κορίτσια και αγόρια θα έχουν πρόσβαση σε ποιοτική προσχολική ανάπτυξη, φροντίδα και εκπαίδευση, έτσι ώστε να είναι έτοιμα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

4.3 Έως το 2030, διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες σε προσιτή και ποιοτική τεχνική, επαγγελματική και τριτοβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων και των πανεπιστημίων.

4.4 Έως το 2030, ουσιαστική αύξηση του αριθμού των νέων και των ενηλίκων οι οποίοι έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων, για απασχόληση, αξιοπρεπή εργασία και επιχειρηματικότητα.

4.5 Έως το 2030, εξάλειψη των διακρίσεων με βάση το φύλο στην εκπαίδευση και διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης, για τους ευάλωτους, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες, των αυτόχthonων πληθυσμών και των παιδιών που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση.

4.6 Έως το 2030, διασφάλιση ότι η νεολαία στο σύνολό της καθώς και ένα σημαντικό ποσοστό ενηλίκων, τόσο ανδρών όσο και γυναικών, θα πετύχουν τον γραμματισμό και τον αριθμητισμό.

4.7 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτήσουν τη γνώση και θα καλλιεργήσουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων, της προαγωγής της κουλτούρας της ειρήνης και της μη-βίας, της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη, καθώς και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.

4.α Οικοδόμηση και αναβάθμιση εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων οι οποίες ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών και των ατόμων με αναπηρίες, λαμβάνοντας υπόψη το θέμα του φύλου, και παροχή ασφαλών, ειρηνικών, συμμετοχικών και αποδοτικών μαθησιακών περιβαλλόντων για όλους.

4.β Έως το 2020, ουσιαστική επέκταση, σε παγκόσμιο επίπεδο, του αριθμού των διαθέσιμων υποτροφιών στις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες, στα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη και στις αφρικανικές χώρες, έτσι ώστε να προωθηθούν οι εγγραφές στην ανώτατη εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων της επαγγελματικής κατάρτισης, των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας, καθώς και τεχνικών, μηχανολογικών και επιστημονικών προγραμμάτων, στις ανεπτυγμένες και άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

4.γ Έως το 2030, ουσιαστική αύξηση της προσφοράς καταρτισμένων δασκάλων, μέσω, μεταξύ άλλων, της διεθνούς συνεργασίας για την κατάρτιση του διδακτικού προσωπικού στις αναπτυσσόμενες χώρες και ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και τα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη.

Στόχος 5: Επιτυγχάνουμε την ισότητα των φύλων και τη χειραφέτηση όλων των γυναικών και κοριτσιών

- 5.1 Τερματισμός κάθε μορφής διακρίσεων κατά των γυναικών και κοριτσιών, οπουδήποτε.
- 5.2 Εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά όλων των γυναικών και κοριτσιών, τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια ζωή, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων καθώς και της σεξουαλικής και κάθε άλλου είδους εκμετάλλευσης.
- 5.3 Εξάλειψη όλων των επιβλαβών πρακτικών, όπως ο παιδικός, πρόωρος και καταναγκαστικός γάμος καθώς και ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων.
- 5.4 Αναγνώριση και εκτίμηση της μη αμειβόμενης φροντίδας και οικιακής εργασίας, μέσω της παροχής δημόσιων υπηρεσιών, υποδομών και πολιτικών κοινωνικής προστασίας, και της προαγωγής της κοινής ευθύνης μέσα σε ένα νοικοκυριό και στην οικογένεια, ανάλογα με τις εκάστοτε εθνικές ιδιαιτερότητες.
- 5.5 Διασφάλιση της πλήρους και αποτελεσματικής συμμετοχής καθώς και των ισότιμων ευκαιριών ανάληψης ηγετικού ρόλου των γυναικών σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων στην πολιτική, οικονομική και δημόσια ζωή.
- 5.6 Διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία καθώς και διασφάλιση των αναπαραγωγικών δικαιωμάτων, όπως έχει συμφωνηθεί με βάση το Πρόγραμμα Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη, την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου, και τα έγγραφα που προέκυψαν από τις διασκέψεις αναθεώρησης.
- 5.α Δρομολόγηση μεταρρυθμίσεων οι οποίες θα παράσχουν στις γυναίκες ίσα δικαιώματα ως προς τους οικονομικούς πόρους, καθώς και πρόσβαση στην ιδιοκτησία, στον έλεγχο της γης και άλλων μορφών ιδιοκτησίας, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, στις κληρονομίες και στους φυσικούς πόρους, σύμφωνα με την εκάστοτε εθνική νομοθεσία.
- 5.β Ενίσχυση της χρήσης της τεχνολογίας γενικής εφαρμογής, και ιδίως της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών, προωθώντας έτσι την ενδυνάμωση των γυναικών.
- 5.γ Υιοθέτηση και ενίσχυση ορθών πολιτικών και εφαρμόσιμων νομοθεσιών που αποβλέπουν στην προώθηση της ισότητας των φύλων και τη χειραφέτηση των γυναικών και των κοριτσιών σε όλα τα επίπεδα.

Στόχος 6: Διασφαλίζουμε τη διαθεσιμότητα και τη βιώσιμη διαχείριση του νερού και των εγκαταστάσεων/συστημάτων υγιεινής για όλους

- 6.1 Έως το 2030, επίτευξη καθολικής και ισότιμης πρόσβασης σε ασφαλές και προσιτό πόσιμο νερό για όλους.
- 6.2 Έως το 2030, επίτευξη επαρκούς και ισότιμης πρόσβασης σε εγκαταστάσεις/συστήματα υγιεινής για όλους, βάζοντας τέλος στην «ανοιχτή αφόδευση», δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις ανάγκες των γυναικών και των κοριτσιών καθώς και εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτες καταστάσεις.
- 6.3 Έως το 2030, βελτίωση της ποιότητας του νερού, μέσω της μείωσης της ρύπανσης, της εξάλειψης των απορρίψεων, της ελαχιστοποίησης της απελευθέρωσης επικίνδυνων χημικών και υλικών, της μείωσης, κατά το ήμισυ, του ποσοστού των ανεπεξέργαστων υγρών αποβλήτων, καθώς και της σημαντικής αύξησης της ανακύκλωσης και της ασφαλούς επαναχρησιμοποίησης του νερού σε παγκόσμιο επίπεδο.
- 6.4 Έως το 2030, ουσιαστική αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης του ύδατος σε όλους τους τομείς και διασφάλιση της βιώσιμης άντλησης και προμήθειας πόσιμου νερού, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η λειψυδρία και να μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των ανθρώπων που πλήττονται από την έλλειψη νερού.
- 6.5 Έως το 2030, εφαρμογή της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδατικών πόρων, σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένου μέσω της διασυννοριακής συνεργασίας, ως ενδείκνυται.
- 6.6 Έως το 2020, προστασία και αποκατάσταση των υδατικών οικοσυστημάτων, συμπεριλαμβανομένων των βουνών, των δασών, των υδροβιότοπων, των ποταμών, των υδροφόρων οριζόντων και των λιμνών.
- 6.α Έως το 2030, επέκταση της διεθνούς συνεργασίας και υποστήριξη της οικοδόμησης-ικανοτήτων των αναπτυσσόμενων χωρών σε δραστηριότητες και προγράμματα που σχετίζονται με το νερό και την υγιεινή, όπως τη συλλογή υδάτων, την αφαλάτωση, την αποδοτικότητα χρήσης των υδατικών πόρων, την επεξεργασία υγρών αποβλήτων, και τις τεχνολογίες ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης ύδατος.
- 6.β Στήριξη και ενδυνάμωση της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων στη βελτίωση της διαχείρισης του νερού και των εγκαταστάσεων υγιεινής.

Στόχος 7: Διασφαλίζουμε την πρόσβαση σε προσιτή, αξιόπιστη, βιώσιμη και σύγχρονη ενέργεια για όλους

- 7.1 Έως το 2030, διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε προσιτές, αξιόπιστες και σύγχρονες υπηρεσίες ενέργειας.
- 7.2 Έως το 2030, σημαντική αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο παγκόσμιο ενεργειακό μείγμα.
- 7.3 Έως το 2030, διπλασιασμός του παγκόσμιου ποσοστού βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας.
- 7.α Έως το 2030, ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην έρευνα και τη τεχνολογία καθαρής ενέργειας – συμπεριλαμβανομένων των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, της ενεργειακής αποδοτικότητας και των προηγμένων και καθαρών τεχνολογιών ορυκτών καυσίμων – και να προωθηθούν οι επενδύσεις σε ενεργειακές υποδομές και τεχνολογίες καθαρής ενέργειας.
- 7.β Έως το 2030, επέκταση των υποδομών και αναβάθμιση της τεχνολογίας για την παροχή σύγχρονων και βιώσιμων υπηρεσιών ενέργειας για όλους στις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, στα μικρά αναπτυσσόμενα νησιωτικά καθώς και στα περικλειστά αναπτυσσόμενα κράτη, σύμφωνα με τα αντίστοιχα προγράμματα στήριξής τους.

Στόχος 8: Προάγουμε τη διαρκή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη και την πλήρη και παραγωγική απασχόληση και αξιοπρεπή εργασία για όλους

- 8.1 Διατήρηση της κατά κεφαλήν οικονομικής ανάπτυξης με βάση τις εθνικές περιστάσεις, και ιδίως όσον αφορά τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες διατήρηση τουλάχιστον του 7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος ετησίως.
- 8.2 Επίτευξη υψηλότερων επιπέδων οικονομικής παραγωγικότητας, μέσω της διαφοροποίησης, της τεχνολογικής αναβάθμισης και καινοτομίας, στρέφοντας την προσοχή σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης εργασίας.
- 8.3 Προώθηση πολιτικών προσανατολισμένων στην ανάπτυξη, οι οποίες στηρίζουν τις παραγωγικές δραστηριότητες, τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, την επιχειρηματικότητα, τη δημιουργικότητα και την

καινοτομία, και ενθαρρύνουν την επισημοποίηση και την ανάπτυξη των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, μέσω της πρόσβασής τους σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες.

- 8.4 Έως το 2030, βαθμιαία βελτίωση της αποδοτικότητας των παγκόσμιων πόρων σε σχέση με την κατανάλωση και παραγωγή, και προσπάθεια διαχωρισμού της οικονομικής ανάπτυξης από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το Δεκαετές Πλαίσιο Προγράμματος για τη Βιώσιμη Κατανάλωση και Παραγωγή, με τις ανεπτυγμένες χώρες να ηγούνται του εγχειρήματος αυτού.
- 8.5 Έως το 2030, επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.
- 8.6 Έως το 2020, ουσιαστική μείωση του ποσοστού των νέων που δεν απασχολούνται, μορφώνονται ή εκπαιδεύονται.
- 8.7 Ανάληψη άμεσων και αποτελεσματικών μέτρων για την εξάλειψη της αναγκαστικής εργασίας, τον τερματισμό της σύγχρονης δουλείας και της εμπορίας ανθρώπων, τη διασφάλιση της απαγόρευσης και εξάλειψης των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της στρατολόγησης και της χρησιμοποίησης παιδιών-στρατιωτών, και τον τερματισμό, έως το 2025, όλων των μορφών παιδικής εργασίας.
- 8.8 Προστασία εργασιακών δικαιωμάτων και προαγωγή ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργάτες, συμπεριλαμβανομένων των εργαζόμενων μεταναστών, και ιδίως των γυναικών μεταναστριών καθώς και εκείνων που έχουν επισφαλείς θέσεις απασχόλησης.
- 8.9 Έως το 2030, σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα.
- 8.10 Ενίσχυση της ικανότητας των εγχώριων χρηματοπιστωτικών θεσμών προκειμένου να ενθαρρυνθεί και να διευρυνθεί η πρόσβαση σε τραπεζικές, ασφαλιστικές και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες για όλους.
- 8.α Αύξηση της υποστήριξης της πρωτοβουλίας Βοήθεια για το Εμπόριο (Aid For Trade) για τις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδίως για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, μέσω του Ενισχυμένου Ολοκληρωμένου Πλαισίου για την Τεχνική Συνδρομή σε Θέματα Εμπορίου στις Λιγότερο Ανεπτυγμένες Χώρες.

- 8.β Έως το 2020, ανάπτυξη και θέση σε εφαρμογή μίας παγκόσμιας στρατηγικής για την απασχόληση των νέων και εφαρμογή του Παγκόσμιου Συμφώνου Απασχόλησης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

Στόχος 9: Οικοδομούμε ανθεκτικές υποδομές, προάγουμε τη χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμη βιομηχανοποίηση και ενθαρρύνουμε την καινοτομία

- 9.1 Δημιουργία ποιοτικών, αξιόπιστων, βιώσιμων και ανθεκτικών υποδομών, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών και διασυνοριακών υποδομών, για τη στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και της ανθρώπινης ευημερίας, εστιάζοντας στην προσιτή και ισότιμη πρόσβαση σε αυτές για όλους.
- 9.2 Προαγωγή της χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμης βιομηχανοποίησης και ουσιαστική αύξηση, έως το 2030, του ποσοστού της απασχόλησης στον βιομηχανικό κλάδο και του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, σε συνάρτηση με τις εθνικές περιστάσεις, καθώς και διπλασιασμός του ποσοστού απασχόλησης στον βιομηχανικό κλάδο στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.
- 9.3 Αύξηση της πρόσβασης των μικρής-κλίμακας βιομηχανικών και άλλων επιχειρήσεων, ιδίως των αναπτυσσόμενων χωρών, σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, παρέχοντας προσιτές πιστώσεις, και ενσωμάτωσή τους στις αλυσίδες αξίας και στις αγορές.
- 9.4 Έως το 2030, αναβάθμιση υποδομών και μετασκευή βιομηχανιών προκειμένου αυτές να καταστούν βιώσιμες, αυξάνοντας την αποδοτική χρήση των πόρων και ενθαρρύνοντας την υιοθέτηση περισσότερο καθαρών και περιβαλλοντικά ορθών τεχνολογιών και βιομηχανικών μεθόδων, με όλες τις χώρες να αναλαμβάνουν δράση, προς αυτή την κατεύθυνση, με βάση τις δυνατότητές τους.
- 9.5 Ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας, αναβάθμιση των τεχνολογικών ικανοτήτων του βιομηχανικού κλάδου σε όλες τις χώρες, και ιδίως στις αναπτυσσόμενες, συμπεριλαμβανομένου, έως το 2030, της ενθάρρυνσης της καινοτομίας και της ουσιαστικής αύξησης του αριθμού των εργαζομένων στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης, κατά 1 εκατομμύριο, καθώς και της αύξησης των δαπανών για την έρευνα και την ανάπτυξη στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα.
- 9.α Διευκόλυνση της ανάπτυξης των βιώσιμων και ανθεκτικών υποδομών στις αναπτυσσόμενες χώρες, μέσω ενισχυμένης χρηματοοικονομικής, τεχνολογικής και τεχνικής υποστήριξης σε χώρες της Αφρικής, στις λιγότερο

ανεπτυγμένες χώρες, στις περικλειστές αναπτυσσόμενες χώρες και τα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη.

- 9.β Στήριξη της εγχώριας τεχνολογικής ανάπτυξης, έρευνας και καινοτομίας στις αναπτυσσόμενες χώρες, διασφαλίζοντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον πολιτικής που θα στηρίζει, μεταξύ άλλων, τη βιομηχανική διαφοροποίηση και την προστιθέμενη αξία των εμπορευμάτων.
- 9.γ Σημαντική αύξηση της πρόσβασης στην τεχνολογία της πληροφορίας και των επικοινωνιών, και επιδίωξη για την παροχή καθολικής και προσιτής πρόσβασης στο διαδίκτυο στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες έως το 2020.

Στόχος 10: Μειώνουμε την ανισότητα εντός και μεταξύ των χωρών

- 10.1 Έως το 2030, προοδευτική επίτευξη και διατήρηση της αύξησης του εισοδήματος για το κατώτερο 40% του πληθυσμού με ρυθμό υψηλότερο του μέσου εθνικού.
- 10.2 Έως το 2030, ενδυνάμωση και προαγωγή της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας, φυλής, εθνικότητας, καταγωγής, θρησκείας ή οικονομικής ή άλλης κατάστασης.
- 10.3 Διασφάλιση των ισότιμων ευκαιριών και μείωση των αποτελεσμάτων των ανισοτήτων, μέσω, μεταξύ άλλων, της εξάλειψης νόμων, πολιτικών και πρακτικών που επιτρέπουν διακρίσεις, και της προαγωγής των κατάλληλων νομοθεσιών, πολιτικών και δράσεων σε σχέση με αυτό το θέμα.
- 10.4 Υιοθέτηση πολιτικών, ιδιαίτερα φορολογικών και μισθολογικών, καθώς και πολιτικών κοινωνικής προστασίας, και προοδευτική επίτευξη μεγαλύτερης ισότητας.
- 10.5 Βελτίωση της ρύθμισης και της παρακολούθησης των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και ιδρυμάτων, και ενίσχυση της εφαρμογής αυτών των ρυθμίσεων.
- 10.6 Διασφάλιση της ενισχυμένης εκπροσώπησης και φωνής των αναπτυσσόμενων χωρών στη λήψη αποφάσεων σε παγκόσμιους οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς θεσμούς, προκειμένου να παρέχονται πιο αποτελεσματικοί, αξιόπιστοι, υπεύθυνοι και νομιμοποιημένοι θεσμοί.
- 10.7 Διευκόλυνση της μεθοδικής, ασφαλούς, ομαλής και υπεύθυνης μετανάστευσης και της κινητικότητας των ανθρώπων, μέσω της εφαρμογής σχεδιασμένων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστατευτικών πολιτικών.

- 10.α Εφαρμογή της αρχής της ειδικής και διαφοροποιημένης διαχείρισης προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, σύμφωνα με τις συμφωνίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.
- 10.β Ενθάρρυνση της δημόσιας αναπτυξιακής βοήθειας και των χρηματικών ροών, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων επενδύσεων, σε κράτη όπου εμφανίζεται μεγαλύτερη ανάγκη, και ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, τις αφρικανικές χώρες καθώς και στα μικρά αναπτυσσόμενα περικλειστά και νησιωτικά κράτη, σύμφωνα με τα εθνικά τους σχέδια και προγράμματα.
- 10.γ Έως το 2030, μείωση, σε ποσοστό λιγότερο του 3%, των εξόδων συναλλαγής για τα εμβάσματα των μεταναστών, και εξάλειψη των ροών εμβασμάτων με κόστος που υπερβαίνει το 5%.

Στόχος 11: Δημιουργούμε πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς χωρίς αποκλεισμούς, ασφαλείς, ανθεκτικούς και βιώσιμους

- 11.1 Έως το 2030, διασφάλιση της πρόσβασης όλων σε επαρκή, ασφαλή, προσιτή στέγαση και βασικές υπηρεσίες, και αναβάθμιση των φτωχογειτονιών.
- 11.2 Έως το 2030, παροχή ασφαλών, προσιτών, προσβάσιμων και βιώσιμων συστημάτων μεταφοράς για όλους, βελτίωση της ασφάλειας των δρόμων, κυρίως μέσω της επέκτασης των δημόσιων συγκοινωνιών, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις ανάγκες εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, όπως είναι οι γυναίκες, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρίες και οι ηλικιωμένοι.
- 11.3 Έως το 2030, βελτίωση της χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμης αστικοποίησης για όλους καθώς και των ικανοτήτων για συμμετοχικό, ολοκληρωμένο και βιώσιμο σχεδιασμό και διαχείριση των ανθρώπινων οικισμών για όλες τις χώρες.
- 11.4 Ενίσχυση των προσπάθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.
- 11.5 Έως το 2030, σημαντική μείωση του αριθμού των θανάτων και του αριθμού των πληγέντων από φυσικές καταστροφές, καθώς και των άμεσων οικονομικών απωλειών σε σχέση με το παγκόσμιο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν που οφείλεται σε φυσικές καταστροφές, συμπεριλαμβανομένων των σχετιζόμενων με το νερό καταστροφών, εστιάζοντας στην προστασία των φτωχών και των ανθρώπων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση.

- 11.6 Έως το 2030, μείωση του δυσμενούς, κατά κεφαλήν, περιβαλλοντικού αντίκτυπου των πόλεων, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ποιότητα του αέρα και τη διαχείριση των αστικών και άλλων αποβλήτων.
- 11.7 Έως το 2030, παροχή καθολικής πρόσβασης σε ασφαλείς, χωρίς αποκλεισμούς και προσβάσιμους πράσινους και δημόσιους χώρους, ιδίως για τις γυναίκες και τα παιδιά, τους ηλικιωμένους και τα άτομα με αναπηρία.
- 11.α Υποστήριξη θετικών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεσμών μεταξύ των αστικών, περιαστικών και αγροτικών περιοχών, μέσω της ενδυνάμωσης του εθνικού και περιφερειακού αναπτυξιακού σχεδιασμού.
- 11.β Έως το 2020, ουσιαστική αύξηση του αριθμού των πόλεων και των ανθρώπινων οικισμών που υιοθετούν και εφαρμόζουν ολοκληρωμένες πολιτικές και σχέδια τα οποία αποβλέπουν στην κοινωνική ένταξη, στην αποδοτικότητα των πόρων, στην άμβλυνση των επιπτώσεων και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, στην ανθεκτικότητα απέναντι στις καταστροφές, καθώς και ανάπτυξη και εφαρμογή μιας ολιστικής διαχείρισης του κινδύνου καταστροφών σε όλα τα επίπεδα, σύμφωνα με το Πλαίσιο Sendai για τη Μείωση των Κινδύνων από Καταστροφές 2015-2030.
- 11.γ Υποστήριξη των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, μέσω οικονομικής και τεχνικής βοήθειας, για την οικοδόμηση βιώσιμων και ανθεκτικών κτιρίων με τη χρήση τοπικών υλών.

Στόχος 12: Διασφαλίζουμε πρότυπα βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής

- 12.1 Εφαρμογή του Δεκαετούς Πλαισίου Προγραμμάτων για τα Πρότυπα Βιώσιμης Κατανάλωσης και Παραγωγής, με όλες τις χώρες να αναλαμβάνουν δράση, με τις ανεπτυγμένες να ηγούνται του εγχειρήματος αυτού, λαμβάνοντας υπόψη την ανάπτυξη και τις ικανότητες των αναπτυσσόμενων χωρών.
- 12.2 Έως το 2030, επίτευξη της βιώσιμης διαχείρισης και της επαρκούς χρήσης των φυσικών πόρων.
- 12.3 Έως το 2030, μείωση, κατά το ήμισυ, των κατά κεφαλήν παραγόμενων αποβλήτων τροφίμων παγκοσμίως, σε επίπεδο λιανικού εμπορίου και καταναλωτών, καθώς και μείωση των απωλειών τροφίμων σε όλη την αλυσίδα παραγωγής και εφοδιασμού, συμπεριλαμβανομένων των απωλειών έπειτα από τη συγκομιδή.
- 12.4 Έως το 2020, επίτευξη της περιβαλλοντικά ορθής διαχείρισης των χημικών και όλων των αποβλήτων σε όλη τη διάρκεια ζωής τους, σύμφωνα με τα διεθνώς συμφωνηθέντα πλαίσια, και σημαντική μείωση των εκπομπών τους στον

αέρα, το νερό και το έδαφος, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις τους στην ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον.

- 12.5 Έως το 2030, ουσιαστική μείωση της παραγωγής αποβλήτων μέσω της πρόληψης, της μείωσης, της ανακύκλωσης και της επαναχρησιμοποίησης.
- 12.6 Ενθάρρυνση των εταιρειών, ιδίως των μεγάλων και υπερεθνικών, να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές και να ενσωματώσουν πληροφορίες σχετικά με τη βιωσιμότητα στις εκθέσεις τους.
- 12.7 Προαγωγή των βιώσιμων πρακτικών δημοσίων συμβάσεων, σύμφωνα με τις εθνικές πολιτικές και τις προτεραιότητες.
- 12.8 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι άνθρωποι παντού έχουν την απαραίτητη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη και έναν τρόπο ζωής σε αρμονία με τη φύση.
- 12.α Στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών προκειμένου να ενισχύσουν την επιστημονική και τεχνολογική τους ικανότητα, που θα τις ωθήσει προς ένα πιο βιώσιμο πρότυπο κατανάλωσης και παραγωγής.
- 12.β Ανάπτυξη και χρησιμοποίηση εργαλείων παρακολούθησης του αντίκτυπου της βιώσιμης ανάπτυξης στον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την τοπική κουλτούρα και προϊόντα.
- 12.γ Εξορθολογισμός των μη αποδοτικών επιδοτήσεων για τα ορυκτά καύσιμα, οι οποίες ενθαρρύνουν την ανεξέλεγκτη κατανάλωση, εξαλείφοντας τις στρεβλώσεις της αγοράς, σύμφωνα με τις εθνικές περιστάσεις, και μεταξύ άλλων, μέσω της αναδιάρθρωσης της φορολογίας και της κατάργησης των επιζήμιων επιδοτήσεων, όπου υπάρχουν, ώστε να αποτυπώνονται οι αρνητικές περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και συνθήκες των αναπτυσσόμενων χωρών και ελαχιστοποιώντας τις πιθανές δυσμενείς επιπτώσεις στην ανάπτυξή τους με τρόπο που να προστατεύονται οι φτωχοί και οι πληγείσες κοινότητες.

Στόχος 13: Αναλαμβάνουμε άμεση δράση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεών της¹

- 13.1 Ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της προσαρμοστικής ικανότητας όλων των χωρών έναντι των κινδύνων και των φυσικών καταστροφών που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή.

¹ Αναγνωρίζεται ότι η Συμφωνία Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή αποτελεί το κύριο διεθνές, διακυβερνητικό φόρουμ για τη διαπραγμάτευση της παγκόσμιας απάντησης στην κλιματική αλλαγή.

- 13.2 Ενσωμάτωση των μέτρων για την κλιματική αλλαγή στις εθνικές πολιτικές, στρατηγικές και σχεδιασμούς.
- 13.3 Βελτίωση της εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης, καθώς και της ανθρώπινης και θεσμικής ικανότητας σχετικά με θέματα που αφορούν τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, την προσαρμογή, τη μείωση των επιπτώσεων και την έγκαιρη προειδοποίηση.
- 13.α Εφαρμογή της δέσμευσης που έχουν αναλάβει οι ανεπτυγμένες χώρες μέρη της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή, σχετικά με τον στόχο για την από κοινού ετήσια διάθεση 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων, μέχρι το 2020, μέσω διαφόρων πηγών, ώστε να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών, στο πλαίσιο της ανάληψης ουσιαστικών δράσεων άμβλυνσης των επιπτώσεων και διαφάνειας στην εφαρμογή, και την πλήρη λειτουργία του Πράσινου Ταμείου για το Κλίμα μέσω της κεφαλαιοποίησής του το συντομότερο δυνατό.
- 13.β Προώθηση μηχανισμών για την αύξηση της ικανότητας σχετικά με τον αποτελεσματικό σχεδιασμό και τη διαχείριση θεμάτων που αφορούν την κλιματική αλλαγή στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και στα μικρά αναπτυσσόμενα νησιωτικά κράτη, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, των νέων καθώς και των τοπικών και περιθωριοποιημένων κοινοτήτων.

Στόχος 14: Διατηρούμε και χρησιμοποιούμε με βιώσιμο τρόπο τους ωκεανούς, τις θάλασσες και τους θαλάσσιους πόρους προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης

- 14.1 Έως το 2025, πρόληψη και σημαντική μείωση όλων των μορφών θαλάσσιας ρύπανσης, ιδίως της ρύπανσης από χερσαίες δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων των θαλάσσιων απορριμμάτων και της ρύπανσης από θρεπτικές ουσίες.
- 14.2 Έως το 2020, βιώσιμη διαχείριση και προστασία των θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων προκειμένου να αποφευχθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις, μέσω της ενίσχυσης της ανθεκτικότητάς τους, καθώς και ανάληψη δράσης για την αποκατάστασή τους, έτσι ώστε να επιτευχθούν υγιείς και παραγωγικοί ωκεανοί.
- 14.3 Ελαχιστοποίηση και αντιμετώπιση των επιπτώσεων της οξίνισης των ωκεανών, μέσω της ενίσχυσης της επιστημονικής συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα.

- 14.4 Έως το 2020, αποτελεσματική ρύθμιση της αλιευτικής συγκομιδής και τερματισμός της υπεραλίευσης, της παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας, των καταστρεπτικών αλιευτικών τεχνικών, καθώς και εφαρμογή διαχειριστικών σχεδίων βασισμένων στην επιστήμη, έτσι ώστε να αποκατασταθούν τα αποθέματα αλιευμάτων το συντομότερο δυνατό, τουλάχιστον σε επίπεδα που θα επιτρέπουν την παραγωγή της μέγιστης βιώσιμης απόδοσης, όπως καθορίζονται από τα βιολογικά τους χαρακτηριστικά.
- 14.5 Έως το 2020, διατήρηση τουλάχιστον του 10% των θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών, σύμφωνα με το εθνικό και διεθνές δίκαιο και με βάση τα βέλτιστα διαθέσιμα επιστημονικά στοιχεία.
- 14.6 Έως το 2020, απαγόρευση συγκεκριμένων μορφών επιδοτήσεων αλιείας, οι οποίες συντελούν στην πλεονάζουσα αλιευτική ικανότητα και την υπερεκμετάλλευση, εξάλειψη των επιδοτήσεων που συντελούν στην παράνομη, λαθραία και άναρχη αλιεία, και αποφυγή της εισαγωγής νέων τέτοιων επιδοτήσεων, αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι η κατάλληλη και αποτελεσματική ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση των αναπτυσσόμενων και λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των διαπραγματεύσεων που διενεργούνται στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου σχετικά με τις αλιευτικές επιδοτήσεις.²
- 14.7 Έως το 2030, αύξηση των οικονομικών ωφελειών για τα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες από τη βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων πόρων, μέσω της βιώσιμης διαχείρισης της αλιείας, των υδατοκαλλιεργειών και του τουρισμού.
- 14.α Αύξηση της επιστημονικής γνώσης, ανάπτυξη των ερευνητικών ικανοτήτων και μεταφορά της θαλάσσιας τεχνολογίας, λαμβάνοντας υπόψη τα Κριτήρια και τις Κατευθυντήριες Γραμμές σχετικά με τη Μετάδοση της Θαλάσσιας Τεχνολογίας της Διακυβερνητικής Ωκεανογραφικής Επιτροπής, έτσι ώστε να βελτιωθεί η υγεία των ωκεανών και να ενισχυθεί η συμβολή της θαλάσσιας βιοποικιλότητας στην ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών, και ιδίως των μικρών αναπτυσσόμενων νησιωτικών κρατών και των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών.
- 14.β Παροχή πρόσβασης των παραδοσιακών αλιέων μικρής κλίμακας στους θαλάσσιους πόρους και τις αγορές.
- 14.γ Ενίσχυση της διατήρησης και της βιώσιμης χρήσης των ωκεανών και των πόρων τους, μέσω της εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, όπως προβλέπεται

² Λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες διαπραγματεύσεις στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, την Αναπτυξιακή Ατζέντα της Ντόχα και την υπουργική εντολή του Χονγκ Κονγκ.

από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία παρέχει το νομικό πλαίσιο για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση των ωκεανών και των πόρων τους, όπως αναφέρεται στην παρ. 158 του κειμένου αποτελεσμάτων της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, με τίτλο «Το μέλλον που θέλουμε».

Στόχος 15: Προστατεύουμε, αποκαθιστούμε και προωθούμε τη βιώσιμη χρήση των χερσαίων οικοσυστημάτων, διαχειριζόμαστε βιώσιμα τα δάση, καταπολεμούμε την απερήμωση, και σταματάμε και αναστρέφουμε την υποβάθμιση του εδάφους και την απώλεια της βιοποικιλότητας

- 15.1 Έως το 2020, διασφάλιση της διατήρησης, αποκατάστασης και βιώσιμης χρήσης των χερσαίων οικοσυστημάτων και των οικοσυστημάτων εσωτερικών υδάτων και των υπηρεσιών τους, ιδίως των δασών, των υδροβιότοπων, των βουνών και των ξηρών ζωνών, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς συμφωνίες.
- 15.2 Έως το 2020, προαγωγή της εφαρμογής της βιώσιμης διαχείρισης όλων των τύπων των δασών, τερματισμός της αποψίλωσης, αποκατάσταση των υποβαθμισμένων δασών και ουσιαστική αύξηση της δάσωσης και της αναδάσωσης παγκοσμίως.
- 15.3 Έως το 2030, καταπολέμηση της απερήμωσης, αποκατάσταση υποβαθμισμένων γαιών και εδαφών, συμπεριλαμβανομένων των εδαφών που επηρεάζονται από την απερήμωση, την ξηρασία και τις πλημμύρες, και επιδίωξη της επίτευξης ενός κόσμου με μηδενική υποβάθμιση της γης.
- 15.4 Έως το 2030, διασφάλιση της διατήρησης των ορεινών οικοσυστημάτων συμπεριλαμβανομένης της βιοποικιλότητάς τους, έτσι ώστε ενισχυθεί η ικανότητά τους να παράσχουν οφέλη απαραίτητα για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- 15.5 Ανάλυση επείγουσας και ουσιαστικής δράσης για τη μείωση της υποβάθμισης των φυσικών οικοτόπων, την αποτροπή της απώλειας της βιοποικιλότητας καθώς και την προστασία και την πρόληψη, έως το 2020, της εξαφάνισης απειλούμενων ειδών.
- 15.6 Προαγωγή του δίκαιου και ισότιμου καταμερισμού των οφελών που προέρχονται από τη χρήση των γενετικών πόρων και προαγωγή της κατάλληλης πρόσβασης σε τέτοιους πόρους, όπως έχει συμφωνηθεί διεθνώς.
- 15.7 Ανάλυση άμεσης δράσης για τον τερματισμό της λαθροθηρίας και της παράνομης διακίνησης προστατευόμενων ειδών της χλωρίδας και της

πανίδας, και την αντιμετώπιση τόσο της προσφοράς όσο και της ζήτησης παράνομων προϊόντων χλωρίδας και πανίδας.

- 15.8 Έως το 2020, θέσπιση μέτρων για την πρόληψη της εισαγωγής και τη σημαντική μείωση του αντίκτυπου των χωροκατακτητικών ξένων ειδών στα χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα, και τον έλεγχο ή εξάλειψη των κυριότερων από αυτά τα είδη.
- 15.9 Έως το 2020, ενσωμάτωση της αξίας των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας στον εθνικό και τοπικό σχεδιασμό, στις αναπτυξιακές διαδικασίες και στις στρατηγικές και υπολογισμούς μείωσης της φτώχειας.
- 15.α Κινητοποίηση και σημαντική αύξηση των οικονομικών πόρων από όλες τις πηγές για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.
- 15.β Κινητοποίηση σημαντικών πόρων από όλες τις πηγές και σε όλα τα επίπεδα για τη χρηματοδότηση της βιώσιμης διαχείρισης των δασών και παροχή επαρκών κινήτρων στις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να προωθήσουν τέτοιου είδους διαχείριση, συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης και της αναδάσωσης.
- 15.γ Ενίσχυση της παγκόσμιας στήριξης των προσπάθειών καταπολέμησης της λαθροθηρίας και της παράνομης διακίνησης προστατευόμενων ειδών, αυξάνοντας την ικανότητα των τοπικών κοινοτήτων να επιδιώκουν ευκαιρίες βιώσιμων συνθηκών διαβίωσης.

Στόχος 16: Προάγουμε ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη, παρέχουμε πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδομούμε αποτελεσματικούς, υπεύθυνους και χωρίς αποκλεισμούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα

- 16.1 Σημαντική μείωση όλων των μορφών βίας και των σχετικών ποσοστών θανάτων παντού.
- 16.2 Τερματισμός της κακοποίησης, της εκμετάλλευσης, της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και όλων των μορφών βίας και βασανιστηρίων που υφίστανται τα παιδιά.
- 16.3 Προαγωγή του κράτους δικαίου, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους.
- 16.4 Έως το 2030, σημαντική μείωση των παράνομων ροών χρημάτων και όπλων, ενίσχυση της ανάκτησης και επιστροφής κλεμμένων περιουσιακών στοιχείων και καταπολέμηση κάθε μορφής οργανωμένου εγκλήματος.

- 16.5 Ουσιαστική μείωση κάθε μορφής διαφθοράς και δωροδοκίας.
- 16.6 Ανάπτυξη αποτελεσματικών, υπεύθυνων και διαφανών θεσμών σε όλα τα επίπεδα.
- 16.7 Διασφάλιση της υπεύθυνης, χωρίς αποκλεισμούς, συμμετοχικής και αντιπροσωπευτικής λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα.
- 16.8 Διεύρυνση και ενίσχυση της συμμετοχής των αναπτυσσόμενων χωρών στους θεσμούς παγκόσμιας διακυβέρνησης.
- 16.9 Έως το 2030, παροχή νομικής ταυτότητας σε όλους, συμπεριλαμβανομένης της ληξιαρχικής καταχώρησης των γεννήσεων.
- 16.10 Διασφάλιση της δημόσιας πρόσβασης σε πληροφορίες και προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών, σύμφωνα με τις εκάστοτε εθνικές νομοθεσίες και διεθνείς συμφωνίες.
- 16.α Ενίσχυση των σχετικών εθνικών θεσμών, μέσω της διεθνούς συνεργασίας, για την οικοδόμηση ικανοτήτων σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, με στόχο την πρόληψη της βίας και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του εγκλήματος.
- 16.β Προαγωγή και εφαρμογή νόμων που δεν δημιουργούν διακρίσεις και πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης.

Στόχος 17: Ενισχύουμε τα μέσα εφαρμογής και αναζωογονούμε την Παγκόσμια Σύμπραξη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Χρηματοδότηση

- 17.1 Ενίσχυση της κινητοποίησης εγχώριων πόρων, μέσω της διεθνούς στήριξης στις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να βελτιωθεί η εγχώρια ικανότητα για τη συλλογή φόρων και άλλων εσόδων.
- 17.2 Πλήρης εφαρμογή, από τις ανεπτυγμένες χώρες, των δεσμεύσεών τους για την παροχή επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης αρκετών ανεπτυγμένων χωρών για επίτευξη του στόχου παροχής 0,7% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος για επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια (EAB/AEE) προς τις αναπτυσσόμενες χώρες και 0,15% έως 0,20% της EAB/AEE προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Οι χώρες που παρέχουν Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια ενθαρρύνονται να θέσουν ως στόχο τους την

παροχή τουλάχιστον του 0,20% της ΕΑΒ/ΑΕΕ στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

- 17.3 Κινητοποίηση επιπλέον χρηματοδοτικών πόρων για τις αναπτυσσόμενες χώρες από πολλαπλές πηγές.
- 17.4 Βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες προκειμένου να επιτύχουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του χρέους τους, μέσω συντονισμένων πολιτικών που στοχεύουν στην προώθηση της χρηματοδότησης, ελάφρυνσης και αναδιάρθρωσης του χρέους, ως ενδείκνυται, καθώς και αντιμετώπιση του εξωτερικού χρέους των υπερχρεωμένων φτωχών χωρών προκειμένου να μειωθεί η αδυναμία εξόφλησής του.
- 17.5 Υιοθέτηση και εφαρμογή καθεστώτων προώθησης των επενδύσεων για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.

Τεχνολογία

- 17.6 Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ Βορρά-Νότου, Νότου-Νότου καθώς και των τριγωνικών περιφερειακών και διεθνών συνεργασιών σε θέματα σχετικά με την πρόσβαση στην επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία, και ενίσχυση της ανταλλαγής γνώσεων με αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους, μέσω ενός βελτιωμένου συντονισμού των υπαρχόντων μηχανισμών, ιδίως σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών, καθώς και μέσω ενός παγκόσμιου μηχανισμού τεχνολογικής διευκόλυνσης.
- 17.7 Προαγωγή της ανάπτυξης, μεταφοράς, διάδοσης και διάχυσης περιβαλλοντικά ορθών τεχνολογιών στις αναπτυσσόμενες χώρες, με ευνοϊκούς και προτιμησιακούς όρους, όπως έχουν αμοιβαία συμφωνηθεί.
- 17.8 Έως το 2017, πλήρης λειτουργία της τράπεζας τεχνολογίας (technology bank) και του μηχανισμού οικοδόμησης ικανότητας στους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, και ενδυνάμωση της χρήσης των βασικών τεχνολογιών γενικής εφαρμογής, και ιδίως των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας.

Οικοδόμηση ικανοτήτων

- 17.9 Ενίσχυση της διεθνούς στήριξης για την εφαρμογή αποτελεσματικής και στοχοθετημένης οικοδόμησης ικανότητας στις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να προωθηθούν εθνικά σχέδια εφαρμογής όλων των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης, μέσω, μεταξύ άλλων, της συνεργασίας Βορρά-Νότου, Νότου-Νότου καθώς και των τριγωνικών συνεργασιών.

Εμπόριο

- 17.10 Προαγωγή ενός καθολικού, βάσει κανόνων, ανοικτού, απαλλαγμένου από διακρίσεις και ισότιμου πολυμερούς συστήματος εμπορίου στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, μέσω της ολοκλήρωσης των διαπραγματεύσεων για την Αναπτυξιακή Ατζέντα της Ντόχα.
- 17.11 Σημαντική αύξηση των εξαγωγών των αναπτυσσόμενων χωρών, ιδίως έχοντας ως στόχο τον διπλασιασμό του μεριδίου των παγκόσμιων εξαγωγών των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών μέχρι το 2020.
- 17.12 Έγκαιρη υλοποίηση της εφαρμογής της πρόσβασης στις απαλλαγμένες από δασμούς και ποσοτώσεις αγορές, σε διαρκή βάση, για όλες τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, σύμφωνα με τις αποφάσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, διασφαλίζοντας ότι οι προτιμησιακοί κανόνες καταγωγής που εφαρμόζονται στις εισαγωγές από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες είναι διαφανείς και απλοί και συμβάλλουν στη διευκόλυνση της πρόσβασης στις αγορές.

Συστημικά θέματα

Πολιτική και θεσμική συνοχή

- 17.13 Ενίσχυση της παγκόσμιας μακροοικονομικής σταθερότητας, μέσω του συντονισμού και της συνοχής των πολιτικών που ακολουθούνται.
- 17.14 Ενίσχυση της συνοχής των πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- 17.15 Σεβασμός του πολιτικού χώρου και της ηγεσίας, κάθε χώρας, αναφορικά με τη θέσπιση και εφαρμογή πολιτικών που στοχεύουν στην εξάλειψη της φτώχειας και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Πολυμερείς συμπράξεις

- 17.16 Ενίσχυση της Παγκόσμιας Σύμπραξης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η οποία συμπληρώνεται από πολυμερείς συμπράξεις που κινητοποιούν και μοιράζονται τη γνώση, την εμπειρογνωμοσύνη, την τεχνολογία και τους χρηματοδοτικούς πόρους, προκειμένου να στηριχθεί η επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης σε όλες τις χώρες, και ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- 17.17 Ενθάρρυνση και προώθηση των αποτελεσματικών συμπράξεων του δημοσίου, του δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών, με

βάση την εμπειρία και τις στρατηγικές άντλησης πόρων που παρέχουν οι συμπράξεις.

Δεδομένα, Παρακολούθηση και Λογοδοσία

- 17.18 Έως το 2020, ενίσχυση της υποστήριξης της οικοδόμησης ικανότητας των αναπτυσσόμενων χωρών, συμπεριλαμβανομένων των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών και των μικρών νησιωτικών αναπτυσσόμενων κρατών, προκειμένου να αυξηθεί σημαντικά η διαθεσιμότητα υψηλής ποιότητας, έγκαιρων και αξιόπιστων δεδομένων, διαχωρισμένων κατά εισόδημα, φύλο, ηλικία, φυλή, εθνικότητα, μεταναστευτικό στάτους, αναπηρία, γεωγραφική τοποθεσία και άλλα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τα εκάστοτε εθνικά πλαίσια.
- 17.19 Έως το 2030, αξιοποίηση των υφιστάμενων πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη μετρήσεων της προόδου της βιώσιμης ανάπτυξης συμπληρωματικών του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, και υποστήριξη της οικοδόμησης στατιστικής ικανότητας στις αναπτυσσόμενες χώρες.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

πηγή: Ο.Ν.Ε. (2020) <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list>

Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development*

Sustainable Development Goal indicators should be disaggregated, where relevant, by income, sex, age, race, ethnicity, migratory status, disability and geographic location, or other characteristics, in accordance with the Fundamental Principles of Official Statistics.¹

UNSD Indicator Codes ¹	Goals and targets (from the 2030 Agenda for Sustainable Development)	Indicators
Goal 1. End poverty in all its forms everywhere		
C010101	1.1 By 2030, eradicate extreme poverty for all people everywhere, currently measured as people living on less than \$1.25 a day	1.1.1 Proportion of the population living below the international poverty line by sex, age, employment status and geographic location (urban/rural)
C010201	1.2 By 2030, reduce at least by half the proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions	1.2.1 Proportion of population living below the national poverty line, by sex and age
C010202		1.2.2 Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions
C010301	1.3 Implement nationally appropriate social protection systems and measures for all, including floors, and by 2030 achieve substantial coverage of the poor and the vulnerable	1.3.1 Proportion of population covered by social protection floors/systems, by sex, distinguishing children, unemployed persons, older persons, persons with disabilities, pregnant women, newborns, work-injury victims and the poor and the vulnerable
C010401	1.4 By 2030, ensure that all men and women, in particular the poor and the vulnerable, have equal rights to economic resources, as well as access to basic services, ownership and control over land and other forms of property, inheritance, natural resources, appropriate new technology and financial services, including microfinance	1.4.1 Proportion of population living in households with access to basic services
C010402		1.4.2 Proportion of total adult population with secure tenure rights to land, (a) with legally recognized documentation, and (b) who perceive their rights to land as secure, by sex and type of tenure
C200303	1.5 By 2030, build the resilience of the poor and those in vulnerable situations and reduce their exposure and vulnerability to climate-related extreme events and other economic, social and environmental shocks and disasters	1.5.1 Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters per 100,000 population
C010502		1.5.2 Direct economic loss attributed to disasters in relation to global gross domestic product (GDP)
C200304		1.5.3 Number of countries that adopt and implement national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030
C200305		1.5.4 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies
C010a04	1.a Ensure significant mobilization of resources from a variety of sources, including through enhanced development cooperation, in order to provide adequate and predictable means for developing countries, in particular least developed countries, to implement programmes and policies to end poverty in all its dimensions	1.a.1 Total official development assistance grants from all donors that focus on poverty reduction as a share of the recipient country's gross national income
C010a02		1.a.2 Proportion of total government spending on essential services (education, health and social protection)
C010b02	1.b Create sound policy frameworks at the national, regional and international levels, based on pro-poor and gender-sensitive development strategies, to support accelerated investment in poverty eradication actions	1.b.1 Pro-poor public social spending
Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture		
C020101	2.1 By 2030, end hunger and ensure access by all people, in particular the poor and people in vulnerable situations, including infants, to safe, nutritious and sufficient food all year round	2.1.1 Prevalence of undernourishment
C020102		2.1.2 Prevalence of moderate or severe food insecurity in the population, based on the Food Insecurity Experience Scale (FIES)
C020201	2.2 By 2030, end all forms of malnutrition, including achieving, by 2025, the internationally agreed targets on stunting and wasting in children under 5 years of age, and address the nutritional needs of adolescent girls, pregnant and lactating women and older persons	2.2.1 Prevalence of stunting (height for age <-2 standard deviation from the median of the World Health Organization (WHO) Child Growth Standards) among children under 5 years of age
C020202		2.2.2 Prevalence of malnutrition (weight for height >+2 or <-2 standard deviation from the median of the WHO Child Growth Standards) among children under 5 years of age, by type (wasting and overweight)
C020203		2.2.3 Prevalence of anaemia in women aged 15 to 49 years, by pregnancy status (percentage)
C020301	2.3 By 2030, double the agricultural productivity and incomes of small-scale food producers, in particular women, indigenous peoples, family farmers, pastoralists and fishers, including through secure and equal access to land, other productive resources and inputs, knowledge, financial services, markets and opportunities for value addition and non-farm employment	2.3.1 Volume of production per labour unit by classes of farming/pastoral/forestry enterprise size
C020302		2.3.2 Average income of small-scale food producers, by sex and indigenous status

C020401	2.4 By 2030, ensure sustainable food production systems and implement resilient agricultural practices that increase productivity and production, that help maintain ecosystems, that strengthen capacity for adaptation to climate change, extreme weather, drought, flooding and other disasters and that progressively improve land and soil quality	2.4.1 Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture
C020501	2.5 By 2020, maintain the genetic diversity of seeds, cultivated plants and farmed and domesticated animals and their related wild species, including through soundly managed and diversified seed and plant banks at the national, regional and international levels, and promote access to and fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of genetic resources and associated traditional knowledge, as internationally agreed	2.5.1 Number of plant and animal genetic resources for food and agriculture secured in either medium- or long-term conservation facilities
C020503		2.5.2 Proportion of local breeds classified as being at risk of extinction
C020a01	2.a Increase investment, including through enhanced international cooperation, in rural infrastructure, agricultural research and extension services, technology development and plant and livestock gene banks in order to enhance agricultural productive capacity in developing countries, in particular least developed countries	2.a.1 The agriculture orientation index for government expenditures
C020a02		2.a.2 Total official flows (official development assistance plus other official flows) to the agriculture sector
C020b02	2.b Correct and prevent trade restrictions and distortions in world agricultural markets, including through the parallel elimination of all forms of agricultural export subsidies and all export measures with equivalent effect, in accordance with the mandate of the Doha Development Round	2.b.1 Agricultural export subsidies
C020c01	2.c Adopt measures to ensure the proper functioning of food commodity markets and their derivatives and facilitate timely access to market information, including on food reserves, in order to help limit extreme food price volatility	2.c.1 Indicator of food price anomalies
Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages		
C030101	3.1 By 2030, reduce the global maternal mortality ratio to less than 70 per 100,000 live births	3.1.1 Maternal mortality ratio
C030102		3.1.2 Proportion of births attended by skilled health personnel
C030201	3.2 By 2030, end preventable deaths of newborns and children under 5 years of age, with all countries aiming to reduce neonatal mortality to at least as low as 12 per 1,000 live births and under-5 mortality to at least as low as 25 per 1,000 live births	3.2.1 Under-5 mortality rate
C030202		3.2.2 Neonatal mortality rate
C030301	3.3 By 2030, end the epidemics of AIDS, tuberculosis, malaria and neglected tropical diseases and combat hepatitis, water-borne diseases and other communicable diseases	3.3.1 Number of new HIV infections per 1,000 uninfected population, by sex, age and key populations
C030302		3.3.2 Tuberculosis incidence per 100,000 population
C030303		3.3.3 Malaria incidence per 1,000 population
C030304		3.3.4 Hepatitis B incidence per 100,000 population
C030305		3.3.5 Number of people requiring interventions against neglected tropical diseases
C030401	3.4 By 2030, reduce by one third premature mortality from non-communicable diseases through prevention and treatment and promote mental health and well-being	3.4.1 Mortality rate attributed to cardiovascular disease, cancer, diabetes or chronic respiratory disease
C030402		3.4.2 Suicide mortality rate
C030501	3.5 Strengthen the prevention and treatment of substance abuse, including narcotic drug abuse and harmful use of alcohol	3.5.1 Coverage of treatment interventions (pharmacological, psychosocial and rehabilitation and aftercare services) for substance use disorders
C030502		3.5.2 Alcohol per capita consumption (aged 15 years and older) within a calendar year in litres of pure alcohol
C030601	3.6 By 2020, halve the number of global deaths and injuries from road traffic accidents	3.6.1 Death rate due to road traffic injuries
C030701	3.7 By 2030, ensure universal access to sexual and reproductive health-care services, including for family planning, information and education, and the integration of reproductive health into national strategies and programmes	3.7.1 Proportion of women of reproductive age (aged 15–49 years) who have their need for family planning satisfied with modern methods
C030702		3.7.2 Adolescent birth rate (aged 10–14 years; aged 15–19 years) per 1,000 women in that age group
C030801	3.8 Achieve universal health coverage, including financial risk protection, access to quality essential health-care services and access to safe, effective, quality and affordable essential medicines and vaccines for all	3.8.1 Coverage of essential health services
C030802		3.8.2 Proportion of population with large household expenditures on health as a share of total household expenditure or income
C030901	3.9 By 2030, substantially reduce the number of deaths and illnesses from hazardous chemicals and air, water and soil pollution and contamination	3.9.1 Mortality rate attributed to household and ambient air pollution
C030902		3.9.2 Mortality rate attributed to unsafe water, unsafe sanitation and lack of hygiene (exposure to unsafe Water, Sanitation and Hygiene for All (WASH) services)

C030903		3.9.3 Mortality rate attributed to unintentional poisoning
C030a01	3.a Strengthen the implementation of the World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control in all countries, as appropriate	3.a.1 Age-standardized prevalence of current tobacco use among persons aged 15 years and older
C030b01	3.b Support the research and development of vaccines and medicines for the communicable and non-communicable diseases that primarily affect developing countries, provide access to affordable essential medicines and vaccines, in accordance with the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, which affirms the right of developing countries to use to the full the provisions in the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights regarding flexibilities to protect public health, and, in particular, provide access to medicines for all	3.b.1 Proportion of the target population covered by all vaccines included in their national programme
C030b02		3.b.2 Total net official development assistance to medical research and basic health sectors
C030b03		3.b.3 Proportion of health facilities that have a core set of relevant essential medicines available and affordable on a sustainable basis
C030c01	3.c Substantially increase health financing and the recruitment, development, training and retention of the health workforce in developing countries, especially in least developed countries and small island developing States	3.c.1 Health worker density and distribution
C030d01	3.d Strengthen the capacity of all countries, in particular developing countries, for early warning, risk reduction and management of national and global health risks	3.d.1 International Health Regulations (IHR) capacity and health emergency preparedness
C030d02		3.d.2 Percentage of bloodstream infections due to selected antimicrobial-resistant organisms'
	Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all	
C040101	4.1 By 2030, ensure that all girls and boys complete free, equitable and quality primary and secondary education leading to relevant and effective learning outcomes	4.1.1 Proportion of children and young people (a) in grades 2/3; (b) at the end of primary; and (c) at the end of lower secondary achieving at least a minimum proficiency level in (i) reading and (ii) mathematics, by sex
C040102		4.1.2 Completion rate (primary education, lower secondary education, upper secondary education)
C040201	4.2 By 2030, ensure that all girls and boys have access to quality early childhood development, care and pre-primary education so that they are ready for primary education	4.2.1 Proportion of children aged 24-59 months who are developmentally on track in health, learning and psychosocial well-being, by sex'
C040202		4.2.2 Participation rate in organized learning (one year before the official primary entry age), by sex
C040301	4.3 By 2030, ensure equal access for all women and men to affordable and quality technical, vocational and tertiary education, including university	4.3.1 Participation rate of youth and adults in formal and non-formal education and training in the previous 12 months, by sex
C040401	4.4 By 2030, substantially increase the number of youth and adults who have relevant skills, including technical and vocational skills, for employment, decent jobs and entrepreneurship	4.4.1 Proportion of youth and adults with information and communications technology (ICT) skills, by type of skill
C040501	4.5 By 2030, eliminate gender disparities in education and ensure equal access to all levels of education and vocational training for the vulnerable, including persons with disabilities, indigenous peoples and children in vulnerable situations	4.5.1 Parity indices (female/male, rural/urban, bottom/top wealth quintile and others such as disability status, indigenous peoples and conflict-affected, as data become available) for all education indicators on this list that can be disaggregated
C040601	4.6 By 2030, ensure that all youth and a substantial proportion of adults, both men and women, achieve literacy and numeracy	4.6.1 Proportion of population in a given age group achieving at least a fixed level of proficiency in functional (a) literacy and (b) numeracy skills, by sex
C200306	4.7 By 2030, ensure that all learners acquire the knowledge and skills needed to promote sustainable development, including, among others, through education for sustainable development and sustainable lifestyles, human rights, gender equality, promotion of a culture of peace and non-violence, global citizenship and appreciation of cultural diversity and of culture's contribution to sustainable development	4.7.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development are mainstreamed in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment
C040a01	4.a Build and upgrade education facilities that are child, disability and gender sensitive and provide safe, non-violent, inclusive and effective learning environments for all	4.a.1 Proportion of schools offering basic services, by type of service
C040b01	4.b By 2020, substantially expand globally the number of scholarships available to developing countries, in particular least developed countries, small island developing States and African countries, for enrolment in higher education, including vocational training and information and communications technology, technical, engineering and scientific programmes, in developed countries and other developing countries	4.b.1 Volume of official development assistance flows for scholarships by sector and type of study
C040c01	4.c By 2030, substantially increase the supply of qualified teachers, including through international cooperation for teacher training in developing countries, especially least developed countries and small island developing States	4.c.1 Proportion of teachers with the minimum required qualifications, by education level'
	Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls	
C050101	5.1 End all forms of discrimination against all women and girls everywhere	5.1.1 Whether or not legal frameworks are in place to promote, enforce and monitor equality and non-discrimination on the basis of sex

C050201	5.2 Eliminate all forms of violence against all women and girls in the public and private spheres, including trafficking and sexual and other types of exploitation	5.2.1 Proportion of ever-partnered women and girls aged 15 years and older subjected to physical, sexual or psychological violence by a current or former intimate partner in the previous 12 months, by form of violence and by age
C050202		5.2.2 Proportion of women and girls aged 15 years and older subjected to sexual violence by persons other than an intimate partner in the previous 12 months, by age and place of occurrence
C050301	5.3 Eliminate all harmful practices, such as child, early and forced marriage and female genital mutilation	5.3.1 Proportion of women aged 20–24 years who were married or in a union before age 15 and before age 18
C050302		5.3.2 Proportion of girls and women aged 15–49 years who have undergone female genital mutilation/cutting, by age
C050401	5.4 Recognize and value unpaid care and domestic work through the provision of public services, infrastructure and social protection policies and the promotion of shared responsibility within the household and the family as nationally appropriate	5.4.1 Proportion of time spent on unpaid domestic and care work, by sex, age and location
C050501	5.5 Ensure women's full and effective participation and equal opportunities for leadership at all levels of decision-making in political, economic and public life	5.5.1 Proportion of seats held by women in (a) national parliaments and (b) local governments
C050502		5.5.2 Proportion of women in managerial positions
C050601	5.6 Ensure universal access to sexual and reproductive health and reproductive rights as agreed in accordance with the Programme of Action of the International Conference on Population and Development and the Beijing Platform for Action and the outcome documents of their review conferences	5.6.1 Proportion of women aged 15–49 years who make their own informed decisions regarding sexual relations, contraceptive use and reproductive health care
C050602		5.6.2 Number of countries with laws and regulations that guarantee full and equal access to women and men aged 15 years and older to sexual and reproductive health care, information and education
C050a01	5.a Undertake reforms to give women equal rights to economic resources, as well as access to ownership and control over land and other forms of property, financial services, inheritance and natural resources, in accordance with national laws	5.a.1 (a) Proportion of total agricultural population with ownership or secure rights over agricultural land, by sex; and (b) share of women among owners or rights-bearers of agricultural land, by type of tenure
C050a02		5.a.2 Proportion of countries where the legal framework (including customary law) guarantees women's equal rights to land ownership and/or control
C050b01	5.b Enhance the use of enabling technology, in particular information and communications technology, to promote the empowerment of women	5.b.1 Proportion of individuals who own a mobile telephone, by sex
C050c01	5.c Adopt and strengthen sound policies and enforceable legislation for the promotion of gender equality and the empowerment of all women and girls at all levels	5.c.1 Proportion of countries with systems to track and make public allocations for gender equality and women's empowerment
Goal 6. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all		
C060101	6.1 By 2030, achieve universal and equitable access to safe and affordable drinking water for all	6.1.1 Proportion of population using safely managed drinking water services
C060201	6.2 By 2030, achieve access to adequate and equitable sanitation and hygiene for all and end open defecation, paying special attention to the needs of women and girls and those in vulnerable situations	6.2.1 Proportion of population using (a) safely managed sanitation services and (b) a hand-washing facility with soap and water
C060303	6.3 By 2030, improve water quality by reducing pollution, eliminating dumping and minimizing release of hazardous chemicals and materials, halving the proportion of untreated wastewater and substantially increasing recycling and safe reuse globally	6.3.1 Proportion of domestic and industrial wastewater flows safely treated
C060302		6.3.2 Proportion of bodies of water with good ambient water quality
C060401	6.4 By 2030, substantially increase water-use efficiency across all sectors and ensure sustainable withdrawals and supply of freshwater to address water scarcity and substantially reduce the number of people suffering from water scarcity	6.4.1 Change in water-use efficiency over time
C060402		6.4.2 Level of water stress: freshwater withdrawal as a proportion of available freshwater resources
C060501	6.5 By 2030, implement integrated water resources management at all levels, including through transboundary cooperation as appropriate	6.5.1 Degree of integrated water resources management
C060502		6.5.2 Proportion of transboundary basin area with an operational arrangement for water cooperation
C060601	6.6 By 2020, protect and restore water-related ecosystems, including mountains, forests, wetlands, rivers, aquifers and lakes	6.6.1 Change in the extent of water-related ecosystems over time
C060a01	6.a By 2030, expand international cooperation and capacity-building support to developing countries in water- and sanitation-related activities and programmes, including water harvesting, desalination, water efficiency, wastewater treatment, recycling and reuse technologies	6.a.1 Amount of water- and sanitation-related official development assistance that is part of a government-coordinated spending plan
C060b01	6.b Support and strengthen the participation of local communities in improving water and sanitation management	6.b.1 Proportion of local administrative units with established and operational policies and procedures for participation of local communities in water and sanitation management
Goal 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all		
C070101	7.1 By 2030, ensure universal access to affordable, reliable and modern	7.1.1 Proportion of population with access to electricity

C070102	7.1 By 2030, ensure universal access to affordable, reliable and modern energy services	7.1.2 Proportion of population with primary reliance on clean fuels and technology
C070201	7.2 By 2030, increase substantially the share of renewable energy in the global energy mix	7.2.1 Renewable energy share in the total final energy consumption
C070301	7.3 By 2030, double the global rate of improvement in energy efficiency	7.3.1 Energy intensity measured in terms of primary energy and GDP
C070a01	7.a By 2030, enhance international cooperation to facilitate access to clean energy research and technology, including renewable energy, energy efficiency and advanced and cleaner fossil-fuel technology, and promote investment in energy infrastructure and clean energy technology	7.a.1 International financial flows to developing countries in support of clean energy research and development and renewable energy production, including in hybrid systems
C200208	7.b By 2030, expand infrastructure and upgrade technology for supplying modern and sustainable energy services for all in developing countries, in particular least developed countries, small island developing States and landlocked developing countries, in accordance with their respective programmes of support	7.b.1 Installed renewable energy-generating capacity in developing countries (in watts per capita)
Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all		
C080101	8.1 Sustain per capita economic growth in accordance with national circumstances and, in particular, at least 7 per cent gross domestic product growth per annum in the least developed countries	8.1.1 Annual growth rate of real GDP per capita
C080201	8.2 Achieve higher levels of economic productivity through diversification, technological upgrading and innovation, including through a focus on high-value added and labour-intensive sectors	8.2.1 Annual growth rate of real GDP per employed person
C080302	8.3 Promote development-oriented policies that support productive activities, decent job creation, entrepreneurship, creativity and innovation, and encourage the formalization and growth of micro-, small- and medium-sized enterprises, including through access to financial services	8.3.1 Proportion of informal employment in total employment, by sector and sex
C200202	8.4 Improve progressively, through 2030, global resource efficiency in consumption and production and endeavour to decouple economic growth from environmental degradation, in accordance with the 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production, with developed countries taking the lead	8.4.1 Material footprint, material footprint per capita, and material footprint per GDP
C200203		8.4.2 Domestic material consumption, domestic material consumption per capita, and domestic material consumption per GDP
C080501	8.5 By 2030, achieve full and productive employment and decent work for all women and men, including for young people and persons with disabilities, and equal pay for work of equal value	8.5.1 Average hourly earnings of employees, by sex, age, occupation and persons with disabilities
C080502		8.5.2 Unemployment rate, by sex, age and persons with disabilities
C080601	8.6 By 2020, substantially reduce the proportion of youth not in employment, education or training	8.6.1 Proportion of youth (aged 15–24 years) not in education, employment or training
C080701	8.7 Take immediate and effective measures to eradicate forced labour, end modern slavery and human trafficking and secure the prohibition and elimination of the worst forms of child labour, including recruitment and use of child soldiers, and by 2025 end child labour in all its forms	8.7.1 Proportion and number of children aged 5–17 years engaged in child labour, by sex and age
C080801	8.8 Protect labour rights and promote safe and secure working environments for all workers, including migrant workers, in particular women migrants, and those in precarious employment	8.8.1 Fatal and non-fatal occupational injuries per 100,000 workers, by sex and migrant status
C080802		8.8.2 Level of national compliance with labour rights (freedom of association and collective bargaining) based on International Labour Organization (ILO) textual sources and national legislation, by sex and migrant status
C080901	8.9 By 2030, devise and implement policies to promote sustainable tourism that creates jobs and promotes local culture and products	8.9.1 Tourism direct GDP as a proportion of total GDP and in growth rate
C081001	8.10 Strengthen the capacity of domestic financial institutions to encourage and expand access to banking, insurance and financial services for all	8.10.1 (a) Number of commercial bank branches per 100,000 adults and (b) number of automated teller machines (ATMs) per 100,000 adults
C081002		8.10.2 Proportion of adults (15 years and older) with an account at a bank or other financial institution or with a mobile-money-service provider
C080a01	8.a Increase Aid for Trade support for developing countries, in particular least developed countries, including through the Enhanced Integrated Framework for Trade-related Technical Assistance to Least Developed Countries	8.a.1 Aid for Trade commitments and disbursements
C080b01	8.b By 2020, develop and operationalize a global strategy for youth employment and implement the Global Jobs Pact of the International Labour Organization	8.b.1 Existence of a developed and operationalized national strategy for youth employment, as a distinct strategy or as part of a national employment strategy
Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation		
C090101	9.1 Develop quality, reliable, sustainable and resilient infrastructure, including regional and transborder infrastructure, to support economic development and human well-being, with a focus on affordable and equitable access for all	9.1.1 Proportion of the rural population who live within 2 km of an all-season road
C090102		9.1.2 Passenger and freight volumes, by mode of transport

C090201	9.2 Promote inclusive and sustainable industrialization and, by 2030, significantly raise industry's share of employment and gross domestic product, in line with national circumstances, and double its share in least developed countries	9.2.1 Manufacturing value added as a proportion of GDP and per capita
C090202		9.2.2 Manufacturing employment as a proportion of total employment
C090301	9.3 Increase the access of small-scale industrial and other enterprises, in particular in developing countries, to financial services, including affordable credit, and their integration into value chains and markets	9.3.1 Proportion of small-scale industries in total industry value added
C090302		9.3.2 Proportion of small-scale industries with a loan or line of credit
C090401	9.4 By 2030, upgrade infrastructure and retrofit industries to make them sustainable, with increased resource-use efficiency and greater adoption of clean and environmentally sound technologies and industrial processes, with all countries taking action in accordance with their respective capabilities	9.4.1 CO ₂ emission per unit of value added
C090501	9.5 Enhance scientific research, upgrade the technological capabilities of industrial sectors in all countries, in particular developing countries, including, by 2030, encouraging innovation and substantially increasing the number of research and development workers per 1 million people and public and private research and development spending	9.5.1 Research and development expenditure as a proportion of GDP
C090502		9.5.2 Researchers (in full-time equivalent) per million inhabitants
C090a01	9.a Facilitate sustainable and resilient infrastructure development in developing countries through enhanced financial, technological and technical support to African countries, least developed countries, landlocked developing countries and small island developing States	9.a.1 Total official international support (official development assistance plus other official flows) to infrastructure
C090b01	9.b Support domestic technology development, research and innovation in developing countries, including by ensuring a conducive policy environment for, inter alia, industrial diversification and value addition to commodities	9.b.1 Proportion of medium and high-tech industry value added in total value added
C090c01	9.c Significantly increase access to information and communications technology and strive to provide universal and affordable access to the Internet in least developed countries by 2020	9.c.1 Proportion of population covered by a mobile network, by technology
Goal 10. Reduce inequality within and among countries		
C100101	10.1 By 2030, progressively achieve and sustain income growth of the bottom 40 per cent of the population at a rate higher than the national average	10.1.1 Growth rates of household expenditure or income per capita among the bottom 40 per cent of the population and the total population
C100201	10.2 By 2030, empower and promote the social, economic and political inclusion of all, irrespective of age, sex, disability, race, ethnicity, origin, religion or economic or other status	10.2.1 Proportion of people living below 50 per cent of median income, by sex, age and persons with disabilities
C200204	10.3 Ensure equal opportunity and reduce inequalities of outcome, including by eliminating discriminatory laws, policies and practices and promoting appropriate legislation, policies and action in this regard	10.3.1 Proportion of population reporting having personally felt discriminated against or harassed in the previous 12 months on the basis of a ground of discrimination prohibited under international human rights law
C100401	10.4 Adopt policies, especially fiscal, wage and social protection policies, and progressively achieve greater equality	10.4.1 Labour share of GDP
C100402		10.4.2 Redistributive impact of fiscal policy ⁴
C100501	10.5 Improve the regulation and monitoring of global financial markets and institutions and strengthen the implementation of such regulations	10.5.1 Financial Soundness Indicators
C200205	10.6 Ensure enhanced representation and voice for developing countries in decision-making in global international economic and financial institutions in order to deliver more effective, credible, accountable and legitimate institutions	10.6.1 Proportion of members and voting rights of developing countries in international organizations
C100701	10.7 Facilitate orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people, including through the implementation of planned and well-managed migration policies	10.7.1 Recruitment cost borne by employee as a proportion of monthly income earned in country of destination
C100702		10.7.2 Number of countries with migration policies that facilitate orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people
C100703		10.7.3 Number of people who died or disappeared in the process of migration towards an international destination'
C100704		10.7.4 Proportion of the population who are refugees, by country of origin
C100a01	10.a Implement the principle of special and differential treatment for developing countries, in particular least developed countries, in accordance with World Trade Organization agreements	10.a.1 Proportion of tariff lines applied to imports from least developed countries and developing countries with zero-tariff
C100b01	10.b Encourage official development assistance and financial flows, including foreign direct investment, to States where the need is greatest, in particular least developed countries, African countries, small island developing States and landlocked developing countries, in accordance with their national plans and programmes	10.b.1 Total resource flows for development, by recipient and donor countries and type of flow (e.g. official development assistance, foreign direct investment and other flows)
C100c01	10.c By 2030, reduce to less than 3 per cent the transaction costs of migrant remittances and eliminate remittance corridors with costs higher than 5 per cent	10.c.1 Remittance costs as a proportion of the amount remitted
Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable		

C110101	11.1 By 2030, ensure access for all to adequate, safe and affordable housing and basic services and upgrade slums	11.1.1 Proportion of urban population living in slums, informal settlements or inadequate housing
C110201	11.2 By 2030, provide access to safe, affordable, accessible and sustainable transport systems for all, improving road safety, notably by expanding public transport, with special attention to the needs of those in vulnerable situations, women, children, persons with disabilities and older persons	11.2.1 Proportion of population that has convenient access to public transport, by sex, age and persons with disabilities
C110301		11.3.1 Ratio of land consumption rate to population growth rate
C110302	11.3 By 2030, enhance inclusive and sustainable urbanization and capacity for participatory, integrated and sustainable human settlement planning and management in all countries	11.3.2 Proportion of cities with a direct participation structure of civil society in urban planning and management that operate regularly and democratically
C110401	11.4 Strengthen efforts to protect and safeguard the world's cultural and natural heritage	11.4.1 Total per capita expenditure on the preservation, protection and conservation of all cultural and natural heritage, by source of funding (public, private), type of heritage (cultural, natural) and level of government (national, regional, and local/municipal)
C200303	11.5 By 2030, significantly reduce the number of deaths and the number of people affected and substantially decrease the direct economic losses relative to global gross domestic product caused by disasters, including water-related disasters, with a focus on protecting the poor and people in vulnerable situations	11.5.1 Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters per 100,000 population
C110502		11.5.2 Direct economic loss in relation to global GDP, damage to critical infrastructure and number of disruptions to basic services, attributed to disasters
C110603	11.6 By 2030, reduce the adverse per capita environmental impact of cities, including by paying special attention to air quality and municipal and other waste management	11.6.1 Proportion of municipal solid waste collected and managed in controlled facilities out of total municipal waste generated, by cities
C110602		11.6.2 Annual mean levels of fine particulate matter (e.g. PM2.5 and PM10) in cities (population weighted)
C110701	11.7 By 2030, provide universal access to safe, inclusive and accessible, green and public spaces, in particular for women and children, older persons and persons with disabilities	11.7.1 Average share of the built-up area of cities that is open space for public use for all, by sex, age and persons with disabilities
C110702		11.7.2 Proportion of persons victim of physical or sexual harassment, by sex, age, disability status and place of occurrence, in the previous 12 months
C110a02	11.a Support positive economic, social and environmental links between urban, peri-urban and rural areas by strengthening national and regional development planning	11.a.1 Number of countries that have national urban policies or regional development plans that (a) respond to population dynamics; (b) ensure balanced territorial development; and (c) increase local fiscal space
C200304	11.b By 2020, substantially increase the number of cities and human settlements adopting and implementing integrated policies and plans towards inclusion, resource efficiency, mitigation and adaptation to climate change, resilience to disasters, and develop and implement, in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030, holistic disaster risk management at all levels	11.b.1 Number of countries that adopt and implement national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030
C200305		11.b.2 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies
	11.c Support least developed countries, including through financial and technical assistance, in building sustainable and resilient buildings utilizing local materials	<i>No suitable replacement indicator was proposed. The global statistical community is encouraged to work to develop an indicator that could be proposed for the 2025 comprehensive review. See E/CN.3/2020/2, paragraph 23.</i>
Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns		
C120101	12.1 Implement the 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production Patterns, all countries taking action, with developed countries taking the lead, taking into account the development and capabilities of developing countries	12.1.1 Number of countries developing, adopting or implementing policy instruments aimed at supporting the shift to sustainable consumption and production
C200202	12.2 By 2030, achieve the sustainable management and efficient use of natural resources	12.2.1 Material footprint, material footprint per capita, and material footprint per GDP
C200203		12.2.2 Domestic material consumption, domestic material consumption per capita, and domestic material consumption per GDP
C120301	12.3 By 2030, halve per capita global food waste at the retail and consumer levels and reduce food losses along production and supply chains, including post-harvest losses	12.3.1 (a) Food loss index and (b) food waste index
C120401	12.4 By 2020, achieve the environmentally sound management of chemicals and all wastes throughout their life cycle, in accordance with agreed international frameworks, and significantly reduce their release to air, water and soil in order to minimize their adverse impacts on human health and the environment	12.4.1 Number of parties to international multilateral environmental agreements on hazardous waste, and other chemicals that meet their commitments and obligations in transmitting information as required by each relevant agreement
C120402		12.4.2 (a) Hazardous waste generated per capita; and (b) proportion of hazardous waste treated, by type of treatment
C120501	12.5 By 2030, substantially reduce waste generation through prevention, reduction, recycling and reuse	12.5.1 National recycling rate, tons of material recycled
C120601	12.6 Encourage companies, especially large and transnational companies, to adopt sustainable practices and to integrate sustainability information into their reporting cycle	12.6.1 Number of companies publishing sustainability reports
C120701	12.7 Promote public procurement practices that are sustainable, in accordance with national policies and priorities	12.7.1 Degree of sustainable public procurement policies and action plan implementation

C200306	12.8 By 2030, ensure that people everywhere have the relevant information and awareness for sustainable development and lifestyles in harmony with nature	12.8.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development are mainstreamed in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment
C200208	12.a Support developing countries to strengthen their scientific and technological capacity to move towards more sustainable patterns of consumption and production	12.a.1 Installed renewable energy-generating capacity in developing countries (in watts per capita)
C120b02	12.b Develop and implement tools to monitor sustainable development impacts for sustainable tourism that creates jobs and promotes local culture and products	12.b.1 Implementation of standard accounting tools to monitor the economic and environmental aspects of tourism sustainability
C120c01	12.c Rationalize inefficient fossil-fuel subsidies that encourage wasteful consumption by removing market distortions, in accordance with national circumstances, including by restructuring taxation and phasing out those harmful subsidies, where they exist, to reflect their environmental impacts, taking fully into account the specific needs and conditions of developing countries and minimizing the possible adverse impacts on their development in a manner that protects the poor and the affected communities	12.c.1 Amount of fossil-fuel subsidies per unit of GDP (production and consumption) ^f
Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts³		
C200303	13.1 Strengthen resilience and adaptive capacity to climate-related hazards and natural disasters in all countries	13.1.1 Number of deaths, missing persons and directly affected persons attributed to disasters per 100,000 population
C200304		13.1.2 Number of countries that adopt and implement national disaster risk reduction strategies in line with the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030
C200305		13.1.3 Proportion of local governments that adopt and implement local disaster risk reduction strategies in line with national disaster risk reduction strategies
C130203	13.2 Integrate climate change measures into national policies, strategies and planning	13.2.1 Number of countries with nationally determined contributions, long-term strategies, national adaptation plans, strategies as reported in adaptation communications and national communications
C130202		13.2.2 Total greenhouse gas emissions per year
C200306	13.3 Improve education, awareness-raising and human and institutional capacity on climate change mitigation, adaptation, impact reduction and early warning	13.3.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development are mainstreamed in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment
C130a02	13.a Implement the commitment undertaken by developed-country parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change to a goal of mobilizing jointly \$100 billion annually by 2020 from all sources to address the needs of developing countries in the context of meaningful mitigation actions and transparency on implementation and fully operationalize the Green Climate Fund through its capitalization as soon as possible	13.a.1 Amounts provided and mobilized in United States dollars per year in relation to the continued existing collective mobilization goal of the \$100 billion commitment through to 2025
C130b02	13.b Promote mechanisms for raising capacity for effective climate change-related planning and management in least developed countries and small island developing States, including focusing on women, youth and local and marginalized communities	13.b.1 Number of least developed countries and small island developing States with nationally determined contributions, long-term strategies, national adaptation plans, strategies as reported in adaptation communications and national communications
Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development		
C140101	14.1 By 2025, prevent and significantly reduce marine pollution of all kinds, in particular from land-based activities, including marine debris and nutrient pollution	14.1.1 (a) Index of coastal eutrophication; and (b) plastic debris density ^f
C140201	14.2 By 2020, sustainably manage and protect marine and coastal ecosystems to avoid significant adverse impacts, including by strengthening their resilience, and take action for their restoration in order to achieve healthy and productive oceans	14.2.1 Number of countries using ecosystem-based approaches to managing marine areas
C140301	14.3 Minimize and address the impacts of ocean acidification, including through enhanced scientific cooperation at all levels	14.3.1 Average marine acidity (pH) measured at agreed suite of representative sampling stations
C140401	14.4 By 2020, effectively regulate harvesting and end overfishing, illegal, unreported and unregulated fishing and destructive fishing practices and implement science-based management plans, in order to restore fish stocks in the shortest time feasible, at least to levels that can produce maximum sustainable yield as determined by their biological characteristics	14.4.1 Proportion of fish stocks within biologically sustainable levels
C140501	14.5 By 2020, conserve at least 10 per cent of coastal and marine areas, consistent with national and international law and based on the best available scientific information	14.5.1 Coverage of protected areas in relation to marine areas

C140601	14.6 By 2020, prohibit certain forms of fisheries subsidies which contribute to overcapacity and overfishing, eliminate subsidies that contribute to illegal, unreported and unregulated fishing and refrain from introducing new such subsidies, recognizing that appropriate and effective special and differential treatment for developing and least developed countries should be an integral part of the World Trade Organization fisheries subsidies negotiation ⁴	14.6.1 Degree of implementation of international instruments aiming to combat illegal, unreported and unregulated fishing
C140701	14.7 By 2030, increase the economic benefits to small island developing States and least developed countries from the sustainable use of marine resources, including through sustainable management of fisheries, aquaculture and tourism	14.7.1 Sustainable fisheries as a proportion of GDP in small island developing States, least developed countries and all countries
C140a01	14.a Increase scientific knowledge, develop research capacity and transfer marine technology, taking into account the Intergovernmental Oceanographic Commission Criteria and Guidelines on the Transfer of Marine Technology, in order to improve ocean health and to enhance the contribution of marine biodiversity to the development of developing countries, in particular small island developing States and least developed countries	14.a.1 Proportion of total research budget allocated to research in the field of marine technology
C140b01	14.b Provide access for small-scale artisanal fishers to marine resources and markets	14.b.1 Degree of application of a legal/regulatory/ policy/institutional framework which recognizes and protects access rights for small-scale fisheries
C140c01	14.c Enhance the conservation and sustainable use of oceans and their resources by implementing international law as reflected in the United Nations Convention on the Law of the Sea, which provides the legal framework for the conservation and sustainable use of oceans and their resources, as recalled in paragraph 158 of “The future we want”	14.c.1 Number of countries making progress in ratifying, accepting and implementing through legal, policy and institutional frameworks, ocean-related instruments that implement international law, as reflected in the United Nations Convention on the Law of the Sea, for the conservation and sustainable use of the oceans and their resources
Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss		
C150101	15.1 By 2020, ensure the conservation, restoration and sustainable use of terrestrial and inland freshwater ecosystems and their services, in particular forests, wetlands, mountains and drylands, in line with obligations under international agreements	15.1.1 Forest area as a proportion of total land area
C150102		15.1.2 Proportion of important sites for terrestrial and freshwater biodiversity that are covered by protected areas, by ecosystem type
C150201	15.2 By 2020, promote the implementation of sustainable management of all types of forests, halt deforestation, restore degraded forests and substantially increase afforestation and reforestation globally	15.2.1 Progress towards sustainable forest management
C150301	15.3 By 2030, combat desertification, restore degraded land and soil, including land affected by desertification, drought and floods, and strive to achieve a land degradation-neutral world	15.3.1 Proportion of land that is degraded over total land area
C150401	15.4 By 2030, ensure the conservation of mountain ecosystems, including their biodiversity, in order to enhance their capacity to provide benefits that are essential for sustainable development	15.4.1 Coverage by protected areas of important sites for mountain biodiversity
C150402		15.4.2 Mountain Green Cover Index
C150501	15.5 Take urgent and significant action to reduce the degradation of natural habitats, halt the loss of biodiversity and, by 2020, protect and prevent the extinction of threatened species	15.5.1 Red List Index
C150601	15.6 Promote fair and equitable sharing of the benefits arising from the utilization of genetic resources and promote appropriate access to such resources, as internationally agreed	15.6.1 Number of countries that have adopted legislative, administrative and policy frameworks to ensure fair and equitable sharing of benefits
C200206	15.7 Take urgent action to end poaching and trafficking of protected species of flora and fauna and address both demand and supply of illegal wildlife products	15.7.1 Proportion of traded wildlife that was poached or illicitly trafficked
C150801	15.8 By 2020, introduce measures to prevent the introduction and significantly reduce the impact of invasive alien species on land and water ecosystems and control or eradicate the priority species	15.8.1 Proportion of countries adopting relevant national legislation and adequately resourcing the prevention or control of invasive alien species
C150902	15.9 By 2020, integrate ecosystem and biodiversity values into national and local planning, development processes, poverty reduction strategies and accounts	15.9.1 (a) Number of countries that have established national targets in accordance with or similar to Aichi Biodiversity Target 2 of the Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020 in their national biodiversity strategy and action plans and the progress reported towards these targets; and (b) integration of biodiversity into national accounting and reporting systems, defined as implementation of the System of Environmental-Economic Accounting
C200210	15.a Mobilize and significantly increase financial resources from all sources to conserve and sustainably use biodiversity and ecosystems	15.a.1 (a) Official development assistance on conservation and sustainable use of biodiversity; and (b) revenue generated and finance mobilized from biodiversity-relevant economic instruments
C200210	15.b Mobilize significant resources from all sources and at all levels to finance sustainable forest management and provide adequate incentives to developing countries to advance such management, including for conservation and reforestation	15.b.1 (a) Official development assistance on conservation and sustainable use of biodiversity; and (b) revenue generated and finance mobilized from biodiversity-relevant economic instruments
C200206	15.c Enhance global support for efforts to combat poaching and trafficking of protected species, including by increasing the capacity of local communities to pursue sustainable livelihood opportunities	15.c.1 Proportion of traded wildlife that was poached or illicitly trafficked

	Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels	
C160101	16.1 Significantly reduce all forms of violence and related death rates everywhere	16.1.1 Number of victims of intentional homicide per 100,000 population, by sex and age
C160102		16.1.2 Conflict-related deaths per 100,000 population, by sex, age and cause
C160103		16.1.3 Proportion of population subjected to (a) physical violence, (b) psychological violence and (c) sexual violence in the previous 12 months
C160104		16.1.4 Proportion of population that feel safe walking alone around the area they live
C160201	16.2 End abuse, exploitation, trafficking and all forms of violence against and torture of children	16.2.1 Proportion of children aged 1–17 years who experienced any physical punishment and/or psychological aggression by caregivers in the past month
C160202		16.2.2 Number of victims of human trafficking per 100,000 population, by sex, age and form of exploitation
C160203		16.2.3 Proportion of young women and men aged 18–29 years who experienced sexual violence by age 18
C160301	16.3 Promote the rule of law at the national and international levels and ensure equal access to justice for all	16.3.1 Proportion of victims of violence in the previous 12 months who reported their victimization to competent authorities or other officially recognized conflict resolution mechanisms
C160302		16.3.2 Unsentenced detainees as a proportion of overall prison population
C160303		16.3.3 Proportion of the population who have experienced a dispute in the past two years and who accessed a formal or informal dispute resolution mechanism, by type of mechanism
C160401	16.4 By 2030, significantly reduce illicit financial and arms flows, strengthen the recovery and return of stolen assets and combat all forms of organized crime	16.4.1 Total value of inward and outward illicit financial flows (in current United States dollars)
C160402		16.4.2 Proportion of seized, found or surrendered arms whose illicit origin or context has been traced or established by a competent authority in line with international instruments
C160501	16.5 Substantially reduce corruption and bribery in all their forms	16.5.1 Proportion of persons who had at least one contact with a public official and who paid a bribe to a public official, or were asked for a bribe by those public officials, during the previous 12 months
C160502		16.5.2 Proportion of businesses that had at least one contact with a public official and that paid a bribe to a public official, or were asked for a bribe by those public officials during the previous 12 months
C160601	16.6 Develop effective, accountable and transparent institutions at all levels	16.6.1 Primary government expenditures as a proportion of original approved budget, by sector (or by budget codes or similar)
C160602		16.6.2 Proportion of population satisfied with their last experience of public services
C160701	16.7 Ensure responsive, inclusive, participatory and representative decision-making at all levels	16.7.1 Proportions of positions in national and local institutions, including (a) the legislatures; (b) the public service; and (c) the judiciary, compared to national distributions, by sex, age, persons with disabilities and population groups
C160702		16.7.2 Proportion of population who believe decision-making is inclusive and responsive, by sex, age, disability and population group
C200205	16.8 Broaden and strengthen the participation of developing countries in the institutions of global governance	16.8.1 Proportion of members and voting rights of developing countries in international organizations
C160901	16.9 By 2030, provide legal identity for all, including birth registration	16.9.1 Proportion of children under 5 years of age whose births have been registered with a civil authority, by age
C161001	16.10 Ensure public access to information and protect fundamental freedoms, in accordance with national legislation and international agreements	16.10.1 Number of verified cases of killing, kidnapping, enforced disappearance, arbitrary detention and torture of journalists, associated media personnel, trade unionists and human rights advocates in the previous 12 months
C161002		16.10.2 Number of countries that adopt and implement constitutional, statutory and/or policy guarantees for public access to information
C160a01	16.a Strengthen relevant national institutions, including through international cooperation, for building capacity at all levels, in particular in developing countries, to prevent violence and combat terrorism and crime	16.a.1 Existence of independent national human rights institutions in compliance with the Paris Principles
C200204	16.b Promote and enforce non-discriminatory laws and policies for sustainable development	16.b.1 Proportion of population reporting having personally felt discriminated against or harassed in the previous 12 months on the basis of a ground of discrimination prohibited under international human rights law
	Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development	
	Finance	

C170101	17.1 Strengthen domestic resource mobilization, including through international support to developing countries, to improve domestic capacity for tax and other revenue collection	17.1.1 Total government revenue as a proportion of GDP, by source
C170102		17.1.2 Proportion of domestic budget funded by domestic taxes
C170201	17.2 Developed countries to implement fully their official development assistance commitments, including the commitment by many developed countries to achieve the target of 0.7 per cent of gross national income for official development assistance (ODA/GNI) to developing countries and 0.15 to 0.20 per cent of ODA/GNI to least developed countries; ODA providers are encouraged to consider setting a target to provide at least 0.20 per cent of ODA/GNI to least developed countries	17.2.1 Net official development assistance, total and to least developed countries, as a proportion of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) Development Assistance Committee donors' gross national income (GNI)
C170303	17.3 Mobilize additional financial resources for developing countries from multiple sources	17.3.1 Foreign direct investment, official development assistance and South-South cooperation as a proportion of gross national income
C170302		17.3.2 Volume of remittances (in United States dollars) as a proportion of total GDP
C170401	17.4 Assist developing countries in attaining long-term debt sustainability through coordinated policies aimed at fostering debt financing, debt relief and debt restructuring, as appropriate, and address the external debt of highly indebted poor countries to reduce debt distress	17.4.1 Debt service as a proportion of exports of goods and services
C170502	17.5 Adopt and implement investment promotion regimes for least developed countries	17.5.1 Number of countries that adopt and implement investment promotion regimes for developing countries, including the least developed countries
	Technology	
C170602	international cooperation on and access to science, technology and innovation and enhance knowledge-sharing on mutually agreed terms, including through improved coordination among existing mechanisms, in particular at the United Nations level, and through a global technology	17.6.1 Fixed Internet broadband subscriptions per 100 inhabitants, by speed ⁵
C170701	17.7 Promote the development, transfer, dissemination and diffusion of environmentally sound technologies to developing countries on favourable terms, including on concessional and preferential terms, as mutually agreed	17.7.1 Total amount of funding for developing countries to promote the development, transfer, dissemination and diffusion of environmentally sound technologies
C170801	17.8 Fully operationalize the technology bank and science, technology and innovation capacity-building mechanism for least developed countries by 2017 and enhance the use of enabling technology, in particular information and communications technology	17.8.1 Proportion of individuals using the Internet
	Capacity-building	
C170901	17.9 Enhance international support for implementing effective and targeted capacity-building in developing countries to support national plans to implement all the Sustainable Development Goals, including through North-South, South-South and triangular cooperation	17.9.1 Dollar value of financial and technical assistance (including through North-South, South-South and triangular cooperation) committed to developing countries
	Trade	
C171001	17.10 Promote a universal, rules-based, open, non-discriminatory and equitable multilateral trading system under the World Trade Organization, including through the conclusion of negotiations under its Doha Development Agenda	17.10.1 Worldwide weighted tariff-average
C171101	17.11 Significantly increase the exports of developing countries, in particular with a view to doubling the least developed countries' share of global exports by 2020	17.11.1 Developing countries' and least developed countries' share of global exports
C171201	17.12 Realize timely implementation of duty-free and quota-free market access on a lasting basis for all least developed countries, consistent with World Trade Organization decisions, including by ensuring that preferential rules of origin applicable to imports from least developed countries are transparent and simple, and contribute to facilitating market access	17.12.1 Weighted average tariffs faced by developing countries, least developed countries and small island developing States
	Systemic issues	
	<i>Policy and institutional coherence</i>	
C171301	17.13 Enhance global macroeconomic stability, including through policy coordination and policy coherence	17.13.1 Macroeconomic Dashboard
C171401	17.14 Enhance policy coherence for sustainable development	17.14.1 Number of countries with mechanisms in place to enhance policy coherence of sustainable development
C171501	17.15 Respect each country's policy space and leadership to establish and implement policies for poverty eradication and sustainable development	17.15.1 Extent of use of country-owned results frameworks and planning tools by providers of development cooperation
	<i>Multi-stakeholder partnerships</i>	
C171601	17.16 Enhance the Global Partnership for Sustainable Development, complemented by multi-stakeholder partnerships that mobilize and share knowledge, expertise, technology and financial resources, to support the achievement of the Sustainable Development Goals in all countries, in particular developing countries	17.16.1 Number of countries reporting progress in multi-stakeholder development effectiveness monitoring frameworks that support the achievement of the sustainable development goals
C171702	17.17 Encourage and promote effective public, public-private and civil society partnerships, building on the experience and resourcing strategies of partnerships	17.17.1 Amount in United States dollars committed to public-private partnerships for infrastructure
	<i>Data, monitoring and accountability</i>	

C171804	17.18 By 2020, enhance capacity-building support to developing countries, including for least developed countries and small island developing States, to increase significantly the availability of high-quality, timely and reliable data disaggregated by income, gender, age, race, ethnicity, migratory status, disability, geographic location and other characteristics relevant in national contexts	17.18.1 Statistical capacity indicator for Sustainable Development Goal monitoring
C171802		17.18.2 Number of countries that have national statistical legislation that complies with the Fundamental Principles of Official Statistics
C171803		17.18.3 Number of countries with a national statistical plan that is fully funded and under implementation, by source of funding
C171901		17.19.1 Dollar value of all resources made available to strengthen statistical capacity in developing countries
C171902	17.19 By 2030, build on existing initiatives to develop measurements of progress on sustainable development that complement gross domestic product, and support statistical capacity-building in developing countries	17.19.2 Proportion of countries that (a) have conducted at least one population and housing census in the last 10 years; and (b) have achieved 100 per cent birth registration and 80 per cent death registration

* As contained in the **Annex** of the resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017, **Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development (A/RES/71/313)**, annual refinements contained in **E/CN.3/2018/2** (Annex II), **E/CN.3/2019/2** (Annex II), and 2020 Comprehensive Review changes (Annex II) and annual refinements (Annex III) contained in **E/CN.3/2020/2**.

¹ Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

¹ Resolution 68/261.

² The Gini Coefficient will be reported as a second series in the database, as it is a component of this indicator.

³ Acknowledging that the United Nations Framework Convention on Climate Change is the primary international, intergovernmental forum for negotiating the global response to climate change.

⁴ Taking into account ongoing World Trade Organization negotiations, the Doha Development Agenda and the Hong Kong ministerial mandate.

⁵ The current indicator 17.6.1 was previously listed as 17.6.2.

¹ Refinement of the indicator name approved by the Inter-agency and Expert Group on SDG Indicators (IAEG-SDGs) on 13 March and 2 April 2020. Final approval pending the 52nd session of the Statistical Commission in March 2021.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

πηγή: Eurostat , (2020)

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/276524/10369740/SDG_indicator_2020.pdf

List of indicators for 2020 monitoring report

Goal	Code	MPI	Indicator name	Unit(s)
1	Goal 1. End poverty in all its forms everywhere			
1	01_10	mpi -> 10	People at risk of poverty or social exclusion	% of population and thousand persons
1	01_20	mpi -> 10	People at risk of income poverty after social transfers	% of population and thousand persons
1	01_30		Severely materially deprived people	% of population and thousand persons
1	01_40		People living in households with very low work intensity	% of population aged less than 60 and thousand persons
1	01_41	mpi -> 8	In work at-risk-of-poverty rate	% of employed persons aged 18 or over
1	01_60	mpi -> 11	Population living in a dwelling with a leaking roof, damp walls, floors or foundation or rot in window frames or floor	% of population i. total ii. below 60% of median equivalised income iii. above 60% of median equivalised income

2	Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture			
2	02_10	mpi -> 3	Obesity rate	% of population aged 18 or over i. overweight (BMI>25) ii. pre-obese (BMI 25-30) iii. obese (BMI>30)
2	02_20		Agricultural factor income per annual work unit (AWU)	Index 2010 = 100 and Chain linked volumes (2010) in EUR
2	02_30		Government support to agricultural research and development	million EUR and EUR per capita (current prices)
2	02_40		Area under organic farming	% of total utilised agricultural area (UAA)
2	new		Harmonised risk indicator for pesticides (HRI1)	Index 2011-2013 = 100
2	02_60		Ammonia emissions from agriculture	tonnes and kg per hectare utilised agricultural area (UAA)
3	Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages			
3	new		Healthy life years at birth	years i. total ii. males iii. females
3	03_20		Share of people with good or very good perceived health	% of population aged 16 or over i. total ii. males iii. females

Φύλλο1

3	03_30		Smoking prevalence	% of population aged 15 or over i. total ii. males iii. females
3	03_41		Death rate due to tuberculosis, HIV and hepatitis	number per 100 000 persons i. total ii. males iii. females
3	new		Avoidable mortality	number per 100 000 persons aged less than 75 i. total ii. males iii. females
3	03_60	mpi -> 1	Self-reported unmet need for medical care	% of population aged 16 and over i. total ii. males iii. females
4	Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all			
4	04_10	mpi -> 5, 10	Early leavers from education and training	% of population aged 18 to 24 i. total ii. males iii. females
4	04_20	mpi -> 5	Tertiary educational attainment	% of population aged 30 to 34 i. total ii. males iii. females
4	04_30		Participation in early childhood education	% of children between 4-years-old and the starting age of compulsory education i. total ii. males iii. females

Φύλλο1

4	04_40		Underachievement in reading, maths and science	% of 15-year-old students i. reading ii. maths iii. science
4	04_50	mpi -> 5	Employment rate of recent graduates	% of population aged 20 to 34 with at least upper secondary education i. total ii. males iii. females
4	04_60		Adult participation in learning	% of population aged 25 to 64 i. total ii. males iii. females
5	Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls			
5	05_10		Physical and sexual violence to women experienced within 12 months prior to the interview	% of women i. age 15-74 ii. age 18-29 iii. age 30-39 iv. age 40-49 v. age 50-59 vi. age 60+
5	05_20		Gender pay gap in unadjusted form	% of average gross hourly earnings of men
5	05_30		Gender employment gap	Percentage points
5	05_40	mpi -> 8	Inactive population due to caring responsibilities	% of inactive population aged 20 to 64 i. total ii. males iii. females
5	05_50		Seats held by women in national parliaments and governments	% of seats i. national parliaments ii. national governments

Φύλλο1

5	05_60		Positions held by women in senior management	% of positions i. board members ii. executives
6	Goal 6. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all			
6	06_10	mpi -> 1	Population having neither a bath, nor a shower, nor indoor flushing toilet in their household	% of population i. total ii. below 60% of median equivalised income iii. above 60% of median equivalised income
6	06_20	mpi -> 11	Population connected to at least secondary wastewater treatment	% of population
6	06_30	mpi -> 15	Biochemical oxygen demand in rivers	mg O2 per litre
6	06_40	mpi -> 2	Nitrate in groundwater	mg NO3 per litre
6	06_50	mpi -> 15	Phosphate in rivers	mg PO4 per litre
6	06_60		Water exploitation index, plus (WEI+)	% of long term average available water (LTAA)
7	Goal 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all			
7	07_10		Primary and final energy consumption	million tonnes of oil equivalent and index 2005 = 100
7	07_20		Final energy consumption in households per capita	kg of oil equivalent
7	07_30	mpi -> 12	Energy productivity	Chain linked volumes (2010) in EUR and PPS per kg of oil equivalent

Φύλλο1

7	07_40	mpi -> 13	Share of renewable energy in gross final energy consumption	% i. all sectors ii. transport iii. electricity iv. heating and cooling
7	07_50		Energy import dependency	% of imports in total energy consumption i. all products ii. solid fossil fuels iii. total petroleum products iv. natural gas
7	07_60	mpi -> 1	Population unable to keep home adequately warm	% of population i. total ii. below 60% of median equivalised income iii. above 60% of median equivalised income
8	Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all			
8	08_10		Real GDP per capita	Chain linked volumes (2010) in EUR and % change on previous year
8	08_11		Investment share of GDP	% of GDP i. Total investment ii. Business investment iii. Government investment iv. Households investments

Φύλλο1

8	08_20	mpi -> 10	Young people neither in employment nor in education and training	% of population aged 15 to 29 i. total ii. males iii. females
8	08_30	mpi -> 10	Employment rate	% of population aged 20 to 64 i. total ii. males iii. females
8	08_40		Long-term unemployment rate	% of active population i. total ii. males iii. females
8	08_60	mpi -> 3	People killed in accidents at work	number per 100 000 employees
9	Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation			
9	09_10		Gross domestic expenditure on R&D	% of GDP i. total ii. business enterprise sector iii. government sector iv. higher education sector v. private non-profit sector
9	new		Human resources in science and technology	% of active population
9	09_30		R&D personnel	% of active population i. total ii. business enterprise sector iii. government sector iv. higher education sector v. private non-profit sector

Φύλλο1

9	09_40		Patent applications to the European Patent Office (EPO)	total number and number per million inhabitants
9	09_50	mpi -> 11	Share of busses and trains in total passenger transport	% of total inland passenger-kilometres i. all collective transport modes ii. trains iii. motor coaches, buses and trolley busses
9	09_60		Share of rail and inland waterways in total freight transport	% of total inland tonne-kilometres i. all railways and inland waterways ii. railways iii. inland waterways
10	Goal 10. Reduce inequality within and among countries			
10	10_10		Purchasing power adjusted GDP per capita	PPS (current prices), index EU28 = 100 and coefficient of variation
10	10_20		Gross disposable income of households per capita	PPS (current prices), index EU28 = 100 and coefficient of variation
10	10_30		Relative median at-risk-of-poverty gap	% distance to poverty threshold
10	10_41		Income distribution	Quintile share ratio
10	10_50		Income share of the bottom 40 % of the population	% of income

Φύλλο1

10	10_60		Asylum applications	number per million inhabitants i. first time application ii. positive first instance decision
11	Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable			
11	11_10	mpi -> 1	Overcrowding rate	% of population i. total ii. below 60% of median equivalised income iii. above 60% of median equivalised income
11	11_20	mpi -> 3	Population living in households considering that they suffer from noise	% of population i. total ii. below 60% of median equivalised income iii. above 60% of median equivalised income
11	11_31		Settlement area per capita	square meters per capita
11	11_40	mpi -> 3	People killed in road accidents	persons and number per 100 000 persons
11	11_50	mpi -> 3	Exposure to air pollution by particulate matter	µg/m ³ i. particulates <2.5µm ii. particulates <10µm
11	11_60		Recycling rate of municipal waste	% of total waste generated
12	Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns			

Φύλλο1

12	12_10		Consumption of hazardous and non-hazardous chemicals	million tonnes i. hazardous and non-hazardous - total ii. hazardous to health iii. hazardous to environment
12	12_20	mpi -> 8	Resource productivity and domestic material consumption (DMC)	EUR (chain linked volumes, 2010) per kg DMC; index 2000 = 100; PPS per kg DMC and thousand tonnes DMC
12	12_30	mpi -> 9; 13	Average CO2 emissions per km from new passenger cars	g CO2 per km
12	12_41		Circular material use rate	% of total material use
12	12_50		Generation of waste excluding major mineral wastes	kg per capita i. hazardous and non-hazardous - total ii. hazardous iii. non-hazardous
12	new		Value added in environmental goods and services sector	Chain linked volumes (2010) in EUR
13	Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts			
13	13_10		Greenhouse gas emissions	index 1990 = 100 and tonnes of CO2 equivalent per capita
13	13_20	mpi -> 7	Greenhouse gas emissions intensity of energy consumption	index 2000 = 100

Φύλλο1

13	13_30		Mean near surface temperature deviation	Degree Celsius (annual/decadal) of global and European temperature deviation i. HadCRUT4 ii. GISSTEMP iii. NOAA Global Temp
13	13_40		Climate-related economic losses	million EUR (current prices) i. all events ii. meteorological events iii. hydrological events iv. climatological events
13	13_50		Contribution to the international 100bn USD commitment on climate related expending	million EUR (current prices)
13	13_60		Population covered by the Covenant of Mayors for Climate and Energy signatories	million persons and % of population
14	Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development			
14	14_10		Surface of marine sites designated under NATURA 2000	km2
14	14_21		Estimated trends in fish stock biomass	i. Number of fish stocks assessed ii. index 2003 = 100

Φύλλο1

14	14_30		Assessed fish stocks exceeding fishing mortality at maximum sustainable yield (Fmsy)	i. Number of assessed fish stocks ii. Number of overfished fish stocks iii. % of overfished fish stocks iv. Model based mean value of all assessments
14	14_40	mpi -> 6	Bathing sites with excellent water quality	Number and % of bathing sites i. coastal water ii. inland water
14	14_50	mpi -> 13	Mean ocean acidity	pH value
15	Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss			
15	15_10		Share of forest area	% of total land area i. all forest area FAO ii. forest FAO iii. other wooded land FAO
15	15_20		Surface of terrestrial sites designated under NATURA 2000	km2
15	15_41		Soil sealing index	index 2006 = 100; % of total surface; km2 of sealed surface
15	15_50	mpi -> 2	Estimated soil erosion by water - area affected by severe erosion rate	km2 and % of potential erosive area

Φύλλο1

15	15_60	mpi -> 2	Common bird index	index 2000 = 100 and index 1990=100 i. all common species ii. common farmland species iii. common forest species
15	15_61		Grassland butterfly index	index 2000 = 100 and index 1990 = 100
16	Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels			
16	16_10		Death rate due to homicide	number per 100 000 persons i. total ii. males iii. females
16	16_20	mpi -> 11	Population reporting occurrence of crime, violence or vandalism in their area	% of population i. total ii. below 60% of median equivalised income iii. above 60% of median equivalised income
16	16_30		General government total expenditure on law courts	million EUR and EUR per capita (current prices)
16	16_40		Perceived independence of the justice system	% of population i. very good or fairly good ii. very good iii. fairly good iv. very bad or fairly bad v. very bad vi. fairly bad vii. unknown

Φύλλο1

16	16_50		Corruption Perceptions Index	Score scale of 0 (highly corrupt) to 100 (very clean)
16	16_60		Population with confidence in EU institutions	% of population i. European Parliament ii. European Commission iii. European Central Bank
17	Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development			
17	17_10		Official development assistance as share of gross national income	% of GNI (at current prices)
17	17_20		EU financing to developing countries	million EUR (current prices) i. total ii. official development assistance iii. grants by NGOs iii. private flows iv. other official flows v. officially supported export credits

Φύλλο1

17	17_30		EU imports from developing countries	million EUR (current prices) i. DAC countries ii. least developed countries iii. lower middle income countries iv. other low income countries v. upper middle income countries excl. China vi. China (excl. Hong Kong)
17	17_40		General government gross debt	% of GDP and million EUR (current prices)
17	17_50		Shares of environmental and labour taxes in total tax revenues	% (current prices) i. environmental taxes ii. labour taxes

ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

πηγή: Γενική Γραμματεία Κυβέρνησης, (2019).

Goal 1. End poverty in all its forms everywhere

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C010201	1.2 By 2030, reduce at least by half the proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions	1.2.1 Proportion of population living below the national poverty line, by sex and age	World Bank	UNICEF	Tier I
C010202		1.2.2 Proportion of men, women and children of all ages living in poverty in all its dimensions according to national definitions	National Gov.	UNICEF, World Bank, UNDP	Tier II
C010401	1.4 By 2030, ensure that all men and women, in particular the poor and the vulnerable, have equal rights to economic resources, as well as access to basic services, ownership and control over land and other forms of property, inheritance, natural resources, appropriate new technology and financial services, including microfinance	1.4.1 Proportion of population living in households with access to basic services	UN-Habitat	UNICEF, WHO	Tier II
C010a01	1.a Ensure significant mobilization of resources from a variety of sources, including through enhanced development cooperation, in order to provide adequate and predictable means for developing countries, in particular least developed countries, to implement programmes and policies to end poverty in all its dimensions	1.a.2 Proportion of total government spending on essential services (education, health and social protection)	Under discussion among agencies (ILO, UNESCO-UIS, WHO)		Tier II
EUROSTAT - No Poverty		Indicator			Comments
sdg_01_10		People at risk of poverty or social exclusion			
sdg_01_20		People at risk of income poverty after social transfers			
sdg_01_30		Severely materially deprived people			
sdg_01_40		People living in households with very low work intensity			
sdg_03_60		Self-reported unmet need for medical care by detailed reason			<i>This indicator is also included in the SDG 3: Good health and well-being</i>
sdg_07_60		Population unable to keep home adequately warm by poverty status			<i>This indicator is also included in the SDG 7: Affordable and clean energy</i>
sdg_11_10		Overcrowding rate by poverty status			<i>This indicator is also in the in the SDG 11: Sustainable cities and communities</i>

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 2. End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C020301	2.3 By 2030, double the agricultural productivity and incomes of small-scale food producers, in particular women, indigenous peoples, family farmers, pastoralists and fishers, including through secure and equal access to land, other productive resources and inputs, knowledge, financial services, markets and opportunities for value addition and non-farm employment	2.3.2 Average income of small-scale food producers, by sex and indigenous status	FAO	World Bank	Tier II
C020401	2.4 By 2030, ensure sustainable food production systems and implement resilient agricultural practices that increase productivity and production, that help maintain ecosystems, that strengthen capacity for adaptation to climate change, extreme weather, drought, flooding and other disasters and that progressively improve land and soil quality	2.4.1 Proportion of agricultural area under productive and sustainable agriculture	FAO	UNEP	Tier II
C020a01	2.a Increase investment, including through enhanced international cooperation, in rural infrastructure, agricultural research and extension services, technology development and plant and livestock gene banks in order to enhance agricultural productive capacity in developing countries, in particular least developed countries	2.a.2 Total official flows (official development assistance plus other official flows) to the agriculture sector	OECD	FAO	Tier I

EUROSTAT - Zero hunger		Indicator			Comments
sdg_02_30		Government support to agricultural research and development			
sdg_02_40		Area under organic farming			
sdg_02_60		Ammonia emissions from agriculture			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

** Tier Classification Criteria/Definitions:

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages

UNSD Indicator Code [*]	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C030201	3.2 By 2030, end preventable deaths of newborns and children under 5 years of age, with all countries aiming to reduce neonatal mortality to at least as low as 12 per 1,000 live births and under-5 mortality to at least as low as 25 per 1,000 live births	3.2.1 Under-5 mortality rate	UNICEF	DESA Population Division, World Bank, WHO	Tier I
C030202		3.2.2 Neonatal mortality rate	UNICEF	DESA Population Division, World Bank, WHO	Tier I
C030301	3.3 By 2030, end the epidemics of AIDS, tuberculosis, malaria and neglected tropical diseases and combat hepatitis, water-borne diseases and other communicable diseases	3.3.1 Number of new HIV infections per 1,000 uninfected population, by sex, age and key populations	UNAIDS	WHO, UNFPA	Tier I
C030401	3.4 By 2030, reduce by one third premature mortality from non-communicable diseases through prevention and treatment and promote mental health and well-being	3.4.2 Suicide mortality rate	WHO		Tier I
C030501	3.5 Strengthen the prevention and treatment of substance abuse, including narcotic drug abuse and harmful use of alcohol	3.5.2 Harmful use of alcohol, defined according to the national context as alcohol per capita consumption (aged 15 years and older) within a calendar year in litres of pure alcohol	WHO		Tier I
C030601	3.6 By 2020, halve the number of global deaths and injuries from road traffic accidents	3.6.1 Death rate due to road traffic injuries	WHO	UNECE	Tier I
C030801	3.8 Achieve universal health coverage, including financial risk protection, access to quality essential health-care services and access to safe, effective, quality and affordable essential medicines and vaccines for all	3.8.1 Coverage of essential health services (defined as the average coverage of essential services based on tracer interventions that include reproductive, maternal, newborn and child health, infectious diseases, non-communicable diseases and service capacity and access, among the general and the most disadvantaged population)	WHO	UNICEF, UNFPA, DESA Population Division	Tier I
C030a01	3.a Strengthen the implementation of the World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control in all countries, as appropriate	3.a.1 Age-standardized prevalence of current tobacco use among persons aged 15 years and older	WHO, WHO-FCTC		Tier I

EUROSTAT - Good health and well-being		Indicator			Comments
sdg_03_20		Self-perceived health by level of perception			
sdg_03_40		Death rate due to chronic diseases by sex			
sdg_03_60		Self-reported unmet need for medical care by detailed reason			This indicator has been covered in SDG 1: Poverty
sdg_08_60		People killed in accidents at work			This indicator is also included in the SDG 8: Decent work and economic growth
sdg_11_20		Population living in households considering that they suffer from noise, by poverty status			This indicator is also included in the SDG 11: Sustainable cities and communities

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages

sdg_11_40		People killed in road accidents (source: EC services)			This indicator is also included in the SDG 11: Sustainable cities and communities
sdg_11_50		Exposure to air pollution by particulate matter (source: EEA)			This indicator is covered in SDG 11: Sustainable cities and communities

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C040301	4.3 By 2030, ensure equal access for all women and men to affordable and quality technical, vocational and tertiary education, including university	4.3.1 Participation rate of youth and adults in formal and non-formal education and training in the previous 12 months, by sex	UNESCO-UIS	OECD, Eurostat, ILO	Tier II
C040401	4.4 By 2030, substantially increase the number of youth and adults who have relevant skills, including technical and vocational skills, for employment, decent jobs and entrepreneurship	4.4.1 Proportion of youth and adults with information and communications technology (ICT) skills, by type of skill	UNESCO-UIS, ITU	OECD	Tier II
C040701	4.7 By 2030, ensure that all learners acquire the knowledge and skills needed to promote sustainable development, including, among others, through education for sustainable development and sustainable lifestyles, human rights, gender equality, promotion of a culture of peace and non-violence, global citizenship and appreciation of cultural diversity and of culture's contribution to sustainable development	4.7.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development, including gender equality and human rights, are mainstreamed at all levels in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment	UNESCO-UIS	OECD, UNEP, UN WOMEN	Tier III
C040b01	4.b By 2020, substantially expand globally the number of scholarships available to developing countries, in particular least developed countries, small island developing States and African countries, for enrolment in higher education, including vocational training and information and communications technology, technical, engineering and scientific programmes, in developed countries and other developing countries	4.b.1 Volume of official development assistance flows for scholarships by sector and type of study	OECD	UNESCO-UIS	Tier I

EUROSTAT - Quality education		Indicator			Comments
sdg_04_10		Early leavers from education and training by sex			This indicator is also included in SDG 5: Gender equality
sdg_04_20		Tertiary educational attainment by sex			This indicator is also included in SDG 5: Gender equality
sdg_04_30		Participation in early childhood education by sex			
sdg_04_50		Employment rates of recent graduates by sex			This indicator is also included in SDG 5: Gender equality
sdg_04_60		Adult participation in learning by sex			
sdg_08_20		Young people neither in employment nor in education and training by sex			This indicator is also included in the SDG 8: Decent work and economic growth

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

** Tier Classification Criteria/Definitions:

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C050101	5.1 End all forms of discrimination against all women and girls everywhere	5.1.1 Whether or not legal frameworks are in place to promote, enforce and monitor equality and non-discrimination on the basis of sex	UN Women, World Bank, OECD Development Centre	OHCHR	Tier II
C050501	5.5 Ensure women’s full and effective participation and equal opportunities for leadership at all levels of decision-making in political, economic and public life	5.5.1 Proportion of seats held by women in (a) national parliaments and (b) local governments	IPU, UN Women	World Bank	Tier I (a)/Tier II (b)
C050502		5.5.2 Proportion of women in managerial positions	ILO		Tier I
EUROSTAT - Gender equality		Indicator			Comments
sdg_05_30		Gender Employment Gap			
sdg_05_40		Inactive population due to caring responsibilities by sex			This indicator is also included in the SDG 8: Decent work and economic growth
sdg_04_10		Early leavers from education and training by sex			This indicator has been covered in SDG 4: Quality education
sdg_04_20		Tertiary educational attainment by sex			This indicator has been covered in SDG 4: Quality education
sdg_04_50		Employment rates of recent graduates by sex			This indicator has been covered in SDG 4: Quality education

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

- Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.*
- Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.*
- Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.*

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 6. Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C060301	6.3 By 2030, improve water quality by reducing pollution, eliminating dumping and minimizing release of hazardous chemicals and materials, halving the proportion of untreated wastewater and substantially increasing recycling and safe reuse globally	6.3.2 Proportion of bodies of water with good ambient water quality	UNEP	UN-Water	Tier II
C060402	6.4 By 2030, substantially increase water-use efficiency across all sectors and ensure sustainable withdrawals and supply of freshwater to address water scarcity and substantially reduce the number of people suffering from water scarcity	6.4.2 Level of water stress: freshwater withdrawal as a proportion of available freshwater resources	FAO	UNEP, IUCN, UNSD, OECD, Eurostat	Tier I
C060501	6.5 By 2030, implement integrated water resources management at all levels, including through transboundary cooperation as appropriate	6.5.1 Degree of integrated water resources management implementation (0–100)	UNEP	UN-Water, IUCN, Ramsar	Tier I
EUROSTAT - Clean water and sanitation		Indicator			Comments
sdg_06_60		Water exploitation index by type of water source			
sdg_14_40		Bathing sites with excellent water quality by locality (source: EEA)			The indicator is covered in SDG 14: Life below water

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 7. Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C070201	7.2 By 2030, increase substantially the share of renewable energy in the global energy mix	7.2.1 Renewable energy share in the total final energy consumption	UNSD, IEA, IRENA	World Bank, UN-Energy	Tier I
C070301	7.3 By 2030, double the global rate of improvement in energy efficiency	7.3.1 Energy intensity measured in terms of primary energy and GDP	UNSD, IEA	World Bank, UN-Energy	Tier I

EUROSTAT - Affordable and clean energy		Indicator			Comments
sdg_07_10		Primary & Final energy consumption			
sdg_07_20		Final energy consumption in households per capita			
sdg_07_30		Energy productivity			
sdg_07_40		Share of renewable energy in gross final energy consumption by sector			
sdg_07_50		Energy dependence by product			
sdg_07_60		Population unable to keep home adequately warm by poverty status			The indicator has been covered in SDF 1: Poverty
sdg_13_20		Greenhouse gas emissions intensity of energy consumption (source: EEA and Eurostat)			This indicator is also included in SDG 13: Climate action

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C080101	8.1 Sustain per capita economic growth in accordance with national circumstances and, in particular, at least 7 per cent gross domestic product growth per annum in the least developed countries	8.1.1 Annual growth rate of real GDP per capita	UNSD	World Bank	Tier I
C080501	8.5 By 2030, achieve full and productive employment and decent work for all women and men, including for young people and persons with disabilities, and equal pay for work of equal value	8.5.1 Average hourly earnings of female and male employees, by occupation, age and persons with disabilities	ILO		Tier II
C080502		8.5.2 Unemployment rate, by sex, age and persons with disabilities	ILO		Tier I
C080601	8.6 By 2020, substantially reduce the proportion of youth not in employment, education or training	8.6.1 Proportion of youth (aged 15–24 years) not in education, employment or training	ILO		Tier I
C080801	8.8 Protect labour rights and promote safe and secure working environments for all workers, including migrant workers, in particular women migrants, and those in precarious employment	8.8.1 Frequency rates of fatal and non-fatal occupational injuries, by sex and migrant status	ILO		Tier II
C080901	8.9 By 2030, devise and implement policies to promote sustainable tourism that creates jobs and promotes local culture and products	8.9.1 Tourism direct GDP as a proportion of total GDP and in growth rate	UNWTO	UNEP	Tier II
EUROSTAT - Decent work and economic growth		Indicator			Comments
sdg_08_10		Real GDP per capita			
sdg_08_20		Young people neither in employment nor in education and training by sex			The indicator has been covered in SDG 4: Quality education
sdg_08_40		Long-term unemployment rate by sex			
sdg_08_60		People killed in accidents at work			The indicator has been covered in SDG 3: Good health and well-being
sdg_05_40		Inactive population due to caring responsibilities by sex			The indicator has been covered in SDG 5: Gender equality

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C090101	9.1 Develop quality, reliable, sustainable and resilient infrastructure, including regional and trans-border infrastructure, to support economic development and human well-being, with a focus on affordable and equitable access for all	9.1.2 Passenger and freight volumes, by mode of transport	ICAO, ITF-OECD	UPU, UNEP, UNECE	Tier I
C090201	9.2 Promote inclusive and sustainable industrialization and, by 2030, significantly raise industry's share of employment and gross domestic product, in line with national circumstances, and double its share in least developed countries	9.2.1 Manufacturing value added as a proportion of GDP and per capita	UNIDO	World Bank	Tier I
C090202		9.2.2 Manufacturing employment as a proportion of total employment	UNIDO		Tier I
C090301	9.3 Increase the access of small-scale industrial and other enterprises, in particular in developing countries, to financial services, including affordable credit, and their integration into value chains and markets	9.3.1 Proportion of small-scale industries in total industry value added	UNIDO	UNCDF	Tier II
C090302		9.3.2 Proportion of small-scale industries with a loan or line of credit	UNIDO, World Bank	UNCDF	Tier II
C090401	9.4 By 2030, upgrade infrastructure and retrofit industries to make them sustainable, with increased resource-use efficiency and greater adoption of clean and environmentally sound technologies and industrial processes, with all countries taking action in accordance with their respective capabilities	9.4.1 CO ₂ emission per unit of value added	UNIDO, IEA	UNEP	Tier I
C090501	9.5 Enhance scientific research, upgrade the technological capabilities of industrial sectors in all countries, in particular developing countries, including, by 2030, encouraging innovation and substantially increasing the number of research and development workers per 1 million people and public and private research and development spending	9.5.1 Research and development expenditure as a proportion of GDP	UNESCO-UIS		Tier I
C090502		9.5.2 Researchers (in full-time equivalent) per million inhabitants	UNESCO-UIS		Tier I
C090b01	9.b Support domestic technology development, research and innovation in developing countries, including by ensuring a conducive policy environment for, inter alia, industrial diversification and value addition to commodities	9.b.1 Proportion of medium and high-tech industry value added in total value added	UNIDO	OECD	Tier I
C090c01	9.c Significantly increase access to information and communications technology and strive to provide universal and affordable access to the Internet in least developed countries by 2020	9.c.1 Proportion of population covered by a mobile network, by technology	ITU		Tier I

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 9. Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation

EUROSTAT - Industry, innovation and infrastructure		Indicator			Comments
sdg_09_10		Gross domestic expenditure on R&D by sector - % of GDP			
sdg_09_20		Employment in high - and medium - high technology manufacturing sectors and knowledge - intensive service sectors - % of total employment			
sdg_09_30		R&D personnel by sector - % of active population			
sdg_09_50		Share of busses and trains in total passenger transport			
sdg_09_60		Share of rail in total freight transport			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 10. Reduce inequality within and among countries

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C100101	10.1 By 2030, progressively achieve and sustain income growth of the bottom 40 per cent of the population at a rate higher than the national average	10.1.1 Growth rates of household expenditure or income per capita among the bottom 40 per cent of the population and the total population	World Bank		Tier II
C100201	10.2 By 2030, empower and promote the social, economic and political inclusion of all, irrespective of age, sex, disability, race, ethnicity, origin, religion or economic or other status	10.2.1 Proportion of people living below 50 per cent of median income, by sex, age and persons with disabilities	World Bank		Tier II
C100401	10.4 Adopt policies, especially fiscal, wage and social protection policies, and progressively achieve greater equality	10.4.1 Labour share of GDP, comprising wages and social protection transfers	ILO	IMF	Tier II
C100501	10.5 Improve the regulation and monitoring of global financial markets and institutions and strengthen the implementation of such regulations	10.5.1 Financial Soundness Indicators	IMF		Tier I
C100701	10.7 Facilitate orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people, including through the implementation of planned and well-managed migration policies	10.7.2 Number of countries with migration policies that facilitate orderly, safe, regular and responsible migration and mobility of people	DESA Population Division, IOM	World Bank, Global Migration Group, UNHCR, UNODC, OECD	Tier II

EUROSTAT - Reduced inequalities		Indicator			Comments
sdg_10_10		Purchasing power adjusted GDP per capita			
sdg_10_20		Adjusted gross disposable income of households per capita			
sdg_10_30		Relative median at-risk-of-poverty gap - % distance to poverty threshold			
sdg_10_41		Income distribution			
sdg_10_50		Income share of the bottom 40 % of the population - % of income			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

** Tier Classification Criteria/Definitions:

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C110201	11.2 By 2030, provide access to safe, affordable, accessible and sustainable transport systems for all, improving road safety, notably by expanding public transport, with special attention to the needs of those in vulnerable situations, women, children, persons with disabilities and older persons	11.2.1 Proportion of population that has convenient access to public transport, by sex, age and persons with disabilities	UN-Habitat	UNEP, UNECE	Tier II
C110401	11.4 Strengthen efforts to protect and safeguard the world's cultural and natural heritage	11.4.1 Total expenditure (public and private) per capita spent on the preservation, protection and conservation of all cultural and natural heritage, by type of heritage (cultural, natural, mixed and World Heritage Centre designation), level of government (national, regional and local/municipal), type of expenditure (operating expenditure/investment) and type of private funding (donations in kind, private non-profit sector and sponsorship)	UNESCO-UIS	IUCN	Tier III
C110601	11.6 By 2030, reduce the adverse per capita environmental impact of cities, including by paying special attention to air quality and municipal and other waste management	11.6.1 Proportion of urban solid waste regularly collected and with adequate final discharge out of total urban solid waste generated, by cities	UN-Habitat, UNSD	UNEP	Tier II

EUROSTAT - Sustainable cities and communities		Indicator			Comments
sdg_11_10		Overcrowding rate by poverty status			This indicator has been covered in the SDG 1: Poverty
sdg_11_20		Population living in households considering that they suffer from noise, by poverty status			This indicator has been covered in the SDG 3: Good health and well-being
sdg_11_40		People killed in road accidents (source: EC services)			This indicator has been covered in the SDG 3: Good health and well-being
sdg_11_50		Exposure to air pollution by particulate matter (Source: EEA)			
sdg_11_60		Recycling rate of municipal waste			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

** Tier Classification Criteria/Definitions:

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C200203	12.2 By 2030, achieve the sustainable management and efficient use of natural resources	12.2.2 Domestic material consumption, domestic material consumption per capita, and domestic material consumption per GDP	UNEP	OECD	Tier I
C120301	12.3 By 2030, halve per capita global food waste at the retail and consumer levels and reduce food losses along production and supply chains, including post-harvest losses	12.3.1 (a) Food loss index and (b) food waste index	FAO, UNEP		Tier II (a)/ Tier III (b)
C120402	12.4 By 2020, achieve the environmentally sound management of chemicals and all wastes throughout their life cycle, in accordance with agreed international frameworks, and significantly reduce their release to air, water and soil in order to minimize their adverse impacts on human health and the environment	12.4.2 Hazardous waste generated per capita and proportion of hazardous waste treated, by type of treatment	UNSD, UNEP	OECD, Eurostat, UNU	Tier III
C120501	12.5 By 2030, substantially reduce waste generation through prevention, reduction, recycling and reuse	12.5.1 National recycling rate, tons of material recycled	UNSD, UNEP	OECD, Eurostat, UNU	Tier III
C120601	12.6 Encourage companies, especially large and transnational companies, to adopt sustainable practices and to integrate sustainability information into their reporting cycle	12.6.1 Number of companies publishing sustainability reports	UNEP, UNCTAD		Tier III
C120701	12.7 Promote public procurement practices that are sustainable, in accordance with national policies and priorities	12.7.1 Number of countries implementing sustainable public procurement policies and action plans	UNEP		Tier III
C120801	12.8 By 2030, ensure that people everywhere have the relevant information and awareness for sustainable development and lifestyles in harmony with nature	12.8.1 Extent to which (i) global citizenship education and (ii) education for sustainable development (including climate change education) are mainstreamed in (a) national education policies; (b) curricula; (c) teacher education; and (d) student assessment	UNESCO-UIS	UNEP	Tier III
C120b01	12.b Develop and implement tools to monitor sustainable development impacts for sustainable tourism that creates jobs and promotes local culture and products	12.b.1 Number of sustainable tourism strategies or policies and implemented action plans with agreed monitoring and evaluation tools	UNWTO	UNEP	Tier III
C120c01	12.c Rationalize inefficient fossil-fuel subsidies that encourage wasteful consumption by removing market distortions, in accordance with national circumstances, including by restructuring taxation and phasing out those harmful subsidies, where they exist, to reflect their environmental impacts, taking fully into account the specific needs and conditions of developing countries and minimizing the possible adverse impacts on their development in a manner that protects the poor and the affected communities	12.c.1 Amount of fossil-fuel subsidies per unit of GDP (production and consumption) and as a proportion of total national expenditure on fossil fuels	UNEP		Tier II

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 12. Ensure sustainable consumption and production patterns

EUROSTAT - Responsible consumption and production		Indicator			Comments
sdg_12_10		Consumption of toxic chemicals by hazardousness - million tones			There is no data available
sdg_12_30		Average CO ₂ emissions per km from new passenger cars			
sdg_12_50		Generation of waste excluding major mineral wastes by hazardousness			
sdg_12_60		Recycling and landfill rate of waste excluding major mineral wastes			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 13. Take urgent action to combat climate change and its impacts^[a]

UNSD Indicator Code [*]	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ^{**} (by IAEG-SDG Members)
C130201	13.2 Integrate climate change measures into national policies, strategies and planning	13.2.1 Number of countries that have communicated the establishment or operationalization of an integrated policy/strategy/plan which increases their ability to adapt to the adverse impacts of climate change, and foster climate resilience and low greenhouse gas emissions development in a manner that does not threaten food production (including a national adaptation plan, nationally determined contribution, national communication, biennial update report or other)	UNFCCC	UNEP, WMO, WHO	Tier III
EUROSTAT - Climate change		Indicator			Comments
sdg_13_10		Greenhouse gas emissions (Source: EEA)			
sdg_13_20		Greenhouse gas emissions intensity of energy consumption (source: EEA and Eurostat)			This indicator has been covered in the SDG 7. Affordable and clean energy

^{*} Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

^[a] Acknowledging that the United Nations Framework Convention on Climate Change is the primary international, intergovernmental forum for negotiating the global response to climate change.

^{***} Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C140101	14.1 By 2025, prevent and significantly reduce marine pollution of all kinds, in particular from land-based activities, including marine debris and nutrient pollution	14.1.1 Index of coastal eutrophication and floating plastic debris density	UNEP	IOC-UNESCO, IMO, FAO	Tier III
C140301	14.3 Minimize and address the impacts of ocean acidification, including through enhanced scientific cooperation at all levels	14.3.1 Average marine acidity (pH) measured at agreed suite of representative sampling stations	IOC-UNESCO	UNEP	Tier II
C140401	14.4 By 2020, effectively regulate harvesting and end overfishing, illegal, unreported and unregulated fishing and destructive fishing practices and implement science-based management plans, in order to restore fish stocks in the shortest time feasible, at least to levels that can produce maximum sustainable yield as determined by their biological characteristics	14.4.1 Proportion of fish stocks within biologically sustainable levels	FAO		Tier I
C140501	14.5 By 2020, conserve at least 10 per cent of coastal and marine areas, consistent with national and international law and based on the best available scientific information	14.5.1 Coverage of protected areas in relation to marine areas	UNEP-WCMC, UNEP, IUCN	Ramsar	Tier I
C140601	14.6 By 2020, prohibit certain forms of fisheries subsidies which contribute to overcapacity and overfishing, eliminate subsidies that contribute to illegal, unreported and unregulated fishing and refrain from introducing new such subsidies, recognizing that appropriate and effective special and differential treatment for developing and least developed countries should be an integral part of the World Trade Organization fisheries subsidies negotiation ^[b]	14.6.1 Degree of implementation of international instruments aiming to combat illegal, unreported and unregulated fishing	FAO		Tier II
C140a01	14.a Increase scientific knowledge, develop research capacity and transfer marine technology, taking into account the Intergovernmental Oceanographic Commission Criteria and Guidelines on the Transfer of Marine Technology, in order to improve ocean health and to enhance the contribution of marine biodiversity to the development of developing countries, in particular small island developing States and least developed countries	14.a.1 Proportion of total research budget allocated to research in the field of marine technology	IOC-UNESCO	UNEP	Tier II
C140b01	14.b Provide access for small-scale artisanal fishers to marine resources and markets	14.b.1 Degree of application of a legal/regulatory/policy/institutional framework which recognizes and protects access rights for small-scale fisheries	FAO		Tier II
C140c01	14.c Enhance the conservation and sustainable use of oceans and their resources by implementing international law as reflected in the United Nations Convention on the Law of the Sea, which provides the legal framework for the conservation and sustainable use of oceans and their resources, as recalled in paragraph 158 of "The future we want"	14.c.1 Number of countries making progress in ratifying, accepting and implementing through legal, policy and institutional frameworks, ocean-related instruments that implement international law, as reflected in the United Nations Convention on the Law of the Sea, for the conservation and sustainable use of the oceans and their resources	UN-DOALOS, FAO, UNEP, ILO, other UN-Oceans agencies		Tier III

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 14. Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development

EUROSTAT - Life below water		Indicator			Comments
sdg_14_10		Surface of marine sites designated under NATURA 2000			
sdg_14_40		Bathing sites with excellent water quality by locality			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 15. Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C150101	15.1 By 2020, ensure the conservation, restoration and sustainable use of terrestrial and inland freshwater ecosystems and their services, in particular forests, wetlands, mountains and drylands, in line with obligations under international agreements	15.1.1 Forest area as a proportion of total land area	FAO	UNEP	Tier I
C150102		15.1.2 Proportion of important sites for terrestrial and freshwater biodiversity that are covered by protected areas, by ecosystem type	UNEP-WCMC, UNEP, IUCN	Ramsar	Tier I
C150201	15.2 By 2020, promote the implementation of sustainable management of all types of forests, halt deforestation, restore degraded forests and substantially increase afforestation and reforestation globally	15.2.1 Progress towards sustainable forest management	FAO	UNEP, UNFCCC	Tier I
C200206	15.7 Take urgent action to end poaching and trafficking of protected species of flora and fauna and address both demand and supply of illegal wildlife products	15.7.1 Proportion of traded wildlife that was poached or illicitly trafficked	UNODC, CITES	UNEP	Tier II
EUROSTAT - LIFE ON LAND		Indicator			Comments
sdg_15_10		Share of Forest Area			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

- Tier 1:** Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.
- Tier 2:** Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.
- Tier 3:** No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
C160101	16.1 Significantly reduce all forms of violence and related death rates everywhere	16.1.1 Number of victims of intentional homicide per 100,000 population, by sex and age	UNODC, WHO	DESA Population Division	Tier I
C160601	16.6 Develop effective, accountable and transparent institutions at all levels	16.6.1 Primary government expenditures as a proportion of original approved budget, by sector (or by budget codes or similar)	World Bank		Tier I
C161001	16.10 Ensure public access to information and protect fundamental freedoms, in accordance with national legislation and international agreements	16.10.2 Number of countries that adopt and implement constitutional, statutory and/or policy guarantees for public access to information	UNESCO-UIS	World Bank, UNEP	Tier II
C160302	16.3 Promote the rule of law at the national and international levels and ensure equal access to justice for all	16.3.2 Unsentenced detainees as a proportion of overall prison population	UNODC		Tier I
C160a01	16.a Strengthen relevant national institutions, including through international cooperation, for building capacity at all levels, in particular in developing countries, to prevent violence and combat terrorism and crime	16.a.1 Existence of independent national human rights institutions in compliance with the Paris Principles	OHCHR		Tier I
EUROSTAT - Peace, justice and strong institutions		Indicator			Comments
sdg_16_10		Death rate due to homicide by sex - number par 100 000 persons			
sdg_16_20		Population reporting occurrence of crime, violence or vandalism in their area by poverty status			
sdg_16_30		General government total expenditure on law courts			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

**** Tier Classification Criteria/Definitions:**

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development

UNSD Indicator Code*	Target	Indicator	Possible Custodian Agency(ies)	Partner Agency(ies)	Updated Tier Classification ** (by IAEG-SDG Members)
	Finance				
C170101	17.1 Strengthen domestic resource mobilization, including through international support to developing countries, to improve domestic capacity for tax and other revenue collection	17.1.1 Total government revenue as a proportion of GDP, by source	IMF	OECD, World Bank	Tier I
C170102		17.1.2 Proportion of domestic budget funded by domestic taxes	IMF		Tier I
C170201	17.2 Developed countries to implement fully their official development assistance commitments, including the commitment by many developed countries to achieve the target of 0.7 per cent of gross national income for official development assistance (ODA/GNI) to developing countries and 0.15 to 0.20 per cent of ODA/GNI to least developed countries; ODA providers are encouraged to consider setting a target to provide at least 0.20 per cent of ODA/GNI to least developed countries	17.2.1 Net official development assistance, total and to least developed countries, as a proportion of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) Development Assistance Committee donors' gross national income (GNI)	OECD		Tier I
C170302	17.3 Mobilize additional financial resources for developing countries from multiple sources	17.3.2 Volume of remittances (in United States dollars) as a proportion of total GDP	World Bank		Tier I
	Technology				
C170601	17.6 Enhance North-South, South-South and triangular regional and international cooperation on and access to science, technology and innovation and enhance knowledge-sharing on mutually agreed terms, including through improved coordination among existing mechanisms, in particular at the United Nations level, and through a global technology facilitation mechanism	17.6.2 Fixed Internet broadband subscriptions per 100 inhabitants, by speed	ITU		Tier I
C170801	17.8 Fully operationalize the technology bank and science, technology and innovation capacity-building mechanism for least developed countries by 2017 and enhance the use of enabling technology, in particular information and communications technology	17.8.1 Proportion of individuals using the Internet	ITU		Tier I

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΣΒΑ

Goal 17. Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development

	Systemic issues				
	<i>Policy and institutional coherence</i>				
C171401	17.14 Enhance policy coherence for sustainable development	17.14.1 Number of countries with mechanisms in place to enhance policy coherence of sustainable development	UNEP		Tier III
	<i>Multi-stakeholder partnerships</i>				
C171601	17.16 Enhance the Global Partnership for Sustainable Development, complemented by multi-stakeholder partnerships that mobilize and share knowledge, expertise, technology and financial resources, to support the achievement of the Sustainable Development Goals in all countries, in particular developing countries	17.16.1 Number of countries reporting progress in multi-stakeholder development effectiveness monitoring frameworks that support the achievement of the sustainable development goals	OECD, UNDP	UNEP	Tier II
	<i>Data, monitoring and accountability</i>				
C171801	17.18 By 2020, enhance capacity-building support to developing countries, including for least developed countries and small island developing States, to increase significantly the availability of high-quality, timely and reliable data disaggregated by income, gender, age, race, ethnicity, migratory status, disability, geographic location and other characteristics relevant in national contexts	17.18.2 Number of countries that have national statistical legislation that complies with the Fundamental Principles of Official Statistics	PARIS21		Tier II
C171802		17.18.3 Number of countries with a national statistical plan that is fully funded and under implementation, by source of funding	PARIS21	UNSD, Regional Commissions, World Bank	Tier I
		Volume of multilateral development assistance which contributes to SDGs in total			
EUROSTAT - Partnership for the goals		Indicator			Comments
sdg_17_40		General government gross debt			
sdg_17_50		Shares of environmental and labour taxes in total tax revenues - % of total taxes			

* Indicator codes were developed by UNSD for data transfer, tracking and other statistical purposes.

*** Data from Eurostat's database (source ELSTAT and Hellenic Statistical System)

** Tier Classification Criteria/Definitions:

Tier 1: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, and data are regularly produced by countries for at least 50 per cent of countries and of the population in every region where the indicator is relevant.

Tier 2: Indicator is conceptually clear, has an internationally established methodology and standards are available, but data are not regularly produced by countries.

Tier 3: No internationally established methodology or standards are yet available for the indicator, but methodology/standards are being (or will be) developed or tested.